
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
8
8 H
37

Laurens

530

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI LIBRI TRES:

AVCTORE
ROBERTO S.R.E. Card. BELLARMINO
è Societate IESV.

AD SERENISS. PRINCIPEM
VVLADISLAVM
SIGISMVNDI III.
Poloniæ & Sueciæ Regis filium.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Balthasarem Moretum, & Viduam
Ioannis Moreti, & Io. Meursium.
M. DC. XIX.

SERENISSIMO
PRINCIPI
VVLADISLAO
SIGISMVNDI III.
Poloniæ & Sueciæ Regis filio,
ROBERTVS S. R. E. CARD.
BELLARMINVS.
S. P. D.

SCRIPSI Librum de officio Principis Christiani, non mea sponte, sed ab ijs rogatus, quibus eiusmodi Opusculum negare non potui. Scripsi autem non vt Principes nostri sæculi admonerem officij, sed vt ijs opti-

mum regimen gratularer, atque ad perſeuerandum in pia & iuſta gubernatione cohortarer. Siquidem noſtra ætate (quod ſingulari Dei benignitati tribuendum eſt) Eccleſia Catholica Reges omnes, alioſq́ue Principes primarios, egregios omnino, & ſingulari pietate iuſtitiaq́ue conſpicuos ſe habere meritò gloriari poteſt. Cur autem tibi potiſſimùm, Sereniſſ. VVLADISLAE, librum hunc dicare voluerim, illa cauſa eſt, quia vnus tu in primo flore iuuentutis, ac ſi veteranus Imperator eſſes, exercitum ſapienter ducis, bella grauiſſima ſtrenuè geris, &

omnia

omnia munia prudentiſſimi Imperatoris adimples. Neque id mirum nobis videri debet, cùm Te prouidentia Dei non ad Regnum vnum gubernandum, ſed ad multa ſimul & maxima primùm acquirenda, deinde adminiſtranda, delegiſſe & vocaſſe videatur. Te enim Poloniæ Regnum expectat ampliſſimum. Tuum eſt hereditario iure Regnum Sueciæ, quod iniuſtè ereptum, Deus iuſtus Iudex, & Princeps Regum terræ Tibi iuſtiſſimo heredi tempore ſuo reſtituet. Tibi magnus Moſcouiæ Ducatus, qui inſtar maximi Imperij à Septemtrione ad Orientem

vſque per vaſtiſſimas regiones protenditur , electionis iure debetur. Te igitur quaſi in veſtibulo tot Regnorum collocatum, & ad piè ſancteque regnandum à glorioſo parente tuo, non ſolùm verbis, ſed etiam exemplis eruditum ; ego quoque vt ſenex, & Sacerdos, in bono propoſito confirmare volui, non ex mea, quæ nulla eſt, ſapientia, ſed ex veriſſimis atque ſanctiſſimis diuinæ Legis oraculis. Scriptum eſt enim: Malach.2. *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius*. Atque vt feliciter & inoffenſo pede per ſemitas iuſtitiæ gradereris , adieci in meo

Libro

Libro Vitas Principum ſanctorum non paucas ; quorum Principum exempla ſequens, omnino errare non poteris. Opportunè autem accidit, vt Vita ſancti Principis noſtræ ætati proximi, fuerit ſancti Caſimiri, quem Leo Decimus Pont. Max. in numerum Sanctorum retulit. Hic enim ſanctiſſimus iuuenis, cùm Regis Poloniæ filius fuerit, vt Tu ipſe nunc es ; & plurimis maximiſq́ue virtutibus clarus, breui tramite in cælum conſcenderit ; idoneus Tibi vitæ morumq́ue magiſter eſſe poterit: cuius veſtigiis ſi continenter, vt facis, inhærere volueris ; nihil

hil erit, quod Te à vera pietatis & iustitiæ via, quæ ducit ad cælum, auertere possit. Accipe igitur, Princeps magne, munusculum perexiguum, sed non exigua voluntate donatum ab eo, qui Tibi sic diuturnum & felix Regnum optat in terris, vt sine fine & felicissimè cum Christo regnare possis in cælis.

IN-

INDEX LIBRORVM, ET partium principalium.

hil erit, quod Te à vera pietatis & iuſtitiæ via, quæ ducit ad cælum, auertere poſſit. Accipe igitur, Princeps magne, munuſculum perexiguum, ſed non exigua voluntate donatum ab eo, qui Tibi ſic diuturnum & felix Regnum optat in terris, vt ſine fine & feliciſſimè cum Chriſto regnare poſſis in cælis.

IN-

INDEX LIBRORVM, ET partium principalium.

*5 IN

Sancti

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sac. Pal. Apost.

Cæsar Fidelis Vicesg.

Imprimatur. *Fr. Hyacinthus Petronius Romanus, Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatij Apostolici Magister.*

denique ad ſeipſos. Et quamuis labor hic meus ad Principes potiſſimùm dirigatur, eorumq́ue æternam ſalutem propriè intueatur: tamen communis quoque ceteris hominibus eſſe poterit, cùm nemo ſit vſu rationis præditus, qui ſuos non habeat ſuperiores, vel pares; & rari ſint, qui non habeant inferiores aliquos; & nullus, qui ſui ipſius rationem habere non debeat.

LI.

LIBER I.
DE
OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI.

CAPVT PRIMVM.

De officio Principis Christiani erga DEVM.

GITVR cùm Princeps Christianus negotiũ habeat cum ſuperioribus, cum inferioribus, cum paribus, & ipſe ſecum: ordo ipſe poſcit, vt à primo negotio principium faciamus. Et quia Princeps quatuor agnoſcere debet ſuperiores, ſi verè Chriſtianus dici & haberi velit, Deum optimum maximum, Pontificem ſummum, Epiſcopum proprium, & proprium Confeſſarium; à primo ſuperiore, qui eſt omnium ſupremus & eminentiſſimus, incipiemus.

Oportet igitur Principem, qui officio ſuo rectè fungi velit, & ad Regnum æternum

verè & ex intimo corde aspiret & suspiret, pro comperto habere; & non verbo solùm & lingua, neque sola externa veneratione, sed opere & veritate, & illuminato corde agnoscere, & sæpè ac sæpiùs intra se cogitare & recogitare, Deum esse Regem Regum, & Dominum Dominantium: hoc enim di-
Psal. 5. Psal. 43. Psal. 83. 1. Tim. 6. Apoc. 17. Apoc. 19. sertis verbis Sacræ paginæ multis in locis prædicant. Porrò Principes terræ multis modis subiecti esse debent Deo Regi Regum, & Domino Dominantium. Primùm enim, Principes terræ sunt quasi Proreges Dei, vel potiùs ministri principales Dei, iuxta illud, *Cùm essetis ministri Regni illius, non rectè iudicastis:* & illud Apostoli, *Dei minister est*; vbi loquitur de summo Principe temporali. (Sap. 6. Rom. 13.) Itaque Reges terræ principatū suum non vt absolutè suum, sed vt sibi à Rege supremo ad tempus gubernandum traditum, obtinent, sub conditione rationis reddendæ in tremendo nimis iudicio eiusdem viuentis & omnipotentis Dei. Quare longè abesse debet à Principe Christiano, quantumuis summo, illa turpissima adulatio, Si libet, licet. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? quod refert Ælius Spartianus dictum Antonino Caracallæ à nouerca, quam in vxorem ducere cupiebat, sed non audebat.

Debet

Debet igitur in primis Princeps Christianus ſubiectus eſſe legibus Dei Regis Regũ. Hoc docuit Moyſes quando in Deuteronomio deſcripſit officium Regis. Sic enim ait: *Poſtquam ſederit* Rex *in ſolio Regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetq́; illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & cærimonias eius, quæ in lege præcepta ſunt.* Vbi Moyſes non ſimpliciter dixit, Debet Rex legem Dei cuſtodire: ſed addidit multa verba, vt ſignificaret magnitudinem negotij huius. Primùm iuſſit, vt ipſe ſibi deſcriberet legem Dei, vt non poſſet vmquam dicere, Non vidi legem Dei, nec ſcio quid in ea contineatur. Deinde addidit, vt exemplar diuinæ legis acciperet à Sacerdotibus Dei veri: ne fortè pro lege Dei veri acciperet leges falſorum prophetarum; quales hoc tempore ſunt, qui dicuntur Politici, & multò magis hæretici omnes, qui legem & cultum Dei pro ſuo capite populis obtrudunt, & non ab Eccleſia illa vera accipiunt, *quæ eſt columna & firmamentum veritatis*. Tertiò addidit, vt habeat ſecum, & legat omnibus diebus vitæ ſuæ; videlicet vt idemtidem legat, ne fortè obliuiſcatur mandata Dei.

Deut. 17.

1. Tim. 3.

Denique adiungit, vt discat timorem Domini, & ex eo timore sollicitus sit obseruare mandata Dei, tum ea quæ pertinent ad Religionem, tum illa quæ spectant ad Iustitiam. Decet enim, vt Princeps in omni lege diuina seruanda, exemplo suo populum præcedat.

Hoc idem quod Moyses docuit, docuit posteà etiam Samuel, & quidem comminatione grauissima. Nam cùm Saul Rex primus Hebræorum mandatum quoddam Domini, sub specie pietatis, non impleuisset; reprehendit eum Propheta Samuel, dicens:
1.Reg.15. *Quia proiecisti sermonem Domini, proiecit te Dominus ne sis Rex.* & ibidem: *Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini?* & paulò pòst, *Scidit*, inquit, *Dominus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Ostendit igitur hoc exemplo Deus, se Regem Regum esse, & Reges terræ, non tam Reges quàm ministros dici debere: quippe quos ipse regnandi potestate nullo negotio priuat, vt re vera Saulem cum omni progenie sua regno priuauit, & regnum eius in Dauidem & eius posteros transtulit. Quo exemplo edoctus Dauid, in Psalmo secundo Reges omnes admonuit, dicens: *Et nunc Reges*
Psal. 2. *intelligite, erudimini qui iudicatis terram: seruite*

uite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et in alio Psalmo dicit, Deum esse *qui aufert spiritum Principum*, & ideò esse terribilem apud Reges terræ. & idem ipse Dauid filio suo Salomoni, tunc primùm regnare incipienti, sic locutus est: *Ego ingredior viam vniuersæ terræ: confortare, & esto vir; & obserua custodias Domini Dei tui, vt ambules in viis eius, vt custodias cærimonias eius, & præcepta eius, & iudicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi.* Quibus verbis Rex optimus & sapientissimus filiũ admonet, vt si velit feliciter regnare, Deo Regi Regum fideliter seruiat: & prima illi cura sit, vt in ijs quæ ad Religionem pertinent, nihil omnino prætereat, & exemplo suo populos sibi subiectos in vera Religione contineat: deinde leges Dei, quæ ad mores vel iudicia pertinent, diligenter obseruet: ac denique sic ipse Deo subiectus & obediens esse studeat, quemadmodum cupit sibi ab administris suis promptè fideliterq; seruiri.

Psal. 75. 3. Reg. 2.

Sed operæpretium est attendere, quàm grauiter Sapientia diuina Reges admoneat. *Audite*, inquit, *Reges & intelligite, discite iudices finium terræ: præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit* Sap. 6.

opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cùm essetis ministri Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Hæc Sapientia diuina docet, quæ breuiter explicanda sunt. Primùm admonentur Reges, vt cogitent, potestatem in alios homines habere se à Deo, quocumque titulo regnent. Nam, vt Apostolus docet in Epistola ad Romanos,

Rom. 13. *non est potestas, nisi à Deo.* Ipse enim solus non ab alio potestatem habet, cùm vnus ip-

Iac. 4. se sit *Legislator, & Iudex*, vt loquitur Apostolus Iacobus; id est, qui omnibus dat leges, & omnes iudicat, & ipse à nemine iudicatur, & à nemine legem accipit. Itaque siue populus potestatem suam in Principem transferat, siue per hereditariam successionem potestas acquiratur, siue iure belli aliquis Princeps fiat: semper erit verum, non esse potestatem nisi à Deo; & vnum Deum esse supremum Legislatorem & Iudicem. Hinc verò colligit Sapiens, omnes Reges, omnesque Principes ministros esse Dei, & à Deo iudicandos, ac præmium vel pœnam accepturos, prout in Regno Dei administrando

ſtrando ſe geſſerint. Addit prætereà, non de ſolis factis, ſed etiam de cogitationibus iudicandos: & quoniam multùm intereſt inter peccata Principum & priuatorum, quòd illa ad multos, iſta ad paucos pertineant; adiungit Sapiens terribilem ſententiam illam, *Iudicium duriſſimum his, qui præſunt, fiet*: &, *Potentes potenter tormenta patienter*.

Sed veniamus ad ea quæ ſunt miniſtri principalis propria, cùm iam ex Diuinis litteris ſatis apertè demonſtratum ſit, Reges hominum eſſe miniſtros Dei. Principio miniſter debet, ſi quid ſapit, non ex capite ſuo leges populis dare, ſed iuxta leges ſibi à Rege datas, populos regere. Non enim populos propriè & abſolutè ſuos, ſed populos Dei, Regis æterni, gubernandos ſuſcepit. Quare cauere debet, ne aliquid iubeat, quod legi diuinę repugnet. Et quoniam Reges non ſolùm legibus & edictis, ſed etiam exemplo & factis populos regunt, valdè cauere debent, ne ipſi leges diuinas vllo modo tranſgrediantur. Certè enim ſi miniſter, Regis nomine edictum publicè proponat, ne vllus audeat tranſire ad hoſtes, aut eos armis vel commeatu iuuare; certè ipſe miniſter primus eſſe debet in edicto eiuſmodi obſeruando. Eodem igitur modo debent

Reges terræ, vt ministri Dei, diligentissimè cauere, ne adulteria vel sacrilegia vlla committant, ne peierent, ne blasphement, nec iniustè vllum opprimant; denique ne malo exemplo suo populos ad peccandum prouocent. Rex enim Deus nimiùm irascitur, cùm videt eos transgredi leges suas, quos administros Regni sui esse voluit, vt populos in officio, & in legum diuinarum obseruatione contineant. Deinde ministri vel Præfecti Regum, si fortè diuites fieri velint, quia sciunt se nõ diu in Regno futuros, cùm successorem breuî venturum expectent; propterea non solliciti sunt de coëmendis in eo Regno palatiis, aut vineis, aut agris, aut hortis, quæ secum auferre & asportare non possunt; sed pecunias & res pretiosas, quæ facilè asportari possunt, cumulare satagunt; vt cùm recedendum erit, & potestas successori tradenda, diuites reuertãtur in patriam: neque id solùm curant si sapiunt, sed vt ea solùm asportent, quę iustè lucrati sunt; alioquin Rex non solùm eos potestate & Præfectura priuat, sed omnia malè parta aufert, & eos vt latrones vel morti tradit, vel in exilium mittit, vt pœnas luant prouinciæ malè administratæ. Hæc non semper Reges terræ in Præfectos malos statuere possunt, quia vel eorum peccata nesciunt, vel metu peiorum

rum

rum tacent, vel certè ipſi quoque rei ſunt ſcelerum multorum: & ideò diſſimulant peccata aliorum, ne ipſis exprobrentur ſua. At Rex Regum Deus neque peccata vlla non videt, neque potentiam vllius timet, neq; iniuſtus eſt, vt iniuſtitiam aliorum diſſimulare velit. Itaque Reges terræ, quia Pręfecti & miniſtri eſtis Dei, ſi quid ſapitis, ſucceſſorem quotidie expectate; cum timore & tremore Regnum Dei adminiſtrate, tamquam rationem de ſingulis actis veſtris reddituri: quærite ex veſtro labore iuſtas diuitias, quæ ſunt bona merita. Sic enim fiet, vt cùm deſieritis eſſe Præfecti Regij in terris, ipſi Regi Regum feliciſſimè conregnetis in cælis. Id enim nobis promittit, qui nõ mentitur Spiritus Dei: *Si ſuſtinebimus, & conregnabimus*. & iterùm: *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo; ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius.* 2. Tim. 2. Apoc. 3.

CAP. II.

De eodem officio.

CONSIDERAVIMVS Principem Chriſtianum, vt vicarium in temporalibus Dei Regis magni: nunc conſiderare volumus eumdem, vt filium eiuſdem Dei per adoptionem, quæ adoptio cõmunis eſt Princi-

pibus Christianis cum eorum subditis. sic
Rom.8. enim loquitur Apostolus: *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei: si autem filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* Hinc verò sequitur, vt Christianus Princeps debeat Deo reuerentiam & obedientiam filialem; & simul debeat subditis suis fidelibus fraternam charitatem, vt coheredibus in Regno cælorum futuris. De reuerentia filiali dicit ipse Do-
Malac.1. minus apud Malachiam: *Si pater ego sum, vbi est honor meus?* Debet igitur Princeps Christianus, vt filius Dei, ardentissimo zelo procurare honorem tanti patris, non solùm ipse abstinendo manum, & linguam, & cor ab omni cupiditate, verbo, & opere, quod in iniuriam & irreuerentiam tanti Patris cedere possit: sed etiam diligentissimè procurando, vt populi regimini eius subiecti, caueant ab omni blasphemia, & periurio, & ab omni opere sacrilego, quibus violari possit honor diuinus. Hoc zelo sanctus
Leuit.24. Moyses blasphemos omnes, sine vlla misericordia, iubebat ab omni populo lapidari. Et sanctus Ludouicus Rex Francorum, non patiebatur blasphemos vllos impunitos abire, quin saltem candenti ferro labia

labia ſacrilega continuò adurerentur.

Nec minus debet Princeps, ſi ſe verum Dei filium eſſe ſperat, obedire in omnibus Patri tam amabili, & tam amanti. Nam, ſi parentibus carnis iubet Apoſtolus, vt filij Coloſ. 3.
obediant per omnia: quantò magis debent Principes obedire Patri cæleſti, planè per omnia? præſertim cùm Pater cæleſtis nihil iubere poſſit, niſi bonum per omnia. Huius obedientiæ exemplum habemus illuſtriſſimum in Dauide Rege, qui ſic in omnibus obediuit Deo, vt Deus ipſe hanc obedientiam præuidens, teſtatus ſit, ob hanc potiſſimùm virtutem illum à ſe fuiſſe electum in Regem. Sic enim loquitur Apoſtolus Paulus; *Suſcitauit illis Dauid Regem: cui teſtimonium perhibens dixit, Inueni Dauid filiũ Ieſſe, virum ſecundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas*. Act. 13.
Sed illuſtrius adhuc habemus exemplum in Chriſto filio Dei naturali, qui vſque adeò delectabatur in obedientia exhibenda Deo Patri, vt diceret: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me.* & in alio loco: *Quæ placita ſunt ei, facio ſemper*. Ioan. 4. Ioan. 8.
Et non ſolùm in rebus facilibus, ſed etiam in re omnium difficillima, & maximè horribili, *humiliauit ſemetipſum factus obediens*. Philip. 2.
Quid enim eſt horribilius morte, ignominiæ & doloris pleniſſima?

Atque

Atque ad hoc extremum peruenit obedientia Filij Dei, nimirum vſque ad mortem, & mortem crucis. Quòd ſi Filius Dei naturalis, & Princeps Regum terræ, obediuit Patri vſque ad mortem crucis; in qua re obedire non debet filius adoptiuus, & vnus ex Principibus terræ? Profectò nulla tentatio carnis, nullum diſpendiũ facultatum, nulla iactura honoris Principem Chriſtianum impedire poſſe deberet ab obedientia Patris cæleſtis. Neque ſolùm Princeps debet, ſi legitimum Dei filium ſe præbere cupit, obedire Patri per omnia; ſed etiam totis viribus contendere, vt omnes eius ſubditi idipſum faciant. Denique idem Princeps ſubditis ſuis, quos nouit fideles & pios, fraternam charitatem debet, vt coheredibus regni cæleſtis. Videmus enim hîc in terris, Principes omnes longè benigniùs & humaniùs agere cum fratribus ſuis, quàm cum aliis ſubditis, quos in ditione ſua habent. Sic igitur Princeps ſapiens & pius longè aliter agere debet cum ſubditis ſuis facinoroſis & ſceleratis, qui non ſunt filij Dei, ſed filij diaboli, quàm cum religioſis & ſanctis, qui ius habent ad Regnum æternum, & quos poſt breue tempus habebit in patria cæleſti conſortes Regni, & ſibi dignitate pares, vel etiam ſuperiores. Proinde hîc etiam eos

magni

magni faciat, & honore prosequatur, vt fratres; neque sinat eos à malis hominibus iniustè vexari. Proderit autem hæc demonstratio amoris in subditos pios, non parum ad conuertendos impios ab impietate sua.

Quod si fortè (quod absit) Princeps aliquis Christianus, propter admissum scelus exciderit à gratia Dei, & per hoc amiserit ius adoptionis & filiationis diuinæ: eum obsecro, vt cogitet & recogitet, quale erit ei, nisi maturè resipiscat, in die obitus sui, & posteà in die vltimi Iudicij dedecus, & confusio, & dolor; cùm viderit multos ex subditis suis vocari ad Regnum, & se dominum eorum detrudi in gehennam ignis; & impleri illud ex cantico Matris Dei: *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.* Luc. 1. Consideret, obsecro, qui talis est; quàm ingenti pretio & quàm seria pœnitentia redimeret, si posset tunc, eam ignominiam & calamitatem, qua nulla maior inueniri vel cogitari potest; & gratias agat Deo, quòd adhuc non permisit eum exire de corpore cum letali crimine, & spatium pœnitentiæ illi concessit. Neque solùm gratias agat, sed accingat se ad seriam pœnitentiam agendam, vt lætus mortem & iudiciũ expectare, & Principatum non amittere, sed in maiorem & diuturniorem commutare possit.

CAP. III.

De eodem officio.

RESTAT postrema consideratio, quæ est Principis Christiani, vt serui Dei. Idem enim ipse homo, qui vt præest populis, est quasi vicarius & Præfectus Regis omnium Regum; & vt gratiam adoptionis per Baptismũ accepit, est filius & heres Dei, & coheres Christi; idem, inquam, est seruus Dei, & seruus, non vno modo tantùm, sed quinque, quot videlicet reperiuntur genera seruitutis. Est enim seruus Dei per naturam, est mancipium, est seruus emptitius, est vernaculus, est mercenarius. Et tamen, quod admirabile esse videtur, tam multiplex seruitus, quæ omnia genera seruitutis comprehendit, non pugnat cum filiatione adoptiua, neque cum dignitate Præfecti, imò neque cum consortio Regni Dei.

Explicemus breuiter, & probemus hæc omnia. Serui per naturam, dicuntur illi qui carent ratione, vt bruta animantia; vel vsu rationis, vt infantes & fatui. De primis canit Propheta, *Omnia subiecisti sub pedibus eius* (hominis videlicet) *oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi: volucres cæli, & pisces maris*. Et multò ante Deus ipse dixit: *Faciamus*

Psal. 8.

Gen. 1.

mus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs, vniuersæq; terræ, omniq; reptili quod mouetur in terra. Ac ne fortè existimaremus, per peccatum primi hominis ablatum fuisse dominium bestiarum, aut certè per peccata filiorum Adam, ob quæ factum est generale diluuium, amisisse homines imperium in animantia bruta, repetiuit Deus post diluuium eamdem prærogatiuam, dicens: *Crescite & multiplicamini, & replete terram. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ: & super omnes volucres cæli, cum vniuersis quæ mouentur super terram. Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt.* De iis qui carent vsu rationis, dixit Apostolus: *Quanto tempore heres paruulus est, nihil differt à seruo; sed sub tutoribus & actoribus est.* & Salomon scripsit: *Qui stultus est, seruiet sapienti.* Denique seruiunt naturaliter artifici opera, quæ ipse arte sua, & ex re sua fecit, dicente Apostolo: *An non habet potestatem figulus luti, facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Iam verò mancipia dicuntur homines, qui capiuntur ab hostibus in bello; de quibus dicit sanctus Petrus: *A quo quis superatus est, huius & seruus est.* Dicuntur autem mancipia, quia manu capiuntur. Serui autem emptitij sunt illi,

Gen. 9.

Gal. 4.

Prou. 11.

Rom. 9.

2. Pet. 2.

illi, qui pretio emuntur. Vernaculi sunt ij, qui nascuntur ex seruis & ancillis. Denique mercenarij, qui pro constituto salario, siue mercede seruiunt ad tempus; sed alioqui non serui, sed liberi sunt.

Iam igitur omnis homo naturaliter seruus est Dei, à quo factus est, vt vas à figulo, ac proinde potest eum Deus, si velit, confringere, & in puluerem redigere, iuxta illud Psalmi: *Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos:* & prætereà hac ratione non solus homo, sed omnes res creatæ naturaliter seruiunt Deo, iuxta illud, *Omnia seruiunt tibi.* & illud, *Dominus omnium es.* & illud, *Potest* Deus *vniuersum mundum vno nutu delere.* Et rursus alia ratione omnis homo seruus est Dei: quoniam licet iudicium rationis ex munere Dei sortitus sit, id tamen si comparetur ad iudicium rationis quod est in Deo, omnis homo, quantumuis sapiens inter homines, est veluti infans & lactens puerulus. Eodem modo omnis homo est mancipium Dei, etiamsi alioqui magnus in terris sit Princeps: quoniam in bello, quod Christus Imperator noster cum Principe tenebrarum gessit, *captiuam duxit captiuitatem:* id est, eos, qui erant captiui diaboli, fecit Christus victor captiuos suos. Quod ipse Dominus in Euangelio explicauit

Psal. 2.
Psal. 118.
Esther 13.
2. Mach. 8.

uit, dicens: *Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet: si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.* Atrium Principis tenebrarum est infidelitas: eo enim atrio benè munito, omnes qui intus erant, securè possidebantur à diabolo. Sed atrio expugnato, omnia arma diaboli, id est, superbia, auaritia, luxuria, & cetera vitia paulatim erepta sunt, & in eorum locum successerunt virtutes, humilitas, charitas, continentia, & ceteræ. Et tunc demum spolia, id est, homines liberati à potestate tenebrarum, & translati in Regnum Christi, distributi sunt per varias mundi regiones, vt multitudinem gentium ad fidem conuerterent, & Christi Regno adiungerent. Iam verò iidem homines, non solùm serui capti in bello, sed etiam serui emptitij facti sunt, quia Christus Dominus eosdem redemit ab ira Dei iusta, pretio Sanguinis sui. Sic enim loquitur Apostolus: *Empti estis pretio magno.* & rursus: *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.* & sanctus Petrus: *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso Sanguine agni immaculati Christi, & incontaminati.* Addo etiam, nos omnes esse vernas, siue seruos vernaculos Dei, quia filij seruorum & ancillarum

Luc. 11.
1. Cor. 6.
1. Cor. 7.
1. Pet. 1.

Psal. 115. eiusdem Dei, dicente Propheta: *Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Denique sumus omnes serui mercenarij, quia non sine magno stipendio seruimus Deo. Primùm enim ille nos alit & vestit, & vt Apostolus loqui-
Act. 17. tur, *ipse dat nobis vitam, & inspirationem, & omnia.* Et quasi hoc parum esset, promittit Deus seruis suis mercedem magnam pro omni labore eorum. Sic enim loquitur Ec-
Eccli. 51. clesiasticus in extremo libro suo: *Operamini opus vestrũ, & dabit vobis mercedem vestram*
1. Cor. 3. *in tempore suo.* & Apostolus Paulus, *Vnusquisque*, inquit, *propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.* Et Dominus ipse de mercede bonorum operum loquens ait:
Luc. 6. *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.*

Porrò hæc tam multiplex seruitus omnium hominum erga Deum, non pugnat cum potestate Regia, neque in terris, neque in cælo; sicut etiam non pugnat cum vera filiatione, & adoptione. Sanctus enim Ioannes in Apocalypsi beatos homines introdu-
Apoc. 5. cit dicentes: *Fecisti nos Deo nostro Regnum, & Sacerdotes, & regnabimus super terram.* & ali-
Apoc. 3. bi introducit Christum dicentem: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius:*

eius: & tamen idem sanctus Ioannes in eodem libro de iisdem dicit: *Ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte.* Vbi videmus, eosdem in cælo & sedere in throno, & regnare cum Christo, & simul seruire Deo stantes ante thronum die ac nocte. Et non solùm sancti homines, sed etiam sancti Angeli, seruos Dei, & conseruos hominum se esse confiteri non erubescunt, dicente Angelo ad Ioannem: *Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum.* Apoc. 7. Apoc. 19.

Ex his habemus, Reges & Principes terræ, vt verè & propriè populis suis præsunt, sic etiam verè & propriè seruos esse Dei, & conseruos subditorum suorũ, & tales etiam futuros in cælo, si illuc peruenerint, sed felicissima, & omni acceptione dignissima seruitute. Ex qua consideratione illud consequetur, vt pium Principem non erigat in superbiam thronus & corona, neque sceptrum & purpura; sed in eius animum ingeneret consideratio tam multiplicis seruitutis, veram, & profundam, & Christo Domino amatissimam humilitatis virtutem. Ex quo sequetur, vt vicissim ipse Princeps à Deo diligatur, & exaltetur, & sub alis eius securè quiescat. Nihil enim magis placet Altissimo, quàm humilitas virorũ magnorum; & nihil magis displicet, quàm superbia

vilium personarum. Sic enim ipse loquitur
Isai. 66. per Isaiam: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Quod aliis verbis docet sanctus Iacobus dicens, *Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam.* Quorum sententias confirmat Dominus dicens, & sæpè ac sæpiùs repetens: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.*

Iac. 4.

Mat. 23. Luc. 14, & 18.

Nunc, vt in summã redigamus quæ scripsimus in his tribus capitibus de officio Principis Christiani erga Deum, dicimus, Principem Christianũ, vt ministrum Dei, debere Deo plenam subordinationem; vt filium adoptiuum & heredem Regni cælorum, debere eidem Deo, præter subordinationem, reuerentiam & obedientiam filialem; vt seruum, debere eidem non solùm subordinationem, reuerentiam & obedientiam, sed etiam profundam & veram cordis & corporis humilitatem.

CAP. IV.

De officio Principis Christiani erga Summum Pontificem.

SVmmus Pontifex officio fungitur in Ecclesia vniuersa, Patris, Pastoris, Doctoris, Speculatoris, & summi Sacerdotis. De officio

cio Patris loquitur ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Glorium & Eleuſium, in qua de ſancto Melchiade Papa loquens, vocat eum filium Chriſtianæ pacis, & patrem Chriſtianæ plebis. De hoc officio loquitur Cōcilium Africanum in epiſtola ad ſanctum Damaſum Papam, cùm S. Damaſum appellat Patrem patrum; & mos eſt Chriſtiani populi, vt ſummum Pontificem Patrem ſanctum appellet: qua appellatione non vulgus tantùm, ſed omnes Principes Chriſtiani, etiam ſummi, vtuntur, cùm ad Romanum Pontificem ſcribunt, aut cum eo loquuntur. Iure autem ſummus Pontifex pater omnium fidelium dicitur, quia ipſe eſt, qui per ſe vel per alios, per verbum Dei & Sacramentum Baptiſmi, filios ſpirituales gignit. Quod enim B. Paulus dicebat Corinthiis, *Si decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos Patres: nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui*, idem dicere poteſt ſummus Pontifex fidelibus omnibus: atque ad hoc ſignificandum voluit Deus, vt primus omnium, qui tum ex Iudæis, tum ex gentilibus filios ſpirituales per verbum Dei & Baptiſmum genuit, ſanctus Petrus fuerit: ipſe enim primus, accepto Spiritu ſancto in die Pentecoſtes, publicè Euangelium prædicauit Iudæis, & conuerſos ad fi-

Epiſ. 162

Tomo 1. Conciliorū in epiſtola Stephani.

1. Cor. 4.

Act.2. dem baptizari iussit; & ipse idem primus
Act.10.& 15. Cornelio Gentili, & eius familiæ prædicauit, & credentes iussit baptizari. Pater ergo patrum Petrus fuit: in cuius locum Pontifices Romani succedunt. Quod ipsum ritus declarat, qui in coronatione Pontificis adhibetur, cùm Decanus Cardinalium orans pro Pontifice, vocat eum Patrem Regum ac Principum Christianorũ. Atque hæc etiam causa est, cur Reges Christiani in creatione noui Pontificis, Legatos siue Oratores mittant, qui reuerentiam & obedientiam Pontifici recèns creato promittant, tamquam Patri spirituali: vt omnes intelligant, eos quoque ad familiam Christi pertinere, quæ est Ecclesia Catholica, cui vice Christi Pontifex Maximus, vt paterfamilias, præsidet.

Alterum officium significatur in nomine Pastoris, cuius est pascere & nutrire filios iam natos. Quamuis enim multi sint in Ecclesia Pastores, qui verbo & Sacramentis fideles pascunt; tamen omnes à Principe pastorum pendent, & ab illo diriguntur: & si non bene fungantur officio, ab illo remoueri à munere pastoritio possunt. Neque solùm pastores ceteri Principi pastorum subiecti esse debent; sed etiam oues dici possunt summi Pastoris. Nam ea causa est, cur Dominus Petro non solùm agnos, sed etiam

oues,

oues, agnorum matres, paſcendas commiſerit. Et ſanctus Hieronymus, qui Sacerdos & Doctor inſignis in toto Chriſtiano orbe habebatur, à ſancto Damaſo Romano Pontifice pabulum ſpirituale petens, dicebat: *A Paſtore præſidium ouis flagito.* & in epiſtola ſequenti, *Flagito*, inquit, *vt paruum magnus aſpicias, vt diues Paſtor morbidam non contemnas ouem.* Quòd ſi paſtores & Doctores à ſummo Pontifice, vt à ſummo Paſtore, pabulũ aliquando petunt; non mirum eſſe debet, ſi Principes ſæculi, qui inter oues, vel potiùs inter arietes gregis Chriſti numerantur, ab eodem Principe paſtorum, Chriſtique in terris Vicario, doctrinæ pabulum libenter accipiant.

Ioan. 21.

Tom. 2. epiſt. 57. & 58.

Tertium eſt nomen, Doctoris, quo nomine vſum fuit Concilium Florentinum, cùm in decreto ſuo Romanum Pontificem appellandum cenſuit Doctorem omnium Chriſtianorum. Id verò propriè locum habet in doctrina fidei Catholicæ, quam non ſolùm docere, ſed etiam definire cum poteſtate debet, vt ſimul & Doctor & Iudex haberi debeat. Nam quia Dominus ſancto Petro dixit, *Ecce ſatanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos*; ideò in dubiis

Luc. 22.

fidei ad ſedem Petri recurrendum omnibus eſt, in qua fides nõ poteſt habere defectum,
Epiſt. 190. vt ſcribit S. Bernardus; & ad quam perfidia habere non poteſt acceſſum, vt loquitur
Libro 1. epiſt. 3. ad Cornelium S. Cyprianus. Tale aliquid multo anteà docuit Salomon, dicens: *Verba ſapientium ſicut*
Eccl. 12. *ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore vno: his amplius fili mi ne requiras.* Et clariùs in lege definitum eſt à Spiritu ſancto per Moy-
Deut. 17. ſem dicentem: *Qui ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo; & decreto Iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael: cunctuſq́ue populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.* Loquitur autem Moyſes de rebus dubiis in lege Domini & doctrina. Hoc præceptum Spiritus ſancti non obſeruarunt quidam Principes Germaniæ, quando ſurrexit Martinus Lutherus, & contra Sacerdotis imperium, qui eo tempore miniſtrabat Domino, nouas doctrinas in populum ſeminare cœpit: ſed illi Principes verè pij ſeruarũt mandatum Dei, qui cum piiſſimis Gratiano & Theodoſio ſeniore dixerunt: *Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit Imperium, in tali volumus religione verſari, quam diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis religio vſque adhuc ab*

ipſo

ipso insinuata, declarat, quamq; Pontificem Damasum sequi claret, &c.

Et sanè mirabile est, quòd apud aliquos Principes plus fidei inuenerit in rebus fidei, vna ouis errans ab ouili, quàm summus Pastor ab ipso Domino constitutus & Doctor & Iudex. At, inquies, Lutherus verbum Dei pro sua sententia proferebat. Ita est; sed cùm de intelligētia verbi Dei quæstio esset, cur non obseruatum est aliud verbum Dei, apertissimè docens, vt ad Sacerdotem ire-tur, qui eo tempore ministrabat Domino Deo suo? Et posteaquam de consilio sapientum Pastor primarius sententiam dixit, & Lutherum hæreticum pronuntiauit: vbi est verbum Dei, quod anteponi doceat hæreticum declaratum ipsi Iudici summo, ab ipso Domino constituto? Hoc idem dici potest de Principibus illis, qui Ioannem Caluinum tamquam nouum Apostolum receperunt, cùm nulla signa sui apostolatus ostendere posset, nisi viuentem hominem verè mortificatum, quem ex morte ad vitam falsò à se reuocatum credi voluerat: qui si fidem potiùs habere voluissent Doctori omnium Christianorum, à Christo ipso Ecclesiæ dato, & in cathedra sua collocato, pro cuius fide vt non deficeret orauerat; certè in reprobum sensum dati nō fuissent. Ergo *Re-* Psalm. 2.

ges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, illi Doctori fidem habete in controuersis fidei, cui Veritas dixit, *Rogaui pro te vt non deficiat fides tua*; & illam Ecclesiam requirite, de qua dictum est à Domino: *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Luc. 22.

Matth. 16.

Quartum nomen Pontificis, Speculator est. Ipse enim propterea in altissimo fastigio sedet speculæ pastoralis; vt sanctus Augustinus loquitur in ipso principio librorum quattuor ad Bonifacium Papam; quoniam ad illũ pertinet, speculari ex alto quid agant Christiani, vt inde malos admoneat, vt redeant in viam bonam; & bonos hortetur, vt perseuerent in cursu, & perueniant ad brauium. Huius speculatoris figura fuit propheta Ieremias, sancto Bernardo teste: sic enim loquitur Deus ad Ieremiam: *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* Neque significant hæc verba Prophetæ, mandari à Deo, vt bella gerat cum Regnis & Regibus, & ea sibi armis subiiciat; sed vt in alto sedens obseruet malos mores, & corruptelas omnes Regum & Regnorum, & clamando & vociferando liberrimè increpet vitia, præsertim publica Regum & Principum & populorum; & pœnas à Deo paratas prædicat, & ipse quoque cen-

Lib. 2. de consider. ad Eugenium.
Ier. 1.

censuris pœnisque aliis coërceat contumaces: & eo modo disperdat & destruat peccata Regum & populorum; & ædificet & plantet virtutes ac mores bonos. Quod idem clariùs explicat Ezechiel dicens: *Factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impium, Morte morieris; non annuntiaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua: ipse quidem in iniquitate sua morietur; tu autem animam tuam liberasti.* Hæc ipsa quæ Dominus de Prophetis, qui prædicatores illius temporis erant, dicit, eadem omnino intelligi debent de Episcopis, ad quos præcipuè pertinet officium prædicationis. Episcoporum autem caput & princeps est summus Pontifex. Solebant autem Pontifices Maximi, & Episcopi reliqui, quæ mala ex specula cernebant, in concionibus ad præsentes, per litteras ad absentes nuntiare. Hinc sanctus Ambrosius in epistola ad Theodosium Imperatorem scribit, se non posse vllo modo tacere, si qua mala facta de ipso audierit, & ideò æquo ani-

Ezech. 3.

Trid. Cõc. Sess. 5. c. 2. & Sess. 24. de Refor. c. 4.

Epist. 29. lib. 5.

animo ferat reprehensiones suas.

Quæ cùm ita sint, & Episcopi ac Princeps Episcoporum, cuius totus mundus Diœcesis est, debent & verbo & epistolis non tacere vitia Principum, sed, vt Apostolus loquitur, arguere, obsecrare, increpare, opportunè, importunè, in omni patientia, & doctrina. Sed non minùs Principes debent præbere aures obedientes, & cogitare Pontificibus & Episcopis molestissimè accidere, si quando ad huiusmodi reprehensiones venire cogantur; neque illos sponte hoc agere, sed coactos, tum à comminatione diuina, quæ sanguinem animarum de manu eorum requirendum clamat, nisi denuntient pœnas peccantibus debitas; tum ab ipsa charitate paterna, quæ cogit medelas morbis adhibere, quamuis amaras, ne filij eorum, ac præsertim honorabiliores, miserè pereant. Et certè si Principes Christiani libenter acciperent paternas admonitiones, præsertim ex vera charitate prodeuntes, multa fortasse discerent, quæ ignorant, & multis detrimentis futuris & impendentibus remedia adhiberent, quæ non adhibent, quia non est qui illos admonere audeat. Vtinam multos haberemus Theodosios, & multos simul Ambrosios! Iste enim ex charitate nihil vtile tacebat: & ille

2. Tim.4.

ex

ex obedientia libentiſſimè omnia audiebat, & executioni mandabat.

Poſtremum nomē eſt, Sacerdos Magnus, ſiue Pontifex Maximus, quod eſt nomen honorificentiſſimum, vſque adeò, vt etiam apud Romanos Ethnicos maximi fieret nomen Pontificis Maximi: quæ cauſa fuit, vt Cæſares Auguſti Pontifices etiam Maximi nominari voluerint. Et in Teſtamento veteri, cùm primùm à Moyſe, qui ſimul erat Princeps & Pontifex, diuiſæ ſunt iſtæ poteſtates, & Pontificatus Aaroni, & poſt eum Eleazaro collatus fuit, & Principatus Ioſue; ab eo tempore ſemper præpoſitus fuit Pontifex Principi; vt ex libro Numerorum & Ioſue poteſt intelligi. Ratio verò huius excellentiæ eſt, quia Pontifex præeſt rebus diuinis, & Princeps rebus humanis: cui etiam addi poteſt, quòd regiones Principum terrę definitæ ſunt certis prouinciis; regio ſubiecta Pontifici Maximo, omnes prouincias, & omnia Regna Chriſtianis ſubiecta complectitur. Hinc ille Pius Epiſcopus Patarenſis, cùm vidiſſet ſanctum Pontificem Siluerium ab Imperatore hæretico parum honeſtè habitum, exclamauit, multos eſſe Reges in mundo, ſed nullum talem, qualis eſt ille Pontifex Romanus, qui præeſt Eccleſiis totius mundi. Quanta verò ſit eminentia pote-

Suetonius in Auguſto

Num. 34. Ioſ. 14.

Liberatus Abbas in Breuiario cap. 22.

potestatis Pontificiæ super potestatem Regum & Principum terrenorũ, docent multi Patres. Sed ego hoc loco contentus ero testimonio sancti Bernardi, qui sic loquitur ad
Epist. 183. Imperatorem Conradum: *Legi*, inquit, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quam tamen sententiam cupio vos & omnimodis moneo custodire in exhibenda reuerentia summæ & Apostolicæ Sedi, & B. Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari Imperio.* hæc ille, qui Pontificem Petri Vicarium nominat, non quòd non sit Christi Vicarius, sed quòd Vicarium pro successore acceperit. Nam in secũdo libro de Consideratione apertè vocat eumdem Pontificem, potestate Petrum, & vnctione Christum.

CAP. V.

De officio Principis Christiani erga Episcopum proprium.

BEATA ciuitas, cui ex magno dono Dei contigit, vt haberet Principem pium, & Episcopum sanctum, & qui inter se coniuncti animis & studiis, toti essent in populo sibi commisso rectè gubernando occupati. Sed vtinam non quotidie audiremus Principes cum Episcopis rixantes, vel de præcedentia,

dentia, vel de emolumentis temporalibus, quasi non essemus Christiani,& non quotidie in templis audiremus magistrum Deum nobis dicentem: *Qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.* &: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* &: *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor; & qui praecessor est, sicut ministrator.* Hæc autem est veritas, (quidquid introduxerit in variis locis vel ambitio vel consuetudo) Episcopus est Pater,& Pastor,& Doctor tam Principis quàm reliqui populi: & secundùm hæc nomina Princeps subiectus esse debet Episcopo, non Episcopus Principi. Quamuis enim illa nomina magis conueniant summo Pontifici, quàm particularibus Episcopis: tamen nemo negare potest, quin pater sit honorabilior filio, & pastor ouibus, & Doctor discipulis; & Episcopo cuicumque nomina illa rectè conuenire erga eos omnes, qui ad eius curam & prouidentiam pertinent. Prætereà Episcopus in Ecclesia sedet in throno, & ad altare Sacerdotio fungitur, quæ Principi nulla ratione conueniunt. Habemus prætereà multos grauissimos Auctores, qui de excellentia dignitatis Episcopalis ita disputant, vt ostendant, Principum terrenorum eminentiam cum Episcopali fastigio nulla artione comparari posse. Hi sunt, S. Gregorius

Mat. 23. Luc. 14. & 18.
Mat. 11. Luc. 22.

potestatis Pontificiæ super potestatem Regum & Principum terrenorũ, docent multi Patres. Sed ego hoc loco contentus ero testimonio sancti Bernardi, qui sic loquitur ad Imperatorem Conradum: *Legi*, inquit, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quam tamen sententiam cupio vos & omnimodis moneo custodire in exhibenda reuerentia summæ & Apostolicæ Sedi, & B. Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari Imperio.* hæc ille, qui Pontificem Petri Vicarium nominat, non quòd non sit Christi Vicarius, sed quòd Vicarium pro successore acceperit. Nam in secũdo libro de Consideratione apertè vocat eumdem Pontificem, potestate Petrum, & vnctione Christum.

Epist. 183.

CAP. V.

De officio Principis Christiani erga Episcopum proprium.

BEATA ciuitas, cui ex magno dono Dei contigit, vt haberet Principem pium, & Episcopum sanctum, & qui inter se coniuncti animis & studiis, toti essent in populo sibi commisso rectè gubernando occupati. Sed vtinam non quotidie audiremus Principes cum Episcopis rixantes, vel de præcedentia,

entia, vel de emolumentis temporalibus, uasi non essemus Christiani,& non quotiie in templis audiremus magistrum Deum obis dicentem: *Qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.* &: *Discite à me, uia mitis sum, & humilis corde.* &: *Qui maior st in vobis, fiat sicut minor; & qui præcessor st, sicut ministrator.* Hæc autem est veritas, (quidquid introduxerit in variis locis vel ambitio vel consuetudo) Episcopus est Pater,& Pastor,& Doctor tam Principis quàm reliqui populi: & secundùm hæc nomina Princeps subiectus esse debet Episcopo, non Episcopus Principi. Quamuis enim illa nomina magis conueniant summo Pontifici, quàm particularibus Episcopis: tamen nemo negare potest, quin pater sit honorabilior filio, & pastor ouibus, & Doctor discipulis; & Episcopo cuicumque nomina illa rectè conuenire erga eos omnes, qui ad eius curam & prouidentiam pertinent. Prætereà Episcopus in Ecclesia sedet in throno, & ad altare Sacerdotio fungitur, quæ Principi nulla ratione conueniunt. Habemus præptereà multos grauissimos Auctores, qui de excellentia dignitatis Episcopalis ita disputant, vt ostendant, Principum terrenorum eminentiam cum Episcopali fastigio nulla artione comparari posse. Hi sunt, S. Gregorius

Mat. 23. Luc. 14. & 18.
Mat. 11. Luc. 22.

rius Nazianzenus, & S. Ioannes Chrysostomus, Græci; S. Ambrosius, & S. Gregorius, Latini.

S. Gregorius Nazianzenus in Oratione ad Ciues suos timore perculsos, & Principem irascentem, *An me*, inquit, *liberè loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque meæ potestati meisq́; subselliis lex Christi subiecit. Imperium enim ipsi quoque gerimus; addo etiam, præstantius & perfectius. Nisi verò æquum sit, spiritum carni fasces submittere, aut cælestia terrenis cedere.*

S. Ioannes Chrysostomus libro tertio de Sacerdotio sic loquitur: *Sacerdotium Regno tanto est excellentius, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest.* & hoc multis argumentis probat. Loquitur autem de summo Sacerdotio, id est, de Episcopatu. Ex multis rationibus vnam præterire nolo: *Habent*, inquit, *& terrestres Principes vinculi potestatem; verùm corporum solùm: id autem quod dico Sacerdotis vinculum, ipsam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit.* Et infrà: *Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque à nostris affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Quid multa? Rex aliquis si cui ex subditis honorem hunc detulerit, vt potestatem habeat quoscumque volet in carcerem conijciendi, eos-*

eosdemq; rursus laxandi, beatus ille & admirandus iudicio omnium fuerit: at verò qui à Deo tanto maiorem accepit potestatem, quanto cælum terra pretiosius est, quanto etiam animæ corporibus præstant, hic vilem dignitatem accepisse videri potest?

S. Ambrosius in libro De dignitate Sacerdotali cap. secundo, *Honor*, inquit, *& sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cùm videas Regum colla & Principum submitti genibus Sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credunt se communiri.*

S. Gregorius in epistola ad Mauritium Imperatorem, quæ est trigesimaprima libri quarti, *Quid mirum*, inquit, *si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipse etiam appellat Deus? Ecclesiastica quoque testatur historia, Quia cùm piæ memoriæ Constantino Principi in scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent; libellos quidem accusationis accepit, & eosdem qui accusati fuerant Episcopos conuocans, in eorum conspectu libellos quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dij estis, à vero Deo constituti; ite, & inter vos causas*

vestras discutite, quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos.

Sed si haberemus sanctos Episcopos, non egeremus eiusmodi testimoniis. Ipsa enim sacra potestas cum vera sanctitate coniuncta, cogit ad sui venerationem non solos Principes minores, sed etiá summos. Certè Magnus Constantinus, cùm Concilio Episcoporum interesse vellet, non solium sublime sibi erigi voluit, sed paruam sedem: neque anteà sedit, quàm Episcopi illi annuissent vt sederet. Et cùm aliàs ad concionem in templo interesse vellet, vbi solus Episcopus, qui concionabatur, sedebat in throno, & populus de more illius temporis stabat, oblata est sedes Imperatori; sed recusauit, & cum reliquo populo semper stare voluit. Vide Eusebium in Vita Constantini libro 2. cap. 10. & libro 4. cap. 33. Sanctus Martinus Episcopus Turonensis sic honoratus est ab Imperatore Maximo, vt in conuiuio ipsi etiam Imperatori præpositus fuerit. Et sanctus Patritius Episcopus Hibernorum sic Regibus imperabat, ac si verè parens & dominus ipsorum esset. De sancto Dunstano Archiepiscopo Cantuariensi scriptú est in Vita ipsius, id quod non meis verbis, sed Auctoris historiæ referre volo. *Quadam vice Rex in Monasterium virginũ venit, ibiq; captus amore cuius-*

cuiusdam puellæ, quæ inter Moniales non velata nutriebatur, eam ad suum colloquium adduci secretiùs voluit. Illa cùm duceretur, timens pudori suo, raptum ab vna Sanctimonialium, capiti suo velum imposuit, eo modo se protegi sperans, si fortè Rex quid inhonestè ab ea exigere vellet. Quam ipse velatã intuens, Quàm subitò, inquit, sanctimonialis effecta es, arreptumq; velum ab ea detraxit; illa conatu, quo poterat, frustrà obnitente, sic illa abusus est. Vbi verò res Dunstano innotuit, acerbo mærore percussus est. Igitur cùm in re non segnis ad Regem veniret, & ille venienti pro more occurreret, eumq; per manum ad solium suum perducere vellet; manum Dunstanus turbato vultu retraxit, nec eam ab homine contingi passus est. Ad quod ille attonitus, (non enim illum scire putabat quod clanculò à se factum existimabat) cur manum sibi non daret, inquirebat. Sed Dunstanus ad eum ait: Tu postposito omni pudore adulterium commisisti; tu despecto Deo, signum castitatis non veritus, nunc virgini suam integritatem præripuisti; & cur manum, summo Patri Virginis filium immolantem, impuris manibus tuis non tradam, quæris? Laua priùs per pœnitentiam manus tuas à sordibus tuis, & tunc demum quò gratiæ reconcilieris, honora & amplectere manum Pontificis. Territus ille ad hæc, terræ procumbit, pedes Antistitis petit, se pec-

casse, gemitu verba interrumpente, contestans. Quod Dunstanus videns tantum in Rege humilitatis exemplum, eum amplectitur, & erigit, & quæ ad salutem animæ operarentur, loquens, septennem ei pœnitentiã iniunxit. Hîc Lector primùm obseruet, Episcopo veniente, Regem non in cubiculo eum expectasse; sed illi occurrisse, manum porrexisse, atque ad solium deducere voluisse: deinde Regem ad reprehensionem publicam non iratum excanduisse, sed humi stratum, pedes Episcopi cum lacrymis & singultibus apprehendisse; pœnitentiam septem annorum libentissimè acceptasse; & quod in historia sequitur, multis bonis operibus superadditis, peccatum illud expiasse.

Multa eiusmodi adduci possent de sanctis Episcopis, quos Reges & Principes terrę, vt par erat, in honore maximo habebant: quos si temporis nostri Episcopi imitari velint, non erit, cur de Principibus sæculi conquerantur. Verè enim non deessent multi Theodosij, si multos haberemus Ambrosios.

CAP.

CAP. VI.

De officio Principis Christiani erga suum Confessarium.

SACERDOS Principis Confessarius, non sine ratione ponitur à nobis inter eos, quos vt suos superiores Princeps Christianus venerari debet. Siquidem Sacerdos in audiendis confessionibus pœnitentiũ, quicumque illi sint, siue Principes, siue priuati, Iudex est loco Dei, & potestatem habet in foro conscientiæ ligandi & soluendi: cuius potestatis signum euidens est, quòd in eo iudicio Sacerdos sedet capite tecto; pœnitens autem quicumque ille sit, etiam si Rex, aut Imperator, genibus flexis, & capite detecto, corde contrito & humiliato, vt reus læsæ maiestatis diuinæ, absolui petit. Porrò salus æterna Principis, mirum in modum à Confessario pendet; & leguntur exempla non pauca horroris plena Confessariorum, qui cum ipsis suis Principibus ad gehennæ supplicia destinati feruntur. Magnum omnino opus est, Principum conscientias regere, & requirit hominẽ non solùm valdè peritum, sed etiam valdè prudentem, & valdè fortem, & quod caput est, qui nihil cupiat, nihil ambiat, nihil quærat, nihil velit omnino

nisi salutem æternam Principis sui,& populorum eius.

Sed vt per partes de hoc officio disseramus, Confessarius duas gerit personas, Iudicis, & Medici; & Princeps duas alias, priuatam, & publicam. Confessarius, vt Iudex loco Dei, non debet nec potest absoluere à peccatis, nisi videat pœnitentem suum verè esse pœnitentem. Nam si fortè non vult dimittere id quod illum in cœno peccati detinet; certè fingit pœnitentiam, non agit, cùm peccatum confitetur. Quòd si Confessarius non audet absolutionẽ negare tam magno viro, audiat Spiritum sanctum clamantem:
Eccli. 7. *Noli fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimescas faciem potentis.* quod idem in multis aliis peccatis locum habebit. Sic etiam non potest Confessarius absoluere pœnitentem, nisi confessionem integram faciat: non autem est integra confessio Principis, si peccata confiteatur, quæ ad ipsum, vt priuatum hominem, pertinent, vt peccata gulæ, luxuriæ, inuidentiæ, & alia id genus; peccata verò quæ fecit vt Princeps, fortè non agnoscat. Non desunt enim Principes, qui quod ad personam propriam attinet, piissimi & iustissimi sunt, sed peccata ministrorum suorum principalium, qui Rempublicam administrant, nesciunt quidem,

dem,& interim opprimuntur pauperes,peruertuntur iudicia, ſcandalizantur puſilli; & ignorantia Principis non excuſat illum apud Deum, niſi fortè ſit inuincibilis. Debet enim ſeriò cogitare quos habeat adminiſtros, & inueſtigare quomodo ſe gerant, & quemadmodum Rempublicam adminiſtrent.

Confeſſarius igitur, qui eſt Iudex loco Dei, non debet eſſe contentus ea confeſſione quam facit Princeps vt homo priuatus, præſertim ſi ex fama publica, vel aliunde nouit quàm malè adminiſtri ſui in Republica adminiſtrãda ſe gerant. Quòd ſi Confeſſarius ipſe timet adminiſtros illos offendere; audiat Spiritum ſanctum dicentem: *Noli fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimeſcas faciem potentis.* Eccli. 7.

Denique non poteſt Confeſſarius abſoluere pœnitentem ſuum, quantumuis magnum Principem, niſi ſatisfacere ſeriò ſit paratus: nec ſolùm ſatisfacere Deo per iniuncta ieiunia, eleemoſynas, preces, & alia pœnitentiæ opera; ſed etiam ſatisfacere ijs quibus fortè debet in reſtituenda fama, in reſarciendis detrimentis, in ære alieno ſoluendo, in ſtipendiis ſuo tempore non tributis. Sæpè enim Principes multa debent ſubditis, quæ illi exigere non audent, ne fortè

iram Principis incurrant. Hîc verò vigilare debet iustitia Iudicis, qui locum Dei tenet, ne fortè ipse audiat in exitu de hac vita: Cur fieri voluisti Iudex, cùm non valeres virtute irrumpere iniquitatem, & cùm extimesceres faciem potentis? Atque hæc de Confessario, vt Iudex est.

Addamus aliquid de eodem Confessario, vt Medicus est. Medicus animarum nullus esse deberet, nisi ipse optimè valeret, ne fortè dicatur illi, *Medice cura te ipsum.* Ideò qui ambiunt confessiones Principum audire, hoc ipso digni sunt qui repellantur, vtpote qui morbo grauissimo laborant; & quod miserabilius est, morbum suum in se ipsi non agnoscunt. Itaque sapiens Princeps, & qui de salute æterna sollicitus est, primùm omnium Confessarium quærat, qui hoc officium numquam ambiuerit. Deinde qui ex publica fama, & ex priuata informatione, verè pius, id est verè sanus à morbis vitiorum sit. Ad hæc, vt peritus sit medicinæ spiritualis, nec solùm legerit quæ scribunt Theologi de Sacramento Pœnitentiæ, & de casibus quos vocant conscientiæ, sed etiam praxim & vsum nouerit huius doctrinæ. Prçtereà, vt non sit frequens in Aula, nec se immisceat negotiis aulicorum, ne & ipse ex medico animarum, aulicus & curialis fiat. Denique, vt

vt cum vera humilitate & sanctitate coniunctam habeat modestam libertatem admonendi Principis; neque timeat expelli ab officio Confessarij; quin potius gaudeat, si hoc acciderit, se à tam periculoso onere liberatum. Et si fortè videat, se in aliquo Principe operam perdere, quòd suis iustis admonitionibus acquiescere nolit; ipse facultatem abeundi humiliter petat, & etiam non obtentam, per se arripiat: minùs enim graue est, iram Principis mortalis sustinere, quàm Dei.

Atque vt hæc Confessarius efficere possit, oportebit, vt Princeps aditum & libertatem Confessario tribuat, vt se fidenter moneat, & pro ratione officij sui imperet, quæ necessaria sunt ad salutem, nec metu ac reuerentia retardetur. Illud quoque necessarium esse videtur, vt Confessarium Princeps admoneat, ne se admisceat gubernationi, aut negotiis status, vel regendæ familiæ domesticæ, nisi ab ipso Principe consilium ab eo petatur; multo minùs, ne officia publica, aut Magistratus pro aliquo petat. Sic enim erit minùs odiosus aliis, minusq; superbus; gratus omnibus, nulli molestus. Denique si Confessarius sit regularis, caueat Princeps, ne illum subducat ab obedientia Prælatorum, neque ab obseruantia regulari, neque

occaſionem vllam ei præbeat dominandi inter ſuos, vel ambiendi prælaturas. Id enim neque Principi, neque Religioni, neque Confeſſario expedit: ſed omnibus, atque in primis ipſi Principi nocet, cui religioſiſſimus atque optimus Confeſſarius neceſſarius eſt.

CAP. VII.

De charitate paterna Principi neceſſaria ad regendos populos.

EXPOSVIMVS breuiter, quod ſit officium Principis Chriſtiani erga ſuperiores: ſequitur nunc, vt explicemus officium eiuſdem erga inferiores, qui ſunt multi; ſed ad ſex ordines reuocari poſſunt, videlicet ad populos, ad domeſticos, ad amicos & conſiliarios, ad iudices, ad milites, & famulos.

Quod ad primum attinet, conſiderandum eſt diligenter, quæ ſint virtutes, quæ requirũtur, vt Princeps officio ſuo ritè fungatur. Et quamuis virtutes plurimæ requirantur ad benè regendos populos, tum ſecundùm Scripturas ſanctas, tum ſecundùm leges Philoſophorum; tamen vna eſt principalis, quæ ſecum alias omnes trahit. Ea dici poteſt charitas paterna, quam vt admi-

niſtræ

niſtræ ſequentur virtutes Cardinales, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia, quæ ſunt communes Principi cum populo; denique aliæ Principum propriæ, ſapientia, magnificentia, clemētia, miſericordia, quas in Deo Regum omnium Rege Scriptura ſacra frequentiſſimè commendat.

Incipiamus à Charitate paterna, quæ nobis tam à Philoſophis, quàm à Theologis, & ab ipſo Deo in ſacris eloquiis ſic laudatur, vt ſola ſufficere videatur. Charitatem paternam eſſe Principi in primis neceſſariam, docet Philoſophus in libro de Moribus octauo: vbi ponit differentiam inter Regem & Tyrannum; quòd Tyrannus in omnibus quærat quæ ſua ſunt, Rex verò quę ſunt populi: ſiue quòd finis propoſitus Tyranno ſit vtilitas propria, finis propoſitus Regi ſit vtilitas Reipublicæ: & quòd Tyrannus habeat ſubditos pro mancipiis, Rex habeat pro filiis: denique quòd regimen Tyranni ſit deſpoticum, gubernatio Regis ſit politica. Hoc ipſum ſenſiſſe Romanos, perſpicuum eſt ex eo, quòd Senatores, apud quos erat magna ex parte regimen Reip. dicebantur Patres conſcripti: & cùm regimen tempore Auguſti redactum eſſet ad Imperium vnius, ille vnus Pater patriæ amabat dici, iuxta illud Horatij: *Hîc ames dici Pater*, *atque*

Lib. 8. Ethic. cap. 1.

atque Princeps. & deinceps ex nominibus honorificis quę dabâtur Principi recèns electo, vnum erat Pater patriæ, vt cognoſci poteſt ex Lampridio in Vita Alexandri Seueri. Hinc eſt illa ſententia Senecæ in primo libro de Clementia: *Vnum eſt inexpugnabile munimentum, amor ciuium. Quid hæres? fruſtrà te terrore ſuccinxeris, niſi ſeptus charitate fueris; armis enim arma irritantur*. Cui ſimilis eſt illa Marci Antonij Imperatoris apud Herodianum: *Neque enim aut pecuniæ vis, aut ſtipantia ſatellitum agmina tueri Principem poſſunt; niſi illi ipſi quos regas, animum imperanti beneuolentiámque accommodent*.

Sed quidquid ſit de Paganis, certè apud Chriſtianos omne bonum regimen ſuper charitate fundari debet ſic, vt in primis detur opera ab his qui regunt populos, vt ametur Deus propter ſe, & proximus propter
1.Tim.1. Deum. Nam *finis* omnis *præcepti charitas*,
Rom.12. inquit Apoſtolus. & rurſum: Omne *mandatum in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. & in eodem loco: *Dilectio proximi malum non operatur; plenitudo ergo legis eſt dilectio*. Adde, quòd Regna terrena, ſi benè gubernanda ſint, reſpicere debent ad regnum cæleſte, quod eſt exemplar omnis boni regiminis. In Regno

verò

verò cælorum vna viget charitas pro omnibus legibus & ſtatutis: nam ideò dicuntur omnes plateæ cæleſtis Ieruſalem eſſe ex auro puriſſimo, quo charitas ſignificatur. Debent igitur omnes Principes, ſi benè regnare cupiunt, ex vera & magna charitate paterna diligere omnes homines ſibi ſubiectos vt filios, non vt ſeruos, non vt extraneos; ac per hoc operam dare vt non grauentur à Præſidibus prouinciarum, neque à Gubernatoribus ciuitatum, neque ab vllis Iudicibus præter iuſtitiam; & non imponantur vectigalia non neceſſaria, vt quietam & tranquillam vitam ducant. Hoc obſeruauit Tiberius II. Imp. cuius vitam deſcripſimus in ſecundo libro accuratiſſimè, & ideò amatus fuit à populis ardentiſſimè, vſque ad mortem. Apoc. 21.

Narrat Euſebius Cæſarienſis in libro primo de vita Conſtantini Magni, patrem eius Conſtantium, qui vnus erat ex Cæſaribus, & regebat Britániam, & aliquas alias partes Imperij, reprehenſum fuiſſe per homines ad eum miſſos à Diocletiano Imperatore, quòd non haberet ærarium pecuniis ſatis refertum. Ille verò reſpondit, poſt triduum ſe demonſtraturum, habere ſe ærarium refertiſſimum auro & argento, & fortaſſe magis copioſum, quàm ipſe Diocletianus haberet. Lib. 1. c. 10

beret.

beret. Verè enim Conſtantius vir erat optimus, & populorum ſuorum amator, quos proinde non vexabat nouis vectigalibus vel tributis; & propterea viciſſim à populis, & præſertim à potentioribus, vehementiſſimè diligebatur. Significauit igitur amicis ſuis locupletibus, ſe indigere pecuniis ob aliquā ingruentem ſibi neceſſitatem: continuò verò tantæ ad eum peruenere pecuniæ, vt ærarium pleniſſimum redderetur. Ergo ad diem condictum oſtendit iis, quos Diocletianus miſerat, ærarium plenum, & ait: ***Referte hoc Diocletiano Imperatori***. Sed ego arbitror eum ſignificare voluiſſe, verum ærarium eſſe amorem populorum; & vim ac robur Imperij non eſſe poſitum in multis pecuniis, ſed in fide & charitate ſubditorum: amor autem amore conciliatur: proinde qui velit Imperium ſtabile & forte, curet, vt ciues & milites, & reliqui Imperio ſubiecti, intelligant Principem eſſe patrem, ſeque ab eo vt à vero parente diligi; & tutiſſimum erit Imperium. Hæc ſententia erat Conſtantij viri quidem nondum Chriſtiani, ſed prudentis & probi, & qui Chriſtianos non perſequebatur vt collegæ eius omnes faciebant; & ea fortaſſe cauſa fuit, vt ipſe ante obitum in verum Deum crederet, & vt filius eius Conſtantinus diuino miraculo

ad

ad fidem Christianam vocaretur ; & non partem Imperij, vt eius parens, sed totum omnino multis annis felicissimè gubernaret, & filiis suis post se gubernandum relinqueret. Hæc igitur prima virtus, quæ est regina virtutum, cordi sit Principibus: ament populos, vt filios; & pacem, & abundantiam illis procurent: non sinant eos à Præsidibus & Iudicibus iniustè vexari. Si enim populi intelligent à Principe se amari; & ipsi vicissim Principem suum diligent, & pro eo facultates suas, & vitam ipsam, si fuerit opus, exponent. Sic Moyses populum suum, ex vera charitate, vt filios diligebat, cùm Deum contra eos iratum alloquebatur, dicens: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Exod. 32.
Sic etiam Dauid Moysis æmulator, videns populum ab Angelo Domini gladio feriri, clamabat: *Ego sum qui peccaui, ego iniquè egi; isti, qui oues sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me.* Vterque autem facilè obtinuit quod petebat; *Deus* enim *charitas est*, & charitatem diligit in omnibus sed in Principibus maximè, qui Dij in Scripturis vocantur.

2. Reg. 24.
1. Ioan. 4.
Psal. 81.

CAP.

CAP. VIII.

De prudentia Principi necessaria ad regendos populos.

PRVDENTIA virtus est Cardinalis, sed Principi in regimine populorum in primis necessaria; quemadmodum obedientia necessaria est subditis, vt rectè omnia fiant. Hinc Dauid filio suo Salomoni Regi, tunc primùm inuncto, precatur à Deo virtutem illi in primis necessariam, dicens: *Det tibi Dominus prudentiam & sensum, vt regere possis Israel, & custodire legem Domini Dei tui: tũc enim proficere poteris, si custodieris mandata & iudicia, quæ præcepit Dominus Moysi.* Vbi sanctus Dauid prudentissimè docuit filium suum, prudentiam non solùm esse necessariam ad regendos alios, sed etiam ad regendum se. Qui enim se ipse regere nescit, quomodo alios regere sciet? Prudentia verò ad se regendum necessaria, illa est, quæ docet, seruandã esse in primis legem Domini. Siquidem prudentia virtus est, quæ dirigit media ad finem. Porrò finis noster est vita æterna: medium ad hunc finem est obseruatio mandatorum, dicente Domino: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ideò rectissimè Dauid docuit filium suum, in hoc sitam

1. Paral. 22.

Mat. 19.

esse veram prudentiam vniuscuiusque nostrûm, vt pro viribus contendamus custodire quàm accuratissimè leges & mandata Domini; & posteà regamus eos qui nobis subiecti sunt, efficiendo pro viribus, vt etiam ipsi per obseruantiam mandatorum diuinorum currant ad finem, ad quem à Deo conditi sunt, qui est felicitas sempiterna. Hæc est prudentia quam Spiritus sanctus prudentiam iustorum appellat; & distinguitur à Luc. 1. prudentia carnis, quam mortem esse dicit Apostolus, quia ad mortem æternam perdu- Rom.8. cit; & non prudentia, sed astutia dici deberet. Prudentia enim vera, secundùm eumdem Apostolum, est prudentia spiritus, quæ Rom.3. vitam & pacem adducit.

Princeps ergo Christianus sequatur Regem Dauidem, verè prudentē; non Regem Ieroboam, astutum potiùs quàm prudentem. Dauid Rex sanctus docuit filium suum, vt secundùm prudentiam iustorum mandata Domini obseruaret, & obseruari à subditis suis iuberet: quæ sunt vera media ad verum finem, qui est vita sempiterna. Ieroboam Rex callidus astutè cogitans, populos suos à se facilè recessuros, & ad Regem Iuda 3.Reg.12. reuersuros; si irent in Ierusalem ad sacrificia offerenda, & ad Deum patrum suorum adorandum secundùm legem Moysis; erexit

aliud altare in Bethel, & vitulos aureos fabricauit in deos, & proclamauit: *Ecce dij tui Israel.* Itaque vt conseruaret Regnum, abiecit veram Religionem, & introduxit idololatriam. Hæc est prudentia huius sæculi, quæ propter temporalia negligit sempiterna; & quia non est consilium contra Dominum, vtraque breui tempore amisit. Nam propter hoc peccatum Ieroboam, quod successores eius imitati sunt, breui totum illud Regnum
4.Reg.12. euersum est. Venit enim Salmanasar Rex Assyriorũ, & in carcerem coniecit Regem; & totum populum cum ipso Rege transtulit in Assyrios, vnde numquam ampliùs redierunt. Hunc exitum habuit versutia politica Regis Ieroboam, & successorum eius: corrupit Religionem, vt conseruaret Regnum, & breui vtrumque perdidit, neque vnquam recuperauit.

Hanc astutiam Ieroboam imitati sunt Scribæ & Pharisæi, cum Principe Sacerdotum Caipha: sciebant enim, neque vllo modo negare poterant, Iesum Nazarenum, verum esse Messiam in Lege promissum, & à Prophetis omnibus prænuntiatum: neque negare poterant, ab eo, præter alia signa innumerabilia, cæcum natum fuisse curatum; & Lazarum ante quatuor dies mortuum & sepultum, coram ingenti multitudine ad vitam

tam ſolo verbo reuocatum: tamen ne prætextu noui Regis, Romani Imperatores bellum eis inferrent, & ex propria ciuitate pellerent; perſuaſit illis Caiphas, expedire, vt Meſſias falſis criminibus obrutus, occideretur, ne ciuitatem & Rempublicam illam ſuam, qualiſcumque tunc eſſet, amitterent. Chriſtũ igitur occidi non ſolùm paſſi ſunt, ſed ipſi Pilatum Iudicem ſuis clamoribus & minis, vt eum occidi iuberet, compulerunt. Et quid tandem iſta eorum ſtulta prudentia, & ne ſtatus eorum politicus mutaretur anxia ſollicitudo, conſecuta eſt? Chriſtum quidem Saluatorem amiſerunt, ſed ſtatum ſuum politicum non conſeruarunt. Breui enim, ira Dei illos perſequente, ciuitas illa, ob quam conſeruandã Dei Filium occiderunt, à Romanis capta, & funditus euerſa eſt: & habitatores eius vel occiſi, vel capti, vel diſperſi fuerunt: Chriſtus autem reſurrexit triumphator mortis & inferni, & orbem terræ fidei, & imperio ſuo ſubiecit: & adhuc non intelligunt homines, quàm inanis ſit falſorum politicorum illa verſutia, quæ vera prudentia dici & haberi cupit.

Ad hæc duo exempla falſæ prudentiæ, addam vnum prudentiæ veræ. Conſtantius pater Magni Conſtantini, de quo ſuprà locuti ſumus, cùm audiuiſſet à Diocletiano & Maxi- Euſeb. lib. 5 de vita Conſtãtini cap. 11.

Maximiano cogi Christianos, ac præsertim Palatinos, vt Christum abnegarent; finxit ipse quoque velle, vt ex palatio suo illi exirent, qui fidem Christi abnegare nollent. Itaque iussit illis significari, vt qui secum esse vellent, Christo renuntiarent. Multi qui rem gratam se facturos Principi arbitrabantur, si Christum abnegarent, promptos se ad abnegandum exhibuerunt. Sed prudens Imperator omnes illos abiecit, qui Christo renuntiare parati erant, dicens: Si Deo fideles non fuistis, quando sperare potero, vt mihi, quem hominem mortalem esse non dubitatis, fideles futuri sitis? Hoc igitur documentum est veræ prudentiæ, vt sinceris & probis hominibus confidamus, à perfidis & proditoribus, quamuis nobis amicissimi videantur, penitus caueamus.

CAP. IX.

De iustitia Principi necessaria ad regendos populos.

IVSTITIA multis modis tum in Scripturis sanctis, tum in libris Philosophorum & Theologorum accipi solet. Sed ad rem nostram duæ significationes maximè faciunt. Prior, qua per iustitiam intelligitur communis virtus, quæ leges omnes adimplet, secundùm

dùm quam is dicitur iustus, qui est probus, quique leges omnes adimplet, de qua disputat Philosophus in libro quinto de Moribus: & hanc sanctus Augustinus in libro de natura & gratia propè extremo scribit, esse eamdem virtutem cum charitate, cum qua iniquitas esse non potest. De hac loquitur sanctus Lucas in principio Euangelij sui, cùm de Zacharia & Elisabeth dicit: *Erant* Luc. 1.
iusti ambo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini, sine querela. Et Dominus in sermone suo, quẽ habuit in monte, *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.* & in Mat. 5.
iudicio, *ibunt hi,* id est, iniusti, *in supplicium* Mat. 25.
æternũ; iusti autem in vitam æternã. & S. Ioannes in Epistola prima, *Filioli,* inquit, *nemo* 1. Ioan. 3.
vos seducat; qui facit iustitiam, iustus est: qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. Et in eodem loco paulò superiùs: *Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit; & peccatum est iniquitas.*

Altera significatio iustitiæ magis angusta illa est, quæ iustitiam particularem designat, secundùm quam diriguntur commutationes rerũ, vel distribuuntur pro meritis præmia. Et quidem iustitia omnibus modis ad Principem maximè pertinet. De priore dicit Sapiens in Prouerbiis: *Abominabiles Regi,* Prou. 16.
qui agunt impiè, quoniam iustitia firmatur solium.

Ierem. 23. *lium.* De posteriore scribit Ieremias: *Regnabit Rex, & sapiens erit; & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Porrò, Principem debere esse exemplar omnis iustitiæ, ac præcipuè iustitiæ generalis, docent omnes qui de his rebus scripserunt Auctores sacri & profani.
Deut. 17. Primus Moyses præueniens creationes Regum, dat eis præcepta, vt legant assiduè legem Domini, vt discant timere Dominum, & custodire mandata eius omnibus diebus vitæ suæ, & non eleuentur in superbiam super fratres suos, & non declinent in partem dexteram, vel sinistram.

Psal. 2. Deinde Dauid in Psalmo secundo, *Et nunc*, inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram; seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Salomon in Prouerbiis præter alia admonet Reges sobrietatis,
Prou. 31. dicens: *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas; & ne fortè bibant & obliuiscantur iudiciorum, & mutent*
Sap. 6. *causam filiorum pauperis.* Et liber Sapientiæ vehementissimè reprehendit malos Reges: quod ipsum liberrimè fecerunt omnes Prophetæ, etiam si scirent sibi propterea carceres & vincula, & mortes horribiles, esse parata. Sed ne ipsi quidem Scriptores Ethnici tacuerunt, Principes debere esse viros optimos, & custodes legum, & exemplaria omnium

nium virtutum. Nota est sententia Aristotelis in libro quinto Politicorum, vbi laudat veteres, quòd Reges eligerent semper ex viris bonis, & propter excellentiam virtutum, aut res præclarè gestas. Similis est sententia Xenophontis in libro de Expeditione Cyri Regis, vbi dicit, nulli homini, sed præsertim ei qui in alios imperiũ habet, vllas esse opes honestiores quàm iustitiam, & animi magnitudinem, & virtutes ceteras: qui rursum addit, Imperium nemini conuenire, qui non sit melior illis quibus imperat. His adde Senecam, qui in epistola vigesima apertè scribit, summam felicitatem esse apud illas gentes, in quibus non potest esse potentior, nisi melior.

Lib. 5. c. 10. Politic.

Lib. 7. de Exped. Cyri.

Lib. 8.

Sed his omissis, ratio naturalis apertissimè clamat, eum qui præest ceteris, debere esse omni ex parte perfectum. Princeps officium habet in populo, quod habet caput in corpore. Porrò caput habet omnes sensus; reliquum corpus vnum tantùm, eumque infimum. Quale igitur monstrum esset, si caput, cuius est regere omnia membra, neque videret, neque audiret, neque loqui posset, neque discerneret odores ab fœtoribus, neque dulcia ab amaris; & ex membris inferioribus aliud videret, aliud audiret, aliud olfaceret, aliud gustaret. Neque solùm esset

monstrum, sed frustrà locum illum excelsum occuparet, cùm nō solùm regere membra non posset, sed ipsum dirigi ac duci opus haberet. Quis igitur non intelligit, quanta virtutum perfectio requiratur in Principe, ad cuius officium pertinet, sic populos regere, vt membra reguntur à capite?

Deinde Princeps non solùm est quasi caput in corpore, sed etiam quasi pastor inter
Psal. 77. oues. Sic enim loquitur Deus in Psalmo: *Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum, pascere Iacob seruum suum, & Israel hereditatem suam. Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Vbi Dominus dicit, se exercuisse Dauidem in arte pastoritia ouium irrationabilium, ac deinde eum transtulisse ad officium pascendi populos ratione præditos. Nec solum Dauidem Regem Hebræorum, Deus pastorem vocat; sed etiam, quod est magis admirandum, Cyrum ipsum Regem Persarum apud
Isai. 44. Isaiam vocat Deus pastorem suum. *Qui*, inquit, *dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis.* Denique, vt alia prætermittam, apud Ezechielem conqueri-
Ezech. 34. tur Deus de pastoribus Israel, id est, de Regibus, qui cùm essent ipsi deterrimi, populum ad exitium perduxerunt: & tandem adiungit,

git, *Et suscitabo super eas*, oues videlicet gregis sui, *pastorem vnum*, *seruum meum Dauid. Ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem.* Neque Scriptores Ethnici abhorruerunt à nomine pastorum, cùm de Regibus agerent. Certè Homerus Agamemnonem Regem, pastorem populorum appellare solet. Hæc verò similitudo Regis ad pastorē, satis apertè docet, Reges debere sapientia & virtutibus, sic eminere in populis quos regunt, vt eminent homines ratione præditi in gregibus ouium, quas pascunt. Ex quo sequitur vt Sardanapalus, Nero, Vitellius, Heliogabalus, Commodus, & alij eorum similes, non pastores, sed lupi, vel vrsi, aut canes rabidi dici potuerint.

Ad hæc Princeps non solùm est caput, & pastor, sed deus quidam terrestris, dicente Spiritu sancto in Psalmis: *Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes.* Et non sine magna causa Ethnici, qui deos colebant qui delectabantur stupris, adulteriis, furtis, & qui inter se bella gerebant, & vnus alium Regno pellebat; ipsi quoque licere sibi existimabant, eiusmodi facinora perpetrare. Sanctus Augustinus in libris Confessionum ponderat id quod est apud Terentium, adolescentem quemdam excitasse se ad vim inferendam virgini, exemplo Iouis principis deorum,

Psal. 81.

Lib. 1. Confess. 16

cuius stuprum in tabella depictum cernebat: *Vide*, inquit, *quemadmodum se concitat ad libidinem, quasi cælesti magisterio. At quem deum? inquit. Qui templa cæli summo sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? ego verò illud sponte feci, ac libens.*

At nos Christiani Deum habemus, cui Angeli canunt, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*: & qui lux est, in qua tenebræ non sunt vllæ. & de quo Dauid canit: *Iustus Dominus, & iustitias dilexit.* & cuius tanta est puritas, vt Iob dicat: *Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius.* Proinde necesse est, vt Principes, cum quibus Deus nomen suum communicare dignatur, ea puritate nitere procurent, quæ tanto nomini conuenit.

Isai. 6.
1. Ioan. 1.
Psal. 10.
Iob 25.

Prætereà, Principes in terris sunt quasi specula, vel exemplaria, in quæ subditi omnes respiciunt, seque eorũ moribus accommodare satagunt: ea de causa, si Principes iusti sint, casti, sobrij, pij; multos ex subditis, cum magna sua laude, & cum ingenti merito apud Deum, tales efficient. Contrà verò, si sint iniusti, ebriosi, adulteri, parum pij, parumque religiosi, plurimos exemplo suo trahent ad inferos.

Denique, Princeps est Iudex supremus in suo Regno: & si quidem sit ipse probus, & ab omni scelere immunis; liberè omnino, &

aperta

aperta fronte poterit ſceleratos omnes iuſtis pœnis mulctare: ſed ſi fortè ſit ipſe adulter, qua fronte adulteros condemnabit? ſi periurus, aut blaſphemus; quando audebit de ſimilibus pœnas publicas ſumere? ſi furore percitus hominem innocentem occiderit; quomodo audebit reos eiuſdem delicti carnifici occidendos tradere? Sin autem crimina iſta, & alia ijs ſimilia non puniet; ciuitatem adulteriis, periuriis, blaſphemiis, homicidiis, & aliis flagitiis & facinoribus replebit. Si verò puniet, ſe ipſe damnabit, iuxta Apoſtolum, qui ſcribit in Epiſtola ad Romanos: *Inexcuſabilis es, ô homo omnis qui iudicas; in* Rom.2. *quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas; eadem enim agis quæ iudicas.*

Compellitur ergo Princeps, ſi nomen ſuum vllo modo tueri velit, iuſtitiæ generali operam dare, id eſt virtutes omnes colere, vitia omnia vitare. Eſt autem felix neceſſitas, quæ ad meliora compellit. Sed neque compelli opus habebit, ſi fretus auxilio Dei, incipiat viam virtutis ingredi, cum piis hominibus verſari; pernicioſos amicos, vt peſtes fugere, precibus, ieiuniis, eleemoſynis, Numen diuinum ſibi conciliare, Sacramenta cæleſtia cum ſeria præparatione frequenter ſumere. Via enim virtutis, quæ initio anguſta videtur, ſemper magis ac magis dilatatur,

Psal. 118. cùm cor ipsum charitas ipsa delatat. *Viam*, inquit Propheta, *mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.*

CAP. X.

De iustitia particulari Principi necessaria ad regendos populos.

DIXIMVS de iustitia generali; nunc de particulari dicendum est. Iustitia particularis est etiam duplex; altera quæ in commutationibus posita est, quæ propriè ad priuatos pertinent, inter quos exercentur emptiones, venditiones, locationes, mutua, & alia id genus, de quibus nos hoc loco non agimus. Est tamen etiam commutatiua iustitia, quæ consistit in inflictione pœnarum; & hæc ad Principes & Iudices pertinet, ex S. Thoma 2.2.q. 108.art.2.ad primum. Altera particularis iustitia est, quæ in præmiis vel aliis bonis communibus distribuendis consideratur. Atque hæc est quæ propriè ad Principis officium pertinet; de quo officio nos disputamus. Primùm igitur agemus de distributione bonorum, deinde de inflictione pœnarum.

In distributione bonorum tota difficultas in eo posita est, vt euitetur acceptio personarum: hoc enim est vitium propriè contrarium

trarium iuſtitiæ diſtributiuæ. Eſt autem acceptio perſonarum vitium, quo Iudex, ſiue Princeps in diſtributione bonorum, quæ ex iuſtitia debentur, non conſiderat veram cauſam meritoriam, ſed loco cauſæ, conſiderat aliquam perſonæ qualitatem, vt cognationem, vel amicitiam, vel aliquid aliud eiuſmodi, quod ad rem non pertinet. Ponam exemplum in re in qua grauiùs peccari ſolet. Habent multi Principes ius nominandi perſonas ad Epiſcopatus. Et quidem ſi nominet perſonas idoneas; nominatio, & collatio rata eſt, etiam ſi aliæ perſonæ adeſſent notæ Principi magis idoneæ: ſed tamen Princeps ipſe, qui nominat perſonam minùs idoneam, minùs dignam, minùs vtilem; vtiliore, & digniore, & magis idonea prætermiſſa, mortaliter peccat, vt Synodus ipſa Tridentina declarat. Nam & Eccleſiam lædit, & ipſi perſonæ nominatæ parum prodeſt; & ſi fortè ſit indigna, plurimùm nocet, dum illi prodeſſe ſe putat. Et ſi is qui minùs dignum nominat, peccet tam grauiter; quàm grauiter peccabit qui indignum nominat? Sanctus Gregorius, vir ſapientiſſimus & optimus, numquam ſe immiſcere voluit in electionibus Epiſcoporum, vt ipſe teſtatur, ne videlicet eſſet particeps peccati grauiſſimi, quod illi committunt,

S.Tho. 2.2 q.63.

Seſſ.24. de refor.c.1.

Libro 2. epiſt.29.

mittunt, qui quoquo modo indignum eligunt. Et sanctus Ludouicus Rex eadem de causa recusauit accipere à Summo Pontifice priuilegium nominandi Prælatos. Videant igitur, si qui sunt, qui eiusmodi priuilegia ambiunt, quàm periculosam rem ambiant.

Vide Chronicon Genebrardi ad annum Christi 1258. & Io. Boterum in vita S. Ludouici.

Idipsum intelligi debet de aliis distributionibus dignitatum, honorum, graduum, emolumentorum, quæ ex iustitia pendent: nam vbi non habet locum iustitia, sed gratia; ibi non est vitiosa acceptio personarum. Siquidem apud Deum non est acceptio personarum, vt Scripturæ passim clamant: & tamen Deus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Christus in parabola vineæ, murmurantibus operariis, quòd mercedem eamdem reddidisset iis qui laborauerunt horæ vnius spatio, cum iis qui tota die portauerant pondus diei & æstus; respondit: *Amice non facio tibi iniuriam; nónne ex denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi: an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?*

2. Par. 19. Rom. 2. Ephes. 6. Coloss. 3. 1. Pet. 1. Rom 9. Mat. 20.

Iam verò quod attinet ad redditionem pœnæ iis qui malè agunt, iustitia quidem vindicatiua necessaria est Reipublicæ, vt ex pœna vnius multi desistant ab iniuriis infe-

inferendis, & sic fiat opus iustitiæ pax, vt loquitur Isaias Propheta, hoc est, ex iustitia oriatur pax, & tranquillitas. Et quidem rigor iustitiæ non est contrarius lenitati & mansuetudini, quando nascitur, non ex crudelitate erga homines, sed ex zelo erga Deum. Moyses mitissimus erat super omnes homines, qui morabantur in terra, & tamen ex zelo honoris Dei, iussit occidi multa millia hominũ, qui vitulum aureum adorauerant, & rursum aliàs suspendit omnes Principes populi in patibulis; & iussit occidi multa millia ex plebe, ob aliud peccatum idololatriæ. Et Dauid tantæ mansuetudinis erat, vt de eo scriptum est, *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* & tamen ipse de se dicit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Itaque non pugnat zelus iustitiæ cum mansuetudine; neque pugnat etiam cum misericordia. Quamuis enim iustitia & misericordia cõtrariæ videantur: tamen sic vnitæ inter se sunt, vt sorores amantissimæ dici possint. Nam cùm puniuntur per iustitiam homines scelesti, liberãtur per misericordiam homines probi, quos scelesti illi iniustè vexabant. Et ipsi etiam improbi, si saperent, intelligerent, secum misericorditer agi, cùm pœnis

Isai. 32.
Num. 12.
Exod. 23.
Num. 25.
Psal. 131.
Psal. 100.

pœnis coguntur temperare à peccatis, quæ maiora sunt mala, quàm ipsa supplicia. Neque tamen negamus quin aliquando, iustis de causis, possit Princeps misericorditer vel diminuere, vel omnino condonare pœnam homini peccanti: sed, vt plurimùm, iustitiæ seueritas in Principe laudatur; tum vt ceteri timentes caueant à peccatis; tum vt homines probi, sine timore, vitam quietam & tranquillam ducant.

Vnum est peccatum, in quo seuerissimè puniendo, ego quidem valdè optarem, vt Christiani Principes omnes maximo zelo exardescerent. Blasphemia est peccatum, de quo loquor: hoc enim crimen ex sententia S. Thomæ, Doctoris verè Angelici, est peccatum maximum: quod ille probat, quia

2.2. q. 3. art. 3. *opponitur confeßioni fidei, & ideò habet in se grauitatem infidelitatis; & aggrauatur peccatum si superueniat detestatio voluntatis, & adhuc magis si prorumpat in verba: sicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confeßionem. Vnde cùm infidelitas sit maximum peccatum, secundùm suum genus; consequens est, quod etiam blasphemia sit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipsum aggrauans.* Hæc sanctus Thomas, ex cuius ratione sequitur, vt blasphemia sit peccatum quodammodò maius maximo; quia pertinet ad genus infideli-

fidelitatis, quæ est peccatorum omnium maximum, vt idem docet, & illud etiam aggrauat, cùm illi addat detestationem voluntatis. Deinde peccatum blasphemiæ in Deum, in lege diuina non dubiam habet pœnam, sed manifestam, & atrocissimam. Sic enim loquitur Dominus, quem consuluerat Moyses de pœna blasphemi: *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus*. Deinde per hanc occasionem, ne fortè existimaret Moyses, aut populus, solum illum primum blasphemum eo modo fuisse puniendum; addit Deus legem vniuersalem, dicens: *Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum; & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit*. & iterùm repetit Dominus ad legem confirmandam: *Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur*. & mox adiungit idem Dominus: *Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est animam pro anima*. Vbi videmus differentiam peccatorum & pœnarum. Qui occidit animal brutum, non ipse occiditur, sed reddet viuum pro mortuo: qui occidit hominem, ipse occiditur,

2.2. q. 3. art. 3.

Leuit. 24.

ſed non lapidatur ; quod eſt genus mortis atrox, & turpe: qui Deum blaſphemat, lapidatur ab omni populo, in argumentum vniuerſalis deteſtationis, vt nullus ſit, qui blaſphemi miſereri debeat. Quæ cùm ita ſint, mirum certè videri debet, quòd apud Chriſtianos homicidium ordinaria morte puniatur; blaſphemia, quæ eſt crimen longe grauius, minori pœna vt plurimùm caſtigetur.

Neque ſolùm lex diuina, ſed etiam humana Imperatoris Iuſtiniani, blaſphemos in Deum vel Sanctos, vltimo ſupplicio affici iubet; vt legi poteſt in Authenticis collatione ſexta, titulo quinto, Nouella ſeptuageſima ſeptima. Porrò lex Eccleſiaſticà, Epiſt. 95. quæ cruentas refugit vltiones, vt ſcribit ſanctus Leo in epiſtola ad Turbium Epiſcopum Aſturicenſem; tamen eodem Leone auctore, ſeueris Principum conſtitutionibus adiuuatur, dum ad ſpirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale ſupplicium. Et tamen ipſa Eccleſia non adeò leuem pœnam blaſphemis conſtituit: iubet enim Gregorius Nonus in cap. Statuimus, in titulo De maledicis, hac pœna mulctari blaſphemos. *Statuimus*, inquit, *vt ſi quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum ſuorum; & maximè beatam Virginem, lin-*

linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit, per Episcopum suum pœnæ subdatur inferiùs annotatæ: videlicet, vt septem diebus Dominicis præ foribus Ecclesiæ in manifesto, dum aguntur Missarum solemnia, blasphemus existens, vltimo illorum die Dominico pallium & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum; septemq́; præcedentibus sextis Feriis in pane & aqua ieiunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus. Quolibet quoque prædictorum dierum tres, si poterit, alioqui duos reficiat pauperes, vel vnum; & si neque ad hoc illius suppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur: cui etiam, si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesiæ interdicatur ingressus, & in obitu Ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem præterea potestatem, coactione, si necesse fuerit, Episcopi diœcesani abhibita contra eum, quadraginta solidorum, alioqui triginta, vel viginti, vel saltem quinque pœna mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus. Hæc in eo canone habentur: cuius summa est, vt blasphemus puniatur quoad honorem, per publicum dedecus; quoad corpus, per ieiunium in pane & aqua; quoad substantiam, per mulctam pecuniariam, maiorem vel minorem, pro censu quem possidet.

Quòd si diligentia pastorũ Ecclesiæ has

pœnas mitiores non facilè remitteret; & si his non corrigerentur blaſphemi, Principes ſæculi ad leges ſuas blaſphemos pertraherent, in quibus habent prçcurrentem legem Dei viui; ſpes aliqua eſſet, morbum hunc animarum, morborum omnium grauiſſimũ, procul à Chriſtiano populo eſſe pellendum. Certè quidem nulla ratio permittit, vt Chriſtianus populus minùs ſit in Deum religioſus & pius, quàm populus Hebræorum, qui ſeruitutis ſpiritu agebatur, cùm Chriſtianus ſpiritum filiorum acceperit, *in quo clamamus, Abba Pater*, vt Apoſtolus loquitur.

Rom. 5.

Neque dubium eſſe poteſt, quin ſi Principes ſtatuerent hoc vitium exterminare, facillimè id aſſequerentur. Si enim populi intelligerent, hoc eſſe Principi omnino decretum; nemo auderet linguam ad blaſphemandum ſoluere: cùm nihil inde lucri, nihil vtilitatis, nihil voluptatis, nihil honoris accedat; & contrà certò ſciant, vel facilè ſcire poſſint, Deum per hoc vitium ad iracundiam maximè prouocari, & ab eius iuſtitia ſupplicia nimis horrenda blaſphemis omnibus eſſe parata.

CAP.

CAP. XI.

De fortitudine Principi necessaria ad regendos populos.

FORTITVDO virtus est Cardinalis, quæ resistit doloribus impedientibus opera, quæ fieri debent ab homine secundùm rationem; quemadmodum temperantia resistit voluptatibus propter eamdem causam. Differunt tamen hæ virtutes, quòd fortitudo resistit doloribus, eos tolerando & sustinendo viriliter: temperantia resistit voluptatibus, eas declinando ac fugiendo. Et quoniam pericula mortis dolores vehementissimos excitant, & hæc pericula non casu, aut fortuitò, sed ordinariè occurrunt in bellis; ideò fortitudo potissimum locum habere videtur in bellis. Et quamuis ad milites omnes pertineat hæc virtus fortitudinis; tamen præcipuè pertinere videtur ad Principem, qui est Dux, & Imperator, quem omnes milites intuentur, & qui fortitudine sua militum animos erigit, & debilitate deprimit.

S. Tho. 2. 2. q. 23. ar. 5. 6. & 11.

Ceterùm non sola sunt bella hominum aduersus homines, in quibus fortitudo requiritur: sed sunt bella grauiora & atrociora dæmonum aduersus animas, de quibus loquitur Apostolus in Epistola ad Ephesios, di-

Ephes. 6. cens: *Induite vos armaturā Dei, vt poßitis ſtare aduerſus inſidias diaboli: quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem; ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum.* In hoc bello claruerunt olim fortiſſimi Martyres: qui ſuſtinendo viriliter cruciatus & mortes pro confeſſione Chriſti, videbantur quidem à perſecutoribus hominibus vinci & ſuperari; ſed perſecutores inuiſibiles dæmones, & eorum principem diabolum glorioſiſſimè ſuperabant, & de illis coram Deo & Angelis triumphabant. Neque deſunt hoc tempore Martyres ſancti, qui pro fide Catholica aduerſus infideles dimicantes, multis in locis vitam & ſanguinem fortiter fundunt; & de diabolo, qui ab initio fuit mendax, & pro viribus zizania ſeminare non ceſſat, glorioſè triumphant.

In hoc igitur bello ſpirituali debent Principes Chriſtiani non minùs Eccleſiā Chriſti iuuare, quàm in bello corporali prouincias ſuas vel Regna protegere. De qua re ſcribit ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Vincentium Donatiſtam, vbi oſtendit, iuſtè paganos & hæreticos puniri à Principibus temporalibus. Scribit etiam ſanctus Gregorius in epiſtola ad Præfectum Africæ Pantaleonem, vt Donatiſtas hæreticos comprimat:

Epiſt. 48.

Lib. 3. ep. 32.

& in

& in epiſtola ad Mauritium Imperatorem, Lib.5.ep. 63.
& in alia ad Brunichildem Reginam Francorum, vt idololatras & hæreticos perſequantur. Lib.7.ep.5.

Neque verò ſolùm in bellis, quamuis in ijs potiſſimùm, fortitudo neceſſaria eſt: nam in labore etiam gubernandi prouincias & Regna, non exigua fortitudo requiritur. Occurrúnt enim curæ & ſollicitudines grauiſſimæ & moleſtiſſimæ in audiendis perſonis miſerabilibus, quæ de iniuſtitia Iudicum queruntur: item in audiendis Officialibus, qui caſus aſperos & inopinatos ſæpè referunt: prætereà in legendis epiſtolis de tumultibus variis in locis excitatis: denique in audiendis nuntiis, defectiones ciuitatum aut prouinciarum ſignificantibus. Quæ omnia, & alia id genus multa, ſi Princeps negligat, vt voluptates ſuas & priuata gaudia non interrumpat; negligentię nomine non carebit, & inuiſus incipiet fieri populis, vt alter Sardanapalus; & denique neque Deo, neque hominibus ſatisfaciet; & fieri poterit, vt de ipſo principatu periclitetur. Quòd ſi vigilantiam & diligentiam in gubernando Principatu, quam oportet, adhibere voluerit; laborem non exiguum tolerare eum oportebit, & non raró noctes inſomnes ducere, cogitando & recogitando remedia, quæ malis

imminentibus adhiberi oporteat. Paterfamilias, qui vnicam domum regendam suscepit, nisi naturali amore vxorem & liberos valdè diligeret, & charitas illa fortem eum redderet ad sustinendos labores, quos secum adfert sollicitudo benè administrandæ domus; certè sub onere caderet. Quàm fortis ergo debebit esse bonus Princeps, si velit, vt debet, audire clamores pauperum & oppressorum; legere tantam multitudinem supplicum libellorũ; adhibere remedia malis tam multis, & tam diuersis? Laboriosa igitur est vita boni Principis, si officio fungi velit; periculosa verò, si iugum sibi à Deo impositum excutiat; & honore tamen & opibus frui velit, quæ Principatum sequuntur.

Mat.24. Luc.12. Extat apud Euangelistas Matthæum & Lucam similitudo quædam de seruo præposito toti domui à domino domus: quæ similitudo communis est tam Principi temporali, quàm spirituali. Vterque enim præpositus est à Deo, siue Regno, siue Ecclesiæ; & vterque rationem Deo reddet de administratione sua; & vterque præmium vel pœnam, secundùm merita sua, recipiet. Et de vtroque Principe, tam spirituali quàm temporali, intelligit & explicat verba Domini S. Ioannes Chrysostomus, cùm scribit in caput Matthæi vigesimumquartum; & eum sequun-

Hom. 78. in Matth.

ſequuntur Epiſcopus Ianſenius, & alij. Eſt igitur hæc ſimilitudo: *Quis, putas, eſt fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille ſeruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit ſic facientem. Amen dico vobis, quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo: Moram facit Dominus meus venire: & cœperit percutere conſeruos ſuos; manducet autem & bibat cum ebrioſis: veniet Dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat; & diuidet eum, partemq́; eius ponet cum hypocritis; illic erit fletus, & ſtridor dentium.*

Hæc eſt ſimilitudo, quam breuiter exponemus, quia vtiliſſimam doctrinam continet. Initio declarat Dominus qualitates duas bonas, quas requirit in omnibus quos aſſumit ad regimen, ſiue Eccleſiaſticũ ſiue temporale, quæ ſunt fidelitas & prudentia: quarum vna pertinet ad voluntatem, altera ad intelligentiam: & prior, id eſt, fidelitas, naſcitur ex charitate, poſterior partim eſt naturalis, partim acquiritur vſu & doctrina: & prior eſt magis neceſſaria, quàm poſterior, quia poſterior poteſt vtcumq; ſuppleri per alios, prior non poteſt. Itaque Dominus cùm præficere vellet ſanctum Petrum toti Eccleſiæ, de ſola charitate illum interrogauit, di-

Ioan. 21. cens: *Simon Ioannis diligis me plus his?* Deinde ostendit Dominus, regimen siue Ecclesiasticum siue temporale, quomodocumq; acquiratur, siue electione, siue alio modo, principaliter dari à Deo. *Quem constituit*, inquit, *Dominus super familiam suam.* Omnia enim quæ fiunt in terris, pendent à prouidentia Dei, neque possunt aliquid secundæ causæ sine prima. Itaq; loquens Daniel ad Regem Nabuchodonosor, qui suis viribus pugnando arbitrabatur se monarchiam obtinuisse,
Dan. 2. dixit: *Tu Rex Regum es, & Deus cæli Regnum & Imperium dedit tibi.* Si ille, qui Deum non nouerat, & solis suis viribus existimabat se Regnum peperisse; tamen Propheta testante, Regnum illud à Deo acceperat: quanto magis fideles Principes Principatum suum à Deo se habere confiteri debét? Apud Isaiam
Isai. 45. dicit Dominus Cyro: *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo; portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam: & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, vt scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.* Certè si Cyro Deus dedit Regnum amplissimum, ipso neque sciente, neque cogitante:

gitante: quis negare poterit, à diuina prouidentia Regna & Imperia distribui ijs, quibus sibi benè placuerit? Itaque rectè dicit Dominus in parabola Euangelica, se constituisse seruum fidelem & prudentem super familiam suam. Nam omnis Princeps præponitur à Deo super familiam, non ipsius Principis, sed Dei, vt eam pascat & regat, redditurus Deo rationem de administratione sua. Et si quidem rectè gubernauerit familiam sibi commissam, beatus erit seruus ille, quia Dominus super omnia bona sua constituet eum, dicens: *Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.* Sed si dixerit seruus ille in corde suo, *Moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere conseruos suos; manducet autem, & bibat cum ebriosis.* hoc est, si Princeps ille incipiat delinitus bonis pręsentibus, obliuisci rerum futurarum, mortis, & iudicij, & diuino timore postposito, subditos suos, qui verè conserui eius sunt, malè gubernare, iniustis oneribus aggrauare, causas eorum in longum trahere, denique loco mancipiorum habere: & his non contentus incipiat manducare, & bibere cum ebriosis, id est, dimissa cura populorum, & tota in alios reiecta, incipiat totum se luxuriæ & illicitis voluptatibus tradere: quid tum fiet? *Veniet Dominus* Mat. 25.

minus in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq́ eius ponet cum hypocritis & infidelibus; (hanc enim vocem
Luc. 12. addit ſanctus Lucas) *ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Veniet*, inquit, *Dominus eius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat:* id eſt, quando minùs cogitat, & ſperat adhuc ſe diu victurum, morbo letali corripietur: & cùm etiam Medici ſalutis recuperandę ſpem illi dabunt, antequam incipiat de confeſſione peccatorum, & pœnitentia ſeriò agenda cogitare, adueniet hora poſtrema, & repentè imparatus, & nihil minùs cogitans ad tribunal Iudicis æterni rapietur. Iudex autem iuſtus, qui non reſpicit perſonas, & qui coronis & ſceptris non terretur, continuò diuidet eum in partes duas, ſeparans animam à corpore: & partem vnam, id eſt corpus, vermibus tradet; & partem alterá, id eſt animam, ponet cum infidelibus & hypocritis, qui quamuis nihil credant, tamen credere ſe fingunt: ponet autem in gehennam, vbi erit fletus & ſtridor dentium, & vbi vermis non moritur, & ignis non extinguitur.

Hæc eſt explicatio parabolæ, ſi agatur de iudicio particulari, quod exercetur in morte. Sed poteſt etiam exponi de iudicio vniuerſali, & tunc illa verba, *Diuidet eum, partemq́ eius cum infidelibus & hypocritis ponet*, hunc

hunc ſenſum habebunt: Diuidet eum Iudex à iuſtis & piis, & partem eius, id eſt, ſortem eius, ponet cum infidelibus & hypocritis, qui in gehennam proiiciuntur, vbi fletus & ſtridor dentium ſine fine durabunt.

Vtinam hæc parabola ad pauciſſimos, vel nullos Chriſtianos Principes pertineret, quo ad hanc partem poſteriorem, quæ malos Principes tangit; & ad plurimos, vel etiam omnes, quo ad priorem, quæ bonis Principibus conuenit. Sed terrent me verba Scripturæ: *Intrate per anguſtam portam: quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam!* Et in ſpecie de Principibus: *Horrendè, & citò apparebit vobis; quoniam iudicium duriſſimum, his qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Quæ omnia illuc pertinent, vt Principes intelligant, fortitudinis virtutem ſibi potiſſimùm eſſe neceſſariam, vt fortiter labores omnes ferant, quos regimen populorum requirit: nec minùs fortiter cum paſſionibus animi ſui, quas locus altus nutrit & auget, aſſiduè bellum gerant.

Matt. 7.

Sap. 6.

CAP.

CAP. XII.
De temperantia Principi ad regendos populos necessaria.

S. Tho. 2. 2. q. 141. POSTREMA virtus ex Cardinalibus est Temperantia, quæ propriè posita est in moderanda concupiscentia sensuũ gustandi & tangendi, quæ quando sine fræno aguntur, pariunt crapulas & ebrietates, necnon fornicationes, adulteria, & alia id genus multa, quæ vsque adeò turpia sunt, vt nominari honestè non possint. Hæc verò virtus multis de causis Principi necessaria est. Primùm quidem, quoniam Scriptura sacra virtutem hanc in Principe vehementer laudat, & contrarium vitium execratur. Salomon
Eccl. 10. in Ecclesiaste sic loquitur: *Væ tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes manè comedunt. Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* Vbi reprehenditur comestio ante tempus, quia signum est voracitatis: & Rex nobilis appellatur, qui non est puer leuis & contemptibilis, sed vir maturus & grauis, ad cuius exemplum Principes comedunt ad reficiendum, non ad luxuriam.
Prou. 20. Idem Sapiens in Prouerbiis, *Luxuriosa,* inquit, *res est vinum, & tumultuosa ebrietas;*

tas; quicumque his delectatur, non erit ſapiens. At Rex in primis ſapiens eſſe debet, vt infrà dicemus. Et de Chriſto Ieremias dicit: *Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam.* Idem Salomon in eodem libro: *Noli Regibus dare vinum; quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas: & ne fortè bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis.* In Teſtamento nouo, Apoſtoli in Epiſtolis ſuis paſſim execrantur luxuriam, & omnia vitia carnalia, & omnem impudicitiam, ſic, vt ne nominari quidem velint apud Chriſtianos. *Fornicatio, & omnis immunditia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos*, inquit B. Paulus. & alibi: *Non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis.* Et denique Chriſtus ipſe grauiſſimis verbis admonens omnes, vt parati ſint ad vltimũ diem, tamquam in ſumma dicit: *Attendite vobis ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate; & ſuperueniat in vos repentina dies illa.*

Ier. 23.

Prou. 31.

Epheſ. 5.

Rom. 13.

Luc. 21.

Deinde exempla Scripturæ ſanctæ certè terrere deberent, tamquam tonitrua quædam cæleſtia, omnes homines, præſertim verò Reges & Principes. Peccatum primum, quod *inuidia diaboli intrauit in orbem terrarum*, & quod aditum aperuit morti temporariæ & ſempiternæ, certè inobedientia fuit

Sap. 2.

erga

Gen. 2. erga cibum vetitum. *Vidit* enim Eua, *quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuq́ue delectabile; & tulit de fructu illius, & comedit, deditq́ue viro ſuo, qui comedit.*
Gen. 19. Deinde Lot, qui iuſtus dicitur, nihil aliud ad inceſtum cum filiabus induxit, niſi ebrietas. Sed, quod longè miſerabilius eſt, & notum omnibus, Samſon Iudex ſiue Princeps Hebræorum, qui victorias admirabiles de
Iudic. 16. Philiſthæis retulerat; amore captus mulierculæ, & ab ea circumuentus, captus ab hoſtibus, & oculis erutis, ad molam in piſtrino vertendam adiudicatus fuit. Atque huc reſpexiſſe videtur Eccleſiaſticus, cùm capite
Eccli. 18. decimo octauo ſcripſit: *Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Salomon verò Rex feliciſſimus & ſapientiſſimus, qui à Deo dona plurima & maxima conſecutus fuerat, tandem in ſenectute mulierum amore ardentiſſimè captus, ad eam mentis cæcitatem peruenit, vt in gratiam concubinarum ſuarum aras erexerit idolis plurimis, &, quod grauius eſt, coluerit ipſe Aſtarthem deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum. Hoc certè exemplum terrere deberet omnes Principes, ne præter legitimam vxorem, mulierem vllam vmquam aſpicerent; neque vllam niſi fidelem & probam ducerent. Neque prætermittere

mittere volo Dauidem Regem,qui cùm tot virtutibus præditus esset, & tam multa cantica diuini amoris edidisset, & Christi Domini mysteria pænè omnia Spiritu sancto plenus prædicere potuisset: tamen,à concupiscentia carnis deuictus,in adulterium incidit, quod ei plurimorum posteà malorum causa fuit. Et fortasse permisit Deus, vt Dauid in adulterium laberetur, quia curiosè nimis aspexit mulierem se lauantem. Debuisset enim continuò auertere oculos ab eo spectaculo,quod periculi plenum esse dubitare non poterat. Ideò enim sanctus Iob pepigerat fœdus cum oculis suis,*vt ne cogitaret quidem de virgine*, id est, firmiter proposuerat nullam virginem aspicere, ne aspectus cogitationem, & cogitatio libidinosum desiderium pareret. Quod fœdus si pepigissent cum oculis suis duo illi senes apud Danielem, qui Iudices erant populi, & debuissent exemplum pudicitiæ iuuenibus omnibus dare; neque tam curiosè Susannam se lauantem aspexissent, neque tam fœdè in concupiscentiam eius exarsissent, neque tam miserè tandem periissent. Sed exempla eiusmodi pænè innumerabilia proferri possent, quibus probaretur, necessariam esse Principibus omnibus temperantiæ virtutem; non solùm quod attinet ad peccata gu-

2.Reg.12.

Iob 31.

Dan.13.

læ atque luxuriæ, ſed etiam ad omnem immoderantiam.

Accedat iam tertia ratio ex occaſione peccandi, quam in hac re Principes habent, & qua priuati homines vt plurimùm carent. Principes enim menſam refertam cibis pretioſis & vinis optimis habere ſolent: proinde facile eſt, vt crapula & ebrietas, aut certè nimius cibus & nimius potus illis ſubrepat. A crapula verò & nimio potu vini, facillimus tranſitus eſt ad libidinem; cùm magna vicinitas ſit ventri ad ea membra quæ ſub ventre ſunt: & notum ſit illud Apoſtoli, *In vino eſt luxuria.* Neque deſunt Principibus multæ viæ ad explendas libidines ſuas, ſiue pecuniis, ſiue aliis muneribus res agenda ſit. Hæc igitur tanta facilitas explendi libidines ſuas, magna infelicitas mihi ſemper viſa eſt; & contrà, magna felicitas iſta facilitate carere. Quare maxima laude digni ſunt Principes illi, qui cum abundantia rerum ſobrietatem & continentiam coniungere poſſunt.

Ephes. 5.

Alia quoque ratio Principes mouere deberet ad temperantiæ virtutem colendam, quòd ipſi dati ſint populis in exemplum, & quodammodò in magiſtros bonorum morum; & graue & notorium ſcandalum accipiant populi, cùm Principes ſuos, qui leges continentiæ præſcribunt aliis, & ſeuerè aliquando

quando puniunt adulteria, ſacrilegia, peccata contra naturam, oppreſſionem virginum, & alia id genus incontinentiæ peccata; ſi ipſos eadem patrare, vel probabilis ſuſpicio, vel certa fama demonſtret. Nota eſt Saluatoris noſtri, Principis Regum terræ, diuina ſententia in Euangelio: *Qui ſcandalizauerit* Mat.18. *vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt; expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo à ſcandalis; & væ illi per quem ſcandalum venit.* Nihil hîc addo, quia ſatis per ſe nota eſt grauitas huius ſententiæ: & neceſſe eſt vt ſenſu vel mente careant, qui grauitatem pœnæ huius non timent.

Addo vltimam rationem, cur Principem deceat temperantiam ex animo colere. Nihil eſt quod magis impediat adeptionem donorum præcipuorum ſpiritus, quæ dicuntur ſapientia & intellectus, quàm vitia iſta Iſai. 11. carnalia ebrietatis & fornicationis, ne grauiora nominare cogar. Siquidem homines animales & carnales, non capiunt ſpiritualia & diuina; ſed, vt loquitur Apoſtolus, *Stultitia ſunt illis, & non poſſunt intelligere, quia ſpiritualiter examinantur.* Principes autem, ſi 1.Cor.2. munere ſuo rectè fungi velint, ſapientiæ dono præ ceteris hominibus maximè indigent, vt in ſequenti capite demonſtrabimus.

Necesse igitur est, vt Principes nõ refugiant dispositiones ad sapientiam necessarias, quæ sunt temperantia, sobrietas, castitas, carnis mortificatio, iugis oratio, rerum cælestium meditatio: quæ sunt omnino contraria comessationibus, ebrietatibus, impudicitiis, cantibus lasciuis, iocis, & ludis, & aliis id genus carnis oblectationibus. Nam vt sanctus Basilius scribit in Oratione de ieiunio, *Non aliter fumus carnalium desideriorum Spiritum sanctum fugat ex anima, quàm fumus ex viridibus lignis alueario admotus fugat apes, quæ mellis fauos dulcissimos & pretiosissimos conficiebant.*

Orat. 1. de ieiunio.

CAP. XIII.

De sapientia Principi necessaria ad regendos populos.

SAPIENTIA Principibus quasi propria esse videtur, cùm inferioribus Magistratibus prudentia sufficere posse videatur. Hoc enim interest inter prudentiam & sapientiam, quòd sapientia considerat finem altissimum simpliciter, qui est Deus; prudentia considerat finem altissimum, non simpliciter, sed in genere bonorum humanorum: & sapientia est virtus speculatiua; pru-

S.Tho. 2. 2 q. 45. & 47.

prudentia est virtus practica. Donum tamen Spiritus sancti, quod sapientia dicitur apud Isaiam, vtrumque habet, & speculationem & praxim, vt Doctor Angelicus rectè docet. Illud tamen est verum, in Scripturis sanctis sæpè confundi sapientiam cum prudentia. Nam in libro Prouerbiorum apertè dicitur, sapientiam esse prudentiam; vtraque enim virtus dirigit media ad finem, & ex fine de mediis iudicat. Sed quidquid de vocibus sit, duo sunt extra cõtrouersiam; sapientiam altiorem esse, quàm sit prudentia, & sapientiam ad Principes maximè pertinere. Sic enim loquitur in Prouerbiis ipsa Sapientia: *Per me Reges regnant*. & in libro Sapientiæ eadem Sapientia clamat: *Ad vos Reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis*. & in eodem loco: *Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Si ergo delectamini sedibus, & sceptris, ô Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis*. Ecclesiasticus quoque admonet Reges, dicens: *Rex insipiens perdet populum suum*. Et Ieremias Propheta inter laudes pręcipuas Regis Messiæ ponit: *Regnabit Rex, & sapiens erit*. Et de Dauide Rege optimo dictum est, quòd haberet sapientiam, sicut Angelus Dei; & Deus ipse laudauit Salomonem,

Isaiæ 11.
2.2.q.45. art. 3.
Prou. 10.
Prou. 8.
Sap. 6.
Eccli. 10.
Ierem. 23.
2.Reg. 14.

quòd non petiuisset à Deo diuitias, neq; dies multos, neq; vltionem de inimicis suis, sed sapientiam necessariã ad regendũ populum; & ait: *Quia postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium, ecce feci tibi secundùm sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligẽs in tantum, vt nemo ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. sed & hæc, quæ non postulasti dedi tibi; diuitias scilicet, & gloriam; vt nemo fuerit similis tui in Regibus cunctis retrò diebus.* Habemus igitur ex ipsius Dei sententia, Salomonem, qui à Deo solam sapientiã postulauit, rem optimã, & Deo gratissimam, & ipsi Regi maximè necessariam postulasse: ad quam reliqua bona, diuitias, gloriam, pacem diuturnam, & beneuolentiam populorum, cõsecuta esse Scriptura sancta commemorat. Quis igitur in dubiũ iam reuocare poterit, an Regi sapiẽtia necessaria sit; & an non debeat Rex eã à Deo ardẽtibus precibus postulare; & animũ suũ ad eam deuotè suscipiendã pręparare, & eamdem lectione piorũ librorũ & iugi meditatione alere?

3. Reg. 14.

Sed hoc ipsum donũ tam magnum communicatum à Deo Salomoni, admonet nos, vt dum sumus aduenę & peregrini procul à cælesti patria, & inter hostes, non confidamus, hoc tantum donum non posse nobis auferri, nisi in eius custodia diligen-

tissimè

tiſſimè vigilemus. Iſte enim ipſe Salomon in ſenectute, quando ſapientia eius vſque ad ſummum creſcere debuiſſet, ſapientiam prorſus amiſit, & ſtultiſſimus factus eſt. Cauſam reddit Eccleſiaſticus, cùm ait: *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes*. Et quæ maior apoſtaſia fieri poteſt, quàm relicto Deo vero, colere idola Gentium? quod fecit Salomon in gratiam mulierum ſuarum, quibus amore ardentiſſimo adhæſit. Eccli. 19. 3. Reg. 11.

Oportet igitur Principem ſapientem in hac re potiſſimùm ſapientiam ſuam oſtendere, vt donum Dei longè pretioſiſſimum diligentiſſimè cuſtodiat. Cuſtodiet autem, ſi aſſiduè illud exerceat, ac ſemper illud, vt ſic loquar, præ manibus habeat, ne fortè obliuioni tradatur, & in eius locum ſapientia humana ſuccedat. Rectiſſimè enim Apoſtolus Iacobus diſtinguit ſapientiam quæ de cælo eſt, ab illa quæ nomen ſapientiæ præfert, ſed eſt terrena, animalis, diabolica, ac per hoc falſa ſapientia eſt: nam vera ſapientia, vt ſanctus Iacobus loquitur, *primùm pudica eſt, deinde pacifica*, tum *modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia & fructibus bonis*. Itaque conſilium callidum datum Principi de ratione expugnandæ caſtitatis mulieris pudicæ, ſine ſtrepitu, & periculo; non eſt conſilium veræ ſapien- Iac. 3.

tiæ, sed astutiæ diabolicæ; quia vera sapientia primùm *pudica* est. Sic etiam consilium irritandi Principem debiliorem, vt illa occasione exoriatur bellum,& bellando Principatus augeatur; non est consilium veræ sapientiæ, sed versutiæ serpentis antiqui; quoniam vera sapientia *pacifica* est. Ad hæc consilium arripiendi nouos titulos honoris, & illos per fas & nefas defendendi, vt eo modo Princeps ascendat ad altiorem gradum;& si quis fortè adsit alius Consiliarius, qui contrarium suadeat,iste extrudatur, vt inimicus Principis; non est consilium veræ sed falsæ sapientiæ, quia vera sapientia est *modesta, suadibilis, & bonis consentiens*. Denique consilium quodcumque, quo impediantur opera misericordiæ & pietatis, sub prætextu aliquo fucato, & falso; non est consilium veræ sapientiæ, sed falsæ, quia vera sapientia *plena* est *misericordia, & fructibus bonis*. Illud ad extremum adiiciam, si quis facilè internoscere velit sapientiam veram à falsa, conetur purgare cor suum ab amore proprio, & attentè ac seriò, in rebus dubiis consideret quod magis requirat gloria Dei,& vtilitas proximi;& illud eligat. Nihil enim est, quod magis impediat in rebus dubiis electiones bonas, & Deo beneplacentes, quàm proprius amor.

Cha-

Charitas enim *non quærit quæ sua sunt*; & 1.Cor. 13.
semper vera sapientia cum vera charitate coniungitur.

CAP. XIV.

De magnificentia, quæ Principi necessaria est ad regendos populos.

MAGNIFICENTIA virtus est Principibus propria, quoniam exigit maximos sumptus, quos nisi Principes facere non possunt. Et quidem ad Principes magnificentia pertinet, quia sunt Dij quidam terrestres; vt suprà demonstrauimus ex illo loco Psalmorum: *Ego dixi, Dÿ estis, & filÿ Excelsi omnes.* Magnificentia enim maximè propriè Deo conuenit, iuxta illud: *Eleuata est magnificentia tua super cælos.* & illud: *Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam; & gloriam magnificentiæ regni tui.* & illud: *Date magnificentiam Deo nostro: Dei perfecta sunt opera.* Hæc enim est propria causa, cur Deo magnificentia in primis conueniat, quia facit opera magna, & ex omni parte perfecta. Possunt enim etiam priuati homines inchoare opera magna, sed perficere, nisi opulentissimi, quales sunt Reges, minimè possunt. Porrò Deus, Rex magnus super omnes Deos, quatuor in rebus magni-

S.Th.2.2. q.134.a.3.

Psal.81.

Psal. 8.

Psal.144.

Deut.32.

ficentiam suam ostendit. Primùm quidem in fabrica mundi totius, quæ si pecuniis perfici debuisset, omnes omnium Regum thesauri non fuissent satis ad fundamenta iacienda. Deinde in alenda familia propè infinita Deus magnificentiam suam demonstrat: alit enim Deus omnes herbas, & omnes arbores; alit omnia animantia terrestria, & aquatilia, quorum non est numerus; & alit non ad vnum vel alterum diem, sed ad plurimas annorum centurias, & posset, si vellet, in æternum alere: tanta illi subest annonæ vbertas. Alit denique Angelorum exercitum propè innumerabilem. Quamuis enim Angeli cibo & potu visibili non vtantur, dixit tamen Angelus Raphael
Tob. 12. ad Tobiam: *Ego cibo inuisibili, & potu qui ab hominibus videri non potest, vtor.* Tertiò demonstrat Deus magnificentiam suam in operatione miraculorum, quæ sunt opera tam eximia, vt nisi ab infinita potentia fieri non possint, cùm sint præter ordinem iam ab ipso Deo toti naturæ datum. Eiusmodi opera fuerunt, cùm Deus solem & lunam
Ios. 10. stare fecit ad verbum Iosue serui sui; & cùm solem eumdem retrocedere iussit ad ver-
Isai. 38. bum Isaiæ Prophetæ; & cùm mortuos non paucos reuocauit ad vitam; & cæcis visum, & surdis auditum restituit, contra ordinem toti

toti naturæ datum, vt à priuatione ad habitum regressus non detur. Quartò denique magnificentiam suam manifestabit Deus in nouissimo die, cùm fabricam mundi huius magna ex parte corrumpet, & nouos cælos, & nouam terram nobis in momento exhibebit, dicente sancto Petro, *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transient: elementa verò calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.* 2.Pet.3. Quàm sit autem laboriosum & difficile, ædificia benè fundata & constructa euertere, quotidie experimur.

Iam verò soli inter homines, Principes magni, in his omnibus rebus, magnificentiam Dei, Regis Regum, imitari aliquo modo possunt. Ipsi enim soli ædificia publica & maxima ad vsum totius populi, quę sumptus maximos requirunt, erigere solent. Eiusmodi erant olim apud Romanos Thermæ, Theatra, Basilicæ, Templa, quorum adhuc vestigia cernimus; & nunc quoque Principes magni Palatia, Fora, Ecclesias, Xenodochia, Scholas publicas, & alia sumptuosa ædificia erigunt, quæ profectò nulli priuati erigere possent. Certè sanctus Ludouicus Rex Francorum in Palæstina magnificentiam suam planè ostendit, cùm ciuitates nonnullas propriis sumptibus re-

staura-

ſtaurauit. Iidem Principes, ad imitationem magnificentiæ Dei, ſoli poſſunt integros exercitus alere; & ſæpè etiam ingentem pauperum multitudinem ſumptibus propriis ſuſtentare. Id quod magna cum laude idem ſanctus Ludouicus præſtabat; & qui eum imitari cupiebat, beatus Amadeus Sabaudiæ Dux tertius. Iſte enim, quod multi Principes in canibus venaticis & auibus rapacibus alendis inſumunt, id totum, & multo etiam amplius quotidie in turba pauperum ſuſtentanda magnificentiſſimè inſumebat. Et quoniam, qui miſerentur pauperum, fœnerantur Domino; ex tanta opum profuſione, ærarium publicum nihil detrimenti patiebatur.

Prou. 19.

Neque deeſt Principibus terræ ratio aliqua imitandi magnificentiam Dei in rebus ingenio humano excogitatis, & magnis ſumptibus ad vſum humanum reuocatis, quæ miracula humana dici poſſint. Tale mihi videtur nauium onerariarum conſtructio. Quis enim crederet, niſi vidiſſet, naues maximas, & rebus grauiſſimis onuſtas, ſuper aquas ſubſiſtere, vbi lapilli exigui ſuſtineri non valent? Et rurſus, quis vllo modo ſuſpicari poſſet, niſi experimẽto proprio didiciſſet, immenſa illa pondera ſolo flatu ventorum vela impellentium, velo-

ciſſimè

ciſſimè non tam currere,quàm volare? Neque ſolum eſt hoc quaſi miraculum naturę; ſed innumerabilia ſunt alia, quæ ingenium humanum, addita Principum magnificentia, excogitauit. Denique illud etiam aſſecuta eſt humana ſagacitas, per Principum magnificentiam ſumptus maximos ſuppeditantem, vt firmiſſima ædificia dicto citiùs proſternantur. Quas enim turres, quæ mœnia ciuitatum ampliſſimarum non euertũt facili negotio ictus bombardarum? quas arces munitas, quas portas etiam ferreas non ſubruit momento temporis, copia ſubiecta pulueris tormentarij? Quare magnificentia Principum terrenorum imitatur ſuo quodam modo magnificentiam Principis cæleſtis. Sed illud optandum eſt, vt Principes creati & terreni imitentur in operibus bonis magnificentiam Principis cæleſtis, & Creatoris: nam ſi fortè velint abuti magnificentia ad vanitates & peccata, melius erat eis, ſi priuati & pauperes ſemper fuiſſent. *Quid enim prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Matth.16

Vnus ex malis imitatoribus magnificentiæ diuinæ fuit Imperator Caius Cæſar, qui Caligula cognominatus eſt; qui in cœna vna ducenta quinquaginta millia ducatorũ

con-

consumpsisse dicitur. Eius imitatores fuerũt Nero, & Aulus Vitellius, & Domitianus; quorum immensos thesauros fuisse consumptos in fabricis, vestibus, & cœnis, refert Suetonius Tranquillus. Ad eosdem accessit, nisi etiam omnes superauit, Marcus Antoninus Heliogabalus, vt Ælius Lampridius & alij referunt. Fructus huius falsæ magnificentiæ fuit egestas ingens, ad quam arcendam omnes isti Principes rapacissimi facti sunt bonorum alienorum, malis artibus acquisitorum, vt ex iisdem Auctoribus intelligi potest. Sic falsa magnificentia in veram auaritiam, & falsa liberalitas in veram rapacitatem, quæ mater est odij populorum, commutata est.

Discant igitur Christiani Principes magnifici esse, vbi & quãdo oportet, ad gloriam Dei, & commoda populorũ; vt apud Deum, & apud homines, non auram leuem ad tempus, sed gloriam solidam & veram in omnem æternitatem acquirant.

CAP. XV.

De clementia, quæ Principi necessaria est ad regendos populos.

S.Thõ.2.2. q.157.& 159.

CLEMENTIA virtus est amabilissima, quæ crudelitati opponitur, quod vitium omnes horrent. Siquidem clementia in eo posita

ſita eſt, vt pœnas minuat, iniurias obliuiſcatur, & vindictam omnino refugiat. Eſt verò hæc virtus quaſi propria Deo, Principi omnium Regum, ac per hoc Regibus & Principibus terræ valdè honorifica, nec minùs amabilis. Nam priuati homines ſi non vlciſcuntur iniurias, cauſa eſſe videtur, quia ſine periculo non poſſunt: Princeps verò, qui facilè poſſet, ſi vellet, vlciſci iniuriam, ſi non facit, ex virtute clementiæ non facit: ac per hoc ſimilis Deo eſſe dignoſcitur. De Deo ſic loquitur Ezechias Rex in literis ſuis ad populos, exhortans illos ad pœnitentiam: *Clemens eſt Dominus Deus veſter, & non auertet faciem ſuam à vobis, ſi reuerſi fueritis ad eum.* 2. Paral. 30 Quibus verbis affirmat ſanctus Rex, Deum non puniturum pro meritis peccata populorum, modò pœniteat eos ſcelerum ſuorum; ac per hoc auerſurum flagellum imminens, quia clementiſſimus eſt, & facilè obliuiſcitur iniuriarum. De Rege ſic loquitur Salomon: *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Prou. 20. Et verè ſic eſt: nullæ enim cuſtodiæ militares ſic ſtabiliunt Regnum, & vitam Regis faciliùs conſeruant, quàm clementia nota regnantis. Probat hoc ipſum Seneca in libro priore De clementia, egregia ratione. Lib. 1. c. 3. Nam id eſt in Regno Princeps, quod animus in corpore: animus

animus enim corporis membra mouet, regit, gubernat, & naturaliter amat membra ſua; & quidquid noxium accidit, ſtatim conatur illud auertere, & corpus ſuum integrum ſanumque ſeruare: & denique totum corpus ſuum clementer fouet, & nutrit, & de illius incolumitate aſſiduè cogitat: propterea viciſſim membra omnia, ſi ſit opus, pro ſpiritu ſiue anima periculis ſe exponunt; & patiuntur amputari potiùs manus, aut pedes, aut alia membra corporis, quàm vt animus à corpore ſeparetur. Sed ſi fortè animus ad altiora raptus, incipiat inclementer & duriter corpus ſuum ieiuniis & vigiliis nimiùm atterere; corpus quoque, quaſi rebellans, officio ſuo fungi recuſat. Sic igitur, ſi Princeps inſtar animi ſiue ſpiritus, populos, vt membra ſua, clementer & leniter regat, imponat iugum ſiue onus quod ferre poſſint; ad ſe venientes amanter audiat, negotia eorum breuiter & iuſtè tractari iubeat; experietur viciſſim populos amantes, & obedientes, & ſine vlla dubitatione fideliſſimos. Sin autem contrà non vt clementem patrem, ſed vt durum dominum, Principem ſuum experiantur, mirari non debebit Princeps, ſi odio habeatur, & cùm maximè opus habebit defenſione, à ſubditis deſeratur. Amor enim amorem conciliat, & clementia beneuolentiam

tiam parit. Et contrà, vt Sapiens loquitur, *odium ſuſcitat rixas*: & ideò mirum videri non debet, ſi hi, qui non diligunt, ſed oderunt Principem ſuum, occaſionem rixarum & diſſenſionum quærant. Exempla ſunt ad manus. Salomon pacificus & clemens, annis quadraginta ſine vlla rebellione regnauit; ſed quoniam extremo tempore addidit aliquid ad ſolitas exactiones, ideò mortuo Salomone, populus à nouo Rege, qui dicebatur Roboam, petiit amoueri nouum vectigal: ſed Rex nouus initium regnandi fecit à minis & terrore; & populo ante ſe congregato reſpondit: *Pater meus aggrauauit iugum veſtrum; ego autem addam iugo veſtro: pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cædam vos ſcorpionibus*. Ea verò ſæuitia & inclementia, cauſa fuit, vt deficeret ſtatim ab eo pluſquam dimidia Regni pars.

Prou. 10.

3. Reg. 12.

In hiſtoria verò Romanorum leguntur plurimi Imperatores, qui ob ſolam ferè crudelitatem adhuc iuuenes miſerè extincti fuerunt; in quibus numerantur Caius, Nero, Vitellius, Domitianus, Commodus, Caracalla, Heliogabalus, & alij: contrà verò plures propter inſignem clementiam & ad ſenium peruenerunt, & poſt obitum à memoria & amore ciuium non receſſerunt, Auguſtus, Veſpaſianus, Traianus, Adrianus,

Antoninus, Marcus,& alij: quibus addi debet Titus, qui quamuis ad ſenium non peruenerit, tamen non occiſus, vt illi ſuperiores; ſed naturali morte extinctus, ſic ſemper amatus eſt, vt deliciæ generis humani nominari meruerit.

Hæc certè exempla facilè poſſent Principes omnes ad clementiam adamandam, & ad crudelitatem odio habendam impellere, ſi attentè hiſtorias perlegerent. Porrò clementia, quamuis præclara ſit virtus, tamen non in omnibus omnium iniuriis vel culpis habet locum. Verè enim ſcripſit Seneca: *Tam omnibus ignoſcere crudelitas eſt, quàm nulli.* & rurſus rectè idem admonuit, clementiam potiùs iniuriam propriam reſpicere, quàm alienam. Quemadmodum enim non ille liberalis eſt qui rem alienam donat, ſed qui ſuam; ſic etiam, qui iniuriam alteri factam condonat, non eſt tam propriè clemens, quàm is qui iniuriam ſibi factam facilè dimittit. Sed in vniuerſum illud cauendum eſt, ne clementia iuſtitiam lædat: virtutes enim ſorores ſunt, ſeque inuicem iuuant, proinde virtus in vitium degenerat, ſi virtutem aliam lædit. Ergo in iniuriis alienis clementia non interuenit, vt reus abſolutè non puniatur, ſed vt vel ex æquitate pœna diminuatur, vel ex conſenſu eius qui iniuriam accepit,

Lib. 1. c. 2. de clementia.
Lib. 1. c. 20.

cepit, prorſus tollatur, ſi ſpes adſit, id ei, certis de cauſis, vtilius eſſe futurum, neque Reip. obfuturum. Cùm verò iniuria ipſi Principi facta eſt, laudabilis clementia erit, ſi Princeps excelſo animo vindictam reſpuat; niſi fortè periculum ſit, ne reus ex impunitate deterior fiat. Tunc enim æquitas poſtulat, vt Princeps ſinat ab ordinariis Iudicibus de reo pœnam aliquam ſumi.

CAP. XVI.

De miſericordia Principi neceſſaria ad regendos populos.

POSTREMA virtus, ex ijs quas conſiderandas ſuſcepimus, miſericordia eſt. Sed antequam de ea ſcribere incipiamus, remouenda eſt calumnia, vt ſic loquar, Senecæ: qui quoniã addictus erat diſciplinæ Stoicorum, affirmare non dubitauit, miſericordiam non virtutem eſſe, ſed vitium. Sic enim loquitur in libro poſteriore De clementia: *Ad rem,* Lib. 2. c. 4. inquit, *pertinet hoc loco, quærere quid ſit miſericordia: plerique eam vt virtutem laudant, & bonum hominem vocant miſericordem; hæc autem vitium animi eſt. Vtraque circa ſeueritatem circaq; clementiam poſita ſunt: quæ vitare debemus, ne per ſpeciem ſeueritatis in crudelitatem, néve per ſpeciem clementiæ in miſericordiam in-*

Lib.2. c.5. *cidamus.* & paulò pòst, *Ergo,* inquit, *quemadmodum Religio Deos colit, superstitio violat; ita clementiam omnes boni præstabunt, misericordiam autem vitabunt. Est enim vitium pusilli animi ad speciem alienorum malorum succidentis. Itaque pessimo cuique familiarissima est.* Hæc sanè opinio Christianis hominibus omnino fugienda est, cùm Scriptura diuina misericordiam multis in locis amplissimè laudet, & ipsi Deo familiarẽ & gratissimam in primis esse testetur, & ipsi clementiæ, quam Seneca laudat, vt comitem fidissimam adiungat. In libro Exodi Moyses di-
Exod.34. cit: *Domine Deus misericors, & clemẽs; patiens, & multæ miserationis, qui custodis misericordiam in millia.* & rursum in libro secundo
2.Esd.9. Esdræ legimus: *Tu autem Deus clemens, & misericors, longanimis, & multæ miserationis, non dereliquisti eos: & quidem cùm fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent, Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Aegypto.* Ionas quoque
Ion. 4. Propheta Deum sic alloquitur: *Scio quia tu Deus clemens & misericors es; patiens, & multæ miserationis.* Fallitur igitur Seneca, dum misericordiam à clementia ita separat, ac si prior vitium, posterior sola virtus esset.

Deinde in vtroque Testamento misericordia sic laudatur, vt vix alia virtus tot in locis decantata reperiatur, de qua re paulò pòst

pòst agemus. Ecclesia denique fidelium omnium Mater in publicis precibus, sic misericordiam prædicat, vt eam Deo propriam esse significet. *Deus*, inquit, *cui proprium est misereri semper & parcere.* Vbi vox, *misereri*, ad misericordiam; vox, *parcere*, ad clementiam pertinet. Sic enim Ecclesia ex Diuinis literis edocta, misericordiam cum clementia coniungit; non separat vnam ab altera, vt vitium à virtute. Valeat igitur cum suis Stoicis Seneca, qui homines non vt carneos, sed vt ferreos ægritudinem animi sentire non patitur, & in mediis ignibus, & in ipso tauro Phalaridis sapientem suum lætari & gestire contendit.

Porrò misericordia virtus eximia, communis quidem est Principi cum populo, sed tamen in Principe longè amplius elucet, & in Deo sic eminet, vt ipsi propria dici possit, vt paulò antè ex prece Ecclesiastica demonstrauimus. Solus enim Deus omnes omnino miserias tollere potest, & tollit etiam, non omnes ab omnibus rebus, sed omnes quas secundùm sapientiam suam iudicat esse tollendas. Secundus à Deo est Princeps, qui multa genera miseriarum, non ab vno aut altero homine, sed ab integris ciuitatibus & prouinciis tollere potest, & re ipsa tollit, quando similis Deo in misericordia & mise-

rationibus fieri studet. Quantas miserias vno verbo Princeps tollit à populis suis, quando bellum gesturus, ex misericordia populi sui, pacem præoccupat, ne mala innumerabilia populi suæ ditioni subiecti patiantur ex bello? Sic etiam à quanta miseria populos suos Princeps liberat, quando imminente caritate annonæ, prouidentia sua facit, vt annona in prouincia sua vel ciuitate abundet? Hanc laudem olim Iosephus in Ægypto prome-
Gen.41. ruit, vnde & Saluatoris mundi nomen obtinuit; quoniam prudentia sua non Ægyptum tantùm, sed etiam vicinas prouincias ab extrema frumenti penuria liberauit. Omitto similes alias rationes subleuandi populi à communi miseria, quas Princeps misericors, & populorum suorum verus amator, excogitare poterit. Neque solùm populum vniuersum, sed etiam singulos de populo Princeps misericors à miseriis variis liberabit, si prouiderit diligentia sua, vt Iudices causas miserorum quàm citissimè expediant; & non permittat, vt pauperes expendant in litibus sæpè multo ampliùs, quàm id sit, quod recuperare desiderant.

Et quoniam Spiritus sanctus in Diuinis literis encomia tam eximia misericordiæ posuit, vt ad ea nihil addi possit: sententias aliquot referam, & finem disputationi siue cohorta-

hortationi imponam. Primus incipiat Moyſes, & legem ferat de miſericordia erga inimicum: vnde colligatur, qualis miſericordia requiratur erga miſerum amicum. *Si occurreris*, inquit, *boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te, iacere ſub onere; non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo.* Secundus ſit ſanctus Iob, qui dicit: *Qui tollit ab amico ſuo miſericordiam, timorem Domini derelinquit.* Tertius Dauid, qui deſcribens hominem iuſtum, inter alia eius encomia ponit miſericordiam: *Iucundus homo, qui miſeretur, & commodat.* & paulò pòſt: *Diſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi: cornu eius exaltabitur in gloria.* Vbi Dauid primùm laudat miſericordiam in dimittendis iniuriis, & commodandis pecuniis, cùm dicit, *Qui miſeretur, & commodat*, vt ſanctus Auguſtinus in eum locum docet: deinde addit miſericordiam in donandis abundanter eleemoſynis pecuniarum, cùm ait, *Diſperſit, dedit pauperibus*: & addit præmium duplex, quòd iuſtitiæ eius meritum *manet in æternum*, & quòd in præſenti ſæculo potens & glorioſus euadet. Eleemoſyna enim non facit hominem pauperem & deſpectum, ſed inclytum & potentem, ſi id eius ſaluti æternæ conducat. Quartus ſit Salomon ſapientiſſimus: is in libro Prouerbiorum:

Exod. 23.

Iob 6.

Pſal. 111.

Prou.13. rum: *Iusti*, inquit, *misericordes sunt, & miserantur*. Item: *Qui miseretur pauperis, beatus erit*. Item: *Fæneratur Domino qui miseretur pauperis*. Quintus est Tobias, qui instituens
Prou.14.
Prou.19.
Tob.4. filium suum, dicebat: *Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis: quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras*. Vix addi potest aliquid ad magnitudinem huius præmij; & tamen pigri sunt homines ad opera misericordiæ, cùm propter minora præmia laborent vsque ad mortem. Sextus, Ecclesiasticus plenus est encomiis misericordiæ: inter
Eccli.28. alia sic ratiocinatur: *In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? ipse cùm caro sit, reseruat iram, & propitiationem petit à Deo?* quasi dicere velit, Iste frustrà laborat, cùm sit immisericors in fratrem, & misericordiam petat à Deo. Omitto Prophetas, qui pleni sunt testimoniis.

Accedo ad Testamentum nouum. Sanctus Matthæus Scriptor primus refert verba Domini in Sermone in monte habito, vbi
Matt.5. dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Quam autem misericordiam consequentur, docet Dauid in Psalmo

mo cùm ait: *Qui coronat te in misericordia, & miserationibus; qui replet in bonis desiderium tuum.* Et audet homo alioqui sapiens dicere, misericordiam esse vitium, non virtutem? quasi possit vitium apud Deum aliquid mereri, aut possit Deus in præmium reddere aliud vitium? Verè stulta facta est sapientia huius mundi. Secundus sit alter Euangelista, qui refert verba illa eiusdem Christi: *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* Tertius sanctus Paulus Apostolus in Epistola ad Ephesios, *Estote*, inquit, *misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* & idem ad Colossenses: *Induite vos, sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ. supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.* Quartus S. Petrus in Epistola prima: *In fine autem*, inquit, *omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles; non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hereditate possideatis.* Quintus sanctus Iacobus in Epistola sua: *Iudicium*, inquit, *sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudiciū.* Quæ verba paulò sunt obscuriora, sed hunc ha-

Psal. 102. Luc. 6. Ephes. 4. Colos. 3. 1. Pet. 3. Iacob. 2.

bent sensum: Iudicium sine misericordia, id est, seuerum iudicium reportabunt, qui misericordes in proximos non fuerunt; sed viri misericordes iudicium mitissimum inuenient, quia misericordia exaltat se super iustitiam, vel, vt in Græco legitur, *superexultat*
Psal. 144. *iudicio*, siue gloriatur supra iudicium. *Miserationes* enim *Domini super omnia opera eius*, vt Dauid canit. Sanctus enim Iacobus cùm hoc diceret, respexisse videtur ad ea, quæ de vltimo iudicio Dominus ipse prædixit. Videmus enim in Iudicio solos misericordes
Mat. 25. iudicari cum summa misericordia, cùm dicitur, *Possidete regnum: esuriui enim, & dedistis mihi manducare*, & quæ sequuntur. & contrà solos immisericordes sine misericordia iudicari, cùm dicitur, *Discedite à me maledicti in ignem æternum*; *esuriui enim, & non dedistis mihi manducare*, & quæ sequuntur. Vltimus sit sanctus Ioannes, qui quamuis neque in Euangelio, neque in Apocalypsi, neque in Epistolis suis misericordiam nominauerit: eam tamen in radice, & fonte, siue in matre sua charitate, frequentissimè prædicauit. Quid enim significant illa verba in Epistola
1. Ioan. 3. prima? *Ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera*

viſcera ſua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. Quid enim eſt claudere viſcera; niſi non miſereri? & quid eſt diligere verbo, non veritate; niſi compaſſionem habere in ore, nõ in corde? Ideò enim præclara illa virtus, qua compatimur proximis noſtris, miſericordia dicitur, quia vera cordis affectio, non mendax linguæ profeſſio eſt.

Habemus igitur duodecim teſtes omni acceptione digniſſimos, & omni exceptione maiores, qui Spiritu ſancto dictante, encomia miſericordiæ nobis ſcripta reliquerũt, quibus & Stoicis ora obſtruere, & Principes Chriſtianos ad eam virtutem, quæ Deo gratiſſima eſt, exhortari ſine vlla dubitatione poſſimus.

CAP. XVII.

De officio Principis Chriſtiani erga domeſticos ſuos.

EXPOSVIMVS quæ ſint partes Principis Chriſtiani erga populos ſibi ſubiectos: nunc maiori breuitate addemus, quæ ſint partes eiuſdem Principis erga alios ſubditos, qui non comprehenduntur ſub nomine populi:

populi: tales ſunt in primis domeſtici, vxor, filij, fratres: tales ſunt ètiam amici, & conſiliarij: tales Iudices, qui prouincias vel ciuitates regunt: & tales denique milites, & alij, quibus ſtipendia dari ſolent.

Igitur, vt à domeſticis incipiamus, primus locus coniugi debetur, quippe quę particeps eſt nominis Regij, & ſolij, & coronæ; quamuis re ipſa ſubdita ſit, cùm in prima parente ſibi quoque dictum à Deo audierit: *Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui*. Igitur de coniuge Principis hoc ſolum admonendum eſſe cenſeo, vt vir omni animi prouiſione caueat, ne vxor, quamuis ſapiens videatur, ipſi viro dominari incipiat. Habemus exempla in Diuinis literis, ex quibus diſcere liceat, quanta ſit mulieris impotentia, & ad quàm horrenda præcipitia viros ſuos adegerint. Prima Eua non quidem Adamo dominari voluit, ſed conſilium ei dedit, vt pomum à Deo vetitum guſtaret, vnde mors & exitium totius poſteritatis conſecutum eſt. Conſilium autem illud Adamus accepit, neque auſus eſt reſpondere quod Iob coniugi ſuæ reſpondit, *Quaſi vna de ſtultis mulieribus locuta es*; quia Euam valde diligebat, & (vt ſanctus loquitur Auguſtinus) *delicias ſuas contriſtare nimiū timuit*. Exemplum Euæ ſecuta eſt Dalila vxor Samſonis, Iudi-

Gen. 3.

Gen. 3.

Iob 2.

Libro 11. de Gen. cap. vlt.

Iudic. 16.

Iudicis, ac Principis Hebræorum; quæ tam absolutum imperium in virum accepit, vt vir nihil ei negare posset, & tandem per eam Principatum & vitam amisit. Salomonem autem olim felicissimum & sapientissimum Regem, amor mulierum ad eam infelicitatem & insipientiam adduxit, vt septingentis vxoribus, & trecentis concubinis, quasi mancipium vile seruiret. Quid de Achab Rege & Iezabel eius coniuge dicam? Addictus erat Achab valdè vxori suæ idololatræ; itaque ipse quoque idola coluit, & consentiens sceleribus grauissimis vxoris suæ, atque dominari eam in Regno sinens, causa fuit, vt & ipse, & ipsa, & omnes filij, qui erãt numero septuaginta, occiderentur, & Regnum ad alios transiret. En quantorum malorum causa femina vna fuit, quæ sub viri potestate esse noluit. Sed Achab meritas pœnas luit; quia ad ipsum pertinebat, coniugem in officio continere, & (quod caput est) numquam committere debuit, vt contra legem Domini, vxorem falsę religionis cultricem duceret.

3 Reg. 13.

3. Reg. 20. & 21. & 4. Reg. 9. & 10.

Veniamus ad filios. Filij Principum educari deberent in timore Domini; & obsequentes non solùm parentibus, sed etiam Magistris morum & doctrinæ. Habemus exemplum insigne apud Metaphrastem, qui

Sur. in Vita S. Arſenij, die 19. Iul.

qui deſcribens res geſtas Arſenij, qui fuit Magiſter Arcadij, filij Theodoſij Imperatoris, refert, Theòdoſium veniſſe aliquando in ſcholam, vbi filij eius Arcadius & Honorius adhuc pueri inſtituebantur ab Arſenio viro probo & erudito: & cùm vidiſſet filios ſuos ſedentes, & Magiſtrum ſtantem; reprehendit filios, quòd auderent pueri & diſcipuli coram ſene & Magiſtro ſtante ſedere; & iuſſit, vt Arſenius ſederet, & Arcadius atque Honorius ſtarent: & profuit iſta bona educatio filiorum; vterque enim bonus poſteà Imperator fuit, quamuis Arcadius vxori nimiùm addictus, ſancto Ioanni Chryſoſtomo parum fauerit. Contrà verò Dauid Rex ſanctus, vel non potuit rectè educare filios ſuos, vel quæcumq; cauſa fuerit, vnus videlicet Amnon, ſororem propriam ſtuprauit; alius, id eſt Abſalom, occidit fratrem, perſecutus eſt patrem, vt eum è Regno pelleret, & vxores patris publicè violauit. Huius rei nulla cauſa fuiſſe videtur, niſi mala educatio. Fuit enim Dauid quaſi perpetuò in bellis occupatus.

Illud etiam certè valdè admirandum eſt, Regibus valdè piis filios impiiſſimos ſucceſſiſſe. Ioſaphat Rex optimus reliquit filium ſucceſſorem Ioram Regem deterrimum. Ioathan Rex bonus genuit Achaz virum malum,

malum, qui ei successit in Regnum. Ezechias Rex clementissimus & optimus habuit heredem Regni Manassem Regem crudelissimum & pessimum. Iosias Rex sanctissimus successores habuit filios valdè malos Ioachaz & Eliakim, quorum prior regnauit solùm mensibus tribus, & abductus est captiuus in Ægyptum; posterior regnauit annos vndecim, & propter peccata sua ductus est catenis vinctus in Babylonem. Summa est, prouidendum esse Principibus, vt optimos educatores prospiciant filiis suis, si volunt & Deo rem gratissimam & populis rem vtilissimam facere.

Reliqui sunt fratres ex domesticis, qui sæpè valdè adiuuant Principem, quando charitas fraterna inter eos viget: sed non desunt aliquando ambitiosi, qui desiderio regnandi vel insidias struunt Principi, vel bellum apertè mouent. Et quoniam charitas fraterna minùs viget inter Turcas, quàm inter Christianos; videmus iam à lõgo tempore inter Turcas crudelem illam legem vigere, vt fratres Principis sub ipsum initium interimantur, sine vlla culpa sua, tantùm vt Rex nouus non timeat defectiones prouinciarum ad aliquem ex fratribus, si quando imperium maioris fratris graue videri incipiat. Inter Christianos rarum est,

vt

vt aliquid eiuſmodi contingat. Contigit tamen B. Amadeo Duci Sabaudiæ auorum noſtrorum memoria, vt vnus ex fratribus non ſemel à Principe defecerit, & bellum aduerſus eum gerere cœperit. Sed, vt in vita eius poſteà referemus, incredibili benignitate & charitate B. Amadeus germanum ſuum ex hoſte fratrem verum ſincerumq́ue reddidit. Ad cauenda eiuſmodi pericula, nulla excogitari poteſt regula tutior, quã vt Princeps fratres ſuos, vt fratres cognoſcat, non vt ſeruos, neque vt dominos. Non deſpiciat, neque ſuſpiciat. Vbi enim iuſtitia viget, ibi etiam pax viget.

CAP. XVIII.

De officio Principis Chriſtiani erga amicos & conſiliarios.

ADIVNGO amicos conſiliariis, quia non loquor de publico Senatu, neque de qubuſcumque amicis; ſed de amicis intimis & prudentibus, cum quibus Principes ſolent ſecreta ſua communicare, & ſine quorum conſilio nihil omnino agunt. Talis erat apud Dauid Achitophel, quo deficiente ad Abſalonem, Dauid in maximo timore erat. Siquidem, vt dicitur in libro ſecundo

do Regum, *Consilium Achitophel quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum.* Esse autem Principi necessarium consilium fidelissimorum & prudentium amicorum, & cum iis liberè & simpliciter agendum esse, sic vt intelligant amici, Principem in eis multùm omnino confidere; docet in primis Tobias senior: qui, quamuis non Principibus, sed filio præcepta daret; tamen erat vir sanctus & sapiens, vt eius documenta omnibus prodesse possint. Sic igitur Tobias loquitur: *Consilium semper à sapiente perquire. Omni tempore benedic Deum; & pete ab eo vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Quibus verbis monet prudentissimus senex, vt sine consilio sapientis nihil agamus: sed vt ille sapiens nos fortè non fallat, vel ignorantia, vel malitia; iterùm monet, vt Deum precemur, vt vias nostras dirigat, & omnia consilia, quæ nobis dantur à sapientibus, ab ipso Deo dirigantur, & in ipso permaneant, id est, ab ipso stabiliantur & confirmentur, si recta sunt.

2. Reg. 16. Tob. 4.

Deinde hoc idem Salomon in Prouerbiis scribit, cùm ait: *Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Significat autem Salomon, superbos esse qui consilia sapientum respuunt, & ideò inter eos semper esse

Prou. 13.

Prou. 19. iurgia. Idem: *Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouißimis tuis.* Idem: Prou. 20. *Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri; sed homo sapiens exhauriet illud.* Significat autem hoc prouerbium, consilium non facilè inueniri, nisi diu & attentè cogitando. Illi enim, qui statim ad interrogata respondent, facilè decipiuntur: sed qui diu cogitando scrutantur omnia, illi, quasi ex profundo, aquam puram verissimi consilij hauriunt, & Prou. 27. ideò sapientes vocari possunt. Idem: *Vnguento, & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris.* videlicet, ne perdas bona consilia eorum.

Ecclesiasticus quoque, vir sapiens, vt cauere monet ab amicis non fidelibus; sic om- Eccli. 6. nino iubet adhærere amicis fidelibus: *Multi,* inquit, *pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus de mille. Si poßides amicum, in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei.* id est, proba illius fidelitatem tempore tribulationis tuæ, & non facilè credas illi, antequam probaueris eum. Pergit Ecclesiasticus: *Est enim amicus secundùm tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus, qui conuertitur ad inimicitiam,* id est, instabilis, qui facilè ob leuem iniuriam efficitur inimicus. Addit Ecclesiasticus: *Est autem amicus socius mensæ, &*

non

non permanebit in die necessitatis. Addit posteà idem Ecclesiasticus de veris amicis: *Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio; & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vitæ, & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, inueniunt illum.* Verè magnum donum à Deo accipit, qui fidelem & sapientem amicum inuenit, præsertim in tanta turba adulatorum, quę in aulis Principum inuenitur. Idem Ecclesiasticus alio loco prudenter monet, dicens: *Fili, sine consilio nihil facias, & post* Eccli. 32.
factum non pœnitebis.

Hæc omnia, quæ diximus, confirmari possunt exemplis. Roboam filius Salomonis 3. Reg. 12.
non alia de causa infelicissimè regnauit, nisi quia reliquit consilia senum qui assistebant patri eius; & accersiuit iuuenes amicos suos, à quibus seductus, exacerbauit populum, antequam Regnum sibi stabiliuisset. Itaque non alia de causa, quàm ex consilio insipienti amisit continuò maiorem partem regni sui. Id verò præuidisse videtur Salomon, cùm ait: *Amicum patris tui ne dimiseris.* Ro- Prou. 27.
boam enim non amicum vnum, sed amicos omnes patris sui dimisit. Sed vt plurimùm mali consiliarij, & infideles amici Princi-

pum,non diu fruuntur potentia sua. Scimus enim, Aman amicum & consiliarium primarium Regis Assueri, post detectas fraudes eius, in ligno suspensum periisse. Scimus etiam, Seianum, qui inter amicos & consiliarios Tiberij Imperatoris primus erat, & vsque adeò dilectus, vt pænè par esset Imperatori, paulò pòst ob superbiam, & insatiabilem cupiditatem, ex altissimo loco ad imum decidisse, sic, vt vnco tractus in Tiberim fuerit. Contrà autem, Mæcenas & Agrippa Augusti Cæsaris amici & consiliarij fidelissimi, sic amati sunt vsque ad mortem, vt etiam post ipsorum mortem Augustus in calamitate quadam sua dixisse memoretur: Horum mihi nihil accidisset, si aut Mæcenas aut Agrippa vixisset.

Esther 7.

Tacitus l.5. Annal

Seneca l.6. De beneficiis c.32.

CAP. XIX.

De officio Principis Christiani erga Judices.

IVDICVM nomine intelligo omnes qui causis diiudicandis præsunt, siue sint Iudices primarij, vt ij qui cum potestate ciuitatibus vel prouinciis præsunt; siue secundarij, vt ij quibus ipsi causas minoris momenti diiudicandas permittunt. Porrò ipsis omnibus duo præcepta Spiritus sanctus in Sacris literis assignat;

aſſignat; vnum, vt iuſtè iudicent, ſine acceptione perſonarum; alterum, vt à muneribus omnino manus abſtineant. Vtrumque complexus eſt pauciſſimis verbis Iethro ſocer Moyſis: *Prouide*, inquit, *de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam: qui iudicent populum omni tempore. quidquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantummodò iudicent. Quibus auditis, Moyſes fecit omnia quæ ille ſuggeſſerat.* Itaque primùm requiritur in Iudicibus, vt ſint *viri potentes*, id eſt, ſtrenui, graues, docti, ſapientes, honorati, vt non contemnantur à populo, & poſſint onus portare quod eis imponitur. Deinde, vt ſint viri *timentes Deum*, id eſt, vt non ſolùm coram hominibus, & propter timorem hominum iuſtè iudicent; ſed vt verè coram Deo ſint Iudices iuſti, & intelligant ſe à Deo videri, qui ſcrutatur renes & corda, & poſſe ac velle de iudiciis ipſorum iudicare, eoſque præmiis vel pœnis afficere. Addit prætereà Iethro, *In quibus ſit veritas*: id eſt, qui verè ſint iuſti, & verè ac iuſtè iudicare poſſint ac velint. Denique addit, *Qui oderint auaritiam*; id eſt, non ſolùm quia lex vetat accipere munera, abſtineant manus à muneribus; ſed multò magis, quia ipſi ex ſe auaritiam oderunt, vtpote viri iuſti & liberales. Ipſe verò Moyſes in libro Exod. 18.

Deut. 1. Deuteronomij, *Nulla erit*, inquit, *distantia personarum; ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est.* Dicitur autem esse omne iudicium Dei, quia solus Deus est supremus Iudex, cuius auctoritate omnes iudicant. *Vnus est*, inquit S. Iacobus, *legislator, & Iudex, qui potest perdere, & liberare.* Porrò Rex & Propheta Dauid in Psalmo octogesimo primo idipsum admonet exhortatione grauissima. Primùm enim docet, Deum communicasse cum Iudicibus terræ nomen & officium suum: vt ad tantum honorem euecti erubescerent ob temporale lucrum tam sublime officium infamare. *Deus*, inquit, *stetit in synagoga Deorum*, id est, Deus Deorum Dominus, consortes nominis & officij sui Iudices fecit, neque abesse voluit ab eorum cœtu, cùm ad iudicandum conueniunt. Itaque vbicumque Iudices, qui Dij ab ipso magno Deo vocantur, Iudicum funguntur officio, Deus ipse Princeps Deorum inuisibili præsentia maiestatis assistit. Deinde addit Propheta, Deum magnum non otiosè assistere, sed ipsa iudicia discutere, & Iudices ipsos terribiliter iudicare, puniturus si à rectitudine deflectant; præmiis affecturus, si non deflectant. *In medio autem*, inquit, *Deos diiudicat.* O beatos Iudices, si oculo fidei, cùm sedent

Iac. 4.

Psal. 81.

dent iudicaturi, ſummum Iudicem aſſiſtentem cernerent, & rectitudinem diuini iudicij ſeriò atque attentiſſimè cogitarent! Sed quoniam plerique vel muneribus excæcati, vel acceptione perſonę corrupti, Deum præſidentem non cernunt: ideò ſubiungit Propheta, vel potiùs ſpiritus Domini per Prophetam: *Vſquequò iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis?* ac ſi dicere velit, Quamdiu perſeuerabitis in hac voluntaria cæcitate, ob quam iniqua iudicia iudicatis? & quamdiu in iudicando non attendetis ad merita cauſæ, ſed ad perſonas quibus placere deſideratis? quæ radix eſt iudiciorum iniuſtorum. Nominat autem Propheta perſonas, ſiue facies peccatorum; quoniam etſi poſſit aliquando vitium acceptionis perſonarum inueniri ſine peccato perſonæ acceptæ; tamen vt plurimùm perſona, cuius gratia peruertitur iudicium, conſcia eſt peruerſionis iudicij, & in eam liberè libenterque conſentit. Addit Propheta crimen aliud, in quod Iudices facilè incidunt, cùm ſine charitate Dei & proximi officio ſuo funguntur. Expediunt enim diligenter cauſas diuitum & magnatum, à quibus expectant munera; cauſas inopum, & egenorum, & viduarum, & pupillorum in longum trahunt; & ſæpè contra illos ſententiam ferunt, quia non di- Pſal. 81.

ligenter merita causæ discutere voluerunt. Ideò clamat & dicit Spiritus sanctus per os
Psal. 81. Prophetæ: *Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iustificate*; id est, Causam pauperis, & præsertim pupilli, libenter suscipite, diligenter discutite, sollicitè expedite, ne cogantur bona sua litigando consumere: humilem, id est, hominem abiectum, qui negligitur à procuratoribus & aduocatis; & pauperem, qui non potest muneribus sibi viam ad iustitiam aperire, gratis iustificate. Vbi non significat Spiritus sanctus, vt pauper semper contra diuitem victoriam in iudicio
Leuit. 19. debeat obtinere; cùm scriptum sit, *Non consideres personam pauperis, neque honores vultum potentis; iustè iudica proximo tuo*. sed hoc iubet, vt cùm pauper iustum petit, & à diuite opprimitur; Iudex efficiat, vt iustitia pauperis emineat, & præualeat. Quod apertiùs do-
Psal. 81. cet in sequenti versiculo: *Eripite*, inquit, *pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.*

Sed quoniam reverà pauci Iudices omni ex parte iusti inueniuntur, cùm alij ex malitia, alij ex ignorantia peccent: ideò Spiritus sanctus, accusata malitia in superiori versiculo, in sequenti deplorat per Prophetam suum Iudicum cæcitatem & peruersitatem,
Psal. 81. clamans & dicens: *Nescierunt, neque intellexerunt: in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fun-*

fundamenta terræ. Duo illa verba, *neſcierunt, neque intellexerunt*, hoc propriè ſignificant, non cognouerunt quid facti, neque intellexerunt quid iuris. Verba enim Hebraica, quæ hoc loco habentur, eam vim habent, quam habent apud Latinos, cognoſcere & intelligere. Et quoniam ex iſta ignorantia facti & iuris, quæ ſæpè voluntaria eſt, fit vt Iudices in tenebris ambulent, id eſt, errent in iudicando, quo modo cæci errant in ambulando: ideò ſequitur perturbatio maxima in Republica, defectio, ſeditio, tumultus, & alia eiuſdem generis multa. Ideò adiungit Spiritus ſanctus: *Mouebuntur omnia fundamenta terræ.* Nam ſublata iuſtitia, turbatur, & quaſi fluctuat orbis terrarum vniuerſus. Cuius rei exemplum habemus in ipſo Regno Dauid. Nam, vt legimus in libro ſecundo Regum, 2. Reg. 15.
nulla alia cauſa fuit, cur totum Regnum Iſrael à Dauide aliquando deficeret, niſi quia filius eius Abſalom populis perſuaſerat, Dauidem ſenio confectum non ampliùs intendere cauſis cognoſcendis, neque ſibi ſubſtituiſſe Iudices ſapientes & iuſtos, qui cauſas populi iuſtè & celeriter expedirent.

Explicatis malorum Iudicum grauiſſimis culpis, ex acceptione perſonarum, ex iniuſtitia & ignorantia procedentibus; concludit Propheta orationem ſuam, prædicens ca-

ſum,ſiue potiùs præcipitium Iudicum ex altiſſimo gradu ad infimum ; & implorans Deum, vt ipſe deſcendat, & iudicet per ſe orbem terrarũ, quando eius miniſtri iuſtum iudicium iudicare vel noluerunt, vel neſciuerunt. *Ego dixi, Dÿ eſtis, & filÿ Excelſi omnes: vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de Principibus cadetis.* Ego, inquit, exaltaui vos, vt nomine meo appellaremini, & officio meo fungeremini ; ſed quoniam & nomine & officio indignos vos eſſe demonſtraſtis, prædico vobis, quòd breuî vt ceteri homines moriemini. Non enim eſtis Dij immortales, ſed mortales: & quod longè miſerius eſt, *ſicut vnus de Principibus cadetis*; id eſt, non ſolùm ex naturæ corruptione moriemini propter Adæ peccatum, ſed propria iniquitate cadetis ex altiſſimo gradu ad imum ; & ex altiſſima celſitudine ad profundiſſimam gehennam, vt Principes cæleſtes, Angeli reprobi, ceciderunt. Horrenda planè, ſed iuſta comminatio Dei ad Iudices. Iuſtum enim eſt, vt qui iniuſto iudicio multos oppreſſerunt, iuſto Dei iudicio de ſede iudiciaria deiiciantur, & cum reprobis Angelis ad gehennam profundiſſimam demittantur. Sed quod ſuperat omnem admirationem, eſt, quòd ſanctus Propheta quaſi deſperans de emendatione huius generis hominum,

Pſal. 81.

minum, clamat ad Deum in vltimo verſiculo, dicens: *Surge Deus, iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.* ac ſi dicere velit: Quia ſpes non eſt, vt Iudices homines iuſtè iudicare incipiant; tu Iudex ſumme & iuſtiſſime, deſcende ad generale poſtremumq́ue iudicium, & redde vnicuique ſecundùm opera ſua: tu enim es verus Dominus, & poſſeſſor vniuerſæ terræ, quam Gentes inhabitant. Verbum enim *hereditare* in Scripturis paſſim accipitur pro *poſsidere*. Hæc eſt ſententia Dauid de Iudicibus, quæ ſine dubio maximi facienda eſt, cùm ipſe, vt Rex, nouerit per experimentum, quàm ſit periculoſum officium Iudicum; & per ſpiritum prophetiæ locutus ſit, quæ ſcripſit in hoc Pſalmo, de cuius Scripturæ veritate nefas ſit dubitare. Veniamus ad alios Prophetas. Pſal. 81.

Certè omnes Prophetæ, qui erant nuntij Dei ad populum, nihil ferè tam acriter reprehendunt, quàm negligentiam, vel iniquitatem in iudiciis pauperum, viduarum, & pupillorum. Iſaias in ipſo principio, *Pupillo,* Iſai. 1.
inquit, *non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum: Heu, conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis.* Ieremias quoque iiſdem pænè verbis: *Prætererunt*, inquit, Ierem. 5.

ſermo-

ſermones meos peßimè: cauſam viduæ non iudicauerunt, cauſam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Numquid ſuper his non viſitabo? dicit Dominus; aut ſuper gentem huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea?
1.Tim.6. Sed *radix omnium malorum eſt cupiditas*; ideò Scriptura ſancta in iudiciis nihil magis deteſtatur, quàm acceptionem munerum. Audi
Exod.23. Moyſem in Exodo: *Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum.* Audi eumdem in Deuteronomio:
Deut.16. *Non accipies perſonam, nec munera; quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum.* Audi Salomonem in Prouerbiis:
Prou.15. *Conturbat domũ ſuam, qui ſectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet.* Audi Prophe-
Iſai.33. tam Iſaiam: *Qui proÿcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus ſuas ab omni munere; iſte*
Pſal.14. *in excelſis habitabit,* &c. Audi Dauidem: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?* & poſt multa bona opera adiungit: *Qui munera ſuper innocentem non accepit.* & concludit: *Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.*

Sed operæpretium erit audire, quàm diligenter purgat ſe Samuel à crimine acceptionis munerũ pro toto tempore quo fuerat Iudex in populo Hebræorum. Sic enim
1.Reg.12. loquitur: *Ecce,* inquit, *præſtò ſum: loquimini*

de

de me coram Domino, & coram christo eius, vtrùm bouem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppreßi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi; & contemnam illud hodie, restituamque vobis. Et dixerunt, Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam. Dixitque ad eos: Testis est Dominus aduersum vos, & testis christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quidpiam. & dixerunt: Testis. Ecce quàm puras manus habuit sanctus Samuel, & tamen non legitur stipendium vllum habuisse ex publico ęrario, neque aliunde pro labore tam diuturno & tam continuo iudicandi tot centena millia hominum non optimorum. Quare hoc tam insigni exemplo, & tot sacræ Scripturæ testimoniis admoniti Principes, debent in Regnis suis dare operam, vt omnes Iudices excutiant manus ab omni munere; & contenti stipendiis suis, mercedem operum bonorum non requirant à pauperibus & miseris hominibus, qui ad tribunalia eorum accedunt; sed expectent ab eo, qui diues est in misericordia, & iustitiam diligit, & reddere paratus est magna pro paruis, & pro temporalibus sempiterna.

CAP.

CAP. XX.

De officio Principis Christiani erga milites, & domesticos famulos.

SVPERSVNT milites, qui inter ſubditos Principis numerantur, quique vel in bello militant, vel in pace cuſtodiunt arces, aut portas, aut perſonam ipſam Principis. Porrò de iſtis tam plenè locutus eſt ſanctus Ioannes Baptiſta, vt vix aliquid ſuperſit quod addere debeamus. Referam igitur, & vbi neceſſe videbitur, explicabo ſententiam ſapientiſſimi Præcurſoris. Prodierat ſanctus Ioannes Baptiſta nuper ex deſerto, vbi multis iam annis delituerat, & tamquam ad hominem nouum videndum & audiendũ turbæ concurrebant ex omni parte: qui quamuis ab infantia per tot annos cum hominibus verſatus non eſſet, neque literas ab vllo magiſtro didiciſſet; tamen à Spiritu ſancto edoctus teſtimonia Scripturarum proferebat, & ſingulis hominum generibus pro eorum inſtitutione documenta varia tradebat. Igitur venerunt ad eum etiam milites, dicentes: *Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Hæc eſt doctrina breuis, & plena, qualis decebat

Luc. 3.

eum,

eum, qui ſtudebat ſic vitam ſuam traducere, vt *ne leui ſaltem maculare vitam famine poſſet*, vt Eccleſia in eius laudibus canit. Non admonet ſanctus Ioannes milites, vt ſtrenuè ſe gerant in prælio, neque vt obedientes Imperatori ſuo ſe præbeant, neque alia id genus, ad quæ ſatis illos impellere poterat partim amor laudis, partim pœnæ timor. Siquidem in caſtris pœna contumaciæ, mors eſt. Itaque ea ſolùm attingit, quæ ex abuſu licentiæ militaris aut non puniuntur, aut leuiſſimè puniuntur, cùm tamen apud Deum ſint peccata grauiſſima.

Primùm igitur reprehendit concuſſionem. *Neminem*, inquit, *concutiatis*. Frequens enim apud milites eſſe ſolet, vi cogere eos apud quos agunt, aut eorum vicinos, quamuis amici ſint, non hoſtes, vel ad onera ferenda, vel ad præbendas eſcas, quas ipſi ſibi parauerant, vel ad cedendum eis ſtratum, vel certè cubiculum, quod ipſi vnicum habent, vel ad miniſtrandũ illis, ac ſi famuli eorum eſſent. Hæc & alia permulta comprehenduntur in illo verbo, *neminem concutiatis*, id eſt, neminem vi adigatis ad ea facienda vel toleranda, quæ nullo iure tenentur agere vel pati. Et hæc iniuria tam frequens eſt apud milites, vt ego ipſe teſtis eſſe poſſim. Nam cùm aliquando iter facerem per regionem, vbi

bellum

bellum gerebatur, & peterem à rusticis, vel etiam à ciuibus, à qua parte starent; respondebant, A neutra; omnes enim inimici nostri sunt; & sæpè nobis magis sunt infesti qui dicuntur amici, quàm qui dicuntur hostes. Deinde reprehendit sanctus Ioannes militum calumnias, dicens: *Neque calumniam faciatis.* hoc est alterum vitium, quo milites passim laborant. Sæpè fit, vt obuios quosque calumnientur esse exploratores, vel hostes, vel transfugas; & sine vlla ratione iustitiæ spolient, aut vulnerent, vel captiuos faciant. Et quoniam infelices illi non habent testes innocentiæ suæ, coguntur vel redimere vexationem multa summa pecuniæ, vel certè pati crudelissimam vexationem. Ac vtinam ista non essent in castris Christianorum frequentia! Pro quibus tollendis de medio, boni Principes pro viribus laborare deberent. Ad extremum docet beatus Præcursor Domini milites omnes, vt contenti stipendiis suis, aliena non rapiant. Sed vtrùm milites, qui sanctum Ioannem audierunt, hæc præstiterint, nescimus: illud scimus, temporibus nostris, non solùm in castris hæc tam salubria documenta rarò & à paucis obseruari, sed etiam in ciuitatibus, in quibus hiemare vel ad tempus morari milites necesse est, non leue detrimentum ciuibus adferri. At fortasse

fortaſſe non numerantur militibus ſtipendia in tempore, & ea cauſa eſt, cur ciues cogantur ad ea ſubminiſtranda, quibus milites indigent.

Hoc quidem fieri poteſt, vt milites non habeant in tempore ſtipendia ſua; ſed interim iuſtitia locum ſuum nō habet; & Deus, qui omnia videt, & in ſtatera iuſta appendit, ſeuerè puniet eos, qui malè agunt. Debent igitur Principes dare operam, vt militibus debita ſtipendia tempore ſuo numerentur; & tunc, ſi ſancti Ioannis præcepta milites non implent, in eos ſic animaduertere, vt diſcant ſtipendiis ſuis contenti eſſe, & ciuibus apud quos habitant, moleſtiam nullam adferre.

Atque hæc, quæ dicta ſunt de militibus, transferri poſſunt ad famulos omnes palatinos, qui & ipſi ſtipendio ſuo contenti eſſe debent; & ſi quid aliud præter ſtipendium accipiunt, agnoſcere liberalitatem Principis, non debitam retributionem. Alioquin exemplum eſſe deberent modeſtiæ, & benignitatis, & iuſtitiæ omnibus aliis, qui priuatis heris ſeruiunt, & in priuatis domibus commorantur. Nam non raró accidit, vt Princeps ſit modeſtus & clemens, & famulos habeat arrogantes & aſperos: & Princeps iuſtitiæ ſit tenax, & nulli homini iniu-

riam faciat; & famuli eius non contenti stipendio proprio muneribus inhient, & quasi vendant aditum ad Principem, vel alia, ad quæ ex officio suo tenentur. Sed eiusmodi vitiis, quæ aliquo modo redundant in bonam Principis existimationem, facilè prospici posset, si Princeps seriò & sæpè commendaret principali œconomo disciplinam domesticam, eique iniungeret, vt per se, vel per alios diligenter curaret, ne quid fieret in palatio, quod in iniuriam Dei vel famam Principis redundaret.

Illud etiam magni momenti est, vt Princeps seriò interdicat familiaribus ac domesticis suis, vt Iudicibus publicis non commendent eos, qui causas habent siue criminales, siue ciuiles; neque admisceant se distributionibus officiorũ aut magistratuum. Hinc enim fit, vt vis quædam afferatur iudiciis, dum Iudices non audent contemnere commendationes familiarium Principis; & interim familiares ex bonis pauperum ditescunt. Illud etiam sæpè contingit, vt officia publica quasi vendantur ab auaris, & emantur ab ambitiosis, in magnum iustitiæ publicæ detrimentum.

Vnum restat vitium, quod est commune militibus cum aulicis domesticis, vt Principi suo facilè adulentur, & quidquid ille dicat

cat vel faciat, in cælum tollant, vt sapientissimè dictum, vel præclarissimè gestum. Quæ adulatio, tamquam dulce venenum, facilè penetrat in animum, nisi cor verè humile & Deo planè subiectum inueniat. Vbi verò venenum assentationis animum Principis occupauerit, incredibile dictu est, quàm multa & quàm grauia detrimenta inde oriãtur. Qui enim assentatoribus aures præbet, primùm præ superbia tumens, ambulat, vt Scriptura loquitur, in magnis & in mirabilibus super se, & omnia sibi facilia esse ducit: deinde contemnit consilia sapientum; & vel eos spernit, vt timidos; vel inuidere gloriæ suæ censet, si fortè deterreant eum ab operibus, quæ plus periculi quàm vtilitatis habeant. Aduersus hoc genus hominum habemus exemplum insigne Magni Kanuti Regis Angliæ & Daniæ, quod ex Polydoro Virgilio ad instructionem magnorum Principum hîc adiungam. *Rex igitur Kanutus, aliquando animi recreandi gratia, secundùm Oceani littus deambulabat. Ibi per otium à milite, auribus seruiente, appellatur Rex Regum omnium longè potentissimus, qui mari & terræ latè imperitaret. Tum Rex tacitus, animo repentè ad Dei potentiam contemplandam erecto, vt suorum Principum & militum vanas assentationes aliquo argu-*

Psal. 130.

Lib. 7. hist. Anglicanæ

mento coargueret; vestem exuit, ac ex ea globum fecit, superq́ sedit, quàm proximè aquam, æstu tum fortè ex alto se incitante: ac inquit, Vnda tibi iubeo, ne pedes meos tangas. Quæ vbi dixit, suis demirantibus, quorsum ista faceret; vnda insurgens totum madefecit. Tum ille retrò progressus, En, inquit, Principes, vocatis me Regem Regum, qui terræ & mari imperare possim; & tamen hanc paruulam vndam meo imperio cohibere vel remorari non potui. Nullus mortalium est tali nomine dignus. Vnus Rex est, Pater Domini nostri Iesu Christi, cum quo ille regnat, cuius nutu cuncta reguntur. Hunc veneremur, hunc Regem appellemus; hunc cæli, & terræ, & maris Rectorem profiteamur. Post hæc Vintoniam profectus, coronam quam gestabat, capiti imaginis Christi crucifixi, quæ in templo Apostolorum Petri & Pauli pendebat, manibus suis imposuit, numquam posthac eiusmodi ornamento capitis vsus insigni. hæc Polydorus. Hinc discant pij Reges, assentatores suos non solùm repellere, sed etiam docere; & ex adulationibus non erigi in superbiam, sed in humilitate proficere, & de solius Domini sui vera gloria gaudere.

CAP.

CAP. XXI.

De officio Principis Christiani erga pares.

SCRIPSIMVS, ſolita breuitate, de officio Principis Chriſtiani erga ſuperiores, & erga inferiores: ſequitur nunc, vt conſideremus, quemadmodum gerere ſe debeant cum paribus. Pares autem hoc loco intelligimus eos, qui non ſunt inter ſe, neque præpoſiti, neq; ſubiecti, quales ſunt omnes illi, qui dicuntur Principes abſoluti. Et quamuis omnino æquum ſit, vt qui titulis honorũ minoribus gaudent, cedant iis qui titulis maioribus potiuntur, vt Comites Marchionibus, Marchiones Ducibus, Duces Regibus, Reges Imperatori: & rurſum rationi congruum ſit, vt inter Principes eiuſdem tituli, illi præcedant, qui vel ab antiquiore tempore titulo illo gaudẽt, vel latiùs dominantur, vel abſolutè maiores & potentiores habentur; tamen nos hoc loco de eiuſmodi rebus non diſputamus. vim ſuam habeant iura, vel conſuetudines iam receptæ, quas nos in hoc Opuſculo non conſideramus. Illud ſolum ad nos pertinet, vt ex charitate admoneamus Principes potentiores, vt cum Principibus debilioribus, in quos ius nul-

nullum habēt, cùm ſint Principes abſoluti, conſeruent Chriſtianam charitatem, & pacem. Nam Principes qui verum Deum ignorant, & dulcedinem diuinæ charitatis non guſtauerũt; arbitrantur ſibi valdè glorioſum eſſe, ſi debiliores quoſque ſibi ſubiiciant, & eorũ ditiones ad imperium ſuum adiungant. Iſti verò non ſe vt homines gerunt, ſed vt beſtiæ ſiluarum, in quibus iure quodam naturali robuſtiores imbecillioribus dominantur. Sic leo iure quodam ſuo lupum occidit & comedit, & lupus ouem, & ouis herbas. Homines verò, qui libero arbitrio naturaliter præditi ſunt, naſcuntur liberi; neque ſubiici poſſunt vnus alteri, niſi iuſto aliquo titulo, quales ſunt electio, ſucceſſio, & alij omnibus noti. Itaque Nemrod, qui primus *cœpit eſſe potens in terra*, vt Scriptura loquitur, & regnauit in Babylone, & vicinas gentes vi & armis ſibi ſubiecit; proprio vocabulo dicitur à Spiritu ſancto, *robuſtus venator coram Domino*; quia videlicet homines vt beſtias ſilueſtres ſibi violenter ſeruire coëgit.

Gen. 10.

Talis fuit poſteà Nabuchodonoſor, qui, vt legitur in libro Iudith, regnabat in Niniue, & habuit conſilium cum ſatrapis ſuis, vt omnem terram ſuo ſubiugaret imperio: & miſit nuntios ad eos qui habitabant in Cilicia,

Iudith 1. & 2.

cia, & Damaſco, & Libano, & Galilæa, & vſque ad Ieruſalem. Sed cùm omnes eorum locorum habitatores negarent ſe velle ſubiici illius imperio; iurauit per thronum & regnum ſuum, quòd defenderet ſe de omnibus regionibus illis. Mira res; iurat Nabuchodonoſor quòd defenderet ſe, quaſi iniuriam accepiſſet ab illis, qui nihil in eum commiſerát, ſed duntaxat cùm liberi eſſent, iugo duræ ſeruitutis premi recuſabant. Neque deſunt hoc tempore Turcæ Mahometi ſectatores, qui ſola imperandi libidine magnam imperij Romani partem ſibi ſubiecerunt, & ſubiicerent etiam totum orbem terrarum, ſine vlla iuſta cauſa, niſi Principes Chriſtiani, & qui eumdẽ Mahometum colunt Perſæ, libidini illorum reſiſterent. Iſta igitur feritas barbara longiſſimè abeſſe debet à moribus Principum Chriſtianorum, qui præter iudicium rationis (quod iubet non fieri alteri, quod nobis fieri nolumus) habent ſanctiſſimam legem Dei viui & veri, cuius finis eſt *charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta:* & qui poſt huius breuiſſimæ vitæ curriculum expectant Regnum æternum, quòd piis omnibus promiſit qui non mentitur Deus. 1. Tim. 1.

Primùm igitur Princeps potentior non

debet vlla ratione vel vllo prætextu opprimere Principem imbecilliorem, etiam si facillimè possit. Cuius rei habemus insigne exemplum in Imperatore Theodosio apud sanctum Augustinũ in libro quinto de Ciuitate Dei. Nam cùm esset Theodosius in Imperio Romano collega Valentiniani iunioris, & Valentinianus iste expulsus fuisset à Maximo Tyranno; & Theodosius Maximum occidisset, & potuisset, nullo impediente vel resistente, Valentinianum de medio tollere, & ipse, nullo contradicente, Imperium vniuersum tenere; noluit, quia Christianus & pius erat: sed Valentiniano collegæ partem Imperij sui, propria virtute recuperatã continuò restituit, & ipsum Valentinianum optimis præceptis & admonitionibus instructum à se dimisit. Sic igitur debet Princeps verè Christianus Principem imbecilliorem non solùm non lædere, sed etiam adiuuare, si possit: hoc enim lex iustitiæ & charitatis præcipit.

Lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 26.

Ac vt paulò diligentiùs de hac re tam graui Principes admoneamus, illud pro comperto habere debent, non licere vllo modo bello pulsare Principem vicinum, aut alium quemcumque, nisi conditiones iusti belli adsint. Conditiones illæ, quatuor numerari solent, auctoritas legitima, causa iusta, intentio

tio

tio bona, & modus rationabilis. Auctoritas legitima, est in Principe libero. Sic enim scribit sanctus Augustinus in libris aduersus Faustum: *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas penes Principem sit.* Cuius rei causa est, quia priuati ciues, si fortè iniuriam ab alio ciue accipiunt, habent communem Iudicem, ad quem recurrant: Principes verò liberi, non habent. Causa iusta belli, est iniuria accepta ab alio Principe, vel Republica etiam libera, quæ superiorem non habet. Sic enim idem sanctus Augustinus docet in libro Quæstionum in Iosue: *Iusta bella*, inquit, *definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniuriam ablatum est.*

Lib. 22. c. 75.

Sed illud attentissimè considerandum est, iniuriam, quæ bello vindicanda est, esse debere neque dubiam, neque leuem, sed certam, & grauem: alioqui periculum est, ne plus detrimenti bellum adferat, quàm sit vtilitas quæ inde speratur. Proinde Princeps potentior, non sit facilis ad iudicandum de causa iusti belli cum Principe debiliori; ne fortè cupiditas ampliandi principatus, cogat eum iustam causam suscipiendi belli existimare, quæ reverà non sit: neque in hac re

Doctoribus suis domesticis nimiùm fidat; sed quærat consilium ab externis, & qui viri graues, & benè periti, non venales, & leues, & parum docti, communi consensu habeantur. Agitur enim de peccato magno, quod plurima peccata secum inuoluit. Intentio bona, quæ est tertia conditio, valdè necessaria est: nam cùm finis belli sit pax & tranquillitas Reipublicæ, non licet bellum suscipere, nisi ob commune bonum, etiam si fortè legitima auctoritas & causa iusta non desit. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in
Epist. 207. Epistola ad Bonifacium Comitem: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas: non enim pax quæritur vt bellum geratur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* & in libris
Lib. 22. c. 74. contra Faustum: *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas debellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.* Hæc tamen conditio tertia si fortè desit, non facit bellum esse iniustum, sed malum, tametsi iustum: in quo multum distat conditio hæc tertia à duabus superioribus, quæ nisi adessent, redderent bellum non solùm malum, sed etiam iniustum; quoniam esset manifestè contra iustitiam: cùm bellum ex

iusta

iusta causa & ex auctoritate Principis motum, sed ex intentione non bona sit contra charitatem, non contra iustitiam.

Hoc etiam loco illud est diligenter considerandum, quòd cùm bellum sit suscipiendum, vt medium ad pacem, & tamen medium sit valdè graue & periculosum; non continuò suscipiendum est, sed tentanda priùs sunt alia media faciliora & meliora, quale est, quod in Deuteronomio demonstrat Moyses: *Si quando*, inquit, *accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primùm pacem.* & sanctus Augustinus in Epistola ad Bonifacium Comitem, *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum necessitas. Fortasse enim ciuitas inimica malet plenissimè satisfacere hosti armato, quàm experiri discrimina belli.* Deut. 20. Epist. 207.

Restat extrema conditio, quæ pertinet ad modum. Sic enim bellum gerendum est, vt illi solùm puniantur, qui iustè puniri debent. Ac primùm excipiendi sunt ij, qui non sunt ex numero inimicorum, vt qui ad Rempublicam hostium non pertinent: ex quo excusari milites non possunt, qui vexant, spoliant, percutiunt, capiunt eos, per quorum loca transeunt, vel apud quos hospitantur, quibus sæpè reddunt mala pro bonis: neque iure excusari possunt, quòd stipendia eis non soluantur in tempore; nam non propterea mili-

militibus obligata ſunt bona eorum, qui nihil eis nocuerunt; neque luere debent pœnas ciues, aut ruſtici amici, quia Princeps ſtipendia militibus ſuis non ſoluit. Deinde excipiendi ſunt minores natu, feminæ, viri ſenes, & alij, qui arma geſtare non poſſunt. Quamuis enim iſti, qui bellare non poſſunt, capi & ſpoliari poſſint, ſi ad Rempublicam hoſtium pertineant: certè tamen occidi iure non poſſunt, niſi fortè caſu, & præter intentionem aliquis huiuſmodi occidatur; vt ſi fortè miles in cuneum hoſtium ſagittam iacit, & caſu puerum, vel ſenem imbellem occidat. Nam Deus ipſe hoc Hebræis mandabat, cùm bella gererent, vt parcerent paruulis & mulieribus. Et ratio naturalis hoc ipſum docet: quorſum enim occidantur qui pugnare nequeunt, niſi ad crudelitatem ferinam oſtendendam? Neque obiici debent aliqua Scripturarum teſtimonia, in quibus Deus ipſe iubebat, neque paruulis, neque feminis, neque pecoribus ignoſci. Quod enim Deus iubet, omnino faciendum eſt; cùm ei nemo dicere poſſit, Cur ita facis. Denique excipiendi ſunt iuxta canones Eccleſiæ, Preſbyteri, Monachi, Cõuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici euntes vel redeuntes, vel in agricultura exiſtentes, & animalia quibus arant, & ſemina portant ad agrum: hos enim decet,

Deut. 20.

Deut. 2.

3. Reg. 15. Cap. Innouamus, de Treuga.

decet, vt congrua ſecuritate lætentur.

Hæ ſunt igitur conditiones belli iuſti, ſine quibus nullo modo deberet Princeps vllus alium Principem vexare: ſed multò minùs potentior imbecilliorem. Alioqui timeat iudicia Dei, qui non rarò facit, vt Princeps imbecillior robuſtiorem facilè vincat. Cuius rei exemplum legi poteſt in Vita Theodoſij ſenioris. Theod. l. 5. cap. 24.

Neque ſolùm in ijs rebus, quæ ad iuriſdictiones & dominia pertinent, lex iuſtitiæ obſeruanda eſt inter Principes Chriſtianos; ſed etiam in ijs ritibus, qui ad honorificentiam pertinent, ſiue in verbis, ſiue in factis poſiti ſint; niſi fortè aliquando à magnis viris maiori cum laude contemnantur, quàm requirantur. Exemplum habemus in ſancto Henrico Primo Imperatore. Nam cùm aliquando neceſſe eſſet, vt Henricus Imperator cum Roberto Rege Francorum de rebus publicis ad Chriſtianam Rempublicam pertinentibus inter ſe conferrent, vterque venit ad flumen, quod erat in finibus vtriuſque Regni. Sed orta eſt dubitatio, vtrùm Rex ad Imperatorem, an ad Regem Imperator deberet accedere. Et quidem viri ſapientes ab vtraque parte inter ſe collocuti, conſilium dederunt, vt vterque Princeps, vnuſquiſque in ſua nauicula ad medium flumen eodem ipſo tempore Glaber l. 3. cap. 2. & Baronius to. 11. ad annũ Domini 1023.

tempore ſimul accederet. Sed Imperator ægrè ferens propter huiuſmodi nugas differri negotium principale, & alioqui ſanctæ humilitatis amicus, quam à Chriſto Domino adamatam ſemper nouerat, ſtatim cõſcenſa nauicula ad Regem properauit, à quo humaniſſimè exceptus, familiariſſimè de negotio publico cum Rege tractauit. Altera poſtera die Rex ad Imperatorem venit, à quo viciſſim humaniſſimè Rex exceptus, de negotio inchoato pacificè & concorditer egerunt. Sic pius Imperator humilitate vicit, & pius Rex Imperatori gloriam humilitatis inuidit. Erat enim vterque Princeps adeò religioſus & pius, vt Rex Robertus cognomen ſancti apud ſuos inuenerit; & Imperator Henricus, vt verè ſanctus in Eccleſia colatur.

Hos igitur imitentur Principes Chriſtiani, & non tanti faciant inanes quaſdam honoris ſignificationes, vt propter earum omiſſionem iurgia & inimicitiæ, & ſæpè etiam vulnera & mortes hominum exoriantur. Certè Chriſtus Dominus non ſolùm Magiſter & Doctor, ſed etiam Rex noſter & Imperator eſt; proinde eum imitari, non turpe, ſed decorum nobis videri deberet. Ille autem neque extollebatur cùm publicè laudaretur, neque contriſtabatur cùm publicè blaſphe-
2.Reg. 16. maretur. Et Rex Dauid cùm à Semei maledice-

diceretur maledictione pessima, vt ipse Dauid eam vocat; non tamen respondit, Mentiris; neque reddidit maledictum pro maledicto; neque permisit, vt aliquis ex suis, qui non pauci, & armati aderant, eidem Semei maledicenti noceret. Hæc & alia exempla monere nos possunt, vt non tanti faciamus iniurias verborum, quanti hoc tempore fieri solent. Quamuis negare non possim nec velim, iniurias Principum non passim esse permittendas, quin etiam suo tempore & loco seuerè puniendas, etiam si verborum tantùm iniuriæ sint: sed per alios vindicta sumenda est, non per ipsum qui patitur, ne patientiæ bono, & mercede diuina priuetur.

CAP. XXII.

De officio Principis Christiani erga seipsum.

RESTAT pars quarta nostræ disputationis, in qua considerandum est, quomodo se gerere debeat Princeps erga personam suam. Hæc verò consideratio multum adiumenti Principibus adferre poterit, si & nobis detur à Deo gratia explicandi quæ vera sunt; & illis cum attentione legendi & cogitandi, quæ ad ipsorum salutem maximè

perti-

pertinent. Adferam igitur considerationes quinque.

Prima consideratio erit de vltimo fine,& summo bono tum animæ tum corporis. Siquidem homines mortales vt plurimùm nihil altius, nihil melius, nihil optabilius esse arbitrantur imperio super alios homines; ad quod consequi vident opes, & honores, ac per hoc etiam voluptates, & commoda. Et quidem verissimum est, summum bonum hominis in Regno positum esse, sed non in regno temporali. Siquidem Regna & Imperia temporalia, vt experimento discimus, non vltrà spatium vitæ corporalis se extendunt. Animus autem hominis immortalis est,& corpus etiam post resurrectionem immortale erit,neque vllum finem viuendi faciet. Et quid proderit homini,Regnum obtinuisse ad paucos annos, si per infinitum annorum numerum Regno cariturus erit? Non igitur summum hominis bonum in Regno temporali positum esse potest, sed in Regno sempiterno, quod sempiternæ diuitiæ, & deliciæ, & honores consequuntur. Quod Regnum Christus Princeps Regum terræ piis omnibus præstabit, cùm dicet in
Mat. 25. die Iudicij: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum.* & de quo alibi
Mat. 6. dicit: *Quærite primùm Regnum Dei, & iustitiam*

tiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis. Atque hæc veritas theoricè, vt sic loquar, omnibus Christianis notissima est; sed practicè paucissimis est nota. Sic enim homines pro Regnis terrenis acquirendis vel propagandis laborant & sudant, ac si in eis summa eorum felicitas posita esset. Si quis ergo cupiat hanc veritatem tanti momenti planè cognoscere, colligat aliquando se; & dimissis ad tempus negotiis & cogitationibus omnibus, in secreto cubiculo postulet à Deo gratiam cognoscendæ veritatis de summo suo bono, & ad quem finem eum Deus sapientissimus, & nostri generis amantissimus creauerit: & simul examinet ab vna parte promissiones Dei de cælesti Regno, & ab altera, breuitatem & angustias Regni terreni: & ille, qui iusta petentes semper exaudit, sine dubitatione illum docebit.

Altera consideratio erit de veris mediis ad finem tam sublimem, & qui solus explere potest capacitatem desiderij nostri: & sine dubitatione, si quis hæc media diligenter inquirat, inueniet Regnum temporale non solùm non esse finem, id est, summum bonum hominis, sed neque esse medium ad illud acquirendum satis accommodatum. Vt autem hoc faciliùs intelligatur, explicandam mihi esse putaui historiam diuinam de ratio-

ne gubernādi populos, id eſt, quam formam regiminis ſapientiſſimus Deus in populo ſuo maximè probauerit. Igitur animaduertendum eſt, ab initio non placuiſſe Deo, vt fideles ſui præeſſent hominibus extra familiam ſuam; ſed ſolùm pecoribus; fortaſſe propter periculum quod eſt in regendis populis. Nam ante diluuium, per mille & ſexcentos annos, nullus fuit Rex hominum: deinde à diluuio per multos annos ſoli Gẽtiles dominabantur aliis hominibus. Rationem reddit ſanctus Gregorius in libris Moraliũ,
Lib. 21. c. 10. dicens: *Antiqui Patres noſtri non tam Reges hominum, quàm paſtores pecorum fuiſſe memorantur. Et cùm Noë Dominus filiiſq; eius diceret, Creſcite, & multiplicamini, & implete terram; ſubdidit: Et terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ. Non enim ait, Sit ſuper homines qui futuri ſunt; ſed, Super animalia terræ. Homo quippe animalibus irrationabilibus, non ceteris hominibus natura prælatus eſt.* Poſteà verò quàm Hebræi in Ægypto multiplicati, & à Moyſe à ſeruitute Pharaonis liberati creuerant in gentem magnam; dedit illis Deus Moyſem in Principem, à quo regerentur, non tamen ſub nomine Regis: & Moyſe defuncto ſubrogauit illi Deus Ioſue Ducem: & poſt obitum Ioſue gubernauit Deus ipſe Rempublicam Hebræorum per

per Iudices, quos subinde vocabat cùm Hebræi à vicinis Gentibus opprimerentur. Sed cùm Hebræi Regem sibi dari petiissent, non placuit Deo petitio illa populi, sed tamen permisit vt Regem sibi sorte eligerent. Itaque Deus in libro primo Regum multis modis declarauit, non sibi placuisse quòd populus suus Regem habere voluisset, sicut reliquæ gentes habebant. Sic enim legimus: *Dixerunt maiores natu Israël ad Samuelem: Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes. Displicuit sermo in oculis Samuelis, eò quòd dixissent, Da nobis Regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Ecce quàm apertè Deus improbat petitionem populi petentis Regem. Deinde, vt populum ab hac petitione auerteret, iussit Samueli, vt prænuntiaret populo ius Regis, id est, graue iugum, quod Reges imponere solebant super ceruicem populorum. *Nunc ergo*, inquit Deus, *vocem eorum audi: verumtamen contestare eos, & prædic eis ius Regis, qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se Regem, & ait: Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis; Filios vestros tollet, & ponet*

1.Reg.8.

in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & olíueta optima tollet, & dabit seruis suis. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo: greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei serui. Et clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.

Hæc omnia sanctæ Scripturæ verba eò pertinent, vt populus intelligeret, non esse sibi vtile habere Regem, vt habent Gentiles: cùm anteà haberent Iudices à Deo electos & vocatos, omnes viros fortes & prudentes, & qui nihil à populo acciperent, & nullum vexarent. Quia tamen populus mansit in sententia, & voluit Regem; dedit illis Samuel Regem Saul. Sed Rege constituto iterùm Samuel dixit ad populum:
1.Reg.12. *Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie? inuocabo*

Domi-

Dominum, & dabit voces (tonitruorũ videlicet, quæ eo tempore erant inusitata in Palęstina) *& pluuias; & scietis, & videbitis quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuelem; & dixit vniuersus populus ad Samuelem: Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur. addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, vt peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere: vos fecistis vniuersum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro.* Hæc omnia satis apertè indicant, non placuisse Deo, vt populus suus haberet Reges absolutos, quomodo habebant Gentes.

Et quæ est ratio, dicet aliquis, cur Deus nõ probauerit Regale imperium in populo suo? Ratio est, quia præuidebat Dominus, Reges illos malè vsuros absoluta illa potestate. Nam à Moyse vsque ad Reges, omnes Duces & Iudices qui populum gubernauerant, viri optimi fuerant. Nam & Apostolus in Epistola ad Hebræos ferè omnes Iudices cum ipso Moyse numerat inter Hebr. 11. Sanctos Testamenti veteris. Sed vbi regi-

men venit ad Reges, primus Saul, cùm priuatus ciuis esset, erat omnium optimus; factus Rex, euasit omnium pessimus, & ideò Regnum, corpus, & animam perdidit. Secundus Dauid, antequam Regnum obtineret, inimicum Saulem numquam lædere voluit, cùm facillimè posset; factus Rex, militem optimè de se meritum occidit, & eius coniugem adulterio polluit: sed tamen ex corde pœnitentiam egit, & gratiam Dei recuperauit. Tertius Salomon, initio bonus, in senectute idola coluit, & salutem suam æternam in dubio reliquit. Et satis constat ex libris Regum & Paralipomenon, post diuisionem Regni in Regnum Israel & Iuda, ex Regibus Israel nullum fuisse bonum, sed omnes impios & idololatras, ac per hoc omnes ad gehennam esse damnatos: ex Regibus Iuda duos fuisse absolutè bonos & sanctos, Ezechiam & Iosiam; sex ex parte laudatos, & ex parte reprehensos; Asam, Iosaphat, Ioam, Amasiam, Oziam, Ioatham: reliquos omnes absolutè malos & impios, improbos & reprobos. Quæ cùm ita sint, nemo mirari debet, cur neque Deus, neque Samuel Propheta, probare voluerint Regiam potestatem in populo Hebræorum. Porrò ex hac historia quis non videat, quàm sit periculosa potestas Regia

Eccli. 49.

&

& quæ illi simillima est, potestas Principum omnium absolutorum? Adde, quòd idem dici potest de Principibus Testamenti noui. Nam ex tanto numero Imperatorum, Regum, Principum absolutorum, qui vixerunt his mille & sexcentis annis in Ecclesia Christi, in numerum Sanctorum relati, paucissimi sunt; cùm Principum spiritualium, id est, Episcoporum, ferè infinitus sit numerus. Sanè in Martyrologio Romano inueniuntur Episcopi sancti circiter nongenti; Principes verò sæculi sancti solùm viginti. Hæc si Principes sæculi seriò apud se cogitent, inuenient, vocationem suam, siue statum & conditionem suam non esse tam beatam & felicem, vt vulgus existimat; neque esse medium satis idoneum ad Regnum æternum comparandum: & ipsi non insolescent, neque priuatos homines contemnent; sed illis potiùs ex animo inuidebunt, & cum timore & tremore sceptrum suum, non vt sceptrum honorificum & leue, sed vt crucem grauissimam durissimamque portabunt.

Tertia consideratio vtilissima Principibus esse potest, si seriò & sæpè considerent, se dominari & præesse hominibus eiusdem speciei cuius ipsi sunt: & fieri posse, vt non pauci subditorum sint prudentiores & san-

ctiores,& imperio digniores,quàm ipsi sint; præsertim cùm maior pars ipsorum non sint electi ad Principatum ex multis, quomodo eliguntur Episcopi,in quorum electione habetur ratio ætatis, scientiæ, prudentiæ,morum optimorum, & sanctitatis vitæ, & aliorum Magistratuum, in quibus anteà versati sint. Principes enim vt plurimùm succedunt parentibus:&non rarò parenti probo succedit filius improbus, & parenti prudenti succedit filius stultus, & parenti maturæ ætatis succedit adolescẽtulus vel puer. Sic Dauidi seni successit Salomon puer, Salomoni sapientissimo successit Roboam stultus, & Ezechiæ sancto successit Manasses perditissimus. Itaq; deberet Princeps,ista omnia cogitãs,humilis esse in oculis suis, & non contemnere neque conculcare per superbiam subditos, quorũ aliqui fortasse sint imperio digniores, quàm ipse sit. Sed habet Principatus vt plurimùm hũc morbum annexum, vt Princeps, quia sedet altiùs quàm ceteri, verè se reputet naturæ cuiusdam excellentioris, quàm sint reliqui homines, & euanescat in cogitationibus suis. Notum est, Alexandrum Magnum facilè sibi persuaderi siuisse, se non Philippi Regis Macedoniæ, sed Iouis filium esse, atque adeò immortalem Deum. Sed paulò

Curtius libro 4.

pòst

pòst mors immatura declarauit quid esset. Quod idem Caio Imperatori Romanorum accidisse legimus, qui miserebatur stultitiam Iudæorum, quòd se Deum esse sibi persuadere non possent; cùm tamen paulò pòst à coniuratis occisus, experimento didicerit, se verè fuisse mortalem. Idipsum de Domitiano dici potest, qui cùm Dominus ac Deus appellari vellet, paulò pòst non tantùm falsam diuinitatem, sed etiam veram humanitatem interfectus amisit. Ergo Princeps Christianus si sapit, humilis sit in oculis suis: & quòd ipse sedeat in throno, cùm alij stent, vel procumbunt in genua; & quòd ipse imperet, alij dicto obediant; non merito suo tribuat, sed beneficio Dei: & intelligat, subditos suos eiusdem esse naturæ, cuius ipse est, & multos eorum maiores esse in oculis Dei, qui Princeps est Regum terræ; & se quidem ad breuissimum tempus regnaturum, illos autem participes futuros Regni Christi, cuius nullus erit finis.

Philo de legatione ad Caium.

Suetonius in Domitiano.

Apoc. 1.

Quarta consideratio in eo posita est, vt prudenter cogitet pius Princeps, se non esse debitorem soli Regno administrando, vel subditis benè regendis; sed etiam sibi, id est, saluti sempiternæ comparandæ. Et quemadmodum nemo accusare potest Principem, quòd aliquando intermittat negotia

Regni vel Principatus, vt corporis sui saluti conseruandæ vel reparandæ vacet, ac per hoc nonnumquam venationi det operam, aut honesto ludo se oblectet, vel certè musica instrumenta aut cantorum voces audiat, aut denique legendis libris historicis vel philosophicis incumbat: sic etiam laudandus est Princeps, si sepositis interdum temporalibus curis, saluti animæ suæ seriò vacet. Hoc in primis consulit sanctus Bernardus Eugenio, suo quondam in Christo filio, ac posteà patri suo & omnium Christianorum. Nam cùm is ex Abbate Summus Pontifex factus esset, & in Ecclesia vniuersali regenda dies ac noctes excubaret; admonuit illum sanctus Bernardus in libris de Consideratione, vt non ita totum se daret gubernationi Ecclesiæ, vt obliuisceretur spiritualis profectus animæ suæ. Quòd si timuit non sine ratione Sanctus ille vir, ne Ecclesiastica negotia, quamuis spiritualia & necessaria, nimis continuata suffocarent spiritum internæ deuotionis, & charitas Pastoris erga Ecclesiam, imminueret charitatem animæ deuotæ erga Deum: quanto magis periculum est, ne Princeps temporalis nimiùm distentus & distractus erga negotia temporalia Regni terreni, remittat ardorem charitatis erga Deum; & dum con-

consulit rebus temporibus Regni terreni, detrimentũ faciat Regni cælestis? Christus Rex & Dominus noster non erat occupatus in rebus temporalibus vllis, sed in prædicatione verbi Dei, & in conuersione animarum; & tamen, vt exemplum nobis daret, pernoctabat vt plurimùm in oratione. Id enim signficant illa verba sancti Lucæ: *Erat pernoctans in oratione Dei.* & illa: Luc. 6.
Erat autem diebus docens in templo; noctibus Luc. 21.
verò exiens, morabatur in monte. Neque tamen erat illi periculum, ne tepesceret spiritus eius, aut ne detrimentum aliquod spirituale pateretur. Itaque vt nobis exemplum daret, dies consumebat in operando, & noctes in orando. Et si nobis Sacerdotibus vel Religiosis exemplum hoc tanti magistri necessarium est; quanto magis necessarium erit Principibus sæculi, qui toti sunt in rebus tẽporalibus occupati? Et si Dauid Rex & Imperator, septies in die reuocabat ani- Psal. 118.
mum ad laudandum Deum, & media nocte surgebat ad confitendum Domino; quam excusationem habebunt Principes illi, qui toti sunt diebus ac noctibus in rebus temporalibus occupati? Certè enim si qui sunt qui indigeant gratia Dei, & conuersatione frequenti cum ipso, Principes sunt, qui vt Vicarij eius in temporali regimine, volunta-

luntatem eius assiduè indagare debent.

Eligat igitur Princeps tempus & locum aptum colloquendi cum Deo, magis corde quàm voce. Ac primùm ab eo petat, vt lumen cordi suo infundat, in quo manifestè videat statum animæ suæ: & si quidem viderit animam suam letali peccato obnoxiam, atque adeò ipsi Deo inuisam; cum Maria Magdalena sese ad eius pedes abiiciat, & lacrymis cordis medicinam quærat. Et quia remedia nota fidelibus tria illa sunt, contritio, confessio, & satisfactio; in eo sciat summam veræ conuersionis positam esse, vt ista non solùm fiant, sed benè fiant. Quid enim prodest flere peccatum admissum, & illud Sacerdoti aperire, & impositam mulctam implere; nisi peccati radicem funditus extirpet? Habet aliquis domi concubinam, habet rem alienam, læsit personam vel famam proximi sui? quid, inquam, prodest flere, & confiteri peccatum, & impositam pœnam subire; si neque concubinam eiiciat, neque restituat rem alienam, neque pro iniuria satisfaciat? An non hoc est simulare, non agere pœnitentiam? Posteà verò quàm Princeps verè cum Deo in gratiam rediit, pergat inquirere ab ipso Deo in oratione, non quacumque, sed valdè seria & attenta, cum fide & fiducia, gratiam perseuerandi, & pro-

& proficiendi, atque ad perfectionem vitæ Christianæ tandem aliquando perueniendi. Neque enim existimare Principes debent, perfectionem vitæ Christianæ ad solos Sacerdotes & Monachos pertinere. Pertinet enim ad omnes, qui cupiunt in Regnum cælorum rectà ex hoc mundo transire, cùm nihil coinquinatum in Regnum illud admitti queat, & ad Principes maximè pertineat exemplum virtutum omnium populis, quos regunt, præbere. *Regis* enim *ad exemplum totus componitur orbis.* &, *Qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* Proinde vita improba, vel etiam remissa & relaxata Principum multò magis Deo nostro displicet, & grauiùs sine dubitatione punietur, quàm vita mala, vel minùs bona priuatorum.

Apoc. 21.

Accedit ad hæc (quod certè Principibus omnino persuadere deberet vitæ perfectæ desiderium) quòd ipsi in maiori periculo mortis æternę versantur, quàm homines priuati, & pœna gehennæ molestior eis accidet, quàm priuatis. De maiori periculo nulla dubitatio esse potest, cùm Sapientia Dei manifestè dicat: *Horrendè & citò apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.*

Sap. 6.

Into-

Intolerabilia verò multò magis futura tormenta gehennæ Principibus quàm priuatis, maximè pauperibus & vilibus, ratio manifestissima docet: Principes enim magis sunt assueti diuitiis, deliciis, honoribus; in alto loco sedent, molliter cubant, delicatè viuunt, impatientes sunt omnis iniuriæ; cùm viri pauperes facilè pane & aqua contenti sint, & humi cubare non valdè recusent, & ad alta & excelsa munia non aspirent. Quis igitur explicet quàm intolerabile sit futurũ Principibus malis in die Iudicij, iacere humi ab omnibus despectos, & videre sanctos, olim pauperculos & viles in nubibus cæli, gloria & honore coronatos assidere Christo Iudici, & posteà cum eo ad cælestia Regna conscendere; se autem cum dæmonibus ad æternas subeundas pœnas ad inferna detrudi? Itaque damnatio sempiterna, quæ parata est omnibus improbis & reprobis, nullis molestior & acerbior erit, quã Principibus malis.

Quinta, atque adeò postrema consideratio, quæ Principibus multùm prodesse poterit, illa mihi esse videtur, si tempus aliquod ponant in legendis attentè & diligenter historiis, quibus vita & res gestæ sanctorum Principum continentur. Siquidem vitæ Sanctorum sunt quidam quasi commentarij lucidissimi legum diuinarum vtriusque Testamenti.

menti. Et ſi quis velit quaſi ipſis oculis cernere, quid oporteat Principem facere, ſi ſaluus eſſe velit; legat attentè ſanctorum Principum vitas: ibi enim cernet præcepta & documenta Spiritus ſancti, quaſi ad praxim reuocata. Quod idem dici poteſt de Epiſcopis & Regularibus: nullus enim Doctor manifeſtiùs & faciliùs docet quid facto opus ſit Epiſcopis & Regularibus, quàm hiſtoria ſcripta de rebus geſtis ſanctorum Epiſcoporum & Monachorum. Adde, quòd vitæ Sanctorum diligenter & verè deſcriptæ, ſunt quaſi veſtigia in arena impreſſa, quæ per deſertum huius vitæ tutò nos ducunt ad terram promiſſionis, ſi quis per ea vigilanter incedat, id eſt, ſi eas vitas attentè legat, & imitetur. Denique vitæ Sanctorum accuratè deſcriptæ, ſunt veluti ſpecula lucidiſſima: quæ ſi quis attentè conſideret, facilè inueniet, quid in moribus ſuis corrigere, quid omnino deſerere, quid magno animo complecti & ſequi debeat, ſi ad perfectionem vitæ præſentis, & ad felicitatem futuræ pertingere velit.

Hæc cauſa fuit, cur ego vitas ſanctorum Principum vtriuſque Teſtamenti huic meo Opuſculo adiungere voluerim, vt videlicet laborem eas inquirendi in variis Auctoribus,

bus,

bus, Principibus demerem. Et quidem vitas Principum sanctorum Testamenti veteris, ego ipse descripsi ex Libris sanctis & canonicis. Vitas sanctorum Principum Testamenti noui, ex variis Auctoribus fide dignis collegi. Quibus aliæ addi poterunt ab aliis, qui maiori otio, & pleniore bibliotheca abundant. Ego enim solùm pro numero Prouinciarum paucas elegi: & secundùm antiquitatem temporis eas disposui; vt qui prior ad Regnum cæleste peruenit, eius vita priorem in Libro meo locum habeat.

LIBER II.

PRAEFATIO in Vitas sanctorum Principum.

E officio Principis Christiani scripsimus in Libro priore ea, quæ vel in Scripturis sanctis, vel in probatis Auctoribus inuenire potuimus, aut certè quæ nobis cogitantibus & speculantibus occurrerunt. Sed quia magis mouent exempla quàm verba, & faciliùs persuadent res gestæ quàm diserti sermones; propositum nobis est, in sequentibus Libris proponere ante oculos mentis Principum Christianorum, egregias sanctorum Principum res gestas; tum eorum, qui Christum Dominum, qui est Princeps Regum terræ, præcesserunt; tum eorum, qui posteà secuti sunt. Sic enim fiet, vt dum Apoc. 1.

præcepta virtutum principalium ad praxim redacta cernuntur, & quasi in speculo lucidissimo manifestissimè conspiciuntur, nemo dicere possit, ea præcepta grauiora esse, quàm vt ab homine mortali obseruari queant. Quod enim priores Principes omnibus sæculis, Dei gratia adiuuante, implere potuerunt; cur non possint Principes posteriores, eiusdem Dei adiuuante gratia, adimplere? Et si aliqui illorum sine præcedente exemplo optimi Principis gloriam meruerunt; cur non faciliùs possint posteriores Principes vestigiis præcedentium insistentes, eamdem gloriam promereri? Primùm igitur in medium adferam Vitas Principum sanctorum Testamenti veteris: deinde Vitas multò plures sanctorum Principum Testamenti noui.

Sed antequam ad Vitas Principum Testamenti veteris describendas accedam, videtur mihi obex quidam esse remouendus, qui fructum lectionis eiusmodi Vitarum impedire facilè posset. Dicent enim Christiani Principes,

cipes, superuacaneum sibi videri, velle cognoscere, quid in Republica Hebraica Testamenti veteris egerint Principes, siue Reges; cùm nos ad Rempublicam Christianam Testamenti noui, per Dei gratiam pertineamus. Sed hic obex facilè remoueri potest: docet enim sanctus Augustinus in Epistola ad Honoratum de gratia noui Testamenti, & alibi frequenter, sanctos viros Testamenti veteris, quales in primis fuerunt sancti Principes, Moyses, Iosue, Dauid, & alij, floruisse quidem tempore Testamenti veteris, sed re vera pertinuisse ad Testamentum nouum. Quemadmodum etiam plurimi Christiani viuunt in Ecclesia Testamenti noui, sed re vera pertinent ad Testamentum vetus. Hæc enim est differentia duorum Testamentorum, quòd vetus promittit bona temporalia & præsentia, quibus futura & spiritualia significantur: nouum autem Testamentum promittit bona spiritualia in præsenti tempore, gratiæ dona, & virtutes; atque in pri-

mis patientiam in tribulatione, ſed in futuro gloriam & gaudia ſempiterna. Quemadmodum igitur viri Chriſtiani, qui ſub Teſtamento nouo viuentes, temporalibus bonis inhærentes, ſpiritualia negligunt; viuentes in Teſtamento nouo, pertinent ad Teſtamentum vetus: ſic etiam viri Hebræi, qui viuentes in Teſtamento veteri, contemnebant temporalia, & ſpiritualibus inhærebant; viuentes in Teſtamento veteri, ad nouum ſine dubio pertinebant. Eiuſmodi fuiſſe ſanctos Principes Teſtamenti veteris, quorum Vitas legendas proponimus, vſque adeò verum eſt, vt rariſſimi Chriſtiani Principes inueniantur, qui veteribus illis in virtutibus & ſanctitate non cedant.

VITA

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSEPH PATRIARCHÆ.

PRIMVS omnium, qui inter cultores veri Dei principatum temporalem adeptus eſt, Ioſeph Iacobi Patriarchæ filius fuit. Priores enim Patres ab Adamo vſque ad Ioſephum, vel agrorum cultores fuerunt, vt Cain & Noë; vel ouium paſtores, vt Abel & Abraham, & ceteri Patriarchæ, qui ſine dubio artem regendi populos non attigerunt. Sic enim ſcribit ſanctus Gregorius in libro vigeſimoprimo Moralium, cap. 10. *Scimus, quòd antiqui Patres noſtri non tam Reges hominum, quàm paſtores pecorum fuiſſe memorantur.* Ioſeph autem Regnum Ægypti, ipſo Pharaone Rege poteſtatem ſuam illi tradente, adminiſtrauit. Sic enim legimus in libro Geneſis Pharaonem dicentem ad Ioſephum: *Ecce, conſtitui te ſuper vniuerſam terram Aegypti. tulitq́; annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius: veſtiuitq́; eum ſtola byſſina, & collo torquem auream circumpoſuit: fecitq́; eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & Præpoſitum eſſe ſcirent* Gen. 41.

rent vniuersæ terræ Aegypti. Et quoniam Pharao Rex potestatem suam omnem cum Iosepho communicauerat, non ad tempus, vt cum Præfectis fieri solet, sed per omnem vitam; ideò Dauid de eo cecinit in Psalmis:
Psal. 108. *Constituit eum dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ.* & Philo Hebræorum doctissimus in libro de Vita Ioseph scribit, Iosephum à Pharaone creatum fuisse Proregem, vel potiùs Regem totius Ægypti; quia videlicet potestatem absolutam, & planè Regiam, cum Iosepho Pharao communicauerat.

Huius igitur primi Principis vitam magnis virtutibus plenã, & planè dignissimam, in quam, velut in exemplar morum, Principes omnes intueantur, descriptam habemus primùm à Moyse in libro Geneseos, deinde à Philone Hebræo, postremò à sancto Ambrosio. Et quoniam liber Genesis notissimus omnibus est, & assiduè vel in Ecclesiis legitur, vel à concionatoribus explicatur; omissa vitæ serie, virtutes solùm huius præclarissimi viri Principibus inspiciendas & imitandas proponam.

Prima igitur ac pænè singularis Iosephi nostri virtus, Innocentia vitæ & morũ fuit.
Gen. 37. Vixit annos centum & decem; ex quibus
Gen. 39. primos sexdecim in paterna domo consumpsit:

ſumpſit: quatuordecim ſequentes in ſummis Gen.40.
anguſtiis, ærumnis, & carceribus duxit: reli- Gen.41.
quos octoginta in ſumma poteſtate, & af- Gen.50.
fluentia bonorum omnium, ac proſperitate transſegit. In tam longo tempore, & in tanta rerum varietate, neque ærumnæ illum ad impatientiam, neque felicitas ad diſſolutionem vel ſuperbiá adducere potuit. Id quod ex eo manifeſtè poteſt intelligi, quòd Scriptura diuina nullum omnino crimen ſancti Ioſeph vſquam indicat, virtutes plurimas & maximas vbique prædicat. Neque reſponderi rectè poteſt, non ideò Ioſephum expertem omnis criminis vixiſſe, quia Scriptura ſancta nullum eius crimen detexit: Spiritus enim ſanctus in Scripturis ſuis neque adulatur improbis, neque iuſtis peccantibus parcit, & vbique tam bona quàm mala opera detegit, vt ſanctus Gregorius in principio libri ſecundi Moralium docet. Hinc non ſolùm Dauidis Prophetæ ſancti adulterium & homicidium apertè deſcribit, ſed etiam Saulis reprobi virtutes, quibus initio Regni ſui floruit, non minùs dilucidè enarrauit. Et quemadmodum ſancti Petri fidem & charitatem in Chriſtum eximiam prædicauit, ſic etiam negationem trinam cum iuramento minimè tacuit. Igitur cùm veridica & liberrima Spiritus ſancti vox peccata filiorum

Gen. 49. Iacob in medium protulerit, vt incestum
Gen. 38. Ruben, crudelitatem Simeonis & Leui, for-
Gen. 37. nicationem Iudæ, & odium filiorum Iacob in ipsum innocentem fratrem eorum Ioseph; certè si Ioseph ipse in aliquo deliquisset, Spiritus sanctus in Scriptura sua id minimè tacuisset. Maneat igitur ratum & firmum, Iosephum innocentia vitæ mirificè claruisse.

Neque verò sola innocentia, quæ declinat à malo, in Iosepho fuit; sed etiam reliquę virtutes omnes, quæ faciunt bonum. Porrò virtutes primariæ sunt, Prudentia, Iustitia, Temperantia, Fortitudo. Prudentia non humana solùm, sed etiam diuina in Iosepho apertè refulsit; atque eam potissimùm ob causam à Pharaone super omnes homines iudicatus est dignus, qui Regnum administraret, vt intelligi potest ex capite quadragesimoprimo libri Geneseos. Nam cùm Ioseph, ex diuina illustratione, somnia Regis diuinitus immissa de septem spicis plenis & septem tenuibus, & septem vaccis pinguibus & septem macilentis, interpretatus fuisset, illis significari septem annos fertilitatis eximiæ, & septem alios inauditæ sterilitatis; adiecit etiam prudentissimum consilium, quo fieret, vt sterilitas futura, non solùm Regis Ægypti ærarium non minueret, sed incre-

incredibiliter augeret: rectissimè Rex iudicauit, neminem esse in toto Regno suo, qui prudentia & sapientia Iosephum anteiret. Neque Regem fefellit opinio de prudentia Iosephi concepta: Regnum enim illud, Iosepho viuente, per annos, vt suprà diximus, circiter octoginta, maximè floruit.

Altera virtus principalis, Iustitia est, quæ & fidelitas dicitur in Scripturis, eaque cum prudentia copulata efficit absolutum perfectumque Præfectum, siue domus, siue ciuitatis, siue Regni, iuxta verbum Domini: *Quis, putas, est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Hæc fidelitas cum prudentia coniuncta sic in Iosepho nostro eminuit, vt vbicumque esset, mox in Præfectum eligeretur. Venditus fuit Ioseph in seruum à Madianitis Putiphari principi militiæ Pharaonis. vix ingressus erat Putipharis domum, cùm statim cognita prudentia & fidelitate iuuenis, præpositus est vniuersæ familiæ. Missus posteà fuit in carcerem, ob falsum illi imputatũ crimen: sed ecce continuò à principe carceris, creatur præfectus omnium vinctorum, & tamquam Rex captiuorum, omnium curam gerebat. Denique in ipsa veri Regni administratione ita prudenter fideliterque se gessit, vt vsque ad mortem cum laude magna toti

Mat.24. Gen.39. Ibid.

Regno præfuerit. Fidelitas enim ſiue Iuſtitia eius in eo potiſſimùm apparuit, vt obſeruauit etiam Philo in eius Vita, quòd cùm ex venditione frumenti cumulum pecuniarum
Gen. 47. immenſum collegiſſet, nihil omnino ſibi retinuit, ſed intulit omnem illam pecuniam in ærarium Regis. Et rurſum cùm patrem ſuum, & filios ac nepotes eius, vſque ad numerum ſeptuaginta hominum in Ægyptum vocaſſet, non eos ditauit ex bonis Regis, quæ in manu eius erant omnia; ſed fecit eos paſtores armentorum regiorum, vt ex labore proprio, non ex alienis bonis diteſcerent.

Tertia virtus, quæ Temperantia dicitur, in Ioſepho noſtro non minùs quàm Prudentia & Iuſtitia fulſit. Id teſtari potuiſſet vxor Putipharis, ſi ſplendorem continentiæ impudica mulier adamare potuiſſet. Nam
Gen. 39. vt in Geneſi legimus, *erat Ioſeph pulchra facie, & decorus aſpectu.* Et cum eius amore capta eſſet vxor domini ſui, & per dies ſingulos eum ad adulteriũ ſollicitaret; caſtiſſimus iuuenis eam à ſcelere multis rationibus auertere nitebatur: ſed tandem aliquando, cùm vi ab illa ſe cogi videret, relicto in manibus eius pallio, fugit. Scribit etiam Ioſephus in ſecundo libro Antiquitatum, procacem illam feminam adoleſcenti prædixiſſe, ſe illum apud maritum accuſaturam, quòd ipſi

ipsi vim adferre voluisset, & pallium eius in signum fugæ demonstraturam: proinde aut amori eius cum voluptate obsequeretur, aut odium & pœnas grauissimas expectaret. Sed vicit in castissimo pectore innocentiæ amor, vicit Dei timor, vicit iustitia & fides omnia blandimenta, & omnia tormenta, & ipsum etiam crudelissimæ mortis impendens discrimen. O quantum distabant mores huius castissimi iuuenis à moribus multorũ Principum, qui nullam speciosam feminam vident, quam non concupiscant, & ad eam rapiendam potestate imperij abutantur. Testis esse potest Abraham, de quo sic loquitur Scriptura in Genesi c. 12. *Cùm ingressus esset Abram Aegyptum, viderunt Aegyptij mulierem, quòd esset pulchra nimis: & nuntiauerunt Principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum; & sublata est mulier in domum Pharaonis.* Testis quoque Maxentius Imperator, qui matronas etiam nobilissimas vi rapiebat à maritis, easque vi oppressas & violatas maritis remittebat, vt auctor est Eusebius lib. 1. cap. 27. Vitæ Constantini. Iosephus autem noster sicut in flore iuuentutis seniles mores induit, & procacis dominæ blandos contempsit amplexus, etiam cum vitæ periculo; sic in omni vita, vnica vxore, quam ei Rex ipse dedit, omnino contentus; exemplum

emplum pudicitiæ omnibus populis, quos regebat, fuit, nec solùm præsentibus, sed etiam futuris.

Porrò Fortitudo & Patientia, quæ quarta est virtus cardinalis, in Iosepho nostro sic fulsit, vt prorsus admirabile sit. Primùm sine vlla causa, nisi quòd à patre ob suam innocentiam plus ceteris amaretur, à propriis fratribus in cisternam veterem proiectus, vt fame moreretur; deinde venditus Madianitis, & in Ægyptum delatus; tum
Gen. 39. iterùm venditus Ægyptio sacerdoti, postremò in carcerem iniustissimè trusus; omnes illas calamitates tam forti animo tulit, vt neque de fratribus quereretur, neque Madianitas obiurgaret; neque mulieri, que vinculorum eius causa fuerat, malediceret. Sed quòd omnem admirationem superat, illud est, quòd fratribus, qui in eum crudelissimi, & quasi latrones & homicidæ fuerant, reddidit bona pro malis, excusauit peccatum eorum, ad complexum & osculum eos admisit, conuiuio illos excepit, aluit eos in fame illa tam diuturna, in Ægypto optimum terræ locum illis attribuit, denique bonis omnibus eos locupletauit. Quid quæso sanctissimus iste Princeps fecisset, si Christum Dei filium in terris concionantem, & signis ac prodigiis coruscantem vidisset?

diſſet? Vtinam Spiritui ſancto placuiſſet, per Moyſem ſanctum Prophetam ſuum, huius ſapientiſſimi atque optimi Principis res omnes geſtas, in illa tam longa octoginta annorum gubernatione deſcribi? plura enim in eius vita & rebus geſtis legendis Principes Chriſtiani de ratione Regni benè adminiſtrandi didiciſſent, quàm ex omnibus Platonis, vel Ariſtotelis, aut Plutarchi, & Senecæ libris diſcere nunc poſſint. Sed quod per partes Scriptura diuina non tradidit, compendio dixit, cùm perfectam charitatem, quæ vſque ad inimicos extenditur, in Ioſepho fuiſſe non tacuit. *Charitas* enim *patiens eſt, benigna eſt, non agit perperàm, non inflatur, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.* & : *Qui diligit proximum, legem impleuit. nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum ſicut teipſum. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.* 1.Cor.13. Rom.13.

Quam ardenter autem ſanctus Ioſeph inimicos ſuos dilexerit, verba eius teſtantur, quæ hîc breuiter referam, vt cum verbis Ioſephi narrationem de Ioſepho concludam. Sic igitur Ioſephus ad fratres ingenti pauore concuſſos ait: *Nolite pauere,* Gen.45.

neque

neque durum vobis esse videatur, quòd vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius, ac Principem in omni terra Aegypti. hæc Iosephus dixit, cùm primùm fratribus suis aperuit, se esse quem vendiderant. Sed postquam mortuus est Iacob parens omnium illorum, iterùm metuentes ac trepidantes, accesserunt ad
Gen. 50. Iosephum, eique dixerunt: *Pater tuus præcepit nobis, antequam moreretur, vt hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus, vt seruis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis, fleuit Ioseph. veneruntque ad eum fratres sui, & proni adorantes in terram dixerunt: Serui tui sumus. Quibus ille respondit: Nolite timere, num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum: sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos. Nolite timere, ego pascam vos & paruulos vestros. consolatúsque est eos, & blandè ac leniter est locutus.* hæc ille. Qui cùm ad finem vitæ peruenisset, prædixit fratribus suis (nam & Propheta

pheta erat) post mortem suam filios Israel à Deo visitandos, & ex Ægypto perducendos in terram à Deo patribus eorum promissam. Cumque mandatum eis dedisset, vt abeuntes asportarent ossa sua, *Mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ annis. Et condîtus aromatibus, repositus est in loculo in Aegypto.*

VITA ET VIRTVTES SANCTI MOYSIS

PRIMI DVCIS HEBRAEORVM.

MOYSES primus fuit Hebræorum Princeps, quem Philo Iudæus in extremo libro de Vita Moysis iure vocat Regem, Legislatorem, Pontificem, & Prophetam. Res eius gestæ in quatuor sacris libris, Exodo, Leuitico, Numeris, & Deuteronomio continentur: ex quibus Philo Iudæus accepit, quæ scripsit in tribus libris de Vita Moysis, & Gregorius Nyssenus quæ item literis mādauit de Vita Moysis, ac vita perfecta. Nos qui breuitati studemus, virtutes Moysis, quas Principes Christiani imitari possint & debeant, si Deo placere velint, breuiter percurremus.

Igitur

Igitur Moyses, ex nepotibus Leui, quintus à Patriarcha Iacob, natus est in Ægypto, quo tempore, iussu Pharaonis Regis, masculi Hebræorum vix nati suffocabantur in flumine, & solæ feminæ conseruabantur. Sed prouidentia Dei factum est, vt mater Moysis viso elegantissimo puero sibi nato, non eum in flumine suffocauerit, sed in fiscella iuncea inclusum in flumẽ proiecerit: paulò verò pòst accidit, vt filia Pharaonis Regis ad ripam fluminis fiscellam cum puero inuenerit, & eductum puerum in filium adoptauerit. Sed Moyses vbi adoleuit, *negauit se esse filium filiæ Pharaonis; magis eligens* (vt Apostolus loquitur) *affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem; maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.*

Heb. 11.

Atque hîc iam incipit prima, eaque nobilissima Moysis virtus. Nam, vt tradit Philo in Vita Moysis, filia Pharaonis, quæ Moysem adoptauit in filiũ, vnica erat Regni heres, & Moyses in spẽ Regni educabatur, atq; ea de causa, vt sanctus Stephanus in Actis Apostolorum dicit, *eruditus est in omni sapientia Aegyptiorum.* neque modico tempore in aula Regia mansit, vt heres Regni futurus; sed per annos circiter quadraginta, vt

Act. 7.

idem

idem ſanctus Stephanus loquitur. Hic igitur cùm cognouiſſet ſe verè Iſraëlitam eſſe, & vnum ex populo Dei, quamuis eo tempore in magnis anguſtiis poſito, apertè negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis; & ex palatio Regis abſcedens, maluit in vera Religione manēs affligi cum populo Dei, quàm cum idola colentibus, & ſanctos perſequentibus, frui omni temporali iucunditate. Neque inſipienter egit, *maiores diuitias æſtimans theſauro Aegyptiorum, improperium Chriſti*, id eſt, improperium illi ſimile, quod poſteà pertulit Chriſtus. *Aſpiciebat enim in remunerationem*, id eſt, ſapienter cogitabat Moyſes, iam tunc Spiritu ſancto cor eius illuſtrante, tribulationes pro vera Religione ſuſceptas, adferre fidelibus patientibus gloriam, & diuitias, & gaudia ſempiterna. Adde, quòd Moyſes contemnens theſaurum Ægyptiorum & gloriam Regni Pharaonis, non ſolùm adeptus eſt gloriam Regni cælorum in ſæculo futuro; ſed hîc etiam in terris factus eſt Princeps populi Dei, & ipſo Deo opem ferente, de ipſo Pharaone & omni exercitu eius glorioſiſſimè triumphauit. *Viderunt* enim Iſraelitæ, Duce Moyſe, Exod.1. inimicos ſuos *Aegyptios mortuos ſuper littus maris, & manum magnam, quam exercuerat Deus contra eos.*

Altera virtus Moysis fuit Humilitas eximia, ob quam non solùm non affectauit Regnum aut Prȩfecturam vllam, sed à Deo vocatus ad regimen & Principatum populi, multis variisque rationibus conatus est effugere onus imperij, vt perspicuum est libro Exodi capite tertio & quarto. Et certè non poterat excusare ætatem; erat enim annorum plus quadraginta: neque imperitiam; cùm esset educatus in Regno, & institutus in omni sapientia Ægyptiorum: neque debilitatem virium; nam paulò anteà defenderat solus puellas soceri sui aduersus pastorum multitudinem, vt legimus in eodem libro Exodi capite secundo: neque ignorationem vocationis; perspicuè enim intelligebat, se vocari & mitti à Deo. Quid igitur impediebat, quominùs audacter susciperet Principatum, nisi virtus humilitatis, per quam ita sese posuerat in nouissimo loco, vt omnibus cederet, & omnes se aptiores ad illud officium arbitraretur? Id ita esse, manifestum ex eo fieri potest, quòd Deo non fuit ingrata Moysis quasi recalcitratio; quin potius, vt Philo scribit in primo libro, delectatus est Deus pudore ac verecundia Moysis, quippe quæ non ex contumacia, sed ex humilitate proficiscebatur. Non enim potest non Deo placere virtus

illa,

illa, quæ Doctorem & professorem habuit ipsius Altissimi Filium. Ipse enim est qui dixit, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*. Et quoniam ipse idem dixit: *Qui se humiliat, exaltabitur*; ideò Deus Moysem tanto libentiùs exaltauit, quanto profundiùs ipse se humiliauit. Hæc si homines cogitarent, non tam ardenter ambirent imperia, neque tam multa prælia & strages hominũ fierent. Mat. 11. Luc. 14.

Sed est etiam alia ratio, cur Deus Principem à se electum, humilem esse voluit; quia videlicet facturus erat per eum miracula plurima & maxima, vt virgæ conuerterentur in dracones, vt aquæ fluminum verterentur in sanguinem, vt ad verbum Moysis fierent tenebræ horribiles in omni terra Ægypti, vt vna nocte primogeniti omnium hominum illius regionis interirent; ac denique vt mare siccaretur, vt Hebræi per maris medium sicco pede transirent; & rursum ad nutum Moysis aquæ ad locum suum subitò redirent, & Ægyptios insequentes obruerent: & periculum erat, ne tantorum mirabilium patrator in superbiam eleuaretur; ideò elegit hominem summa humilitate præditum, qui gloriam Deo daret, & nihil sibi tribueret.

Atque hoc ipsum omnibus Principibus valdè necessarium esse videtur, vt infirmita-

Altera virtus Moysis fuit Humilitas eximia, ob quam non solùm non affectauit Regnum aut Præfecturam vllam, sed à Deo vocatus ad regimen & Principatum populi, multis variisque rationibus conatus est effugere onus imperij, vt perspicuum est libro Exodi capite tertio & quarto. Et certè non poterat excusare ætatem; erat enim annorum plus quadraginta: neque imperitiam; cùm esset educatus in Regno, & institutus in omni sapientia Ægyptiorum: neque debilitatem virium; nam paulò anteà defenderat solus puellas soceri sui aduersus pastorum multitudinem, vt legimus in eodem libro Exodi capite secundo: neque ignorationem vocationis; perspicuè enim intelligebat, se vocari & mitti à Deo. Quid igitur impediebat, quominùs audacter susciperet Principatum, nisi virtus humilitatis, per quam ita sese posuerat in nouissimo loco, vt omnibus cederet, & omnes se aptiores ad illud officium arbitraretur? Id ita esse, manifestum ex eo fieri potest, quòd Deo non fuit ingrata Moysis quasi recalcitratio; quin potius, vt Philo scribit in primo libro, delectatus est Deus pudore ac verecundia Moysis, quippe quæ non ex contumacia, sed ex humilitate proficiscebatur. Non enim potest non Deo placere virtus illa,

illa, quæ Doctorem & professorem habuit ipsius Altissimi Filium. Ipse enim est qui dixit, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*. Et quoniam ipse idem dixit: *Qui se humiliat, exaltabitur*; ideò Deus Moysem tanto libentiùs exaltauit, quanto profundiùs ipse se humiliauit. Hæc si homines cogitarent, non tam ardenter ambirent imperia, neque tam multa prælia & strages hominũ fierent. Mat. 11. Luc. 14.

Sed est etiam alia ratio, cur Deus Principem à se electum, humilem esse voluit; quia videlicet facturus erat per eum miracula plurima & maxima, vt virgæ conuerterentur in dracones, vt aquæ fluminum verterentur in sanguinem, vt ad verbum Moysis fierent tenebræ horribiles in omni terra Ægypti, vt vna nocte primogeniti omnium hominum illius regionis interirent; ac denique vt mare siccaretur, vt Hebræi per maris medium sicco pede transirent; & rursum ad nutum Moysis aquæ ad locum suum subitò redirent, & Ægyptios insequentes obruerent: & periculum erat, ne tantorum mirabilium patrator in superbiam eleuaretur; ideò elegit hominem summa humilitate præditum, qui gloriam Deo daret, & nihil sibi tribueret.

Atque hoc ipsum omnibus Principibus valdè necessarium esse videtur, vt infirmita-

tem suam agnoscant, & non furentur gloriam quæ soli Deo debetur: & cùm eis pareatur ad nutum, & ipsi ab aliis de geniculis adorantur, & vitæ & mortis arbitri esse videntur; intelligant ista omnia sibi tribui quia personā Dei gerunt, non quia ob propriam excellentiam sibi debeantur. Exemplum habemus terribile, quod apud Danielem legi potest. Nam quia Nabuchodonosor superbè locutus erat, ac sibi tribuerat potestatem quam à Deo acceperat, dicens: *Nónne*

Dan. 4.

hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloriam decoris mei? Cumq; sermo adhuc esset in ore Regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex: Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eiicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus in Regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud. Eadem hora sermo completus est. Itaque iusto Dei iudicio, qui per superbiam supra hominem se exaltauerat, infra hominem deiectus, ad humilitatem bestiarum deuenit. Et quamuis non sæpè ista videamus per mutationem naturæ; tamen non raró videmus per tam ingentem mutationem morum, vt nonnulli non tam homines, quàm bestiæ humana facie

cie induti esse videantur. Itaque audiant Principes omnes consilium Sapientis: *Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.* Eccli. 3.

Tertia Moysis virtus, & quidem valdè singularis, fuit Mansuetudo siue Lenitas, quæ virtus filia est humilitatis, iuxta verbum Domini: *Mitis sum, & humilis corde.* nam ex humilitate cordis nascitur mansuetudo in opere & sermone. Fuisse verò Moysem excellenti mansuetudine præditum, testatur Spiritus sanctus in libro Numerorum his verbis: *Erat Moyses vir mitissimus super omnes hominess qui morabantur in terra.* Num. 12. Et quamuis hoc testimonium satis esse possit ac debeat, cùm impossibile sit mentiri Spiritum sanctum: tamen etiam res ipsæ & facta idipsum clamant. Fuit enim frequenter Moyses ab ingrato populo, quem infinitis beneficiis affecerat, obiurgatus, reprehensus, ac tantumnon lapidibus obrutus. Sic enim legimus in libro Exodi dicẽtes Hebręos Moysi: *Cur eduxisti nos in desertum istud, vt occideres omnem multitudinem fame?* Exod. 16. & rursum in eodem libro, *Quid faciam*, inquit Moyses, *populo huic? adhuc paululum, & lapidabit me?* Exod. 17. Nec solus populus, sed ipse etiam Aaron, & Maria soror eius aliquando detraxerunt Moysi, dicentes: *Num per solum Moysen locu-* Num. 12.

 tus

tus est Dominus? nónne & nobis similiter est locutus? Sed quia vir mitissimus dissimulabat se audire, Deus ipse patrocinium eius suscipiebat; sic enim legimus in libro Numeri:
Ibidem. *Descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam: qui cùm issent, dixit ad eos: Audite sermones meos: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum; at non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei, & palàm; & non per ænigmata, & figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere seruo meo Moysi? Iratusq́ue contra eos, abiit; nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix.* Porrò sola Maria punita fuit, quia maius peccatum eius erat, cùm esset mulier. Sed mitissimus Propheta, iniuriæ oblitus, mox ad Deum conuersus clamauit: *Obsecro Domine, sana eam.* Dominus autem exaudiuit quidem orationem serui sui fidelis, sed iussit ad exemplum aliorum, eiici Mariam extra castra, ibiq́ue manere vsque ad diem septimum.

Sed non ideò sanctus iste Princeps, quia tam mitis erat erga eos à quibus accipiebat iniurias, negligebat quoque iniurias Dei: quin potiùs zelo incredibili puniebat offen-

sas

ſas Deo factas. In libro Exodi legitur, cùm populus abſente Moyſe feciſſet ſibi idolum vituli aurei, Moyſem zelo diuini honoris accenſum, iuſſiſſe vt Leuitæ armati occiderent obuios quoſque Iſraelitas; & facta eſt cædes viginti trium millium. Et rurſus, vt habetur in libro Numeri, cùm filij Iſrael iterùm peccaſſent adorantes idolum Beelphegor, clamauit Moyſes: *Occidat vnuſquiſq; proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor; & occiſi ſunt vigintiquatuor millia hominum*, & cuncti Principes populi ſuſpenſi ſunt in patibulis. Vtinam Chriſtiani Principes hoc tam inſigni exemplo edocti, proprias iniurias facilè contemnerent; iniurias Dei, præcipuè blaſphemias & hæreſes, ardentiſſimo zelo perſequerentur!

Exod.32.

Num.25.

Sequitur alia virtus prorſus inuſitata in Principe politico, Contemptus videlicet diuitiarum. de quo ſic loquitur Philo Hebręus in libro de Pręmiis & pœnis: *Moyſem*, inquit, *ſolum memoriæ proditum eſt, ſine auro, argentoq;, ac reliquis opibus Regnum adminiſtraſſe, confiſum perſpicaci, non cæca opulentia: &, vt nihil diſſimulem, pro ſuo cenſu habentem, quidquid Deus poſſidet*. Sed quamuis videatur Philo diuitem paupertatem Moyſis laudare, quòd eſſet veriſſimus Dei amicus, & Dei ope potuerit panem de cælo, & aquam de

petra, & coturnices ex aëre procurare, quæ multis millibus hominum in cibum & potum abundè sufficerent: tamen verè etiam & propriè sanctus Moyses argentum & aurum contempsit, & aulæ Regiæ ministeria non desiderauit; & vno contentus administro, vitam pauperem duxit. Nam quemadmodum tributa & vectigalia à populis non exigebat, sic etiam stipendia militibus & famulis non dabat; sic liber à familiaribus curis, & à cupiditate acquirendi, paucissimis contentus, totus erat in officio consulendi Deum, & regendæ multitudinis occupatus. Hanc eximiam virtutem, non ignoro, Principibus nostri temporis re ipsa non conuenire; sed conuenire tamen in animi præparatione, & in exuenda cupiditate immensarum opum, atque vt necessariis thesauris contenti, superuacanea resecare discant. Hanc enim legem Regibus futuris ipse idem Moyses Deo iubente præscripsit in Deuteronomio:

Deut. 17. *Cùm fuerit*, inquit, *Rex constitutus, non multiplicabit sibi equos, non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animum eius; neque argenti & auri immensa pondera. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos.* hæc ille. qui non sine causa coniungit superbiam cum magnis opibus; quia diuitiæ superbiam gi-

1. Tim. 6. gnũt, vnde & Apostolus dicit: *Diuitibus huius sæculi*

sæculi præcipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum.

Restat virtus postrema, sed verè magna, ac Regina virtutum, Charitas Dei & proximi, quæ Moysis animam sic totam repleuit, vt Deum in patrem, & homines sibi subiectos in filios habere videretur. Quid enim fecit, vt Moyses per totos quadraginta annos cum summo & perpetuo labore & dolore populum durissimæ ceruicis ita regeret, vt quasi in humeris propriis illum portare cogeretur, nisi charitas Dei, & proximi propter Deum? Quã enim graue fuerit Moysi pondus regiminis gentis illius indomitæ, testantur illa verba in libro Numeri: *Intoleranda res visa est Moysi, & ait ad Dominum: Cur afflixisti seruum tuum? & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi: Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iurasti patribus eorum? Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi; sin aliter tibi videtur, obsecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.* Num. 11. Hæc sunt verba Moysis, qui tamen ex vera charitate propter Deum, sic populum illum diligebat, vt illum per excessum quemdam propriæ

 saluti

saluti anteponere videretur. Sic enim locutus est ad Deum, quando populus fecit sibi idolum vituli aurei: *Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntq́; sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Quamuis autem hunc locum non pauci Expositores intelligant de libro vitæ temporalis, ita vt optauerit Moyses mori potiùs, quàm vt videret populum illum extra gratiam Dei; vt sanctus Hieronymus, sanctus Io. Chrysostomus, sanctus Gregorius, & alij: tamen non pauciores docent, Moysem locutum esse de libro vitæ æternæ, non quoad culpam, sed quoad pœnam: idq́ue, vt diximus, per quemdam excessum, vt Origenes, sanctus Augustinus, sanctus Bernardus, Rupertus, & alij: tamen maxima charitas est, secundùm verbum Domini, ponere vitam temporalem pro fratribus; & plusquam maxima esse videtur, ponere vitam æternam, saltem quoad pœnam. Itaque negari non potest, quin Moyses summa charitate propter Deum dilexerit populum illum, à quo multas iniurias & offensiones acceperat. Ex quo facilè potest intelligi, si tanta fuit charitas Moysis in ingratos & malos, multò maiorem fuisse charitatem erga Deum: & quia in charitate consistit perfectio, sequitur, vt sanctus

Exod. 32.

Hier. in epis. ad Algasiã q. 9. Io. Chrys. Hom. 3. de Lazaro, & Hom. 79. ad pop. Antioch. Greg. l. 10. Moral. c. 7 Orig. in c. 9. ad Ro. Aug. in Psal. 105. & in Exodũ q. 147. Ber. ser. 12. in Cant. Ruper. l. 4. in Exodũ.

ſanctus Moyſes fuerit vir vndequaque perfectus. Atque hæc cauſa fuit, cur Deus in hunc hominem plurima & maxima dona contulerit: fuit enim ſingulari priuilegio primus Rex, primus Sacerdos magnus, primus Propheta, & primus Legiſlàtor in populo Dei. Nec ſolùm fuit primus Rex, ſed à Deo, non à populo electus. Deinde fuit etiam ſummus Sacerdos, non ab hominibus electus vel conſecratus, ſed ab ipſo Deo propriè conſtitutus, & cum tam inſigni poteſtate, vt non ſolùm Aaronem Sacerdotem & Pontificem conſecraret, ſed etiam ritu perpetuo ſtatueret, vt ex ſola eius familia Sacerdotes conſecrarentur, vt notum eſt ex libro Exodi. Exod. 28. Propheta quoque fuit primus inter eos, qui prophetica oracula literis mandauerunt; ſic enim loquitur ſanctus Lucas: *Et incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipſo erant.* Luc. 24. Denique Legiſlator eximius fuit, vt ipſe idem Spiritu ſancto inſpirante dicat in Deuteronomio: *Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cærimonias, iuſtáque iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros?* Deut. 4.

Sed quęret aliquis, An Moyſes inter tot & tam magnas virtutes, & dona, ac priuilegia Dei, nullum peccatum admiſerit, ob quod à

Deo

Deo puniri potuerit vel debuerit, ac per hoc vitæ innocentiâ cum Patriarcha Iosepho comparari potuerit? Duo leguntur in Scripturis, quæ peccata videri potuerint; homicidium patratum; & titubatio quædam, cùm aquam de petra educere à Domino iussus esset. Sed homicidium Scriptura non reprehendit, fortasse, quia factum erat in defensione Hebræi innocentis ab Ægyptio violenter oppressi. Sanctus quidem Augustinus in libro 22. contra Faustum cap. 70. existimauit, homicidium illud fuisse culpabile: tamen posteà scribens Quæstiones in Exodum, retractauit sententiam illam suam priorem, & Moysem à criminis culpa defendit. Titubatio verò, peccatum omnino fuisse legitur; sed crimen, id est, letale peccatum fuisse, credibile non est. Historia huius titubationis habetur in libro Numerorum, vbi iubente Deo vt Moyses & Aaron virga percuterent silicem, vt inde prodirent aquæ, Moyses dixit ad populum: *Num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere?* & quamuis aquæ largissimæ continuò ex percussa silice profluxerint; tamen Dominus subiratus dixit: *Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israel; non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.* & in eodem ipso loco iussit Deus vt Aaron moreretur, dicens:

Exod. 2. Num. 20. Num. 20.

cens: *Pergat Aaron ad populos ſuos: non enim intrabit terram, quam dedi filiis Iſrael; eò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis.* in eodem libro Numeri cap. 27. dixit Dominus ad Myoſem: *Aſcende in montem iſtum Abarim, & contemplare inde terrã, quam daturus ſum filiis Iſrael: cumq; videris eam, ibis & tu ad populum tuum, ſicut iuit frater tuus Aaron; quia offendiſtis me in deſerto,* &c. *nec ſanctificare me voluiſtis.* & denique in libro Deuteronomij dixit Dominus Moyſi: *Aſcẽde in montem iſtum Abarim, id eſt, tranſituum, in montem Nebo, qui eſt in terra Moab contra Iericho, & vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Iſrael obtinendam; & morere in monte. quem conſcendens iungêris populis tuis, ſicut mortuus eſt Aaron frater tuus in monte Hor, & appoſitus populis ſuis; quia præuaricati eſtis contra me in medio filiorum Iſrael ad Aquas contradictionis.* Neque tamen exiſtimandum eſt, hoc peccatum Moyſis fuiſſe letale: nam pœna eius non fuit propriè mors, ſed ſolûm vt non ingrederetur in Terram promiſſionis; naturalis enim mortis eius tempus aduenerat, vt etiam anteà Aaronis; neque violenter, ſed naturaliter mortui ſunt. ſed potuiſſet Deus vel prorogare illis vitam, vel anticipare tempus ingreſſus eorum in Terram promiſſionis. Id apertiùs intelligi poteſt ex capite

Deut. 32.

te primo Deuteronomij, vbi Moyses dicit: *Nec miranda indignatio in populum, cùm mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc, sed Iosue filius Nun minister tuus, ipse intrabit pro te.* Ex his apertè colligitur, peccata Moysis, in tam longa ætate centum viginti annorum, paucissima atque leuissima fuisse; & opera bona, plurima & maxima: & tamen noluisse Deum, Iudicem iustissimum, vt illa peccata leuissima impunita manerent. Quòd si Deus in Moyse amico suo intimo & fidelissimo titubationem illam modicam tam seuerè puniuit; iure timere debent Reges ac Principes terræ iram omnipotentis Dei, nisi summo studio in lege Domini meditentur die ac nocte: & si peccando iram Domini commeruerint, illam per opera pœnitentiæ seriò placare, vel etiam in confessione præuenire procurent. Atque hîc finis sit Vitæ & virtutum sancti Moysis, Principis primi & clarissimi in populo Dei. Vixit annos centum & viginti; *non caligauit oculus eius, nec dentes sunt emoti.* (Deut. 34.) Obiit in monte Nebo. sepeliuit eum Deus, vt non inueniretur, neque sciretur sepulchrum eius.

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSVE DVCIS SECVNDI HEBRÆORVM.

IOSVE Dux ſecundus Hebræorum, à ſancto Ioſepho, vno ex duodecim filiis Iſrael, deſcendit, fuitq; de tribu Ephraim, ſeptimus à Ioſepho, vt legimus in libro Numeri. Num.13.
Miniſter fuit Moyſis longo tempore, & cum eo aſcendit in montem Sinai, & fuit in eo loco quadraginta diebus. Poſteà Moyſes præuidens, Ioſue fore ſibi ſucceſſorem, Exod.24. & 32.
non ſine magno myſterio mutauit illi nomen (vocabatur enim anteà Oſea) & voluit Num.13.
vocari Ioſue, quod eſt idem nomen cum Ieſus; Græci enim Ieſum illum vocant, & ipſe etiam Eccleſiaſticus, Scriptor ſacer, de eo ſic loquitur: *Fortis in bello Ieſus Naue ſucceſſor Moyſi.* Eccli.46.
Et quidem ſanctus Hieronymus in Commentario ad caput primum Oſeæ Prophetæ ſcribit, Oſeam ſignificare ſaluatorem, Ioſue ſignificare ſaluatorem Domini, addita videlicet prima litera nominis Domini, quæ eſt Iod, apud Hebræos. Non reiicio ſententiam ſancti Hieronymi, ſed exiſtimo poſſe etiam dici, additam fuiſſe literam Iod,

Iod, vt fieret nomen veri Saluatoris: nomen enim Oseæ, significat saluatorem, accipiendo literam He, pro litera Iod; sed nomen Iosue, siue Iesus, propriissimè saluatorem designat. Quoniam igitur Iosue futurus erat figura manifestissima Domini nostri Iesu Christi, qui introducit nos in veram terram promissionis, ad quam Moyses nos introducere non potuit: ideò cùm mitteretur Iosue ad explorandã Terram promissionis, & quodammodò inchoaret officium suum introducendi populum in terram illam; tunc primùm cœpit appellari Iosue, id est, saluator. Porrò Iosue successit Moysi in regimine politico, non per electionem Moysis, sed per electionem ipsius Dei: sic enim legimus in libro Numeri, quando Deus prædixerat Moysi, quòd breuî esset moriturus, respon-
Num. 27. disse Moysem: *Prouideat Dominus Deus hominem, qui sit super multitudinem hanc, ne sit populus Domini sicut oues absque pastore. Dixitq; Dominus ad eum: Tolle Iosue filium Nun, virum in quo est Spiritus, & pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro Sacerdote, & omni multitudine; & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos consulet Dominum. Ad verbum eius egredietur & ingre-*

ingredietur ipse, & omnes filij Israel cum eo, & cetera multitudo. Fecit Moyses sicut præceperat Dominus. cúmque tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro Sacerdote, & omni frequentia populi; & impositis capiti eius manibus, cuncta replicauit quæ mandauerat Dominus.

Ex hac narratione Scripturæ diuinæ non pauca discere possumus. Primùm, in hac electione Iosue, diuisam fuisse in populo Dei potestatem temporalem à spirituali, siue politicam ab Ecclesiastica: Moyses enim vtramque potestatem à Deo ipso acceperat; sed ab hoc tempore spiritualis data est Eleazaro Pontifici, & temporalis data est Iosue Duci: atq; hæc est causa, cur Deus Moysi dixerit, vt daret Iosue Duci partem gloriæ suæ, id est, vnam potestatem, non vtramque. Discimus prætereà, benedictionem, & quasi consecrationem Principum temporalium per manus Sacerdotum, esse antiquissimam, addo etiam vtilissimam: nam in libro Deuteronomij sic scribitur, *Iosue filius Nun repletus est Spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas.* Discimus postremò, potestatē spiritualem esse præstantiorem temporali; siquidem vbique videmus Eleazarum Sacerdotem anteponi Iosue Duci. In libro Numeri: *Præcepit ergo Moyses Eleazaro Sacerdoti, & Iosue.* item: *Ter-* Deut. 34. Num. 32. Num. 34.

ram vobis diuident , Eleazar Sacerdos , &
Iof. 14. & 19. *Iosue.* & in libro Iosue : *Hoc est quod possede-*
runt filij Israel in terra Chanaan , quam dede-
runt eis Eleazar Sacerdos & Iosue filius Nun.
Num. 27. denique in libro Numeri apertissimè Moy-
ses dicit : *Ad verbum eius* (Eleazari) *egre-*
dietur & ingredietur ipse (Iosue) *& omnes fi-*
lij Israel.

Venio nunc ad virtutes & priuilegia san-
cti Iosue. Primùm, fuit Iosue Duci Inno-
centia communis cum Patriarcha Iosepho,
Num. 20. & 27. à quo ipse descendit: & in hac parte supera-
Deut. 33. uit etiam Moysem ipsum. Moyses enim re-
prehensus fuit à Domino quòd offenderit,
& non sanctificauerit ipsum Dominum ad
Aquas contradictionis; & ideò punitus fuit
ea pœna, vt non intraret in Terram promis-
sionis, quam tanto tempore desiderauerat,
& tanto labore quęsiuerat. At de Iosue nihil
omnino legitur, quod reprehensum fuerit
in Scripturis sacris: & tamen, vt suprà dixi-
mus, Scripturæ non solent omittere lapsus
eorum, quorum res gestas narrant. Ea igitur
innocentia decebat eum, qui Iesu Christi
1. Pet. 2. typum gerebat, *qui peccatum non fecit, nec in-*
uentus est dolus in ore eius.

Altera virtus, eaque ferè singularis, fuit
in nostro Iosue Castitas virginalis, in qua
superauit castitatem Patriarchæ Ioseph, &
domini

domini ſui Moyſis: iſti enim, quamuis alioqui viri caſtiſſimi, vxorem vnam duxerunt, & filios procrearunt. Fuiſſe autem noſtrum Ioſue, vt verum typum Ieſu Chriſti Domini noſtri, virginem caſtiſſimum, ex eo poteſt intelligi, quòd in Scripturis nulla fiat mentio filiorum eius: cùm tamen in Scriptura veteris Teſtamenti accuratiſſimè deſcribantur generationes omnium tribuum filiorum Iſrael. Itaque ſanctus Ignatius in epiſtola ad Philadelphienſes dum hortatur virgines, ponit exempla eorum qui in vtroque Teſtamento virginitatem coluerunt, dicens: *Virgines, ſolum Chriſtum præ oculis habete, & eius Patrem, in animabus veſtris illuminatæ à Spiritu ſancto. Memor ſum ſanctitatis veſtræ, ſicut Eliæ, ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſedech, ſicut Eliſæi, ſicut Ieremiæ, ſicut Ioannis Baptiſtæ, ſicut dilectiſſimi Diſcipuli, ſicut Timothei, ſicut Titi, ſicut Euodij, ſicut Clementis, & aliorum, qui in caſtitate de vita exierunt.* Itaque ex ſententia ſancti Ignatij, primus, qui ex filiis Abrahæ trophæum ſanctæ virginitatis erexit, fuit ſanctus Ioſue: nam Melchiſedech nón fuit ex filiis Abrahæ, vt notum eſt ex libro Geneſeos. Porrò ſanctum Ignatium ſecutus eſt ſanctus Hieronymus libro primo aduerſus Iouinianũ, vbi poſteaquam multis verbis probauerat, Gen, 14.

Iosue virginem fuisse, concludit, dicens: *Moyses moriens plangitur à filiis Israel; Iesus autem quasi victurus non plangitur: nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas post mortem incipit coronari.* Addamus & tertium testem, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Sanctus Ioannes Chrysostomus in Sermone de Martyribus, proprias Sanctis veteribus laudes assignans, nostro Iosue laudem castitatis attribuit, dicẽs: *Ab origine mundi innocens Abel occiditur, Henoch Deo placens transfertur, iustus Noë inuenitur, Abraham fidelis probatur, Moyses mansuetus dignoscitur, Iesus castus, Dauid lenis, Elias acceptus, Daniel sanctus, tres pueri victores redduntur.*

Iam verò, vt ad virtutes Theologicas veniamus, Fides in Deum nescio an in vllo maior vmquam enituerit. Fides in miraculorũ patratione maximè cernitur, Apostolo
1.Cor. 13. dicente: *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil sum.* Porrò in miraculorum patratione, prȩter ceteros Sanctos Testamenti veteris Moyses maximè claruit; quippe qui mare diuisit, ex petra aquas eduxit, manna de cȩlo descendere fecit, & alia id genus multa
Iosł. 10. patrauit: Iosue noster diuisit Iordanem, de cælo lapides super hostes populi sui descendere

dere fecit: ſed quod eſt omnium maximum, ſolem & lunam in cælo imperio ſuo à curſu cohibuit. Moyſes iuſſus virga petram percutere, & ea percuſſione aquam elicere tam copioſam, vt homines & iumenta bibere poſſent, nonnihil in fide hæſitauit: Ioſue noſter magnitudine fidei ſine vlla hæſitatione imperauit ſoli & lunæ, dicens: *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra* Ioſ. 10. *vallem Aialon: ſteteruntq́ſol & luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Stetit itaque ſol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. Non fuit anteà nec poſteà tam longa dies, obediente Deo voci hominis, & pugnante pro Iſrael.* Hîc planè enituit fides maxima & eminentiſſima ſancti Ioſue, qui ſine hęſitatione credidit ſibi Deum adfuturum, & effecturum vt ſolem & lunam ſiſteret: nam ideò non timidè & ſubmiſſa voce, ſed audacter atque altiſſimè clamauit: Sol ne mouearis, & tu luna pariter ſiſte curſum tuum, certus videlicet, omnino futurum, quod ipſe Dei amiciſſimus fieri iuberet. Nam quod ſubiungitur, *obediente Deo voci hominis*, nō ſignificat, Deum propriè paruiſſe voci hominis, ſed per Metaphoram dici obediuiſſe, quia fecit vt ſol & luna obedirent voci hominis, ſerui & amici ſui fideliſſimi. Itaque præuenit Ieſus

Naue promissionem illam Iesu Christi, cu-
Mat. 21. ius ille figuram gerebat: *Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, & si monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.*

Nec minor fuit in Iosue Spes in Deum, quàm Fides: siquidem in ipso primo capite libri Iosue, Deus ipse non semel, sed secundò ac tertiò dixit ad Iosue: *Confortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.* Hæc enim verba Dei non solùm significantia, sed etiam efficientia sine dubitatione fuerunt. Itaque abstulerunt ab eo omnem pauorem & timorem, & induerunt eum fiducia incredibili, & fortitudine admirabili, vt facilè victor euaserit aduersus Reges plurimos, & expugnauerit omnes vrbes eorum.

Quid iam de Charitate ipsius erga Deum & proximum dicam? Iusserat Iosue, vt cùm
Iof. 6. caperetur prima ciuitas, quæ dicebatur Iericho, omne aurum & argentum quod in ea repertum fuisset, conseruaretur in thesauros Dei, reliqua omnia destruerentur in honorem Dei, & nemo quidquam attingere auderet. Sed cùm quidam vir, nomine Char-
Iof. 7. mi, clàm abstulisset aliquid auri & argenti, & ne-

& nescio quæ alia Deo dicata: hîc Iosue exarsit in zelum honoris Dei, quamuis alioqui mitissimus esset, & magna diligentia inuento reo, ipsum lapidari iussit, & omnia bona eius, id est, tabernaculum, oues, boues, asinos, & omnem substantiam flammis cremanda tradidit. Apparuit quoque zelus Religionis & charitatis in Deum, in fine vitæ eius, vbi incredibili ardore hortatus est populum ad persistendum in vera Religione vnius veri Dei; & ita infixit in cordibus audientium zelum Religionis, vt Scriptura dicat: *Seruiuit Israel Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue.* Iof. 23. & 24.

De amore eius & Charitate in proximos, duæ res in testimoniũ adduci possunt: vna, quòd nulla vnquam ei contentio fuit cum Eleazaro summo Pontifice, neque cum vllo ex Principibus populi, sed incredibili concordia cum illis omnibus semper vixit. Altera, quòd cùm ventum est ad diuisionem oppidorum, & agrorum, ac vinearum, atque adeò rerum omnium, vi & armis acquisitarum; ille non elegit primus, vt par erat, optima quæque: sed posteaquam omnibus tribubus filiorum Israel regiones assignatæ fuerant, tunc ipse petiit à populo locum aliquem vbi habitare posset. Sic enim loqui-

Iosſ. 19. tur Scriptura: *Cùm compleſſet ſorte diuidere terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filij Iſrael poſſeſſionem Ioſue filio Nun in medio ſui, iuxta præceptum Domini, vrbem quam poſtulauit, Thamnath Saraa, in monte Ephraim, & ædificauit ciuitatem, habitauitq́ in ea.* Fuiſſe autem locum illum horridum & aſperum, teſtatur ſanctus Hieronymus in Vita ſanctę Paulæ matronæ Romanæ, quam dicit admiratam fuiſſe, quando circuiuit Terram promiſſionis, quòd Ioſue diſtributor poſſeſſionum, ſibi montana atque aſpera delegiſſet. Sed non eſt hoc admirandum, cùm Ioſue non eſſet de hoc mundo, ſed vir ſanctiſſimus, & æmulator virtutũ Moyſis magiſtri ſui; qui non quærebat quæ ſua erant, ſed quæ aliorum: nec ſolùm Moyſem imitari volebat, ſed multò magis Ieſum Chriſtum, quem ſpiritu venturum nouerat, & ſe illiuş figuram gerere, Deo reuelante, non
Lib. 8. Eth. ignorabat. Itaque, quod poſteà Philoſophus ſcripſit, hoc eſſe diſcrimen inter Regem & Tyrannum, quòd Rex non ſuam, ſed populi vtilitatem quęrit: Tyrannus contrà, ſuam, non populi: multò anteà noſter Ioſue reipſa & factis demonſtrauit; exemplo ſuo Reges informans, & Tyrannos deteſtans.

Omitto quæ dici poterant de prudentia & for-

& fortitudine in bellis gerendis, quemadmodum videlicet exercitus ſuos ſemper in officio continuerit, à ſceleribus compeſcuerit, in timore Domini erudierit: & quibus artibus hoſtes auerterit, vel proſtrauerit; ac denique tam multas prouincias breui domuerit, & habitatoribus interemptis vel fugatis, filiis Iſrael habitandas poſſidendaſque tradiderit. Hæc enim ex libro Ioſue peti poſſunt. Vixit Ioſue annos centum & decem; & genti Hebræorum cum imperio feliciſſimè præfuit annis viginti ſex.

VITA ET VIRTVTES SANCTI DAVID REGIS ET PROPHETÆ.

SANCTVS Dauid ſpeculum lucidiſſimum eſſe poterit Chriſtianis Regibus omnibus. Nam diuitiis non caruit, vt Moyſes & Ioſue; neque vitiis etiam caruit, vt Ioſue & Ioſeph: ſed cùm auri & argenti copia abundaret, vſum legitimum diuitiarum oſtendit; & cùm ex humana fragilitate peccata non leuia perpetraſſet, ſic tamen emendare culpas illas ſtuduit, vt non minùs poſt lapſum quàm ante lapſum, amicus Dei ſingularis dici atque haberi potuerit.

Ac vt in tanti Regis rebus gestis & virtutibus explicandis ordine procedamus, enarrabimus primùm secundas res, quæ illi acciderunt in pueritia & adolescentia: deinde persecutiones & angustias, quas passus est vsque ad annum ætatis suæ trigesimum: tum res eius gestas, dum regnaret per annos quadraginta: denique addemus virtutes eximias & plurimas, quibus illud obtinuit, vt post obitum à Spiritu sancto ita celebraretur, vt possit verissimè dici, ab ipso Deo in Sanctorum numerum relatus.

CAP. I. Igitur primum Dauidis priuilegium illud fuit, quòd adhuc puerulus, iussu Dei à Samuele Propheta fuerit inunctus in Regem. (1. Reg. 16.) Nam cùm Saul Rex primus Hebræorum non rectè fungeretur munere suo, neque mandata Dei, sibi per Samuelem Prophetam indicata, fideliter adimpleret: iussit Deus Samueli, vt vnum ex filiis Isai oleo sancto inungeret, qua vnctione significaretur, illum fore Saulis successorem. Profectus itaque Samuel ad Isai Bethleemitem, de tribu Iuda; & productis in medium septem eius filiis, Spiritus Domini indicauit Samueli, ad vltimum, qui erat Dauid, puer paruulus, rufus, & facie decorus, regnum Israeliticum post mortem Saulis deuenturum; atque in huius rei signum, illum vnxit

oleo

oleo ſancto; ex qua vnctione repletus eſt Dauid Spiritu ſancto, & indutus robur corporis & animi prorſus admirabile: nam adhuc adoleſcens & pænè puer, oues patris ſui cuſtodiens, leonem & vrſum inermis interfecit; & paulò pòſt, ſingulari certamine cum gigante Goliath armato ipſe puer inermis depugnauit, & vicit. Sed præſtat audire verba eius ad Saulem Regem: *Non concidat*, inquit, *cor cuiuſquam in eo* (Goliath) *ego ſeruus tuus vadam, & pugnabo aduerſus Philiſthæum. Et ait Saul ad Dauid: Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare aduerſus eum, quia puer es; hic autem vir bellator eſt ab adoleſcētia ſua. Dixitq́ue Dauid ad Saul: Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis: & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamq́ue de ore eorum: & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamq́ue eos. Nam & leonem & vrſum interfeci ego ſeruus tuus. Erit igitur & Philiſthæus hic incircumciſus quaſi vnus ex eis.* Ac vt ſanctus puer non videretur de ſuo robore gloriari, & non de auxilio Dei, in quo præcipuè ſperabat, adiunxit: *Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis eſt iſte Philiſthæus incircumciſus, qui auſus eſt maledicere exercitui Dei viuentis? Et ait Dauid: Domi-*

1.Reg. 17.

Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Atque ita vt locutus est, sic res se habuit: nam procedens Dauid ad singulare certamen cum Philisthæo, Deo adiuuante vicit puer inermis virum armatum, & proprio hostis gladio caput eius pręcidit: neque solùm de gigante triumphauit Dauid adhuc adolescentulus, sed causa fuit, vt totis castris Philisthinorum trepidaretur, & Israëlitæ resumptis animis ac viribus fugientes persequerentur, & magna strage affectos è finibus suis eiicerent. Hoc fuit initium operum heroicorum Dauidis, quod totum debetur magnæ fidei & fiduciæ innocentis & religiosi adolescentis in Deum.

Cap. 11. Sed hoc tam egregium facinus occasionem dedit grauissimæ persecutioni; quam Deus permisit, vt virtus patientiæ ipsius Dauidis, & pietatis in Deum, & charitatis in proximos, etiam inimicos & ingratos, perspicuè cerneretur: & omnes nos intelligeremus, fuisse Dauidem secundùm cor Dei. Saul enim audiens mulieres canentes, cùm Dauid reuerteretur à singulari illo certamine, caput Philisthæi portans in manibus, *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia*; inuidentiæ stimulis agitari cœpit: & eousque processit illa mentis ęgritudo, vt eum bis

Act. 13.

1. Reg. 18.

bis lancea tentauerit interficere. Deinde amouit illum à se, & constituit tribunum super mille milites, sperans illum in prælio ab hostibus aliquando interimendum. Sed quò magis Dauidem Saul oderat, eò magis Deus eum diligebat, & hostibus formidolosum, & toti populo Israëlitico gratum & amabilem reddebat. Denique Saul non ferens ampliùs præsentiam Dauidis, locutus 1.Reg.19.
est ad Ionatham filium suum, & ad omnes seruos suos, vt occiderent Dauidem. Nimis autem longum esset hîc referre, quàm frequenter, & palàm & per insidias tentauerit Saul Dauidem occidere. Denique etiam integrum exercitum militum ad eum capiendum & interficiendum misit: ipse quoque armatis copiis siluas & montes circumdedit, in quibus latêre Dauidem acceperat, vt 1.Reg.23. & 24.
eum de vita tollere posset. Sed videamus, quid contrà Dauid fecerit; an insidiatus vmquam fuerit Sauli, an vllum in eum incitauerit, an de fama vel honore eius detraxerit. nihil eiusmodi legitur in Sacris litteris; sed hoc solum, quòd fugerit, quòd latuerit, quòd insidias eius declinauerit. Sed 1.Reg.24 & 26.
quod pænè fidem superat, illud est, quòd cùm posset eum sine periculo suo interficere, & Regnum eius inuadere, & hoc non semel, sed bis, & amicis cohortantibus, &

occa-

occasionibus optimis se offerentibus; semper recusauit. Quàm paucos reperiemus, etiam iam Euangelio coruscante, qui parcant hosti sæuissimo, si possint eum sine periculo suo interficere? Sed quid dicam, si possint non solùm vitam suam conseruare; sed etiam amplissimum Regnum acquirere? Hoc Dauid fecit, ad hoc culmen virtutis peruenit Dauid: ideò de eo canitur, *Memento*
Psal. 131. *Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.*
Matth. 9. Mar. 10. Luc. 18. Et non sine magna ratione Filius Dei, filius etiam Dauidis appellari voluit: nimirum mansueti patris mitissimus filius, & patien-
1. Pet. 2. tis patris patientissimus filius, *qui cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur.*

Cap. III. Sed veniamus nunc ad tempus, in quo persecutionibus consummatis peruenit ad Regnum, & videamus quàm iustè & quàm sapienter Regnum administrauerit. Saul,
1. Reg. 10. qui cùm primùm electus fuit ad Regnum, optimus erat omnium, & tam humilis in oculis suis, vt oportuerit eum quasi compellere vt Regnum acciperet, quippe qui absconderat se ne Rex fieri cogeretur: tamen paulò pòst oblitus mandatorum Dei, & in sensum reprobum datus, non solùm Dauidem, fidelissimum sibi militem, ob inuidiam persecutus est tamquam hostem; sed

ſed etiam Sacerdotes Domini, quòd ſuſpicaretur amicos eſſe Dauidis, planè mites & innoxios, coram ſe interfici iuſſit; & perierunt illa die Sacerdotes octoginta quinque: neque ea crudelitate contentus, ciuitatem Sacerdotum, quæ dicebatur Nobe, *percuſſit*, vt Scriptura loquitur, *in ore gladij; viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemq́ & aſinum, & ouem in ore gladij*. En ad quantam barbariem & feritatem perduxit inuidia, & carentia timoris Domini, eum Regem, qui priuatus cùm eſſet, erat omnium optimus. Sed neque his contentus, Religione diuina contempta, conſuluit pythoniſſam. His igitur omnibus ſceleribus prouocatus Dominus, tradidit Saulem cum exercitu ſuo in poteſtatem Philiſthinorum, & vna die ceciderunt interfecti Saul cum tribus filiis eius, & ingens populi multitudo.

1.Reg.22.

1.Reg.28.

1.Reg.31.

Defuncto igitur impio Rege, tranſlatum eſt Regnum ad pium & amicum Dei Dauidem, cùm iam eſſet annorum triginta. Initium autem regnandi duxit Dauid à lacrymis & ieiunio & planctu magno, ob mortem Saulis inimici ſui, & animaduertit gladio in eum, qui dixerat à ſe interfectum fuiſſe Saulem, dicens ei: *Quare non timuiſti mittere manum tuam vt occideres chriſtum Domini?* Quid igitur mirum eſt, quòd Dauid

2.Reg.1.

uid diceretur vir ſecundùm cor Dei, qui inimicum ſuum ſæuiſſimũ viuentem mortuumq́ue ita dilexit, ac ſi amiciſſimus ei
Luc. 6. fuiſſet? ſic enim & Deus *benignus eſt ſuper ingratos, & malos:* & ſecundùm Apoſtolum,
Rom. 5. *commendat charitatem ſuam in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt.*

Porrò quàm iuſtè Dauid, miſericorditer, prudenterq́ue regnauerit, explicat ipſe in Pſalmo centeſimo. Neque miretur aliquis, quòd ipſemet laudes ſuas decantet: neque enim ipſe, ſed Spiritus Domini per os eius loquebatur. ſic enim ipſe loquitur in ſecundo libro Regum:
2. Reg. 23. *Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam.* Et in
Act. 4. Actis Apoſtolorum tota Eccleſia dicit: *Domine, qui Spiritu ſancto per os patris noſtri Dauid, pueri tui, dixiſti: Quare fremuerunt gentes.* Itaque Dauid laudes ſuas, non vt laudes ſuas, ſed vt beneficia gratiæ Dei Spiritu ſancto inſpirante verè ſcripſit, cùm ait:
Pſal. 100. *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*; hoc eſt, Ad laudem tuam, Deus, & ad inſtructionem Principum quos tu elegeris, cantabo miſericordiam & iuſtitiam, ad quas reuocari poſſunt omnes virtutes, quæ ſunt Principibus omnibus ad benè regendos populos neceſſariæ. Cantabo autem tibi,

tibi, quia dona tua ſunt, in quocumque Principe inueniantur: tua enim gratia Principes boni miſericordes ſunt, ſed non iniuſti, ſed non crudeles. *Pſallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.* id eſt, Canam non ſola voce, ſed etiam per inſtrumentum muſicum, quando veneris ad me, Spiritu ſancto tuo, inſpirans mihi viam immaculatam, quæ conſiſtit in miſericordia & iuſtitia. *Vniuerſæ enim viæ Domini, miſericordia & veritas*; quæ eadem cum iuſtitia eſt. *Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.* Hîc iam incipit Dauid explicare laudabiles mores ſuos, vt ceteri imitentur, tum ſucceſſores, tum ſubditi. Ad hoc enim Principes in ſublimi loco ſedent, vt tamquam lucernæ in candelabro poſitæ, omnibus luceant. Ac primùm declarat, qualis fuerit in oculis Dei, qui videt etiam in abſcondito; deinde, qualis fuerit publicè in oculis hominum: *Perambulabam*, inquit, *in innocentia cordis mei*: id eſt, Perambulabam viam huius præſentis vitæ, conſeruans in primis cordis innocentiam, nihil cogitans, & nihil appetens contra legis diuinæ mandata; ne fortè cor meum vitioſis cogitationibus vel deſideriis inquinarem. Atque id faciebam etiam *in medio domus meæ*, in penetralibus videlicet, vbi nemo

Verba text.

Pſal. 24.

Verba text.

erat qui me reprehendere posset. Multi enim in foro & in plateis modestè ac moderatè se gerunt, sed in penetralibus domus fræna libidinibus laxant. Quanta igitur & quàm seuera disciplina Dauidis erat, qui etiam in penetralibus domus suæ, & in ipso corde, vbi solus Deus videt, innocentiam custodiebat? & credibile est ab ipso didicisse

Prou.4. filium eius Salomonem, qui scripsit, *Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit*. Neque contentus Dauid innocentia

Verba text. interiore, addit: *Non proponebam ante oculos meos rem iniustam: facientes præuaricationes odiui*. Hæc enim pertinent ad innocentiam oculorum & manuum. Auertebat enim magna diligentia oculos Dauid ab omni spectaculo vitioso, à ludis illicitis, à choreis impudicis, ab omni aspectu rerum quæ mentem inquinare possent; sed præcipuè auertebat oculos ab omni iniustitia, à muneribus quæ excæcant oculos sapientum, à contractibus vsurariis, ab omni negotiatione iniusta: nec solùm ipse leges diuinas præuaricari nolebat, sed omnes subditos suos, quos prçuaricatores nouerat, odio habebat, & si quo modo poterat, eos à præuaricatio-

Verba text. ne compescebat. Addit posteà: *Non adhæsit mihi cor prauum: declinantem à me malignum non cognoscebam*. Tanta videlicet erat in populo

pulo ſanctitatis opinio de Rege Dauide, vt improbi ad eum accedere non auderent. Magna laus Principis, cui deceptores, aſſentatores, lenones, atque alij ſcelerati homines appropinquare non audent. Non adhæſit mihi, inquit, homo praui cordis & nequam; nouerant enim omnes, à me non diligi facinoroſos: *Declinantem à me malignum non cognoſcebam.* Sic enim erat omnibus notum, me non delectari ſocietate improborum, vt per ſe declinarent improbi à conſortio meo, etiam me neſciente. *Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar.* Alia virtus planè regia hîc aperitur, in qua mirificè lucent miſericordia & iudicium. Sæpè enim in aulis Principum regnat liuor & inuidentia: inde multi exurgunt detractores vel adulatores, qui detrahendo eiiciunt competitores, & adulando occupant eorum loca. Sed Dauid Rex ſapiens & iuſtus, detrahentes ſecretò proximis ſuis non ſolùm non audiebat, ſed perſequebatur, & ex aula eiiciebat. Addit: *Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non edebam.* Non enim ſolos detractores, ſed etiam ſuperbos & cupidos Dauid deteſtabatur: nihil enim triſtius accidere populis poteſt, quàm ſi miniſtri Regum ſuperbi aut auari ſint. Abutuntur, qui eiuſmodi ſunt, publica poteſtate ad

Verba text.

Verba text.

explendas cupiditates proprias, non ſine magno detrimento populorum. Dauid igitur ad menſam ſuam non admittebat, tamquam domeſticos & familiares, homines elatos atque ſuperbos, neque homines cupidos, qui opibus expleri nequeunt. *Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.* Verba text.

Exploſis à conuictu & familiaritate vel miniſterio ſuo detractoribus, ſuperbis, & auaris; eligebat & admittebat ſolos fideles & probos. Sæpè enim accidit, vt Principes ſic delectentur fidelitate miniſtrorum quos vtiles experiuntur vectigalibus & gazis ſuis, vt facilè tolerent multa alia illorum vitia. Non ſic Dauid Rex ſanctus, ſed coniunctam volebat eſſe in miniſtris ſuis fidelitatem cum probitate, & probitatem cum fidelitate. Nolebat enim amicos habere, quos inimicos Domini ſui eſſe non ignorabat; & qui ſic diligenter conſeruarent regias opes, vt ſimul flagitiis ſuis perderent animas proprias, & malo exemplo perderent animas populorum. Ideò ſubiungit: *Oculi mei ad fideles terræ*, quærendos videlicet & eligendos: ſed ſimul eos qui ambulant in via immaculata, id eſt, qui fidelitatem cum probitate coniungunt, hos ad miniſtrandum mihi ſemper deligebam. Denique

que addit: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem*. Concludit Psalmum, demonstrans zelum suum in purganda ciuitate Dei: in qua purgatione faciebat misericordiam & iudicium: misericordiam erga bonos ciues, liberans eos ab oppressionibus impiorum; & iudicium erga malos, debitis pœnis eos afficiens. Dicit autem, in matutino se hoc iudicium exercuisse, id est, in ipso principio erumpentium malorum, antequam radices figant: nam vbi mala crescendo inualuerunt, vix magno labore eradicari possunt. Dicit autē, se disperdere voluisse omnes peccatores terræ; omnes, inquam, qui mortem merebantur, & quibus vita concedi non poterat sine periculo innocentium. Quando enim è contrario non possunt omnes peccatores disperdi, nisi cum eis multi pereant innocentes; tunc parcendum est etiam impiis, ne simul cum illis pereant iusti, iuxta parabolam zizaniorum, in qua Dominus ait: *Sinite vtraque crescere, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum*. Verba text. Matth. 13.

Neque solæ virtutes regiæ, misericordia & iustitia in Dauide nostro mirificè refulserūt; sed etiam pietas & charitas in Deum tanta, quanta vix in probatissimis Sacerdo- Cap. IV.

 tibus,

tibus, & perfectis Monachis, Euangelio coruscante, inueniri poterit. Et tamen hic magnus vir non in templo Domini, vt Samuel; neque in desertis locis habitabat, vt sanctus Ioannes Baptista, & nostri Paulus & Antonius; sed aulam regiam tenebat, opibus abundabat, vxores & filios multos habebat, exercitum armatum ducebat, vrbes oppugnabat vt caperet, & captas euertebat: & tamen sic erat addictus colloquiis diuinis
Psal. 118. & orationi, vt septies in die laudes diceret Domino, & media nocte surgeret ad confitendum Domino; & Cantica illa spiritualia tam multa & tam pia scriberet, quæ fontes lacrymarum producunt, quæque iam per omnes Ecclesias suauissime concinuntur; vt factus iam sit Dauid magister omnium Ecclesiarum & Monasteriorum.

Quid iam dicam de amore eius in Deũ, & de contemptu mundi huius? Ita prorsus amor diuinus cor eius occupauerat, vt di-
Psal. 26. ceret: *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea: faciem tuam Domine requiram.* item:
Psal. 30. *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Do-*
Psal. 33. *mine, quã abscondisti timentibus te!* item: *Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus.*
Psal. 41. item: *Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum; quando veniam, & apparebo ante faciem*
Psal. 76. *Dei?* item: *Renuit consolari anima mea, memor*

mor fui Dei, & delectatus sum. item: *Quid mihi est in cælo? & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum*. item: *Lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui; quoniam tu Domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te*. item: *Ego verò delectabor in Domino*. Psal. 72. Psal. 85. Psal 103.

Addidit quoque Dauid ad amorem erga Deum, pietatem & religionem erga ea quæ Dei sunt; & præparauit quæ ad templum magnificentissimum ædificandum necessaria esse videbantur, thesauros immensos. Sic enim legimus in libro priore Paralipomenon cap. 22. *Ecce ego*, inquit, *in paupertate mea præparaui impensas domus Domini; auri talenta centum millia; & argenti mille millia talentorum: æris verò & ferri non est pondus; vincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides præparaui ad vniuersa impendia*. Ecce in quos vsus Dauid thesauros cōgessit suos: non in voluptates suas, vel gloriam suam, sed in obsequium Domini Dei sui. Neque verò solùm amabat Dominum Dauid ex toto corde suo, sed etiam despiciebat omnia quæ extra Deum sunt, vt planè inania, nihil solidi & veri boni in se habētia: quod ex toto Psalmo trigesimo octauo intelligi potest: *Ecce*, inquit, *mensurabiles posuisti dies* 1. Paral. 22 Psal. 38.

 meos,

meos, id est, breuissimos, qui quasi palmo vno mensurari possint. &, *Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.* &, *In imagine pertransit homo, sed & frustrà conturbatur. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.* &, *Tabescere fecisti sicut araneam animam meam.* (aranea enim laborat in texenda tela vt capiat muscas; & ipsa interim exiccatur & consumitur.) Denique addit: *Aduena ego sum, & peregrinus, sicut omnes patres mei.* In quem locum sanctus Ioannes Chrysostomus scribens, exclamat: *Iure admirandus est magnus Dauid, qui in Regno, opibus, & potentia, se ipse appellat inquilinum & viatorem; vt qui prosperitati nō fideret: reuerà enim sunt hæc verba plena sapientia.* Neque solùm Deũ, sed etiam proximum sic ardenter diligebat Dauid, vt pro eo vitam suam exponere paratissimus esset. Cùm aliquando sæuissima pestis grassaretur in populũ, clamauit Dauid
2. Reg. 24. ad Deum: *Ego sum qui peccaui, ego qui iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei.* Hæc nimirũ est illa perfecta charitas, de qua loquitur Apostolus Ioan-
1. Ioan. 3. nes, dicens: *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit; & nos debemus pro fratribus animas ponere.*

Insignis quoque fuit patientia & humilitas

tas

tas Dauidis, tum etiam cùm Rex esset. Nam cùm fugeret Absalonem filium, qui vt Regnum patri eriperet, cum ingenti exercitu aduersus eum veniebat; accidit, vt vir quidam nomine Semei malediceret Regi, dicens: *Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial*; & proiiciebat lapides contra Dauid: cumque vnus ex Ducibus Dauid vellet consurgere aduersus eum, mortemque illi comminaretur; compescuit Dauid militem suum, dicens: *Dimitte eum vt maledicat iuxta præceptum Domini: si fortè respiciat Dominus afflictionem meam; & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna*. Sic Dauid humiliter passus est vt vir priuatus pergeret maledicendo, & lapides contra se iaciendo, quamdiu voluit, etiam si facillimè posset per vnum ex militibus suis eum de medio tollere. Et cùm posteà Dauidi ex prælio victori redeunti idem Semei occurrisset, & veniam petiisset; facillimè impetrauit. Et quid mirum si veniam impetrauit à Rege mitissimo & patientissimo, de quo scriptum est: *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius*.

2.Reg.16.

Psal.131.

Porrò mansuetudinis & patientiæ soror vel mater est humilitas; quarum virtutum magistrum ac doctorem se profitetur Christus dicens: *Discite à me, quia mitis sum, & humi-*

Matth. 11.

O 5

humilis corde. Atque ea causa mihi esse videtur, cur Dauid in Psalmo quodam humilitatem suam apertissimè prædicauerit, quasi glorians, ea se virtute præditum ex insigni dono Dei fuisse, quam, vt Propheta eximius prænoscebat, in Christo, filio suo secundùm carnem, primarium locum habituram: *Domine*, inquit humilis Dauid,
Psal. 130. *non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei*. Audacter hoc dicit ad eum, qui scit eum vera dicere: & eadem fiducia adiungit: *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me*. Ac ne fortè homines non facilè crederent, in tanto Rege locum tantæ humilitati esse potuisse; addit iuramentum, dicens: *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: sicut ablactatus est super matre sua; ita retributio in anima mea*. Tremendum iuramentum, si intelligatur per experimentum, quàm grauis sit pœna, priuatio lactis diuini. hæc enim sententia huius loci esse videtur, Sicut infans recèns amotus à lacte, manet in sinu vel super genua matris suæ mœstus & plorans, quia priuatus est dulcedine lactis, quæ pro illo tempore summæ deliciæ illius erant; sic anima mea priuetur dulcedine visitationis diuinæ, quæ meæ purissimæ ac solæ deliciæ sunt, si spiritus superbiæ in anima mea locum

cum vllum habet. Quorſum autem hæc declaratio humilitatis regię tendat, intelligi poteſt ex concluſione Pſalmi, quæ eſt: *Speret Iſrael in Domino, ex hoc nunc & vſque in ſæculum.* hæc enim eſt ſententia horum verborum: Si ego Rex & Propheta non me efferre audeo propter potentiam & ſapientiam, neque de me ipſe præſumo, ſed omnem ſpem meam in Deo collocatam habeo; certè par eſt vt populus meus non in viribus ſuis confidat, ſed ſperet in Deo in omni tempore, tam præſenti quàm futuro.

Reſtat ex rebus geſtis Dauidis, peccatum eius & pœnitentia: quia enim multò plures ſunt Reges qui egent exemplis pœnitentiæ, quàm innocentiæ; ideò placuit Deo, ad multorum Principum ſalutem, permittere, vt hic ſingularis eius amicus, & vir planè ſecundùm cor eius, in graue peccatum aliquando laberetur, & per ſeriam pœnitentiam citò reſurgeret: & peccatum eius ac pœnitentia literis publicis ſcriberetur, & per omnes prouincias legeretur & cantaretur, & ad memoriam ſęculorum omnium mandaretur. Igitur peccauit Dauid ſanctus peccatum grande, adulterium videlicet cum homicidio coniunctum. In quo peccato multę deformitates numerari poſſunt. Vna, ex numero perſonarum quas offendit, quæ plu- CAP. V.

plurimæ sunt; offendit enim Dauid primò Vriam, militem suum fidelissimũ, cui vxorem & vitam eripuit; deinde offendit Bethsabeam, quam ad peccatum adulterij prouocauit, & spiritualiter interfecit; tum offendit vxores proprias, quibus fidem non seruauit; prætereà offendit populum vniuersum, imò etiam infideles ipsos exemplo pessimo. quod notauit Propheta Nathan,
2.Reg. 12. cùm ait: *Blasphemare fecisti inimicos Domini.* Denique offendit Deum, cuius leges apertè præuaricatus est, videlicet, *Non occides, &, Non mæchaberis.* Deinde grauitas peccati Dauidis cognosci potest ex circumstantiis personarum: nam offendit Dauid Vriam primò, innocentem, secundò, fidelissimum; tertiò, qui tum Dauidi militabat; quartò, quia vxorem eius polluerat per adulterium, quasi puniendum censeret, quia iniuriam acceperat; quintò, quia ipsum eumdem ministrum suæ mortis esse voluit, dans ei literas, quibus cædes ipsius continebatur; sextò, quia cùm scripsit ad Ioab Ducem militiæ vt Vriam interficiendum curaret, existimari voluit, eum magni criminis reum, & eo modo famam eius maculauit. Sed ingratitudo erga Deum, præcipua causa est magnitudinis peccati Dauidis: Deus enim in Dauidem omnia ferè dona & priuilegia contulit,

tulit, quæ in hominem conferri poſſe videntur. Eum ſiquidem Deus ex pauperculo ouium paſtore fecit Regem magnum, Prophetam eximium, Imperatorem feliciſſimum; donauit prudentia, robore, pulchritudine; cumulauit diuitiis, prolibus, denique rebus omnibus quæ in terris deſiderari poſſunt. Adiecit ad hæc omnia Dauid, quòd non continuò reſipuit, ſed hæſit in cœno peccati multos menſes: iam enim natus erat filius ex adulterio, quando primùm Dauid reſipiſcere cœpit; & niſi Deus ſingulari beneficio gratiæ ſuæ miſiſſet ad eum Nathan Prophetam, diutiùs fortaſſe in luto peccati volutatus eſſet. Hæc tanta peccati grauitas, hominis alioqui tam pij, in Scripturis tam accuratè exponitur, vt nullus deſperet, ſed omnes ad pœnitentiam, eamque ſeriam, primo quoq; tempore reuertantur.

Alterum peccatum Dauidis in Scriptura ſancta narratur, quòd numerari voluerit homines ad bellum idoneos in vniuerſo Regno ſuo. Sic enim legitur in ſecundo libro Regum: *Et addidit furor Domini iraſci contra Iſrael, commouitq́; Dauid in eis dicentem: Vade, numera Iſrael & Iudam*, &c. *Et inuenta ſunt de Iſrael octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium; & de Iuda quingenta millia pugnatorum. Percuſſit autem* 2.Reg.24.

cor

cor Dauid eum, postquam numeratus est populus, & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto, sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Et mox adfuit Gad Propheta, qui nomine Dei dedit optionem Dauid, vt eligeret in pœnam illius peccati, vel septem annos sterilitatis terræ, vel tres menses infelicis belli, vel tres dies pestis crudelissimæ. elegit autem Dauid tres dies pestis. Ista numeratio potuisset videri sine culpa, cùm Deus ipse in libro Numeri iusserit numerari omnes tribus Israel: sed pœnitentia Dauid, & ira Dei per Gad Prophetam manifestata, & pœnitentia imposita; satis apertè indicat, & Regem & populum peccasse tumore superbiæ, vel saltem inanis gloriæ, ob tam ingentem numerum virorum fortium, in Regno alioqui non amplissimo. Sed cõstat etiam, maius fuisse peccatum populi quàm Regis. Id quod intelligi potest tum ex illis verbis: *Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commouitq; Dauid in eis dicentem: Vade, numera Israel & Iudam*; tum ex pœna subsecuta, ex peste videlicet, quæ personam Regis nõ attigit, & de populo sustulit septuaginta millia virorum. Atque hæc de peccatis Dauid, quæ in Sacris literis manifestantur. Nunc pœnitentiam cognoscamus.

Primùm

Primùm igitur Humilitas & Mansuetudo cognosci potuit ex eo, quòd cùm Nathan Propheta Dauidem reprehendisset nomine Dei, ac dixisset: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quare contempsisti verbum Domini, vt faceres malũ in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum; & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti abscondite; ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu solis.* Ad hæc Dauid neque negauit, neque factum excusauit, neque cum indignatione repulit nuntium illum, sed ait: *Peccaui Domino.* Et quoniam Deus, qui scrutatur corda, vidit vocem illam ex vera & profunda contritione prodiisse, respondit ei per eumdem Prophetam: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum; non morieris.*

Cap. VI.

2. Reg. 12.

Sed Dauid non contentus hoc Prophetæ responso, instituit omnes partes veræ pœnitentiæ adimplere. Partes veræ pœnitentiæ, hæ præcipuæ esse videntur, Contritio cordis, Confessio oris, Satisfactio per opera pœnitentiæ, ac demum Patientia in aduersis,

ſis, quando præſertim ſatis conſtat, immitti illa à Deo, vt per eorum tolerantiã peccata admiſſa purgentur. In his omnibus exemplar eximium verè pœnitentium videtur fuiſſe Dauid. Nam de contritione cordis,
Pſal. 50. de qua teſtatur idem Propheta dicens: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies*; teſtantur flumina lacrymarum, quæ ipſe fudit: nam in Pſalmo ſexto dicit: *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* & apertiùs in Pſalmo centeſimo decimo octauo: *Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam.* Quamuis enim hunc locum ego expoſuerim aliàs cum Theodoreto & Euthymio de fletu pro peccatis aliorum: tamen maiori ratione poſſum nunc exponere cum ſanctis Patribus, Ambroſio, Hieronymo, & Auguſtino, de peccatis propriis ipſius Dauidis. & in ſpecie de peccato cum vxore Vriæ, de quo nunc agimus. *Exitus*, inquit, *aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam* ipſi oculi mei, quando vxorem alienam concupierunt. Notant autem ſancti Patres, per *exitus aquarum* non ſignificari guttas aliquas lacrymarum, ſed riuos ingentes, ſiue potiùs flumina, vel, vt loquitur ſanctus Ambroſius,

brosius, *continuum quoddam & iuge profluuium lacrymarum.* Sic nimirum diluuntur peccata, sic placatur Deus, non vt multi faciunt, qui mortem filiorum aut coniugum flumine lacrymarum deflere norunt; mortem animæ propriæ, ne vna quidem lacrymula plangere possunt. Et tamen verum est quod Veritas dicit: *Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Mat. 16.

Neque verò sanctus Dauid solis lacrymis dolorem suum expressit, sed etiam libera confessione: neque solùm Prophetæ Nathan dixit, *Peccaui Domino*: sed palàm in oratione clamauit: *Miserere mei Deus, secundùm magnam misericordiam tuam: & secundùm multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper;* & similia in multis Psalmis leguntur. Neque ignorabat Dauid, hunc Psalmum cum ceteris in toto orbe terrarum vsque ad mundi consummationem esse legendum, & titulum eius futurum, *Quando intrauit Dauid ad Bethsabee.* Itaque peccati confessio in Dauidis pœnitentia non desideratur. Psal. 50.

Porrò de ieiunio & oratione, nulla dubi-

tatio esse potest, quin crebra ista fuerint apud Dauidem post hoc peccatum patratum: nam si in Psalmo trigesimoquarto de se ipse dicit, *Induebar cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam*; certè id fecit, cùm pro hoc maximo peccato satisfacere Deo voluit. Sanctus Ambrosius id quod legitur
2.Reg. 12. in libro secundo Regum, Dauidem iacuisse in terra, ieiunasse, & fleuisse, quando filius ipsius ex adulterio natus ægrotabat ad mortem, non tam tribuit morti propinquæ filij, quàm peccato contra Deum patrato. sic enim loquitur in Sermone septimodecimo super Psalmum centesimum decimumoctauum: *Denique*, inquit, *filio in ægritudine constituto, neque cibum sumpsit, neque regium thronum, aut cubile conscendit: sed stratus in terra, ieiuna ora lacrymis diluebat; non tam filij mortem, quàm peccati pœnam in illo lauare desiderans.* hæc ille, qui rectissimè iudicauit, si potuisset Deum placare ob eius peccatum offensum, filium non fuisse moriturum: proinde non tam filij mortem redimere, quàm Deum placare Dauid illo suo ieiunio & humi cubatione quærebat.

Restat postrema pœnitentiæ pars, quæ in flagellis Dei æquo animo suscipiendis & patientissimè ferendis posita est: Deus enim filios suos peccantes seuerè in hac vita flagellat.

gellat, non quia odit, ſed quia diligit; nam & ipſis filiis longè vtilius eſt hîc flagellis purgari, quàm in alio ſæculo hereditate priuari. Sic enim loquitur Apoſtolus ad Hebræos: *Quem diligit Dominus, caſtigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit. In diſciplina perſeuerate. Tamquã filijs offert ſe Deus. Quis enim filius, quẽ non corripit pater? Quòd ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes; ergo adulteri* (id eſt adulterini) *& non filij eſtis*, id eſt, non filij legitimi eſtis, ad quos ſolos pertinet hereditas. Deus igitur, qui Dauidem in filiis legitimis numerabat, flagellis grauiſſimis attriuit, præter ea quæ ipſe ſibi ſponte aſſumpſerat, lacrymas, ieiunia, humi cubationes, & alia id genus. Ac primum, quod per Nathan Prophetam illi comminatus eſt, quòd in vltionem homicidij Vriæ, gladius, id eſt mors violenta, non exiret de domo eius; ad literam impletum eſt. Obiit enim continuò filius ex adulterio natus: deinde Amnon filius eiuſdem Dauidis, ab Abſalone fratre occiſus fuit; poſteà Abſalom conſpirauit contra patrem, & eiecit eum ex vrbe Regia; & vt maiori iniuria illum afficeret, publicè expanſo tentorio, inceſtauit vxores patris ſui, quod Nathan futurum illi prædixerat: paulò pòſt in prælio occiditur Abſalom cum incredibili dolore

Hebr. 12.
2. Reg. 12.
2. Reg. 13.
2. Reg. 16.
2. Reg. 12.
2. Reg. 18.

lore patris; qui non tam interitum carnis, quàm mortem æternam animæ considerabat, cùm sciret illum periisse reum scelerum grauissimorum. His accessit exprobratio &
2.Reg. 16. maledictio Semei, qui Dauidem fugientem maledicebat, vt Scriptura loquitur, maledictione pessima, quasi vsurpatorem alieni
2.Reg.15. Regni: Accessit denique fuga Dauidis ex vrbe sua Regia, & fuga adeò repentina, vt coactus sit Rex nudis pedibus, operto capite, & flens per montem oliuarũ iter facere.

Hæc sunt flagella, dura quidem, sed paterna, quibus Deus Dauidem sanctum exercuit. Et quidẽ mortem tot filiorum patientissimè tulit, ita vt intra se lugeret quidem, & sensum doloris ostenderet, sed absque murmure, absque comminatione, absque signo vllo impatientiæ aut vindictæ. De vxorum siue concubinarum publica turpitudine à filio accepta, nulla mentio facta est, nisi quòd eas à sua consuetudine, vt æquum erat, remouit, & in locum vnum conclusis, alimenta subministrari iussit quoad viuerent. Exprobrationem & maledictionem pessimi Semei tulit summa animi æquitate, dum ipse viueret: sed quia res
3.Reg.2. fuerat pessimi exempli, Salomonem, qui post eum regnaturus erat, admonuit, vt pro sua sapientia delictum illud non relinqueret impu-

impunitum. Quod ergo dixerat Dauid, quando à Semei maledicebatur, *Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid*; non sic accipiendum est, quasi maledictio Semei fuisset laudabilis, vtpote à Deo imperata; sed quòd maledictio illa, quamuis falsa & iniqua, à Deo permissa fuisset ad patientiam & humilitatem serui sui Dauidis exercendam. Ac ne quis fortè miretur, quomodo potuerit maledictio illa Semei esse à Deo mandata, & tamen iniqua; legat sanctum Augustinum in libro de Gratia & libero arbitrio, hunc nodum apertissimè dissoluentem.

2. Reg. 16.

S. August. l. de Gratia & libero arbitr. cap. 20.

Habemus igitur Dauidem sanctum, magnis virtutibus præditum, & à peccatis duobus, in quæ, diuina permissione, ob carnis fragilitatem lapsus fuerat, per veram pœnitentiam, diuina gratia sic liberatũ, vt Deus ipse testimonio suo sæpè ac sæpius repetito, in Sanctorum numerum singulari priuilegio retulisse videatur. Sic enim loquitur Deus in libro Regum tertio de Salomone, cùm idem esset senex: *Deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur deos alienos: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius*. item in eodem libro ad Ieroboam, *Non fuisti*, inquit, *sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo*. item

3. Reg. 11.

3. Reg. 14.

2. Reg. 15. in libro eodem, de Abia Rege, *Nec erat*, inquit, *cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius.* item in libro
4. Reg. 14. quarto Regum, de Amasia Rege, *Fecit*, inquit, *rectum coram Domino, verumtamen non vt Dauid pater eius: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis.*
4. Reg. 16. item in eodem libro, de Achaz Rege, *Non fecit*, inquit, *quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut Dauid pater eius.* item
4. Reg. 18. in eodem libro, de Ezechia, *Fecit*, inquit, *quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius.* item in eodem
4. Reg. 22. libro, de Iosia, *Fecit*, inquit, *quod placitum erat coram Domino, & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui; non declinauit ad dexteram, siue ad sinistram.* Itaque videmus, Dauidem sic laudari à Spiritu sancto in Scripturis sanctis, ac si fuisset idea optimi Regis, vt illi essent boni, qui essent illi similes: illi mali, qui essent ei dissimiles. Regnauit
3. Reg. 2. Dauid annis quadraginta, vixit annis septuaginta.

VITA

VITA ET VIRTVTES S. EZECHIÆ REGIS.

EX Regibus Hebræorum tres tantùm inuenio à Iesu Sirach in libro sacro, qui Ecclesiasticus appellatur, absolutè laudari, & quasi in Sanctorum numerum referri, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam. Et Eccli.49. sine dubio isti fuerunt omnium optimi, ita vt sancti Reges optimo iure dici possint. Quare operæpretium existimaui, Ezechiæ & Iosiæ res gestas & virtutes breuiter explicare. Ezechias Rex* filius fuit Regis 4. Reg. 18. Achaz, & pater Manassæ, id est, filius opti- 4. Reg. 21. mus patris pessimi, & pater optimus filij pessimi.

Fuisse autem Ezechiam virum optimum, testatur primùm Spiritus sanctus per Ecclesiasticum ita loquentem: *Præter Dauid, &* Eccli.49. *Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt: nam reliquerunt legem Altißimi Reges Iuda, & contempserunt timorem Dei.* Non significant autem ista verba, nullum omnino peccatum commisisse hos tres Reges; sed non commisisse peccatum in materia Religionis & fidei: reliqui enim omnes aut idolis seruierunt, aut idololatriam populo per-

miſerunt. Iſti tres in veri Dei cultu & idololatriæ execratione diligentiſſimi & ardentiſſimi fuerunt: prætereà, tres iſti, ſi qua in re deliquerunt ex humana fragilitate, pœnitentiam ſine dubio ſeriam egerunt, & à Deo veniam obtinuerunt. De Regibus ceteris iſta non certò conſtant.

Secundum teſtimonium præbet Ezechiæ Spiritus ſanctus in libro quarto Regum capite 18. his verbis: *Fecit* Ezechias *bonum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. In Domino Deo Iſrael ſperauit, adhæſit Domino, & non receſſit à veſtigÿs eius, fecitq́ mandata eius, quæ præceperat Dominus Moyſi. Vnde & erat Dominus cum eo.* Præclara ſanè laudatio in eo libro ſcripta, in quo falſitas inueniri non poteſt.

Tertium teſtimonium ſanctitatis Ezechiæ, idem Spiritus ſanctus reddidit per ipſummet Ezechiam, qui cùm audiuiſſet ab Iſaia Propheta, ſe ex morbo, in quem inciderat, moriturum; orauit ad Dominum, 4.Reg.20. Iſa.38. dicens: *Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno.* Hanc laudationem fuiſſe veram, teſtatur Iſaias Propheta, qui ſcribit, eam orationem vt veram & Deo gratam, continuò fuiſſe exau-

exauditam à Domino. Sic enim loquitur Iſaias: *Et antequã egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ Duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas, & ecce ſanaui te: die tertio aſcendes templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos.* Et quia cupiebat Ezechias aliquod ſignum huius tam lætæ promiſſionis, addidit Iſaias: *Hoc tibi erit ſignum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus eſt: Ecce ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in Sole, retrorſum decem lineis. Et reuerſus eſt Sol decem lineis per gradus, quos deſcenderat.* Mirabile prorſus ſignum, non abſimile illi quod fecit Ioſue, cùm Solem ſtare fecit. Itaque, vt crederet Ezechias ſe verè ſanandum à morbo illo letifero, & ſuperuicturũ multos annos; fecit Deus vt creſcerent horæ illius diei, & pro duodecim horis diurnis fierent viginti duæ. Hæc ſunt argumenta maniféſtiſſima, quòd Ezechias non ſuperbè & falsò dixerit, ſe ambulaſſe coram Deo in veritate & in corde perfecto; ſed humiliter & veraciter, non iactans propriam virtutem, ſed Dei dona commemorans. Ibid.

Quartum teſtimonium ſanctitatis eiuſ-

dem, dare possunt opera eius: siquidem incredibili zelo purgauit Ierusalem ab omni illa fœditate idololatriæ, quam in eam inuexerant Reges qui eum præcesserant, & præsertim parens eius Achaz, vt habetur in
4. Reg. 16. libris Regum. Neque solùm purgauit ciuitatem ab omni cultu falsorum deorum; sed incredibili labore & sumptu restituit altare Domini, & sacrificia secundùm legem Domini, & omnes sacros ritus & cærimonias; ac denique renouauit totam faciem veræ Religionis, non parcens labori nec sumptibus: quæ omnia legi possunt in libro poste-
2. Paral. 29 & 30. riore Paralipomenon. Neque contentus fuit propria Religione & pietate sua, sed excitauit primùm Sacerdotes & Leuitas ad seruiendum Domino cum omni alacritate & puritate: deinde scripsit etiam epistolas ad omnes filios Israel dispersos in variis ciuitatibus, cohortans omnes ad resipiscentiam, & ad seruiendum soli Deo viuo & vero; & cohortationibus suis profecit plurimùm. Itaque non tantùm Regis pii munus impleuit, sed etiam Sacerdotis & concionatoris, prout ea tempora postulabant.

Neque minùs fuit Ezechias fortis in rebus aduersis, quàm diligens & accuratus in prosperis. Erat verò fortitudinis huius caussa, quòd multũ omnino sperabat in Domi-

no,

no, non hæsitabat in fide, non diffidebat de auxilio Domini; sed cum parente suo Dauid dicere poterat: *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Psal. 26. Cùm enim Sennacherib Rex Assyriorum cum ingentibus copiis varias prouincias deuastasset, & iam Ierosolymæ immineret, præ multis victoriis tumidus, misit nuntios & literas ad Ezechiam, in quibus dicebat: *Non te seducat* 4. Reg. 19. *Deus tuus, in quo habes fiduciam. Numquid liberauerunt dij gentium singulos, quos vastauerunt patres mei? Ezechias ascendit in domum Domini, & expandit* literas *coram Domino, & orauit in conspectu eius, dicens: Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus Regum omnium terræ, tu fecisti cælum & terram. Inclina aurem tuam, & audi; aperi Domine oculos tuos, & vide; audi omnia verba Sennacherib, qui misit vt exprobraret nobis Deum viuentem. Verè Domine dissipauerunt Reges Assyriorum gentes, & terras omnium, & miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dij, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. Nunc igitur Domine Deus noster saluos nos fac de manu eius, vt sciant omnia Regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus.* Hanc orationem plenam fide & fiducia, Dominus audi-

audiuit; & misit Isaiam ad Ezechiam, qui illi diceret: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quæ deprecatus es me super Sennacherib Regem Assyriorum, audiui.* Nec distulit Dominus, sed illa ipsa nocte misit Angelũ suum, qui percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia; & ipse Rex visa strage tanti exercitus, recessit inglorius: & cùm rediisset in Regnum suum, & adoraret idolum suum, à filiis propriis cæsus, miserè vitam finiuit. Ex his apparuit, Deum Ezechiæ esse verè Deum solum, & ipsum Ezechiam verum seruum & amicum Dei.

Neque verò Ezechias omisit etiam partes suas in præparatione belli, quamuis fiducia eius potissimùm esset in Deo: nam vt scribitur in libro posteriore Paralipomenon, antequam Sennacherib perueniret ad
2. Paral. 32 portas Ierusalem, Ezechias *inito cum Principibus consilio, virisq; fortissimis, vt obturarent capita fontium, qui erant extra vrbem, & hoc omnium decernente sententia; congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt cunctos fontes, & riuum qui fluebat in medio terræ, dicentes: Ne veniant Reges Assyriorum, & inueniant aquarum abundantiam. Aedificauit quoque, agens industriè, omnem murum qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instaurauit-*

uitq; Mello in ciuitate Dauid, & fecit vniuersi generis armaturam, & clypeos: constituitq; Principes bellatorum in exercitu: & conuocauit vniuersos in platea portæ ciuitatis, ac locutus est ad cor eorum, dicens: Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paueatis Regem Assyriorum, & vniuersam multitudinem quæ est cum eo: multò enim plures nobiscũ sunt, quàm cum illo. cum illo enim est brachium carneum, nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatq; pro nobis. hæc ille. qui cùm ait: *Multò plures nobiscum sunt, quàm cum illo*; significat, Deum esse Dominum Sabaoth, id est exercituum; ac per hoc semper habere secum multa millia Angelorum: significat etiam, tam ipsum Deum quàm eius ministros plus posse etiam solos, quàm innumerabiles homines armatos: quod vel ex eo potest intelligi, quòd vnus Angelus statim occidit centum octoginta quinque millia Assyriorum. Habemus igitur, Regem Ezechiam virum fuisse omni ex parte perfectum, prudentem, eloquentem, pium, religiosum, fortem, amantem populi, & super omnia cultorem Dei. Vixit annos quinquagintaquatuor: regnauit annis vi- 4.Reg. 18.
gintinouem.

VITA

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSIÆ REGIS.

SANCTVS Iosias Rex simillimus fuit Regi Ezechiæ; nam & ipse patrem habuit valdè malum, & filium reliquit etiam malum. Fuisse verò Iosiam Regem optimum & sanctissimum, iisdem testimoniis docere possumus, quibus probauimus Ezechiam sanctitate floruisse.

Primùm igitur, sanctitatem Iosiæ Regis prædicat Spiritus sanctus in libro quarto
4.Reg. 22. Regum, vbi sic legimus: : *Fecit* Iosias *quod placitum erat coram Domino: & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui: non declinauit ad dexteram, siue ad sinistram.* Magna laus, similem fuisse Dauidi viro laudatissimo. Deinde testatur sanctitatem eiusdem Iosiæ Ecclesiasticus, non solùm quia iungit Iosiam cum Ezechia & Dauide; sed etiam quia speciali præconio illum ornauit, di-
Eccli. 49. cens: *Memoria Iosiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarij. In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & vt musica in conuiuio vini.* Quibus verbis declaratur bonus odor, id est, optima fama, quam post se reli-

reliquit Iosias: & quàm dulce fuerit posteris vel cantare, vel audire res eius præclarè gestas. Prætereà, testis fide dignissimus pietatis Iosiæ fuit Ieremias Propheta, qui Lamentationes scripsit de morte Iosiæ. Sic enim legitur in libro posteriore Paralipomenon: *Vniuersa Iuda & Ierusalem luxerũt* 2. Paral. 35
Iosiam; *Ieremias maximè, cuius omnes cantores atque cantatrices vsque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israel.*

Denique bona opera Iosiæ testimonium perhibent amplissimum de fide & vera pietate ipsius: nam vt legitur in libro quarto 4. Reg. 23.
Regum, & in libro posteriore Paralipomenon, 2. Paral. 34
Iosias imitatus Ezechiam, purgauit ciuitatem & Regnum ab omni idololatria, euertit altaria, combussit & abstulit omnia idola, & vasa atque instrumenta pro cultu idolorum excogitata, abstulit pythones & ariolos, & reduxit omnia quæ ad veram Religionem pertinebant incredibili labore & studio, sic vt Scriptura testetur, similem illi non fuisse ante eum Regem, *qui reuerteretur* 4. Reg. 23.
ad Dominum in omni corde suo, & in totá anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexisse similem illi. Denique, quia peccata priorum Regum furorem Domini ita prouoca-

uocauerant, vt statuerit omnino tradere omnem terram illam in potestatem Regum Babyloniæ, & gentem illam Iudaicam mittere in captiuitatem, iussit dici seruo suo Io-
4.Reg. 22. siæ verba hæc: *Colligam te ad patres tuos, & colligêris ad sepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.* Itaque anno trige-
4.Reg. 23. simoprimo Regni sui, ætatis verò trigesimonono, occisus in bello de hac vita migrauit.

VITA ET VIRTVTES S. IOSAPHAT REGIS.

POST tres Reges, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, qui soli ex Regibus Hebræorum absolutè laudantur vt viri sancti ab Ecclesiastico in capite quadragesimonono, sex sunt alij qui laudantur in libris Regum & Paralipomenon, quòd fecerint rectum in conspectu Domini, Asa, Iosaphat, Ioas, Amazias, Azarias, & Ioatham. Sed iidem etiam reprehenduntur, quòd excelsa non abstulerint, in quibus sacrificabant idolis filij Israel: & prætereà solus Iosaphat absolutè laudatur, vt verè pius, & amicus Dei; in reliquis multa alia reprehendun-

duntur. Quare ſolius Ioſaphat, quinq; aliis prætermiſſis, vitam & virtutes, vt verè ſancti Regis, adiiciam. Ioſaphat igitur, vt ſcribitur in libro tertio Regum extremo, triginta quinque annorum erat cùm regnare cœpiſſet, & vigintiquinque annis regnauit in Ieruſalem. Virtutes eius præcipuæ narrantur in ſecundo libro Paralipomenon capite ſeptimodecimo, & ſequentibus tribus. 2. Paral. 17

Prima virtus eius fuit, Fides in Deum, & odium in idola: nam, vt Scriptura loquitur, *ambulauit in viis Dauid patris ſui primis, & non ſperauit in Baalim, ſed in Deo patris ſui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Iſrael*. Deinde altera virtus eius in eo ſingulariter emicuit, quòd curauit vt multi viri docti mitterentur in omnes partes Regni, qui erudirent populos circa legem & pręcepta Dei, qui circuibant cunctas vrbes Iuda. Quæ res adeò placuit Deo, vt inde ſecutus ſit pauor ſuper omnia Regna terrarum, nec audebant bellare contra Ioſaphat: quin etiam Philiſthæi mittebant illi munera & vectigal argenti: Arabes quoque adducebant pecora arietum & hircorum. Sed quod multo gratius fuit Deo, illud eſt, quòd abiit idem Rex in Berſabee, & vſque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum ipſorum. Itaque 2. Paral. 19

concionatoris officio functus est, cum tanta efficacia & fructu, vt integros populos ab infidelitate ad cultum veri Dei conuerterit.

Tertia virtus, & quidem maximè propria Regum, est iustitia, quam administrari iubebat cum summa integritate, & cum timore Dei, apud quem non est iniquitas, & qui omnia cernit. Illud quoque dignissimum memoria est, quòd nolebat Iudices Regni miscere se in iis quæ ad Sacerdotes pertinent. *Amarias*, inquit, *Sacerdos & Pontifex vester, in his quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porrò Zabadias filius Ismahel, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.*

Quarta virtus est, fiducia maxima in
2. Paral. 20 Deum, præsertim tempore belli. Nam cùm conuenissent Moabitæ & Ammonitæ cum maximo exercitu, adiunctis sibi etiam Syris, & res Iosaphat in maximo periculo essent; Iosaphat continuò totum se contulit ad rogandum Deum, & prædicauit ieiunium vniuerso populo suo, & orans Deum, dicebat: *In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt poßimus huic multitudini resistere quæ irruit super nos: sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.* Et ecce post ora-

orationem Regis Iosaphat, continuò surrexit Propheta, nomine Iahaziel, & facto super eum spiritu Domini, ait: *Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna, sed Dei. Cras descendetis contra eos*, &c. *non eritis vos qui dimicabitis, sed tantummodò confidenter state, & videbitis auxilium Domini super vos, ô Iuda, & Ierusalem: nolite timere, nec paueatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiscum*. Tunc Iosaphat auditis verbis Prophetæ, locutus est ad populum, dicens: *Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Ierusalem, credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite Prophetis eius, & cuncta euenient prospera. Edítque consilium populo, & statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent: Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius. Cumq; cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namque filij Ammon & Moab consurrexerũt aduersum habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cúmque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidêre vulneribus. Porrò*

Iuda cùm venisset ad speculam, quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem latè regionem plenam cadaueribus; nec superesse quemquam, qui necem potuisset euadere. Venit ergo Iosaphat, & omnis populus cum eo, ad detrahenda spolia.

Hinc apparet, quàm facile sit Deo fideles suos protegere & locupletare. Atque hæc est causa, cur Deo valdè displiceat, cùm ij qui experti sunt beneficia Dei, fiduciam suam, vel partem fiduciæ collocant in hominibus, ac præsertim inimicis ipsius Dei: præsertim si propterea amicitiam cum illis contrahant, vel fœdus percutiant, id quod ipsi Regi Iosaphat Propheta Iehu dixit no-
2. Paral. 19 mine Dei: *Impio*, inquit, *præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcircò iram quidem Domini merebaris: sed bona opera inuenta sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.* Et alibi alius Propheta dixit eidem
2. Paral. 20 Iosaphat: *Quia habuisti fœdus cũ Ochozia* Rege impio, *percussit Dominus opera tua, contritæq; sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.* Sed grauior fuit reprehensio diuina contra Regem Asa, patrem Regis Iosaphat. Sic enim locutus est Propheta Hanani ad Asa:
2. Paral. 16. *Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in*

in Domino Deo tuo; idcircò euaſit Syriæ Regis exercitus de manu tua. Nónne Aethiopes & Libyes multò plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia: quos, cùm Domino credidiſſes, tradidit in manu tua? oculi enim Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egiſti: & propter hoc ex præſenti tempore aduerſum te bella conſurgent. hæc Propheta ad Regem Aſa; alioqui ſatis bonum: ſed quia reprehenſionem non æquo animo accepit, ſed indignatus valdè Prophetam in carcerem truſit, & interfecit de populo in tempore illo plurimos, non tardauit flagellum Domini: nam ægrotauit dolore pedum vehementiſſimo; & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in Medicorum arte confiſus eſt.

Hoc ſanè exemplo admoneri poſſunt Principes Chriſtiani, vt non faciles ſint ad amicitiam & fœdera cum paganis vel hæreticis, etiamſi ad tempus vtilia videantur. Hinc enim & Iudas Machabæus, & fratres eius Ionathas & Simon, viri fortiſſimi, dum in ſolo Deo fiduciam poſuerunt, victorias pænè incredibiles de hoſtibus omnibus reportauerunt: ſed vbi cum Romanis amicitiam contraxerunt, & in auxilio illorum

ſpem ponere cœperunt; breui omnes tres necati ſunt. Et Chriſtianis temporibus Fridericus Secundus Imperator, cùm auxilia Saracenorum, Chriſti hoſtium, magnifacere, & in illis confidere cœpit; breui, Deo illum puniente, & Imperium & Regnum Neapolitanum, & filios, & vitam ipſam amiſit. Sed noſter Ioſaphat, quamuis in hac re lapſus ſit vt homo, tamen multis bonis operibus plenus, & multis virtutibus ornatus, id à Domino obtinuit, vt ſolùm iactura temporali, eaque non magna, puniretur.

Vide Matthæum Paris in Henrico tertio.

VITA ET VIRTVTES IVDÆ MACHABÆI.

POST Reges Hebræorum, non alios inuenimus in Teſtamẽto veteri Principes pietatis nomine inſignes, quàm Zorobabelem cum Nehemia, & Iudam Machabæum cum fratribus Ionatha & Simone. Sed de Zorobabele, quem mirificè laudat Eccleſiaſticus cum Nehemia, nihil habemus præter nomen in libris duobus Eſdræ, & in Prophetis Aggæo & Zacharia: de Nehemia nihil ferè habemus niſi ingens deſiderium reædificandæ Ieroſolymæ in toto

Eccli.49.

toto libro ſecundo Eſdræ. His igitur prætermiſſis, ad Iudam Machabæum veniamus, quem non ſolùm Scriptura in duobus libris Machabæorũ, ſed etiam ſancti Patres, Ambroſius in libris de Officiis, Auguſtinus in libris de Ciuitate Dei, & Ioannes Chryſoſtomus in Explicatione Pſalmorum, mirificè laudant. Iudas igitur Machabæus Princeps Iudæorum incidit in ea miſerrima tempora, in quibus Antiochus Epiphanes Rex Syriæ non ſolùm bonis temporalibus Iudæos ſpoliabat, ſed etiam diuinam Religionem illis à maioribus traditam extinguere, & ad idolorum cultum eos omnes traducere conabatur. Cuius rei teſtimoniũ reddere poſſunt egregia martyria Eleazari, & ſeptem puerorum cum matre ipſorum, quæ habentur in poſteriore libro Machabęorum; de quorum laude ſanctus Gregorius Nazianzenus Orationem pulcherrimam habuit ad populum.

Lib. 1. c. 41. Lib. 18. c. 45. In Pſal. 43

Porrò Iudas Machabæus, de cuius rebus geſtis præcipuè ſcribitur in duobus libris, qui dicuntur Libri Machabæorum, quia de hoc eminentiſſimo viro potiſſimũ tractant; filius fuit Mathathiæ Sacerdotis optimi, qui primus zelo Dei ardere cœpit, cùm vidiſſet in ciuitate ſua compelli Iudæos ad veram Religionem deſerendam. Fuit autem Iudas 1. Mach. 2.

Machabæus post patrem Sacerdos & Princeps populi sui, pius ac religiosus valdè in Deum, sicut etiam misericors & benignus in fratres, præcipuè pauperes. De pietate in
2.Mach.15 Deum testantur illa verba Scripturæ: *Erat enim pro vxoribus & filiis, itemq́; pro fratribus & cognatis, minor sollicitudo: maximus verò & primus pro sanctitate timor erat templi.* Et cùm essent pugnaturi aduersus hostes, magis in oratione ad Deum, quàm in viribus suis & armis confidebant. sic enim legi-
1.Mach.3. mus: *Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo.* & infrà: *Sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & Sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem. Et ecce nationes conuenerunt aduersum nos vt nos disperdant: quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum,*
2.Mach.15 *nisi tu Deus adiuues nos?* & alio loco: *Considerans Machabæus aduentum multitudinis, & apparatum varium armorum, & ferocitatem bestiarum; extendens manus in cælum, prodigia facientem Dominum inuocauit, qui non secundùm armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam. Dixit autem inuocans hoc modo: Tu Domine, qui misisti Angelum tuum sub Ezechia Rege Iuda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia: & nunc dominator cælorum mitte An-*

gelum

gelum tuum bonum ante nos, in timore & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum. & hic quidem ita perorauit. Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admouebant. Iudas verò, & qui cum eo erant, inuocato Deo per orationes, congressi sunt: manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orántes, prostrauerunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnificè delectati. Et rursum in alio bello dixit Iudas viris qui secum erant: *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari Rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo: & nunc clamemus in cælum, & miserebitur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie; & scient omnes gentes, quia est qui redimat & liberet Israel.* 1.Mach.4. & infrà: *Et congressi sunt, & contritæ sunt gentes.* Et Ibid. anno sequenti iterùm venit Lysias, & adduxit sexaginta millia peditum, & quinque millia equitum; & eos quoque Iudas Machabæus cum parua manu, oratione ad Deum magis quàm armis, debellauit. Nec minùs opere quàm verbis Machabæus pietatem suam in Deum demonstrauit: nam victo-

victoria potitus, non cogitauit de domo sua
Ibid. priuata restituenda, sed dixit: *Ecce contriti sunt inimici nostri; ascendamus nunc mundare sancta, & renouare.* Et quod dixit, fecit; summa enim diligentia & celeritate purgauit templum ab omni contaminatione qua polluerant illud idololatræ, & restituit omnia, quæ secundùm legem Domini ad cultum Dei viui & veri necessaria erant. Atque hæc pauca de pietate erga Deum.

Pietas siue charitas fraterna erga proximos ex eo cognosci potest, quòd cùm spolia de hostibus Iudas Machabæus reportabat, non ea cum solis militibus diuidebat, sed memor erat pauperum, senum, ægrotorum, viduarum, & aliarum miserabilium
2.Mach.8. personarum. sic enim legimus: *Debilibus, & orphanis, & viduis diuiserunt spolia; & residua ipsi cum suis habuerunt.* & infrà: *Et plures prædas diuiserunt, æquam portionem debilibus, pupillis, & viduis, sed & senioribus facientes.* Nec solùm pij & misericordes erant Machabæi in pauperes viuentes, sed etiam in animas defunctorum, præsertim eorum qui in bello ceciderant. sic enim loquitur
2.Mach.12 Scriptura: *At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione*

duo-

duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium. De qua re sic loquitur sanctus Augustinus in libro de Cura pro mortuis: *In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium: sed & si nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locũ suum habet etiam commendatio mortuorum.* Itaque Iudas Machabæus non solùm viuentibus, sed etiam mortuis misericordiæ operibus indigentibus plenissimè satisfecit. Cap. 1.

Quòd autem gratissima fuerint Deo prælia Iudæ Machabæi, Scriptura duobus in locis manifestè declarat. Vnus locus est in secundo libro Machabæorum, vbi hæc verba leguntur: *Sed cùm vehemens pugna esset, apparuerunt aduersarijs de cælo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes: ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conseruabant: in aduersarios autem tela & fulmina iaciebant. Ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.* Alter locus est in eodem libro, paulò infrà, vbi eiusmodi visio describitur: *Erat autem huiuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus Sacerdos, virum* 2.Mach.10 2.Mach.15

rum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. Post hoc apparuisse & alium virum, ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Respondentem verò Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israel; hic est qui multùm orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias Propheta Dei. Extendisse autem Ieremiam dextram, & dedisse Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israel.

Istæ certè visiones admirabiles manifestè demonstrant, Iudam Machabæum gratissimum fuisse Deo; & non sua virtute, sed Dei omnipotẽtis peculiari auxilio victorias tam multas & tam præclaras de suis hostibus reportasse. Pugnauit enim cum parua manu militum, primò cum quatuor Ducibus Antiochi Epiphanis Regis Syriæ, & cum quatuor eorum magnis exercitibus; & de omnibus victoriam reportauit. Primus Dux Antiochi fuit Apollonius, de quo sic loquitur Scriptura diuina: *Et congregauit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam & magnam ad bellandum contra Israel. Et cognouit Iudas, & exijt obuiàm illi; & percussit, & occi-*

1. Mach. 3.

occidit illum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt: & accepit spolia eorum, & gladium Apollonij abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus. Alter Dux Antiochi Seron fuit, de quo sic legimus in eodem loco: *Et audiuit Seron Princeps exercitus Syriæ, quòd congregauit Iudas congregationem fidelium & Ecclesiam secum, & ait: Faciam mihi nomen; & glorificabor in Regno, & debellabo Iudam, & eos qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum Regis. Et præparauit se; & ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarij, vt facerent vindictam in filios Israel. Et appropinquauerunt vsque ad Bethoron: & exiuit Iudas obuiàm illi cum paucis. Vt autem viderunt exercitum venientem sibi obuiàm, dixerunt Iudæ: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam & tam fortem, & nos fatigati sumus ieiunio hodie. Et ait Iudas: Facile est concludi multos in manus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis, & in paucis; quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est,*&c. *Vt cessauit autem loqui, insiluit in eos subitò, & contritus est Seron, & exercitus eius in conspectu ipsius.* Tertius Dux fuit Nicanor cum Ptolomęo & Gorgia, qui cum quadraginta millibus peditum, & septem millibus equitum, vene-

Ibid.

1. Mach. 4. & 8.

venerant ex mandato Regis Antiochi, vt delerent omnem gentem Iudæorum. Sed

1. Mach. 4. contrà accidit; nam Iudas ait suis: *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Et exierunt de castris in præliũ, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contritæ sunt gentes, & fugerunt in campum; nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio. Et Iudas reuersus est ad spolia castrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas; & conuersi hymnum canebant, & benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericordia eius.*

Ibid. Quartus Dux fuit Lysias, qui anno sequente venit cum sexaginta millibus peditum electorũ, & quinque millibus equitum. Et occurrit illis Iudas cum decem millibus militum, & commiserunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum; & reliqui fugerunt, & Lysias inglorius abiit Antiochiam. Deinde pugnauit Iudas cum finitimis gentibus, ac

1. Mach. 5 præcipuè cum quatuor: primùm cum Idumæis, quos percussit plaga magna. Deinde

Ibid. cum Ammonitis, quorum Dux erat Timotheus, & habebat manum fortem, & populum copiosum: & commisit Iudas cum eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eius.

eius. Tertiò cum Galaaditis multa prælia Iudas commisit, vbique victor euadens. Quartò cum Galilæis Simon frater Iudæ, & ex ipsius Iudæ mandato multa quoque prælia felicissimè fecit.

Ibid.

Ibid.

Post hæc, Antiocho Epiphane defuncto, Antiochus Eupator eius successor venit in Iudæã cum exercitu copiosissimo centum & decem millium peditum, & equitum quinque millium, & curruum falcatorum trecentorum. Vicit autem tam ingentem exercitum Iudas, primùm oratione & ieiunio triduano armatus, deinde gladio cum suis paucis aduersus multitudinem hostium fortiter pugnans: sic enim & plurimos occidit, & reliquos in fugam egit, & tandem ad pacem & amicitiam Regem compulit.

1. Mach. 6.
2. Mach. 13

Denique, cum Demetrio Antiochi Eupatoris successore postrema duo bella Iudas fecit. Sed tamen non ipse per se Rex ad bellum venit, sed misit Duces suos, Alcimũ & Bacchidem, qui tamen nihil profecerunt. Deinde misit Nicanorem cum exercitu magno: sed Iudas cum solis tribus millibus militum, exercitum illum contriuit; & primus omnium periit Nicanor, qui superbè nimis & arroganter locutus fuerat, dicens: *Nisi traditus fuerit Iudas, & exercitus eius in manus meas; continuò cùm regressus fuero in pace,*

1. Mach. 7.

pace, succendam domum istam, templum vide-
1. Mach. 9. licet Dei. Postremò addidit Demetrius, audita morte Nicanoris, mittere in Iudæam Bacchidem & Alcimum cum ingenti exercitu; in quo vltimo prælio, cùm per totam diem pugnatum esset ab octingentis militibus Iudæ aduersus viginti millia peditum, & duo millia equitum, is fuit exitus prælij, vt Dux Regis Demetrij amiserit exercitum copiosum, & exercitus Domini amiserit Ducem fortissimum Iudam. Hinc Scriptura sancta encomiũ illud de Iuda contexuit:
1. Mach. 3. *Et dilatauit* Iudas *gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in prælijs, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos perscrutans eos: & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis: & repulsi sunt inimici eius præ timore eius, & omnes operarij iniquitatis conturbati sunt, & directa est salus in manu eius. Et exacerbabat Reges multos, & lætificabat Iacob in operibus suis, & in sæculum memoria eius in benedictione. Et perambulauit ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis, & auertit iram ab Israel. & nominatus est vsque ad nouissimum terræ.*

Sed vnum est, in quo videtur Iudas aliquid

quid humani passus, Deo hoc permittente, ad instructionem Principum ceterorum: siquidem audita gloria Romanorum, misit ad eos Legatos, ac petiit amicitiam eorum; vt amicitia illa fretus, deinceps liber esset ab infestationibus Regum Græcorum. Atque exemplum Iudæ secuti sunt posteà fratres eius Ionathas & Simon, qui post illum, Principatum Iudæorum obtinuerunt; vterque enim amicitiam Romanorum honorifica legatione missa petiit, & obtinuit. Sed vt ostenderet Dominus, non debuisse Iudam, qui tot & tam manifestis signis auxilium Dei præsentissimum semper agnouerat, aliquid de spe illa sua in Deum concepta remittere, neque vllam eius partem in Romanos idololatras deriuare, permisit vt primo quoque tempore post amicitiam cum Romanis contractam, in prælio Iudas ipse occideretur: iam enim non aderant duo illi cælestes milites, qui mediũ tenentes Iudam ab omni ictu lanceæ vel gladij protegebant. & quod Iudæ contigit, idem & fratribus accidit: vterque enim post initam societatem cum Romanis interfectus fuit.

1.Mach.8.

1.Mach.9.
2.Mach.10

Neque hæc dico, quòd existimem Iudam Machabæum ob amicitiam cum Romanis initam, à gratia Dei Omnipotentis excidisse: absit enim à me iudicium tam temera-

R rium.

rium. Nam si Rex Iosaphat, qui cum Achabo Rege impio & idololatra affinitatem contraxerat, & fœdus in bello inierat, audiuit à nuntio Dei : *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia iungeris, & idcircò iram quidem Domini merebaris ; sed bona opera inuenta sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.* Quanto magis de Iuda Machabæo credendum est, eum ob amicitiam cum Romanis initam non excidisse à gratia Dei ; cùm & Romani minùs impij fuerint quàm Achab ; & Machabæus opera bona plurima, & fortasse gratiora Deo fecerit, quàm Iosaphat.

2.Paral. 19

LI.

LIBER III.

Hic poſtremus liber continet Vitas ſanctorum Principum Teſtamenti noui.

VITA ET VIRTVTES THEODOSII IMP.

RIMVS Chriſtianus Imperator, Conſtantinus Magnus & planè egregius fuit. Sed quoniam Vitam eius ſcripſit Euſebius Cæſarienſis hæreticus Arianus, & ab illo hauſerunt, quidquid ſcriptis de rebus eius geſtis mandarunt, Socrates, Sozomenus, & alij poſteriores; ideò vitam illam prætermittendam mihi eſſe exiſtimaui; præſertim cùm hiſtorias Euſebij Gelaſius Papa inter ſcripta apocrypha retulerit. Gratian. diſt. 15.

Poſt Conſtantinum, celeberrimus & religioſiſſimus Theodoſius fuit, quem ſanctus Ambroſius non dubitat inter eos connumerare, qui ſtatim ab obitu in cælum aſcendunt.

dunt. Sic enim loquitur in Oratione funebri de eius laudibus habita ad populũ: *Conuertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, in quam festinauit ingredi Theodosius.* & paulò infrà: *Absolutus igitur dubio certamine, fruitur nunc augustæ memoriæ Theodosius luce perpetua.* & infrà: *Manet ergo in lumine Theodosius, & Sanctorum cœtibus gloriatur.* Et quoniam potuisset illi obiici peccatũ cædis Thessalonicensis, respondet in eodem loco idem sanctus Ambrosius, dicens: *Dilexi virum, qui magis arguentem quàm adulantem probaret. Strauit omne quo vtebatur insigne regium, defleuit in Ecclesia publicè peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat. Gemitu & lacrymis orauit veniam. Quod priuati erubescunt, non erubuit Imperator publicè agere pœnitentiam. Neque vllus posteà dies fuit, quo non illum doleret errorem.* Sancto Ambrosio sanctum adiungamus Augustinum. Hic in libro quinto de Ciuitate Dei miris laudibus Cap. 26. effert fidem & pietatem Imperatoris Theodosij, quem dicit in bello magis orando quàm feriendo pugnasse: & hoc tam manifestum fuisse omnibus, vt etiam Claudianus Poëta Gentilis de eo cecinerit:

O nimiùm dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti!

& enumeratis bonis operibus eius, concludit:

dit: *Hæc ille ſecum, & ſi quæ ſimilia, quæ enumerare longum eſſet, bona opera tulit, ex iſto temporali vapore cuiuſlibet culminis & ſublimitatis humanæ, quorum operum merces eſt æterna felicitas, cuius dator eſt Deus, ſolis veraciter piis.*

Addam & tertium teſtem pietatis Theodoſij ſanctum Paulinum Nolę Epiſcopum. Hic in epiſtola nona ad Seuerum, loquens de laudatione ſua in Theodoſiũ, *Non tam,* inquit, *Imperatorem, quàm Chriſti ſeruum, non dominandi ſuperbia, ſed famulandi humilitate potentem, nec Regno, ſed fide Principem prædicaui.* Denique Ruffinus, qui eodem tempore vixit, in libro vndecimo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſic loquitur: *Igitur* Theodoſius *præparatur ad bellum, non tam armorum telorumq́ue, quàm ieiuniorum orationumq́ue ſubſidiis: nec tam excubiarum vigiliis, quàm obſecrationum pernoctatione munitus. Circuibat cum Sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apoſtolorum thecas iacebat cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida Sanctorum interceſſione poſcebat.* & paulò infrà: *Tunc Theodoſius, vt cõuerſas ſuas acies vidit, proſtratus in conſpectu Dei, Tu, inquit, omnipotens Deus noſti, quia in nomine Chriſti Filij tui vltionis iuſtæ prælia iſta ſuſcepi: ſi ſecùs, vindica in me: ſi verò cum cauſa probabili,* Cap. 35.

& in te confisus huc veni, porrige dexteram tuam, ne fortè dicant gentes, Vbi est Deus eorum? & paulò pòst: *Etenim compertum est, quia post illam Imperatoris precem quam Deo fuderat, ventus ita vehemens exortus est, vt tela hostium in eos qui iecerant retorqueret: cumq; magna vi persistente vento, omne iaculum missum ab hostibus frustraretur: fracto aduersariorum animo, seu potiùs diuinitus repulso; Eugenius* Tyrannus *ante Theodosij pedes vinctis post terga manibus adducitur, ibiq; finis vitæ eius & certaminis fuit.* Ex his quatuor testibus omni fide dignissimis facilè potest intelligi, Theodosium nostrum non solùm pium fuisse Principem, sed etiã cum Moyse & Iosue, cum Dauide & Ezechia posse conferri, ad quorum preces Deus cum eorum hostibus manifestè pugnabat.

Sed vt ordine res eius gestæ intelligantur, adferemus in medium ea omnia, quæ Theodoretus in Historia sua literis mandauit: quamuis enim res easdem Socrates & Sozomenus scripserint, tamen Theodoretus maiori fide dignus est; cùm Socrates & Sozomenus labe hæreseos Nouatianæ infecti fuerint, & de Sozomeno scribat sanctus Gregorius in epistola ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, Sozomenum in Historia sua multa mentiri: quod etiam de Socrate

Lib. 6. ep. 31.

Socrate dici poteſt, vt nos oſtendimus in libro de Clericis, capite vigeſimo. Sic igitur Theodoretus ſcribit: Per idem tempus Lib. 5. c. 5. Theodoſius, vir cùm ob maiorum ſplendorem, tum ob ſuam ipſius fortitudinem percelebris, & propterea in inuidiam non ab illis modò qui pares erant dignitate, verùm etiam à tribulibus ſuis vocatus, in Hiſpania vbi & natus erat & educatus, ætatem degit. Itaque Imperator incertus animi quid ageret, (quippe barbaros adeò inſolentes effecerat victoria, vt difficiles admodum expugnatu tum eſſent, tum viderentur:) tandem ſibi perſuaſit, ſi Theodoſium Ducem belli gerendi conſtitueret, Imperium malis, in quibus verſabatur, penitus liberatum iri. Quare confeſtim Theodoſium euocat ex Hiſpania, Ducem creat, & cum exercitu, quem in vnum collegerat, mittit. Qui fide communitus, alacri animo & erecto iter ſuſcipit: & ingreſſus in Thraciam, barbaroſque ex aduerſo venientes conſpicatus, aciem veluti prælium facturus inſtruit: facta autem leui pugna, cùm barbari Romanorum impetum ſuſtinere non poſſent, aciem deſerunt, atque terga dantes, fugæ ſe mandant; quos Romani quantum poterant perſequuntur, magnaq; barbarorum fit cædes: nam non à Romanis ſolùm,

 ſed

ſed ab ſe mutuò interfecti ceciderunt. Quare cùm quamplurimi eſſent ad hunc modum trucidari, & pauci qui latêre potuerant Iſtrum traieciſſent; Dux ille longè præſtantiſſimus Theodoſius, copiis ſuis in vrbes vicinas diſtributis, ad Imperatorem Gratianum celerrimè, quò ſuæ victoriæ ipſe nuntius eſſet, proficiſcitur. Atque cùm Imperator, quæ narrabat, ne credibilia quidem putaret, & factum ſupra modum miraretur: illi, quos ſtimuli pungebant inuidiæ, aiunt, eum fugæ ſe dediſſe, & exercitum
Lib.5.c.6. amiſiſſe. Theodoſius igitur poſtulat ab illis qui contradicerent, vt nuntios mittant, perque eos multitudinem barbarorum interfectorum diligenter cognoſcant: facile enim eſſe, ex ſpoliis numerum perdiſcere. Cui orationi aſſenſus Imperator, miſit nuntios qui res geſtas explorarent, eique poſteà referrent. Duci autem optimo Theodoſio interim apud Gratianum commoranti, diuina quædam viſio ab ipſo omnium Rectore Deo obiecta eſt. Videbatur enim videre diuinum Meletium Eccleſiæ Antiochenæ Præſulem, chlamydem ſibi Imperatoriam iniicere, & coronam illi honori conuenientem capiti imponere. Quæ cùm noctu ſecundùm quietem vidiſſet, prima luce cuidam ex familiaribus indicauit. Ille ſomnium

nium manifeſtum eſſe dixit. Ac perpauci dies iam interceſſerāt, cùm redeunt nuntij, qui ad res à Theodoſio geſtas cognoſcendas profecti fuiſſent; retuleruntque permulta barbarorum millia trucidata eſſe. Itaque Imperator iam pro certo perſuaſum habēs, ſe non ſine ſummo Imperij commodo eum delegiſſe, Imperatorem quoque deſignauit, & illis Imperij partibus, quas Valens rexerat, ei commiſſis, ipſe in Italiam contendit, Theodoſiumque in Imperij partes ei aſſignatas dimiſit. Qui vt primùm Imperium obtinuit, Eccleſiis præ ceteris rebus diligenter proſpicere cœpit, & vt Epiſcopi ſuæ ditionis Conſtantinopolim ire maturent, admonet: nam ſola ea Imperij pars Ariana labe paſſim commaculata fuit; pars autem verſus Occidentem ab ea libera permanſit: ſiquidem Conſtantinus filius Conſtantini Magni natu maximus, & Conſtans minimus natu, paternam fidem integram conſeruabant: quin etiam Valentinianus Imperator Occidentis veram pietatem ſinceram & incorruptam cuſtodiebat. Imperij verò pars quæ ſpectat ad Orientem, ex multorum nequitia Arianam labem contraxit, ob nimiam Conſtantij Imperatoris facilitatem, & improbam Valentis item Imperatoris nequitiam.

R 5 Per

Per idem tempus Iustina Valentiniani senioris coniux, & Valentiniani iunioris mater, Arianæ doctrinæ femina, quæ viuente marito occultare studuit, cùm filij sui mollem & flexibilem animum cerneret, proferre cœpit audaciùs. Adolescens autem matris monita vsui sibi fore arbitratus, primùm cum Ambrosio communicat, ratus si hunc ad suam perduceret sententiam, se alios facilè superaturum. At Ambrosius reuocat illi in memoriam paternam pietatem, & simul exponit doctrinarum differentiam, & quo modo hæ, id est Catholicæ, cum doctrina Domini & Apostolorum prædicatione conueniunt; illæ verò, id est hæreticæ, ab vtraque dissentiant, & legibus Ecclesiæ, Spiritus sancti instinctu sancitis, perspicuè repugnent. Adolescens verò, vtpote adolescens, & à matre errore cæcata incitatus, tantum aberat vt Ambrosij orationi assentiretur, vt etiam iracundia inflammatus, Ecclesiæ parietes turmis peditum tum graui tum leui armatura tectorum, circumsideret. Vbi autē fortissimum illum bellatorem his rebus minimè perterrefactum videt, (eas enim pro laruis, quæ ad terrendos pueros obiici solent, habebat Ambrosius) tandem bile commotus, palàm dat ei mandatum, vt è sacri templi vestibu-

lis

lis egrediatur. Tum Ambrosius, Non sum istud, inquit, facturus, neque ouile ouium proditurus lupis, neque blasphemiæ auctoribus sacrosanctum Dei templum traditurus; sed si libet me interficere, hîc intus vel cuspide hastæ, vel gladio confodito; sum enim cupidè ac libenter hanc cædem excepturus. Longo autem tempore pòst, vbi Cap.14. Maximus de facinore contra præclarissimum veritatis præconem Ambrosium per Valentinianum admisso certior factus est; scribit ad Valentinianũ literas, hortaturque vti tum à bello contra pietatem faciendo desistat, tum ne paternam pietatem prodere moliatur; postremò minatur, bellum, si non obtemperet, se contra eum suscepturum. atque quod literis significauerat, factis præstitit: nam collecto exercitu Mediolanum, vbi ætatem agebat Valentinianus, maturè contendit: cuius aduentu cognito, Valentinianus fugit in Illyricum, iam edoctus experientiâ quid commodi maternum attulisset consilium. Theodosius autem omni laude cumulatus Imperator, cùm certior factus esset tam de rebus ab adolescente Valentiniano Imperatore gestis, quàm de Tyranni Maximi literis; scribit ad Valentinianum, non debere eum mirari, quòd sibi Imperatori terror incussus fuerat, & robur Tyran-

Tyranno adiunctum : nam Imperatorem armis pietatem impugnasse ; Tyrannum eamdem defendisse. Atque illum hac prodita, inermem in fugam coniectum, hunc ea veluti armis munitum, eum illa nudatum deuicisse; pietati enim eius legislatorem fauere. Ista quidem, cùm longè à Valentiniano abesset, scripsit Theodosius. Atque simul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei subsidio, illumque iam è proprio Imperio eiectum, & ad suam ditionem accedentem conspicatus, primò animo eius adhibet curationem, impietatis morbum altiùs insitum euellit, & ad pietatem paternam reducit: deinde iubet bono animo esse: contra Tyrannum bellum gerit, sine sanguinis effusione adolescenti restituit Imperium, & Tyrannum interficit: nam rem iniustam se facturum putauit, & fœdera cum Gratiano pacta violaturum, si non pœnas de interfectoribus suis repeteret.

Cap. 16. Post Theodosij illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis accessit Imperatorem, oraturus vt ex vrbibus Arianorum conuentus eiiciat. At Imperator, postulationem illam nimis seueram & inhumanam arbitratus, reiecit. Sapientissimus igitur Amphilochius, re ad tẽpus tacita, aliam rationem ad id quod volebat obtinendum, eamque

eamque planè memorabilem excogitauit: nam cùm alio tempore fortè intra palatium esset, videretque astanti Imperatori filium suum Arcadium, qui nuper Imperator creatus fuerat; ipsum Imperatorem Theodosium, vt mos est, salutauit ille quidem, sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumque salutare. At Amphilochius respondit, satis esse quòd ei honorem habuerat. Itaque Theodosius rem acerbè & grauiter ferens, probrum filio obiectum, iniuriæ loco sibiipsi illatæ numerauit. Tum sapientissimus Amphilochius declarans Imperatori quod animo instituebat, contenta voce, Vides, inquit, ô Imperator, quàm ægrè ignominiam filij tui patiaris, imò verò illis qui eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, huius vniuersitatis rectorem Deum eos qui contra Filium suum vnigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tamquam ingratos erga Seruatorem & Patronum suum odio prosequi. Cuius institutum cùm hoc pacto cognouisset Imperator, facta eius dictaque simul admiratus, legem protinus conscripsit, quæ vetabat conuentus ab hæreticis agi. Verùm omnes communis humani generis aduersarij tendiculas

diculas vitare, non adeò facile est : quapropter admirabilis ipse Imperator, humanæ naturæ particeps, à perturbationibus minimè vacuus fuit; quippe immoderata animi concitatione cum iusta iracundia coniuncta, facinus crudele commisit. Quod quidem ad legẽtium vtilitatem hoc loco commemorabo : nam eiusmodi profectò est, vt Imperator iste admirabilis ob id tum in crimen meritò vocari, tum contrà summa laude ac prædicatione efferri debeat.

Cap. 17. Thessalonica vrbs est, amplissima illa quidem & multis hominibus frequentata: quæ tametsi subiecta est ditioni Macedonum, præ cunctis tamen vrbibus Thessaliæ, Achaiæ, & aliarum gentium plurimarum, quas Præfectus Illyriæ moderatur, primas obtinet. In hac ciuitate cùm fortè seditio concitata esset, magistratus aliquot obruti lapidibus fuere, & grauibus contumeliis vexati. Quibus rebus nuntiatis, Imperator bile accensus, flammas neutiquam repressit iracundiæ; sed illius arbitrio permisit pronuntiandæ sententiæ de supplicio Thessalonicensibus irrogandæ potestatem. Iracundia igitur hanc auctoritatem nacta, gladios contra omnes distrinxit, & insontes pariter cum sontibus trucidauit : nam septem hominum millia, vti ferunt, interfe-

cta

cta fuerunt. in qua occiſione non iudicium anteceſſerat, neque auctores tam horrendi facinoris iuſta & legitima ſententia condemnati; ſed omnes ſimul, veluti ſpicæ in meſſe deſectæ, conciſi fuerunt. Hac miſeranda & lugubri calamitate cognita, Ambroſius Imperatori Mediolanum aduentanti, & in ſacrum templum ingredi cupienti, extra ſacra veſtibula obuiàm procedit, vetatque in templum intrare, & his ferè verbis eum affatur: Eſt veriſimile, ô Imperator, te ignorare cædis abs te patratæ magnitudinem, neque poſt ſedatam iracundiá admiſſum facinus peruidere: nam Imperatorius fortaſſe Principatus peccatum agnoſcere non ſinit, ſed poteſtas offundit rationi caliginem. Verùm quæ ſit natura noſtra, & quàm fragilis ac fluxa, conſiderandum eſt, & in auitum puluerem ex quo orti ſumus, & in quem recaſuri, acies mentis intendenda; neque ipſe ſplendore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatem ignorare debes. Quin etiam illis imperas, qui & eiuſdem ſunt naturæ participes, atque adeò conſerui: vnus enim Dominus omnium & Rex, huius vniuerſitatis fabricator, Deus. Quibus igitur oculis intueberis templum illius, qui eſt omnium Dominus? quibus pedibus ſanctum illud ſolum

ſolum calcabis? quî, quæſo, manus iniuſta cæde & ſanguine reſperſas extendere audebis, & iiſdem ſacroſanctum Corpus Domini accipere? aut quomodo venerandum eius Sanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubente tantum ſanguinem tam iniquè effudiſti? Recede igitur, & ne conare nouo ſcelere ſcelus antè editum augere: ſed capeſſe vinculum, quo vt ligeris, Dominus omnium cælitus ſententiam dat. quod quidem vinculum vim habet & morbum animi depellendi, & te ad ſanitatem reſtituendi. Huic orationi obſecutus Imperator, (nam diuinis educatus eloquiis accuratè norat, tum quæ eſſent officia Sacerdotis, tum quæ Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis ſpatio dilapſo (octo enim menſes iam prætererant) Seruatoris natalitia fuere celebrata. Imperator autem conſidet in palatio lamentis ſe dedens, & magnam vim profundens lacrymarum. Quod cùm animaduertiſſet Ruffinus, qui tum Magiſter aulæ fuit, magnaque apud Imperatorem auctoritate, vtpote familiaritate ei coniunctior; ad illum accedit, rogat cauſam fletus. Tum Imperator lugens acerbiùs, & maiorem in modum flens, Tu, inquit, Ruffine ludis; nam quantis in malis verſer, non

ſentis.

ſentis. Ego verò gemo, & meam ipſius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad ſacrum templum ſeruis & mendicis pateat, liberque illis ad Dominum ſuum deprecandum detur introitus; mihi autem non modò ad illum locum, verùm etiam ad cælum ipſum acceſſus præcluſus ſit: nam venit mihi in mentem ſententiæ à Domino prolatæ, quæ palàm dicit: *Quemcumque ligaueritis ſuper terram, erit ligatus & in cælis*. Cui Ruffinus, Curram, inquit, ſi placet, ad Epiſcopum, ei ſupplicabo, perſuadeboque vt tua ſoluat vincula. At non eſt, inquit Imperator, tibi morem geſturus: noui enim adeò iuſtam Ambroſij ſententiam, vt non metu poteſtatis Imperatoriæ ſit legem Dei violaturus. Verùm cùm inſtaret Ruffinus, polliceretur que ſe Ambroſio perſuaſurum, Imperator iubet properè abire, ipſeque falſa ſpe inductus, & Ruffini confiſus promiſſis, paulò pòſt ſequitur. Vt primùm autem Ruffinum diuus vidit Ambroſius, Videris mihi, inquit, Ruffine, canum impudentiam imitari: nam tametſi tuo ſuaſu tam crudelis facta eſt cædes, tu tamen ita perfricuiſti os, vt nec pudeat nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei inſaniuiſſe. Vbi verò Ruffinus obnixè eum orauerat, dixeratque Imperato-

rem breuî adfuturum; sanctus Ambrosius diuino zelo accensus, Ego, inquit, Ruffine, prædico, me illum ab introitu sacri vestibuli prohibiturum: quòd si Imperium mutarit in tyrannidem, cædem lubens equidem accipiam. Quibus auditis, Ruffinus Imperatori per nuntium significat, hortaturque vt maneat in palatio. Quæ cùm Imperator in medio foro accepisset, Eo, inquit, illuc nihilominùs, quò iustas debitasque contumelias subeam. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, nõ ingreditur in templum ille quidem, sed ad Episcopum, qui in ædicula salutatoria sedebat, accedens, obsecrat vt vincula illi soluat. At Ambrosius eius aduentum dixit esse tyrannicum, eumque ipsum contra Deum insanire, & illius leges proterere. Tum Imperator, Non obstinato animo, inquit, leges sancitas impugno, neque sacra vestibula per nefas introire cupio; sed oro, vti mihi soluas vincula, & proponas tibi ante oculos clementiam illius, qui est Dominus omnium; & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorum suorum pœniteat, patefecit. Cui Ambrosius, Quam tu, inquit, pœnitentiam post tam graue scelus admissum ostendis? quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu sananda adhibuisti?

Tuum

Tuum eſt, inquit Imperator, medicamenta oſtendere, eaque temperare, & vulnera quæ ægriùs curantur obligare: meum autem, quæ ſunt adhibita accipere. Tum diuus Ambroſius, Quoniam, inquit, iracundiæ permiſiſti iudicium, & non rectæ rationi, ſed animo irato obſecutus, ſententiam pronuntiaſti: conſcribe legem, qua deinceps ſententiæ per iracundiam pronuntiatæ, irritæ ſint & nullius momenti: cognitioneſque cauſarum de cæde & publicatione bonorum ad triginta dies ſcriptis proditæ maneant, vti recta ratione de illis iudicium des; atque diebus illis confectis, qui decreta illa ſcripſerint, mandata tua tibi oſtendant. Ac tum quidem compreſſa iracundia, ratione ſola cauſam expendens, inquires in decreta, & ita perſpicies, iniqua ſint, an æqua. quòd ſi iniqua deprehenderis, certum eſt, ea decreta ſcriptis mandata te dilaceraturum; ſin æqua, confirmaturum; ſicque manifeſtè intellecturum, numero dierum interiectorum nihil de auctoritate decretorum rectè ſancitorum omnino detractum eſſe. Iſtud conſilium Imperator, quoniam prudentiſſimum eſſe cenſebat, libenter amplexatus, iubet extemplò legem conſcribi, ſuaque ſubſcriptione confirmat. Qua re confecta, diuus Ambroſius eius vincula ſoluit. Itaque

Imperator fidelissimus in sanctum templũ ingressus, non stans Dominum precatus est, neque genibus flexis; sed pronus humi abiectus versum illum Dauidis recitauit: *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundùm verbum tuum*. atque capillos manu lacerans, frontem ferire, lacrymarum guttis solum rigare, veniamque supplex petere cœpit. Vbi autem tempus postulauit vt dona sacræ mensæ offerret; surgit, atque non minorem lacrymarum vim quàm anteà effundens, in sanctuarium ingressus est. Cùm verò, vti solebat, obtulisset, intus prope cancellos mansit. At rursus magnus ille Ambrosius non conticuit quidem, sed locorum differentiam eum docuit. Ac primùm sciscitatur, ecqua re egeret: & cùm respondisset Imperator, se expectare diuinorum mysteriorum perceptionem; significat illi per primarium Diaconum, qui ei ministrabat, ad loca interiora solis Sacerdotibus aditum patere; eademque aliis omnibus inaccessa esse. Iubet igitur vt exeat, & cum reliquis laicis consistat: nam purpura, inquit, Imperatores facit, non Sacerdotes. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imperator fidelissimus, responditque se non animi cõfidentia inductum mansisse intra cancellos, sed hanc consuetudinem

Con-

Constantinopoli didicisse; quare habeo etiam, inquit, pro hac medicina gratiam.

Tantis & tam eximiis virtutibus enituit tum Episcopus, tum Imperator. Vtrumque enim admiror; alterum propter ingenuam loquendi libertatem, alterum propter facilem obedientiam: & illum propter diuini zeli ardorem, alterum propter sinceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illustri illo Episcopo didicerat, etiam cùm reuertisset Constantinopolim obseruauit: nam cùm diuino quodam festo ad templum veniret, statim vt dona sacræ mensę obtulerat, exiuit. Atque cum Nectarius, qui id temporis illius Ecclesiæ Antistes fuit, rogaret, cur non maneret intus, gemens inquit: Ægrè tandem didici, quid inter Imperatorem intersit & Episcopum; ægrè tandem reperi veritatis magistrum; nisi solum Ambrosium noui Episcopum, dignum eo nomine. Tantum commodi reprehensio à viro virtute præstanti adhibita, secum apportare solet.

Alia porrò causa suppetebat huic Imperatori, ex qua similiter vtilitatis percepit non parum: nam coniux eius Placilla numquam destitit diuinas leges ei in memoriam redigere; seque primùm eisdem accuratè ipsa erudierat: siquidem e non Imperato- Cap. 18.

 rio

rio principatu se insolenter extulit, sed diuinum quo flagrabat desiderium augere studuit; quippe beneficij magnitudo amorem erga Dominum multò reddidit ardentiorem. Itaque ad eos subleuandos, qui mutila corpora, membraque omnia labefactata haberent, nihil non diligentiæ & curæ adhibuit; atque ad eam rem non seruorum opera vsa est, sed illa ipsa hoc fungi ministerio, adire eorum hospitia, & singulis necessaria suppeditare voluit. Simili quoque ratione Ecclesiarum hospitia visere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique alia munera obire, quæ serui & ancillæ exequi solent. Atque illis, qui eam ab hoc genere ministerij auocare studebant, respondit; Aurum distribuere decere Imperatorem, se autem pro ipso Imperio ei qui idipsum dederat, illam operam offerre debere. Quin etiã crebrò solebat marito dicere: Semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam sis. Ista assiduè animo complectens, non te ingratum ostendes erga patronum; sed Imperium quod suscepisti, iustè & legitimè gubernabis; atque eo ritè administrando, eum qui ipsum donauerit,

augu-

augustè sanctéque coles. Eiusmodi sermonibus semper habitis, semina virtutum animo eius mandata præclarissimè commodissimeque rigauit. Ista quidem ante virum migrauit è vita: post cuius mortem non ita diu facinus quoddam fortè fortuna commissum accepimus, quod incredibilem amorem Imperatoris quo eam complexus est, perspicuè patefecit. Cap.19.

Imperator crebritate bellorum coactus, nouum quoddam & peregrinum tributi genus ciuitatibus imposuit: quod quidem Antiochia non tulit; sed plebs, cùm videret eos à quibus exigebatur tributum, propter inficiationem suspendi, tum alia patrat maleficia, quæ multitudo imperita occasionem seditionis nacta patrare solet, tum statuam æneam Placillæ Imperatricis deturbat, & per magnam vrbis partem trahit. Quibus auditis, Imperator, vt par erat, grauiter commotus, omnia priuilegia vrbi illi adimit, & principatum Laodiceæ vicinæ ciuitati tradit; quippe istud Antiochenos grauissimè laturos existimauit. postremò se vrbem incensurum, penitusque vastaturum minatur, atque adeò in pagum redacturum. Porrò Magistratus quosdam in illo audaci facinore deprehensos priùs interfecerunt, quàm de ipsa tragica clade Imperator cer-

tior factus esset. Imperator autem quamuis omnia quæ fuerat minatus, imperauit fieri; tamen lex, quæ hortatu magni illius Ambrosij lata erat, obstabat quò minùs fierent. Vbi verò nuntij, qui vrbi Imperatoris minas exponerent, eò adueniunt, nempe Elobocus Dux exercitus, & Cæsarius Præfectus palatij; omnes minis illis perterriti in magno metu erant. At virtutis athletæ, qui ad montis radices habitabant, quique multi erant, & viri optimi, hos duos monere & hortari cœperunt. Ex quorum numero fuit sanctissimus Macedonius. Iste in montium verticibus vitam agens, noctes diesque omnium Seruatori sinceras preces offerebat: qui neque Imperatoris violentiam pertimescere, neq; de potestate eorum qui missi erant, laborare visus est: sed in vrbe media, prehenso alterius pallio, ambos ex equis descendere iubet. Illi verò cùm viderent senem statura exigua pannis sordidis amictum, primò indignari quidem; sed vt primùm à quibusdam eorum qui antecedebant, viri illius virtutem didicerunt; desiliunt ex equis, illius genua amplecti, veniam denique petere cœperunt. Macedonius diuina imbutus sapientia, tali oratione eos compellat: Dicite, viri charissimi, Imperatori hæc verba, non solùm Imperatorem

esse,

esse, sed etiam hominem : itaque ne oculos tantummodò ad Imperium adiiciat, sed suam etiam naturam mente contempletur. Nam cùm homo sit, illis imperat qui sunt eiusdem naturæ participes; humanam autem naturam ad imaginem & similitudinem Dei fabricatam esse. Quare ne tam crudeliter & inhumanè imaginẽ Dei è medio tolli iubeat: nam bilem mouet opifici, cùm eius imaginem contumeliosè tractet. Consideret enim quàm iniquo animo tulerit ipse æneam imaginem coniugis contumelia affectam esse; se tamen in imaginem Dei contumeliosum esse non dubitare. Ac quantum intersit inter imaginem inanimam & animatam, viuam & ratione præditam, omnibus qui sunt ratione præditi perspicuum est. Illud prætereà secum cogitet, nobis perfacile esse pro vna ærea imagine multas fabricare: sed eum omnino non posse facere vel pilum vnum illorum qui interfecti sunt. Hac audita oratione, viri illi admirabiles eam ad Imperatorem retulerunt: qua cùm eius iracundia restincta esset, pro minis quas iactauerat, scripsit literas quibus se purgabat, iræque causas in illis exposuit. Non oportebat, inquit, si quid à me peccatum esset, coniugem summis laudibus meritò decorandam, post mor-

tem tantam contumeliam ſubire; ſed ſi qui mihi ſuccenſuiſſent, in me furentis animi impetus conuertere debuiſſent. Adiunxit etiam, ſe acerbè tuliſſe, & valdè animo diſcruciatum eſſe, cùm intellexiſſet quoſdam à Magiſtratibus trucidatos fuiſſe. Iſta quidem à me ſunt propterea commemorata, tum quòd iniquum putabam, vt libertas loquendi à Macedonio monacho longè præſtantiſſimo vſurpata, obliuione deleretur, tum perutilem illam legem magni Ambroſij ſuaſu conſcriptam omnium oculis ſubiicere cupiebam.

Cap. 20. His confectis rebus, Imperator fideliſſimus omne ſuum ſtudium ad errorem gentilium euertendum tranſtulit, legeſque promulgauit, quibus imperatum erat, vt ſimulachrorum fana diruerentur. Nam Conſtantinus Magnus omnibus præconiis meritò efferendus, videns adhuc orbem terræ cæco errore furentem, tametſi vetuit omnino dæmonibus hoſtias immolari; non tamen eorũ delubra demolitus eſt, ſed mandatum ſolùm dedit, ne quiſquam ad ea accederet; quin etiam iſtius filij ſunt paterna diligenter perſecuti veſtigia. Iulianus autem impietatem renouare, & flammam veteris fraudis iam pridem extinctam de integro accendere laborauit. At cùm Iouianus Imperio

perio potitus esset, simulachrorum cultum omnino vetuit. Valentinianus quoque ille magnus eisdem legibus Europam præclarè gubernauit. Ceterùm Valens, sicut aliis omnibus permisit potestatem, eam quam vellent religionem amplectendi, & eos colendi deos, quos ipsi pro diis haberent; ita aduersus solos doctrinæ Apostolicæ propugnatores bellum continenter gessit. Itaque toto tempore quo ille regnabat, ignem in aris accendere, libamenta & hostias simulachris immolare, gentiles non destiterunt. Quæ omnia cùm fidelissimus Imperator Theodosius pro certo comperisset, extirpauit radicitus, & sempiterna obliuione obruenda curauit. Atque ex Episcoporum numero Marcellus Apamearum Antistes, vir in rebus omnibus longè præstantissimus, lege Imperatoris, tamquam machina bellica, omnia delubra vrbis cuius Episcopus erat, prorsus expugnauit. Theophilus quoque Alexandrinus Episcopus, vrbem suam errore in simulachris colendis liberauit. Cap.21. Cap.22.

Iam verò Imperator, cognita morte Valentiniani iunioris, & Eugenij tyrannide, in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monasticum vitæ genus excolens, vixit in Ægypto, qui gratia Spiritus sancti imbutus, sciscitantibus multas Cap.24.

tas res futuras prædixit. Ad istum misit Imperator nuntium, quæsitum, an bello cum tyrannis decertaret; auebat enim de eo fieri certior. Qui, vti prædixerat, eum in primo bello victoriam sine sanguine habiturum: sic in posterum, post multam hominum cædem, superiores laturũ significauit. Qua spe indutus Imperator, complures ex hostibus acie instructa telis confixit, multosque ex barbaris, qui ei auxilio venerant, amisit. Ibi cùm Duces dicerent, nimis paucos ad prælium de integro ineundum superesse, hortarenturque vt bellum aliquamdiu intermitteret, quò ineunte Vere exercitu collecto, hostes multitudine vinceret: Imperator fidelissimus eorum consilium repudiauit. Nam non committendum, inquit, est, vt salutaris Crux tantæ arguatur imbecillitatis, Herculisque statuæ tantum virtutis nostro testimonio tribuatur: quippe vt Crux nostrum exercitum, ita illa hostium antecedit. Qua oratione cum tanta in Deo fiducia habita, cùm copiæ relictæ & paucæ admodum essent, & animis fractę; sacra æde in vertice montis, vbi castra fecerunt, reperta, totam noctem huius vniuersitatis gubernatorem precibus sollicitauit: sub tempus autem noctis quo galli cantare solent, somnus eum oppressit. Qui humi stratus, videre sibi

ſibi viſus eſt duos viros candido indutos amictu, equis albis vehi, qui ipſum bono animo eſſe, timorem abiicere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubent; nam ſe auxiliares & velut anteſignanos ad eum miſſos eſſe, & alterum eſſe Ioannem Euangeliſtã, alterum Philippum Apoſtolum eſſe. Hac oblata viſione, Imperator preces fundere non deſiſtit: ſed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadem quoque viſio militi ſecundùm quietem apparuit, qui Præfecto ſuo eam narrauit: ille eum deducit ad Tribunum militum, Tribunus autem ad Ducem; Dux noui aliquid inde portendi ratus, Imperatori ſignificat. Tum Imperator, Non mei cauſa, inquit, hæc viſio oblata eſt (ipſe namque illis qui victoriam promiſerant, fidem habui) ſed ne quiſquam exiſtimaret, me, vtpote prælij faciendi cupidum, eam confinxiſſe. Huic igitur militi Deus, Imperij mei propugnator, hanc obtulit viſionem, vt mihi eamdem narranti certum teſtimonium daret: nam mihi primùm communis omniũ Dominus illam oſtenderat. Quare omni metu prorſus amoto, anteſignanos noſtros & Principes belli gerendi ſequamur: nemo bellantium multitudine metiatur victoriam; ſed eorum potentiam, qui ſe Duces nobis præbent,

rat: postremò iustam æquamque de supplicio illi irrogando sententiam pronuntiat. Talem se Theodosius cùm in pace tum in bello præstitit: quippe semper diuinum implorauit auxilium. Hac parta victoria in morbum delapsus, filiis Imperium distribuit, ac maiori natu eam partem quam ipse rexerat; minori autem Europæ tradidit gubernacnla. Vtrumque veram pietatem colere hortatur: ea enim pacem conseruari, bellum extingui, hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare. Hac hortatione filiis adhibita, obiit mortem, cuius gloria sempiternæ memoriæ commendata est.

Collatio Theodosij cum Dauide.

RECTISSIME Theodosius Imperator cum Dauide Rege conferri posse videtur. Vterque bellator felicissimus fuit, vterque pietati in Deum addictissimus, vterque mitis & humilis valdè, vterque peccatum grande commisit, vterque ita seriò peccatum suũ lacrymis lauit, vt cor vtriusque super niuem dealbatum fuisse videatur. Multa prælia fecit Dauid, & semper victor euasit; quia non in gladio & arcu suo con-

confidebat, ſed in Deo viuo & vero, qui eſt Dominus exercituum. Sic noſter Theodoſius multa prælia fecit; ſed tria potiſſimùm. Primũ aduerſus barbaros, qui cùm Iſtrum flumen tranſiuiſſent cum ingentibus copiis, vt non ſolùm Thraciæ, ſed toti Orienti terrorem maximum incuſſerint; occurrit illis Theodoſius, nondum Imperator, ſed à Gratiano Imperatore Dux militũ electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, vt cum Cæſare dicere poſſet: *Veni, vidi, vici.* eaque cauſa fuit, vt Gratianus eum conſortem Imperij declarauerit. Alterum fuit committendum potiùs quàm commiſſum prælium cum Maximo Tyranno, qui Gratianum Imperatorem occiderat, & Imperium eius inuaſerat: ſed hoc, vt Abbas Ioannes vir ſanctiſſimus illi prædixerat, ſine ſanguine militum ſuorum confecit, occiſo repentè Tyranno, & Occidentali Imperio recuperato. Tertium prælium cum Eugenio altero Tyranno commiſit, ſed pugnante Deo de cælo pauci multos vicerunt, vt paulò antè dictum eſt. Itaque tam Theodoſius quàm Dauid, diuina protegente dextera, in omni prælio victor euaſit.

De pietate & fide Dauidis teſtimonium habemus ab Eccleſiaſtico, qui loquens de Regibus Teſtamenti veteris, ſcribit, omnes Eccli. 49.

T Reges

Reges illos peccauisse, præter Dauidem, Ezechiam, & Iosiam; reliqui enim omnes vel idololatræ fuerunt, vel idololatriam permiserunt. Idem nos de Theodosio dicere possumus, si comparetur ad Imperatores qui ante illum fuerunt, vno excepto Philippo, qui tamen idololatriam non sustulit, nec prohibuit. Deinde Constantinus Magnus & eius filij, vt etiam Iouianus & Valentinianus cum filiis idololatriam prohibuerunt, sed non euerterunt; quin potiùs Valens Imperator eam liberam esse voluit, & Iulianus Apostata eamdem exercuit & fouit. Primus, qui cultum inanium deorum seuere prohibuit, & fana ac templa deorum euertit, & idololatriam funditus extirpauit, Theodosius fuit, vt Theodoretus testatur. Ad hæc, Rex Dauid mitis & humilis fuit, & arguentes se patienter audiebat, vt intelligi potest ex increpatione Nathan Prophetæ: noster quoque Theodosius non solùm mitis & humilis, sed Sacerdotibus Domini obedientissimus fuit. Iussit illum aliquando sanctus Ambrosius exire de sanctuario, & cum reliqua plebe consistere: paruit continuò, & gratias egit, quòd ab Ambrosio didicisset differentiam inter Sacerdotes & laicos, quam differentiam apud Constantinopolim discere non potuerat.

fuerat. Et tamen hic non erat vnus ex Regibus, ſed Imperator Orientis & Occidentis vniuerſi. Multa prætereo cauſa breuitatis.

Venio ad comparationem peccati & pœnitentiæ. Dauid peccauit adulterans alienam vxorem, & maritum eius occidi procurans: qua occaſione non ille ſolùm, ſed permulti alij perierunt, vt intelligi poteſt ex libro ſecundo Regum. Theodoſius iratus, quòd apud Theſſalonicam ſeditione facta Magiſtratus publici lapidibus obruti fuiſſent, iuſſit à militibus ſuis occidi obuios quoſque de populo; & cædes aſcendit ad numerum ſeptem millium hominum. Admonitus poſteà Dauid à Nathan Propheta, pœnitentiam egit: admonitus Theodoſius ab Ambroſio Epiſcopo, ſimili modo pœnitentiam egit. Comparemus nunc peccatum cum peccato, & pœnitentiam cum pœnitentia. Peccatum Regis Dauid ex concupiſcentia carnis, peccatum Imperatoris Theodoſij ex iracundia originem duxit. Sed peccatum Dauid fuit geminatum, adulterium videlicet cum aliena coniuge, & occiſio multorum innocentium ſine vlla cauſa iuſta: peccatum Theodoſij fuit vnum, & ex iuſta cauſa, vltionis videlicet iniuriæ in publicos Magiſtratus. Itaque peccatum

Theodosij in eo solùm positum fuit, quòd iracundia vehemens effecit, vt vltionis iustę metas excederet. Addit autem sanctus Ambrosius in Oratione de obitu Theodosij, fleuisse illum peccatum, quod ei aliorum fraude obrepserat: quæ certè circumstantia culpam illius non parum extenuat. Huc accedit, quòd Deus ipse videtur peccatum Dauidis grauius iudicasse quàm peccatum Theodosij: Dauidi enim per Nathan significari iussit, filium ex adulterio natum paulò pòst moriturum, & gladium ex eius domo non recessurum, & vxores eius publicè violandas; quæ vaticinia breui adimpleta sunt omnia: Theodosio nostro post peractam pœnitentiam, omnia prosperè euenerunt. Pœnitentia Dauidis sine dubitatione vlla, seria, & grauis, & diuturna fuit; sed tamen priuata, inter domesticos parietes, in gemitu & lacrymis: at pœnitentia Theodosij non solùm seria, & grauis, & diuturna, sed etiam publica fuit. Primùm per menses octo, sancti Ambrosij iussu ab ingressu templi, communicatione Sacramentorum abstinuit; quod totum tempus in lacrymis & dolore consumpsit. Deinde publicè in templo coram populo humi stratus, pauimentum lacrymis lauit, frontem percussit, capillos sibi euulsit: ita Deo, Sacerdotibus, & toti Eccle-

Ecclesiæ satisfecit. Et, quod argumentum est verissimæ & maximæ pœnitentiæ, toto vitæ tempore peccatum illud posteà defleuit. Sic enim loquitur sanctus Ambrosius in Oratione paulò antè commemorata: *Neque vllus posteà dies fuit, quo non illum doleret errorem. quod vtique à sancto Dauide didicisse videtur, qui ait in Psalmo, quem propriè scripsit ob peccatum homicidij cum adulterio coniunctũ, Peccatum meum contra me est semper.* Sic igitur Dauid pariter cum Theodosio, & Theodosius cum Dauide speculum fidei, iustitiæ, humilitatis, Religionis, & pœnitentiæ omnibus Regibus, aliisque Principibus; vt cùm Regnum temporale dimiserint, Regnum adipiscantur æternum.

Obiit Theodosius anno Domini 395. cùm vixisset annos quinquaginta, & imperasset cum Gratiano & Valentiniano iuniore annos quatuordecim, & solus in toto orbe Romano annos duos, relictis Imperij heredibus filiis suis, Arcadio & Honorio.

ſtiens, ſic clara voce locutus eſt: Ne te in errorem inducat veſtis ſplendor, neque illuſtris ornatus iſtarum rerũ quæ ſub aſpectum cadunt, decipiat; quibus ipſe in fraudem impulſus, imprudens me ipſum grauiſſimis ſuppliciis obnoxium reddidi. Itaque tu in Rep. ſumma cum manſuetudine & animi lenitate regenda, mea vitia præſtato. Atque digito Magiſtratus demonſtrãs, Non oportet, inquit, horum conſiliis morem gerere: nam hi me in iſtas quas cernis miſerias deduxerunt. Aliaque eius generis protulit verba, quæ omnes cùm in maximam traduxere admirationem, tum ad immenſam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iſte Tiberius corpore maximè procero & robuſto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus ſolùm & Imperatoribus, ſed omnibus etiam hominibus facilè præſtaret. Ac primùm, quod ad corporis formam attinet, ea Principatu planè digna fuit: quod autem ſpectat ad animum, illum manſuetudo & benignitas exornauit. Primo ipſo aſpectu omnes videbatur ad ſe diligendũ inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolùm ad neceſſitatem, verùm etiam ad affluentiam. Nam non iſtud modò conſiderabat, quòd qui opis indi-

indigeant,illis beneficia accipienda ſint;ſed quòd Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterinum exiſtimauit, quod cum ſubiectorum lacrymis collectum eſt. Qua re inductus, tributum vnius integri anni vectigalibus condonat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanes tributis impoſitis ferè labefactauerat, quaſi in libertaté vindicauit, & non modò damnum pro eius magnitudine, ſed etiam cum fœnore ſarciuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores ſuos ſubiectos Magiſtratibus pro libidine abutendos exponere, & quodammodò diuendere conſueuerant,remiſit,cauitq; per leges,ne quid eiuſmodi in poſterum committeretur.

Idem Tiberius cùm pecuniam malam & iniquè partam ita collocaſſet, ſicut ratio & æquitas poſtulabat,res ad bellum faciendum neceſſarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facilè præſtantiſſimorum tam ex gentibus Tranſalpinis circiter Rhenum incolentibus,quàm ex Ciſalpinis, quin etiam ex Maſſagetis, aliiſque ex genere Scytharum, ex Pœonia prætereà, Myſia, Illyria,& Iſauria collectorum, adeò vt propè centum quinquaginta turmas equitum lectiſſimorum inſtructas haberet: quorum ſubſidia Choſroëm, qui ſtatim poſt Daras Cap.14.

bent, quisque consideret. Hac oratione militum animis valdè confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem cùm videret milites procul à se ad prælium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem instruit. Ipse verò colle quodam occupato, ait militibus suis, Imperatorem iam quasi mori cupientem, & desiderio ex hac vita abeundi flagrantem prælio decertare. Dat igitur mandatum Ducibus, vt viuum eum ad se & vinculis constrictum adducerent. Postquam autē phalanges ordine locatæ erant, satis animaduerti potuit, tum quàm ingentes hostium copiæ essent, tum quàm paucæ cum Imperatore iungerentur in acie. Cùm autem tela vtrimque coniici cœpta sunt, tunc antesignani Imperatoris verè promissa præstitere: nam ventus violentus è regione hostibus irruens, illorum sagittas, iacula, spiculaque in ipsos retorquet, adeò vt nullum teli genus eis adiumento fuerit; neque miles grauis armaturæ, neque sagittarius, neque iaculator Imperatoris exercitum lædere potuerit. Quin etiam tanta pulueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vti palpebras occludere, & pupillas oculorum pulueris vi grauiter oppugnatas tegere & tueri eos coëgerit: Imperatoris autem exercitus nullo damno incommodóve ex illo

tur-

turbine accepto, fidentibus animis hostes trucidant. Qui quidem his rebus perspectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copiis allatum erat, cognito, abiectis armis veniam ab Imperatore supplices petunt. Ille autem flexit animum, & illorum misericordiam capit. Iubet deniq; Tyrannum celeriter ad se adduci. Illi igitur properè collem ascendunt, in quo Tyrannus ignarus rerum iam gestarum considebat. Qui cùm eos anhelantes videret, ipsaque anhelitus crebritate adueniendi indicantes celeritatem; victoriæ nuntios esse suspicatus est. Rogat, num Theodosium, vt illis erat imperatum, vinctum adducerent. Cui illi, Non eum, inquiunt, adducimus ad te: sed te hinc ad eum abducimus. Hoc namque in mandatis dedit summus huius vniuersitatis moderator Deus. Quæ cùm dixissent, ei è solio erepto vincula iniiciunt, abducunt vinctum; & qui paulò antè insolenter gloriatus fuerat, captiuum ad Theodosium deducunt. Imperator autem primùm iniuriarum in Valentinianum, & impiè occupatæ tyrannidis, eum in memoriam reuocat: deinde bellorum contra Imperium legitimum susceptorum causas cum irrisione reprehendit: reprehendit statuam Herculis, qua fretus tam audax temerariumque facinus admiserat:

rat: postremò iustam æquamque de supplicio illi irrogando sententiam pronuntiat. Talem se Theodosius cùm in pace tum in bello præstitit: quippe semper diuinum implorauit auxilium. Hac parta victoria in morbum delapsus, filiis Imperium distribuit, ac maiori natu eam partem quam ipse rexerat; minori autem Europæ tradidit gubernacnla. Vtrumque veram pietatem colere hortatur: ea enim pacem conseruari, bellum extingui, hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare. Hac hortatione filiis adhibita, obiit mortem, cuius gloria sempiternæ memoriæ commendata est.

Collatio Theodosij cum Dauide.

RECTISSIME Theodosius Imperator cum Dauide Rege conferri posse videtur. Vterque bellator felicissimus fuit, vterque pietati in Deum addictissimus, vterque mitis & humilis valdè, vterque peccatum grande commisit, vterque ita seriò peccatum suũ lacrymis lauit, vt cor vtriusque super niuem dealbatum fuisse videatur. Multa prælia fecit Dauid, & semper victor euasit; quia non in gladio & arcu suo con-

confidebat, sed in Deo viuo & vero, qui est Dominus exercituum. Sic noster Theodosius multa prælia fecit; sed tria potissimùm. Primũ aduersus barbaros, qui cùm Istrum flumen transiuissent cum ingentibus copiis, vt non solùm Thraciæ, sed toti Orienti terrorem maximum incussserint; occurrit illis Theodosius, nondum Imperator, sed à Gratiano Imperatore Dux militũ electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, vt cum Cæsare dicere posset: *Veni, vidi, vici.* eaque causa fuit, vt Gratianus eum consortem Imperij declarauerit. Alterum fuit committendum potiùs quàm commissum prælium cum Maximo Tyranno, qui Gratianum Imperatorem occiderat, & Imperium eius inuaserat: sed hoc, vt Abbas Ioannes vir sanctissimus illi prædixerat, sine sanguine militum suorum confecit, occiso repentè Tyranno, & Occidentali Imperio recuperato. Tertium prælium cum Eugenio altero Tyranno commisit, sed pugnante Deo de cælo pauci multos vicerunt, vt paulò antè dictum est. Itaque tam Theodosius quàm Dauid, diuina protegente dextera, in omni prælio victor euasit.

De pietate & fide Dauidis testimonium habemus ab Ecclesiastico, qui loquens de Regibus Testamenti veteris, scribit, omnes Eccli. 49.

 Reges

Reges illos peccauisse, præter Dauidem, Ezechiam, & Iosiam; reliqui enim omnes vel idololatræ fuerunt, vel idololatriam permiserunt. Idem nos de Theodosio dicere possumus, si comparetur ad Imperatores qui ante illum fuerunt, vno excepto Philippo, qui tamen idololatriam non sustulit, nec prohibuit. Deinde Constantinus Magnus & eius filij, vt etiam Iouianus & Valentinianus cum filiis idololatriam prohibuerunt, sed non euerterunt; quin potiùs Valens Imperator eam liberam esse voluit, & Iulianus Apostata eamdem exercuit & fouit. Primus, qui cultum inanium deorum seuere prohibuit, & fana ac templa deorum euertit, & idololatriam funditus extirpauit, Theodosius fuit, vt Theodoretus testatur. Ad hæc, Rex Dauid mitis & humilis fuit, & arguentes se patienter audiebat, vt intelligi potest ex increpatione Nathan Prophetæ: noster quoque Theodosius non solùm mitis & humilis, sed Sacerdotibus Domini obedientissimus fuit. Iussit illum aliquando sanctus Ambrosius exire de sanctuario, & cum reliqua plebe consistere: paruit continuò, & gratias egit, quòd ab Ambrosio didicisset differentiam inter Sacerdotes & laicos, quam differentiam apud Constantinopolim discere non poterat.

fuerat. Et tamen hic non erat vnus ex Regibus, ſed Imperator Orientis & Occidentis vniuerſi. Multa prætereo cauſa breuitatis.

Venio ad comparationem peccati & pœnitentiæ. Dauid peccauit adulterans alienam vxorem, & maritum eius occidi procurans: qua occaſione non ille ſolùm, ſed permulti alij perierunt, vt intelligi poteſt ex libro ſecundo Regum. Theodoſius iratus, quòd apud Theſſalonicam ſeditione facta Magiſtratus publici lapidibus obruti fuiſſent, iuſſit à militibus ſuis occidi obuios quoſque de populo; & cædes aſcendit ad numerum ſeptem millium hominum. Admonitus poſteà Dauid à Nathan Propheta, pœnitentiam egit: admonitus Theodoſius ab Ambroſio Epiſcopo, ſimili modo pœnitentiam egit. Comparemus nunc peccatum cum peccato, & pœnitentiam cum pœnitentia. Peccatum Regis Dauid ex concupiſcentia carnis, peccatum Imperatoris Theodoſij ex iracundia originem duxit. Sed peccatum Dauid fuit geminatum, adulterium videlicet cum aliena coniuge, & occiſio multorum innocentium ſine vlla cauſa iuſta: peccatum Theodoſij fuit vnum, & ex iuſta cauſa, vltionis videlicet iniuriæ in publicos Magiſtratus. Itaque peccatum

Theodosij in eo solùm positum fuit, quòd iracundia vehemens effecit, vt vltionis iustę metas excederet. Addit autem sanctus Ambrosius in Oratione de obitu Theodosij, fleuisse illum peccatum, quod ei aliorum fraude obrępserat: quæ certè circumstantia culpam illius non parum extenuat. Huc accedit, quòd Deus ipse videtur peccatum Dauidis grauius iudicasse quàm peccatum Theodosij: Dauidi enim per Nathan significari iussit, filium ex adulterio natum paulò pòst moriturum, & gladium ex eius domo non recessurum, & vxores eius publicè violandas; quæ vaticinia breui adimpleta sunt omnia: Theodosio nostro post peractam pœnitentiam, omnia prosperè euenerunt. Pœnitentia Dauidis sine dubitatione vlla, seria, & grauis, & diuturna fuit; sed tamen priuata, inter domesticos parietes, in gemitu & lacrymis: at pœnitentia Theodosij non solùm seria, & grauis, & diuturna, sed etiam publica fuit. Primùm per menses octo, sancti Ambrosij iussu ab ingressu templi, communicatione Sacramentorum abstinuit; quod totum tempus in lacrymis & dolore consumpsit. Deinde publicè in templo coram populo humi stratus, pauimentum lacrymis lauit, frontem percussit, capillos sibi euulsit: ita Deo, Sacerdotibus, & toti

Eccle-

Ecclesiæ satisfecit. Et, quod argumentum est verissimæ & maximæ pœnitentiæ, toto vitæ tempore peccatum illud posteà defleuit. Sic enim loquitur sanctus Ambrosius in Oratione paulò antè commemorata: *Neque vllus posteà dies fuit, quo non illum doleret errorem. quod vtique à sancto Dauide didicisse videtur, qui ait in Psalmo, quem propriè scripsit ob peccatum homicidij cum adulterio coniunctũ, Peccatum meum contra me est semper.* Sic igitur Dauid pariter cum Theodosio, & Theodosius cum Dauide speculum fidei, iustitiæ, humilitatis, Religionis, & pœnitentiæ omnibus Regibus, aliisque Principibus; vt cùm Regnum temporale dimiserint, Regnum adipiscantur æternum.

Obiit Theodosius anno Domini 395. cùm vixisset annos quinquaginta, & imperasset cum Gratiano & Valentiniano iuniore annos quatuordecim, & solus in toto orbe Romano annos duos, relictis Imperij heredibus filiis suis, Arcadio & Honorio.

VITA ET VIRTVTES TIBERII

Imperatoris optimi & religiosissimi.

TIBERIVS Imperator cum Iustino regnauit vt Cæsar, annis tribus; solus autem vt Augustus, annis quatuor. Fuit autem omnibus Dei donis mirificè exornatus, sed potissimùm quatuor. Primùm enim populos sibi subiectos gubernauit vt pater, non vt dominus; ex quo factum est, vt ab omnibus subditis mirificè diligeretur. Deinde, in bello quod gessit cùm Persis, exercitum tam copiosum collegit, & virorum fortissimorum plenum, vt nullus vmquam Imperator eiusmodi castra habuisse legatur; proinde mirum non fuit, si Persas omnino domuerit. Ad hæc, erga pauperes Christi, ob eiusdẽ Christi amorem, vsqueadeò liberalis & munificus fuit, vt metas omnes liberalitatis excessisse videatur; cùm eius prædecessor Iustinus, & eius successor Mauritius, auarissimi fuisse legantur. Ex quo factum est, vt Iustinus in pœnam peccati in delirium inciderit, & coadiutore in Imperio opus habuerit; & Mauritius exosus militibus factus, cum vxore & liberis occisus

cisus fuerit. Denique, in fide Catholica asserenda & defendenda ardentissimus fuit, sic vt amicissimo Antistiti, & de se optimè merito, Eutychio Episcopo Constantinopolitano non pepercerit, cùm eum à sancto Gregorio Romano, tunc Diacono, pòst Pontifice, de hæresi conuictum fuisse animaduertit. Hæc & alia eiusdem generis ex quatuor Scriptoribus, duobus Græcis, Euagrio & Nicephoro; & duobus Latinis, Gregorio Turonico & Gregorio Romano cognosci possunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipsius Tiberij Augusti tempore floruerunt. Sed iam Euagrium audiamus Tiberij laudes enarrare incipientem.

Intereà temporis Iustinus de consilio Sophiæ Tiberium Cæsarem declarat; taliaque verba in eo declarando locutus est, qualia à nulla historia vel vetere vel recentiore sunt omnino commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente, tum ad sua ipsius peccata confitenda, tum ad explicanda ea quæ ex vsu Reip. forent. Nam cùm Ioannes Episcopus vnà cum suis, cumque Principes ac Magistratus, cùm denique milites Prætoriani in atrio sub dio, vbi eiusmodi negotia de more inueterato agi solent, in vnum cogerentur; Iustinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumue- Lib. 5. c. 13.

 stiens,

ſtiens, ſic clara voce locutus eſt: Ne te in errorem inducat veſtis ſplendor, neque illuſtris ornatus iſtarum rerũ quæ ſub aſpectum cadunt, decipiat; quibus ipſe in fraudem impulſus, imprudens me ipſum grauiſſimis ſuppliciis obnoxium reddidi. Itaque tu in Rep. ſumma cum manſuetudine & animi lenitate regenda, mea vitia præſtato. Atque digito Magiſtratus demonſtrãs, Non oportet, inquit, horum conſiliis morem gerere: nam hi me in iſtas quas cernis miſerias deduxerunt. Aliaque eius generis protulit verba, quæ omnes cùm in maximam traduxere admirationem, tum ad immenſam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iſte Tiberius corpore maximè procero & robuſto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus ſolùm & Imperatoribus, ſed omnibus etiam hominibus facilè præſtaret. Ac primùm, quod ad corporis formam attinet, ea Principatu planè digna fuit: quod autem ſpectat ad animum, illum manſuetudo & benignitas exornauit. Primo ipſo aſpectu omnes videbatur ad ſe diligendũ inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolùm ad neceſſitatem, verùm etiam ad affluentiam. Nam non iſtud modò conſiderabat, quòd qui opis indi-

indigeant, illis beneficia accipienda ſint; ſed quòd Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterinum exiſtimauit, quod cum ſubiectorum lacrymis collectum eſt. Qua re inductus, tributum vnius integri anni vectigalibus condonat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanes tributis impoſitis ferè labefactauerat, quaſi in libertaté vindicauit, & non modò damnum pro eius magnitudine, ſed etiam cum fœnore ſarciuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores ſuos ſubiectos Magiſtratibus pro libidine abutendos exponere, & quodammodò diuendere conſueuerant, remiſit, cauitq; per leges, ne quid eiuſmodi in poſterum committeretur.

Idem Tiberius cùm pecuniam malam & iniquè partam ita collocaſſet, ſicut ratio & æquitas poſtulabat, res ad bellum faciendum neceſſarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facilè præſtantiſſimorum tam ex gentibus Tranſalpinis circiter Rhenum incolentibus, quàm ex Ciſalpinis, quin etiam ex Maſſagetis, aliiſque ex genere Scytharum, ex Pœonia prætereà, Myſia, Illyria, & Iſauria collectorum, adeò vt propè centum quinquaginta turmas equitum lectiſſimorum inſtructas haberet: quorum ſubſidia, Choſroëm, qui ſtatim poſt Daras Cap. 14.

expugnatas, tempore æstiuo in Armeniam inuaserat, indeque iter versus Cæsaream vrbem Cappadociæ primariam susceperat, penitus profligauit. Iste Chosroës tam insolenter se gessit aduersus Imperium Romanorum, vti cùm Imperator legatos ad eum misisset, illis ne se quidem adeundi potestatem facere dignaretur, sed iuberet eos Cæsaream vsque sequi. Ibi namq; se consilium de eorum legatione initurum dixit. Postquam verò exercitum Romanum ex aduerso sibi occurrentem, & à Iustiniano fratre Iustini, qui tam miserabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis firmè munitum, & turbas classicum canentes, & signa ad pugnam sublata, & milites acutè vociferantes, & in acie pulchro ordine locatos, iram & furorem anhelantes, & tantum ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero vel ipsa cogitatione conceperit, animaduertit; vehementer obstupefactus, præ re tam insperata inexpectataque ex intimo pectore ingemuit, & prælium exordiri noluit. Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, & callidè ludificantem, Curs Scytha, qui dextero cornu exercitus Romani præfuit, adortus est: & cùm Persæ impetum eius ferre non possent, sed aciem penitus

penitus desererent; Curs magnam cædem hostium fecit. Postremum agmen à tergo inuadit, vbi apparatus tum Chosrois tum totius exercitus locatus fuit. Capit thesaurum Regis vniuersum, & omnem prætereà apparatum bellicum, idque Chosroë inspectante, toleranteque, atque hoc potiùs perpetiendum arbitrante, quàm Curs impetu facto in ipsum irrueret. Curs igitur cum suis magna pecuniæ vi & multis spoliis potitus est: iumenta cum sarcinis, inter quas ignis fuit, quem pro Deo coluit Chosroës, abducit: atque Persarum exercitu repulso, lætum pæana canentes, sub crepusculum redit ad suos, qui iam stationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Chosroës, neque illi præliari cœperant; sed quędam dumtaxat velitares pugnæ factæ sunt; sicubi singuli ex vtroque exercitu, vti fieri solent, cum singulis congrederentur. Chosroës autem ingenti rogo noctu accenso, prælium nocturnum instituit. Ac cùm Romani duos haberent exercitus, illum qui versus Septemtrionem erat, intempesta nocte adoritur. Quo repentè & de improuiso pedem referente, Melitinã vrbem sitam in proximo, præsidiis nudatam, atque prorsus desertã à ciuibus, inuadit; qua igne absumpta, parat se ad fluuium Euphratem tra-

traiiciendum. Vbi verò copiæ Romanorum in vnum coactæ eum ſequi cœperunt, ipſe metuens de ſalute ſua, conſcenſo elephante fluuium tranſmittit: magna autem pars exercitus ſui tranando flumine vndis obruta eſt. Quam ſubmerſam cùm accepiſſet, maturè deceſſit. Itaque Choſroës hoc poſtremum ſupplicium pro inſana temeritate contra Romanos admiſſa luens, vnà cum ſuis qui ſupererant, in Orientem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iuſtinianus verò incurſione cum toto exercitu in fines ditionis Perſarum facta, tota hieme ibi commoratus eſt, nemine quidquam omnino ei exhibente moleſtiarũ. Circiter verò Solſtitium Æſtiuum redit, nulla parte exercitus amiſſa: atque in finibus, quibus Romanorum & Perſarum Imperium terminatur, cum magna vitæ proſperitate & rerum geſtarum
Cap. 15. gloria totũ æſtatis tempus contriuit. Choſroës autem ingenti doloris cumulo oppreſſus, animo fracto & ancipiti cura debilitato languens, crebris denique & variis ægritudinis fluctibus demerſus, miſerandum in modum interiit: ac legem quam ſcripſit, ne Rex Perſarum in poſterum contra Romanos arma ferret, velut ſempiternum ſuæ fugæ monimentum poſt ſe reliquit. Quo exſtincto,

tincto, Hormisdes eius filius regnū capessit: de quo in pręsentia omitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ me ad se vocant, & sermonis nostri cursum eò transferri expectant.

Audiuimus Euagrium; audiamus nunc Gregorium Turonicum. Cùm autem Iustinus Imperator amisso sensu amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius Imperium regeretur, populi, vt in superiore iam libro diximus, Tiberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopumq; omnium defensorem. Qui cùm multa de thesauris, quos Iustinus adgregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentiùs increparet, quòd Rempublicā redegisset in paupertatem; diceretque: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis; aiebat ille: Non deerit fisco nostro; tantùm pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: *Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur*. Ergo, de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in sæculo. Et quia, vt diximus, magnus & verus Lib.5.c.19.

verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat: nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua, Domine, frontẽ munimus & pectora, & ecce Crucem sub pedibus cõculcamus. Et dicto citiùs iussit eam auferri: defossaq; tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem: nuntiantesque iussit & illam auferre. Qua amota reperiunt & tertiam: iussuque eius & hæc aufertur. Qua ablata inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. sublatumque aurum pauperibus adhuc abundantiùs, vt consueuerat, subministrat; nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua.

Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille Dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad suprà memoratã vrbem aduenit, ibique in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentique reposuit; ibique interfectis consciis, vni tantummodò seni per iuramentum condita commendauit: defun-

defunctoque Narsete, hæc sub terra latebant. Cumq; supradictus senex huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris; proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedēte verò sene, hi sequuntur attoniti: peruenientesque ad cisternam, deopertamque ingrediuntur, in qua tantum aurum argentumque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille ampliùs hilari erogatione dispensauit egenis.

Dum hæc gererentur, Iustinus impleto Imperij octauodecimo anno, amentiam quam incurrerat, cum vita finiuit. Quo sepulto, Tiberius Cæsar arripuit iam olim aggressum Imperium. Sed cùm eum secundùm consuetudinem loci ad spectaculum Circi præstolaretur populus processurum, parare ei cogitans pro parte Iustiniani insidias, qui tunc nepos Iustini habebatur; ille per loca sancta processit. Completaque oratione, vocato ad se vrbis Papa cum Consulibus Lib.5.c.30

sulibus

ſulibus atque Præfectis, palatium eſt ingreſſus. Dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno Imperiali impoſitus, cum immenſis laudibus Imperium confirmauit. Factionarij quoque opperientes ad Circum, cùm cognouiſſent quæ acta fuerant, pudore confuſi, ſine effectu regreſſi ſunt, nihil homini, qui in Deo ſpem poſuerat, aduerſari valentes. Tranſactis igitur paucis diebus, adueniens Iuſtinianus, pedibus ſe proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritum gratiæ. Quem ille ſecundùm patientiæ ſuæ ritum colligens, in palatium iuſſit adſiſtere. Sophia verò Auguſta, immemor promiſſionis quam quondam in Tiberium habuerat, inſidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam iucundaretur; vocato clàm Iuſtiniano, Sophia voluit eum erigere in Imperium. Quo comperto, Tiberius curſu veloci ad Conſtantinopolitanam ciuitatem regreditur, apprehenſamque Auguſtam ab omnibus theſauris ſpoliauit, ſolum ei victus quotidiani alimentum relinquens: ſegregatiſque pueris eius ab ea, alios poſuit de fidelibus ſuis, mandans prorſus vt nullus de anterioribus ad eam haberet acceſſum. Iuſtinianum

Nota diuinam prouidentiam erga pium Imp.

num verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret, rursumque filio suo filiam eius expeteret: sed non est res sortita effectum. Exercitus eius Persas debellauit, victorque regressus, tantam molem prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti elephanti capti ad Imperatorem deducti sunt.

Audiamus nunc sanctum Gregorium disputantem cum Eutychio Patriarcha de resurrectione carnis, vt intelligamus Tiberium Imperatorem non pepercisse Eutychio erranti, quamuis ipsum Eutychium maximi faceret, eo potissimùm nomine, quòd sibi Imperium prædixisset, vt Eustathius in eius Vita testatur. Sic igitur loquitur sanctus Gregorius in lib. Moralium quartodecimo: *Et rursus circumdabor pelle mea.* Cap. 29.
Dum apertè pellis dicitur, omnis dubitatio veræ resurrectionis aufertur: neque sicut Eutychius Constantinopolitanæ vrbis Episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aëréque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. Vnde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis ostendit manus, & latus, pal-

V *panda*

Luc. 24. *panda ossa carnémque præbuit, dicens: Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Qui cùm eidem Eutychio in Constantinopolitana vrbe positus hoc Euangelicæ veritatis testamonium protulissem, ait: Idcircò Dominus hoc fecit, vt dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus amoueret. Cui ego, Mira, inquam, est res valdè quam astruis, vt inde nobis dubietas surgat, vnde discipulorum corda à dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quàm vt hoc nobis de eius vera carne dubium fiat, per quod discipuli eius ad fidem ab omni sunt dubietate separati. Si enim non hoc habuisse astruitur quod ostendit; vnde fides discipulis eius confirmata est, inde nostra destruitur.* & paulò infrà: *Cùm piæ memoriæ Tiberius Imperator secretò me & Eutychium suscipiens, quid inter nos discordiæ versaretur agnouit, & vtriusque partis allegationes pensans, eumdem librum, quem de resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens, deliberauit vt flammis cremari debuisset.* hæc sanctus Gregorius. Ex qua historia perspicuè cernitur, quantus fuerit in eo Principe Catholicæ fidei zelus. Erat enim Eutychius non solùm Imperatori gratissimus & amicissimus, sed etiam Episcopus Regiæ ciuitatis, & vir doctus, qui libros iam scripserat, & quod maius

maius eſt, opinione ſanctitatis; & ſignis atque miraculis editis clariſſimus. Contrà, Gregorius homo externus, ordine Diaconus, ætate iunior, nulla ſcriptione celebris, nullo miraculo edito illuſtris, nullo beneficio Imperatori adſtrictus: & tamẽ vbi cognouit Imperator opinionem Eutychij hæreſeos labe eſſe ſuſpectam; non ſolùm eam reiiciendam cenſuit, ſed etiam librum ipſum continuò flammis voracibus cremandum exiſtimauit. Itaque pius Imperator, vbi periculum fidei Catholicæ vidit, oblitus eſt amicitiæ & beneficiorum Eutychij, necnon dignitatis pontificalis, ætatis ſenilis, opinionis doctrinæ, vitæ ſanctitatis, & famæ cæleſtium miraculorum, & cum Apoſtolo clamandum cenſuit: Etiamſi Angelus de cælo euangelizet, præter id quod hactenus euangelizatum eſt nobis, anathema ſit. Galat. 1.

Audiamus rurſus Gregorium Turonicum de felici exitu ex præſenti vita Imperatoris Tiberij. Hoc anno Tiberius Imperator migrauit à ſæculo, magnum luctum relinquens populis de obitu ſuo: erat enim ſummę bonitatis, in eleemoſynis promptus, in iudiciis iuſtus, in iudicando cautiſſimus, nullum deſpiciens, ſed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens, ipſe quoque diligebatur ab omnibus. Hic cùm Lib. 6. c. 30.

ægrotare cœpiſſet, & ſe iam viuere deſperaret, vocauit Sophiam Auguſtam, dicens: Ecce iam impletũ ſentio tempus vitæ meæ, nunc cum conſilio tuo eligam qui Reip. præeſſe debeat. At illa Mauritium quemdam elegit, dicens: Valdè ſtrenuus & ſagax eſt vir iſte; nam & ſæpiùs contra inimicos Reip. dimicans, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt iſto tranſeunte, huius coniugio necteretur. Sed Tiberius poſtquam conſenſum cognouit Auguſtę de huius electione, iuſſit exornari filiam ſuam ornamentis Imperialibus, & vocato Mauritio ait: Ecce cum conſenſu Sophiæ Auguſtæ ad Imperium eligeris; in quo vt firmior ſis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tradidit eam pater Mauritio, dicens: Sit tibi Imperium meum cum hac puella conceſſum. Vtere ea felix, memor ſemper, vt æquitate & iuſtitia delecteris. At ille accepta puella duxit eam ad domum ſuam; & tranſacta ſolemnitate nuptiarum, Tiberius obiit. Igitur celebrato iuſtitio, Mauritius indutus diademate & purpura, ad Circum proceſſit: acclamatiſq; ſibi laudibus, largitis populo muneribus, in Imperio cõfirmatur.

Lib. 18, cap. 16 Audiamus denique Nicephorum de morte Tiberij hæc narrantem: Imperator in lecto ſuo repoſitus, in ſomnis viri ſpeciem

ciem ea forma, quæ neq; verbo neque ſcripto exprimi queat, & veſte tam candida, vt cubiculum eius illuſtraret, vidit. Vir is manu protéſa talia verba ad eum pręfatus: Hæc tibi, Tiberi, ter ſanctũ Numen renuntiat: Tyranni impij Imperij tui tẽporibus non extabunt. Poſtquã autem euigilauit, & ſomnium illud amicis expoſuit; legibus deinde naturæ, quamuis Imperator eſſet, obſecutus, terrenam tunicam depoſuit, anima eam veluti vmbraculum quoddam relinquente, ad ſedes ſuperas euolante. Imperio Tiberius cum Iuſtino tribus annis, ſolus autem quatuor annis præfuit. hæc Nicephorus. Porrò viſio illa mirabilis ad Imperiũ temporale Tiberij referri non potuit, cùm iam cõpletum eſſet; neque ad Imperiũ ſucceſſoris, cùm conſtet, Mauritiũ à Phoca tyrãno crudeliter interfectũ fuiſſe: proinde neceſſe eſt, promiſſionem illam ad cæleſtis Imperij ſecuritatem eſſe referendum, ad cuius conſortium Tiberius vocabatur; vnus enim ex illis fuit, quibus in iudicio dicitur, *Venite Benedicti Patris mei, poßidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſurivi enim & dediſtis mihi manducare*, &c. Matth. 25.

Obiit Tiberius Imperator anno Domini 586. cùm imperaſſet annos ſeptem, tribus cum Iuſtino, quatuor ſolus.

VITA S. VENCESLAI REGIS BOHEMIÆ,

Ex D. Ioannis Dubrauij Olomucensis Episcopi Historiæ Bohemicæ libro quarto & quinto conscripta. Consentiunt manuscripti codices, & antiquissima Martyrologia.

Cap. I. SANCTVS Venceslaus Bohemiæ Rex, patre Christianissimo simul ac religiosissimo Vratislao, matre verò Drahomira Lucensi, à Christiana Religione alienissima, progenitus fuit: siquidem longè seueriorem immanioremque in Christianos, 3. Reg. 18. quàm Iezabel in Prophetas, ea se exhibuit. Qua de causa Ludmilla Vratislai Ducis mater, per speciem visitandi salutandique Drahomiram nurum suam Pragam adiit; reverà vt alterum filiorum (duos enim habebat, Venceslaum & Boleslaum) sibi dari nutriendum impetraret. Cui cùm oblata esset tam à patre quàm à matre legendi, vtrũ accipere vellet, potestas, Venceslaum, in quo melior indoles meliorque spes elucebat, sibi adoptauit, aluitque deinceps pro

suo:

ſuo: præceptorem ei adiungens Paulum, virum opinione ſanctitatis celebrem. Hic domi aliquamdiu puerum docuit, pòſt auctor fuit, vt Budecum ad Nycenum presbyterum ludi illic magiſtrum mitteretur, inquiens, maiores ibi eum in literis & diſciplinis Chriſtianis profectus facturum, inter multos condiſcipulos Chriſtianos. Nam hæc præcipua cura erat auiæ, vt nepos Chriſtianam religionem ante omnia diſceret coleretque.

Interim marito funerato, filiiſque adhuc ætate imbecillioribus, Drahomira regionem inuadit, ac ſtatim odium in Chriſtianos malè diu diſſimulatum detegit, edicto propoſito, vt templa Chriſtiani occluderent, cultu cærimoniiſque abſtinerent: Sacerdotes populum ne docerent, nec ludimagiſtri diſcipulos. Secùs facientibus carcer, exilium, mors denuntiata. Pragæ Magiſtratus immutati, & pro Chriſtianis idololatræ crudeliſſimi ſubſtituti, quorum inſtinctu clàm palamque ac ſemper impunè fidei cultores indignè tractabantur, occidebanturque. At ſi quis ex Chriſtianis vel ſe defendendo, vnum illorum aliquem interfeciſſet, pro vno in decem capita animaduertebatur. Tum verò, ſecundùm tam impia tamque immania matris facinora, Ven- CAP. II.

ceslaus, qui hactenus ne in Principatum succederet, ætatis studiorumque excusatione vtebatur, auiæ maximè hortatu, pollicentis se quoque curarum nepotis fore participem, magno omnium assensu, regimen in Bohemos suscepit.

Cap. III. Ad tollendam igitur fraternam discordiam, quam plerumque inter fratres bona indiuidua suscitare solent, in ipso statim Principatus introitu decernitur, vt Boleslao fratri iuniori pars aliqua hereditatis assignetur, finesque vtriusque ditionis constituantur. Boleslauia ei assignata est cum territorio suo vltra Albim, ita vt Albis fluuius citra vltraque terras finiret. Mater iuniorem filium moribus suis congruentem secuta est: Venceslaus Principis thronum solus Pragæ obtinuit. Alius fortasse mutato honore, id quod subinde vsu venire videmus, mores quoque aucta dignitate & potentia immutaret: at Venceslaus ab omni ambitione inuictus, demissiùs pænè Princeps quàm priuatus agebat, aliquantoque diligentiùs obseruabat, ne quid de instituto prioris vitæ apud auiam transactæ intermitteret: nam & noctibus intensiùs quàm priùs ad psallendos Psalmos laudesque Deo dicendas vtebatur, & dies per plura pietatis officia transigebat, crebriùs in funus prodeundo, lan-

languentes inuiſendo, laceros nudoſque conueſtiendo, pauperes alimentis ſuſtentando. Inſtituerat praetereà ſibi inediæ ac vigiliæ quoddam quaſi cum auia certamen, experiri ſatagens, ipſe an illa ſæpiùs ieiunaret peruigilaretque.

Interim Drahomira dirumpi præ inuidia, ſecumq; nefaria aduerſus ſocrum meditari, quòd illa maiore gratia apud Venceſlaum, quàm ipſa mater polleret, Religionemque Chriſtianam nimis prolixè proueheret. Nec longiùs nefaria meditata perficere diſtulit, quàm inuenit cædis perficiendæ audaces ſicarios. Inſtante exitij die, quem Ludmilla futurum diuinitus præuiderat, vocat ad ſe clientulos omnes, mercedemque cuique ſuam diſſoluit. Et præterea quidquid in penu, in cella, in horreis, loculis redundaret, id ſua manu in ſinus vſuſque pauperum tranſfudit. Poſt hæc remotis arbitris, ac ſolo adhibito Paulo Sacerdote, ante aram prouoluitur, factaque exomologeſi, de manu eiuſdem Sacerdotis ſacroſanctum vitæ accipit viaticum, mox inde fini ſuo propitiũ Deum exorat; cùm ecce tibi eadem hora ſubmiſſi à nuru Thomas & Gumo, non tam genere quàm ſcelere nobiles, in ſacrariũ irrumpunt ac velo, quo ſancta vidua caput velatum habuit, eliſis faucibus proſtratam ſuffocant. CAP. IV.

Cap. v. Non defuere qui Venceslaum ex cæde auiæ vehementer perturbatum, ad vlciscendum inflammarent: alij, si ipse vlcisci vellet, sibi hanc dari prouinciam deposcebant. Vtrosque ille quàm potuit grauissimis verbis corripuit; quòd aliena à pietate erga qualemcumque matrem, aliena deinde à modestia & tolerantia Christiana suadere auderent, ignari, aut parum memores, quòd ore suo dicat Dominus: *Mea vltio est, & ego retribuam illis in tempore.* Quemadmodum euenit, anno nondum reuoluto, vt ambo sceleris ministri non solùm miserè, sed etiam notabiliter extinguerẽtur; notam videlicet vterque suam ad posteros transmittentes. Nam cùm alter eorum barba rutila insignis, alter malè pedatus esset, non aliter nati natorum, & qui hodie nascuntur ab illis, vel rufescunt, vel à pedibus laborant: nam vtraque familia apud Bohemos etiam nunc extat. Ceterùm, impiæ matri ideò impunitas diuturnior concessa videbatur, vt filij pietas, quò diutiùs illum mater insectaretur, hoc clarior euaderet. Tametsi alios quoque, præter ipsam matrem, molestos sibi infestosque habuit, quasi parum idoneus ad exequenda Principis munia, quæ exequi non per sacra & cærimonias, sed magis per arma & acies oporteret.

Deut. 23.

Ante

Ante alios autem Radiſlaus Gurimenſis Princeps, Miſtibogij filius, hac vana ſpe inflammabatur, quaſi ſolo armorum terrore Venceſlaus expugnari poſſet; agros eius incurſare, armatoſque illi viros oſtendere incipit, nec vllos legatos de pace agentes audire vult: immò quò magis Venceſlaus paci ſtuduit, eò maiorem etiam ſuſpicionem pauoris aduerſario faciebat; adeò vt ſuperbiſſimè tandem Venceſlão reſponderet, Se, niſi tradito ſibi totius Bohemiæ Principatu, ab armis non diſceſſurum. Coactus igitur à ſuis Venceſlaus, militem atque aciem contra Radiſlaum inſtruit: videnſque omnino iam ſibi dimicandum eſſe, claſſicum cani vetat, priuſquam ipſe Radiſlaum alloquatur. Data alloquendi poteſtate, Si aliter, inquit, niſi prælio res pacificari nequit, cur non potiùs ſine magna aliorum clade, ſine multo inſontium ſanguine, ipſi inter nos ſingulari certamine decernimus? victoriæ permiſſuri, vter vtri iuſtiùs imperare debeat. Perinde quaſi iam manibus victoriam Radiſlaus teneret, conditione propoſita lætari, inſtareque, & ad pugnam ineundam feſtinare. Loriculam ſuper cilicinam veſtem indutus, paruoque enſiculo ſuccinctus erat Venceſlaus, cùm in arenam prodiret. At Radiſlaus cataphractus, haſtatuſque cum longa CAP. VI.

longa insuper machæra contrà sese inferebat, erecta vtrimque acie velut ad nouæ rei spectaculum. Nouum enim esse videbatur, vt ipse Venceslaus pro imbelli habitus, componere se cum bellatore auderet. Vbi sub ictum ventum est, alter signo Crucis frontem pingit, alter hastam vibrare festinat, idemque subitò Angelos videt, atque hanc vocem velut ab homine promptam, ponè se exaudit: *Ne feri.* Ac nemine conspecto qui illam prompserit, vim Numinis fauore propitio Venceslaum prosequentis veritus, humi procumbit, veniam audaciæ exposcit, seque potestati victoris permittit. Alleuat prostratum Venceslaus, dataque venia, & dignitate ei restituta, monet vt contumaciam in obsequium debitũ vertat, ne pòst grauiùs ab irato Numine plectatur.

CAP. VII. Hæc in Germaniam celeriter nuntiata, aulam Cæsaris apud alios admiratione, apud quosdam irrisione affecerunt. Ottho tunc regnabat, qui Germanorum primus coronam Cæsaream legitimè sibi traditam in Germaniam intulit, vir illo honore, ob celebrem pietatem & raram in bellis felicitatẽ non indignus, nec alienus à Venceslao propter eximias ipsius virtutes; & qui vnà cum aliis Germaniæ Principibus maiestatem Cæsaream officiosè comiterque conserua-

ſeruabat. Is Ottho deliberandi cauſa diem ad conueniendũ Principibus VVormatiam edixerat: quò vbi Venceſlaus quoque vocatus ſine vlla dilatione veniſſet, dicitur poſtridie dum ſolemne Sacrificium cunctantiùs Sacerdos facit, ipſe ſimiliter cunctantiùs curiam introiiſſe, eamq; moram, quaſi ex ambitione nata fuiſſet, Principes adeò ægrè tuliſſe, vt conſpirarẽt, ne quis ipſorum venienti aſſurgere, neu ſupra ſe locum conſidendi dare vellet. Perſuaſum denique Cæſari fuiſſe, vt ſine vllo honore Bohemum velut arrogantem tranſmitteret. At Cæſar ex conſpectu duorum Angelorum qui Venceſlaum in curiam deducebant, ſubitoq́ue ibidem diſparuerant, obſtupefactus, throno exilit, aduerſum vadit, ipſumq́ue Venceſlaum tantumnon adorat, ac manu mox ſua ad ſubſellia perductum, aſſidere ſibi proximum iubet. Ceteris vehementer factum admirantibus, Cæſar facti cauſam aperit, viciſſimq́ue miratur quòd nemo præter ſe quiſpiam Angelos, tam clarum manifeſtumq́ue ſui ſpectaculum exhibentes, oculis ſuis adſpexerit. Hîc Moguntinus pontifex, ſe quidem nihil planè vidiſſe inquit, ceterùm horrore quodam ſe perfuſum fuiſſe confitetur: ac tunc demum famę quoque nuper inuulgatæ, quemadmodum vide-

videlicet interuentu Numinis ab hostis impetu seruatus fuerit Venceslaus, fidem se habere, quando in præsens paria numina eumdem à calumnia vindicauerint: quare inde simul vniuersi errati veniam deprecantur.

Cap. viii. Cæsar præterea hunc tam liberalem hospiti habuit honorem, vt potestatem ei petendi concederet, quidquid petendum sibi à Cæsare putaret: existimabat autem Cęsar, gloriosa & ambitiosa petiturum. At is brachium diui Viti ex Gallia, sub Ludouico Pio Corbeiam in Saxoniam translati, magnaque religione in Bohemia culti: dein Sigismundi quoque Burgundiæ Regis, propterea quòd Vandalicę nationis fuerit, Reliquias sibi dari postulauit. Ad quæ postulata Cæsar subridens, Feres tu, inquit, primo quoque à reditu nostro in Saxoniam tempore, quas habere cupis Reliquias, interim dona Cæsare digna à nobis accipe: Regium in primis decus, quo te ex dignitate tua meritò decoramus, deinde tributo absoluimus, quod Carolus quondam soluendum Cæsaribus instituerat. Iussit postremò & insignia sua Venceslaum ferre, fuscam aquilam in clypeo candido. Facilè hoc, & illud alterũ de tributo amplexus est Venceslaus; sed idem caput suũ diademate cingi, seque

Regem

Regem inungi, aut Regem à ſuis appellari nullo pacto ſuſtinuit: quamquam à Cæſare, atque ab aliis Regibus & Principibus Rex in epiſtolis ſalutaretur.

Allatis ex Saxonia ſanctorum corporum Pragam Reliquiis, Venceſlaus omnia ædificia miſſa faciens, applicare architectum manus ad ædem diuo Vito deſignandam conſtruendamque imperat: ſubiiciens, digniſſimum eſſe vt profanis ædificiis ſacra anteuertant. Ceterùm, antequam illa inchoata erat, iam in templo diui Georgij à patre ſuo extructo, Venceſlaus locum ſepulcro, in quod auia Ludmilla transferretur, delegerat, ſimulque abſoluerat, ita vt nihil iam reliqui ſupereſſet, niſi vt tranſlatio funeris ex arce Thein in arcem Pragenſem à Sacerdotibus perageretur. Auertere vnus aliquis ab inſtituto Venceſlaum cupiebat, inquiens iam pridem corpus auiæ computruiſſe; quandoquidẽ plus triennium eſſet, cùm illud terra obrutum iaceret; proin nimis ſeram fore eius corporis tranſlationem. Excipit Venceſlaus: Et ſi quidem iam in puluerem ſit redactum, vel ipſum puluiſculum perferri ad me cupio: ſed contrà fortaſſe eueniet, ac tu, mi pater, autumas: fac modò vt deſiderio meo vnà cum ceteris morem geras. Paret ille, ſeque ſuis collegis Cap. IX.

addit

addit comitem, vſque ad locum vbi ſepulta erat Ludmilla: ſepulchro recluſo, nares ſtatim omnium odor perfudit ſuauiſſimus, adhucq́ue ſuauior arcula recluſa, in qua corpus tabe incorruptum integrumq́ue iacebat, niſi quòd parum quiddam ei de naſo decerpſerat arculæ tabella confracta, quam incuriosè quidam tractauerat. Igitur læti re præſenti Sacerdotes, feretrum ſubeunt, corpuſq́ue miraculis clarum quò iubet Venceſlaus deportant, conduntq́ue. Sed enim Architecti quoque in templo diui Viti proximo operas vrgent, vt opus celeriùs excreſcat, feſtinante Venceſlao ad noui templi dedicationem, ſanctarumq́ue Reliquiarum conſecrationem.

Cap. x. At tunc primùm creandi Pontificis mentio orta: ſiquidē nullus ad eam vſque diem Pontifex in Bohemia creatus erat, ſed à principio Morauiæ Antiſtes, poſteà ex Bauaria Ratiſponenſis, officio Pontificali apud Bohemos fungebatur. Idem Ratiſponenſis in Morauia quoque aliquamdiu faciebat, quamdiu videlicet vacua ſedes ibidem ſuo Præſule fuerat, nempe annis quinque & triginta. Quamquam igitur Venceſlaus Ratiſponam pro Pontifice (diuus VVolfgangus tunc Pontifex ibi erat) qui templum diuo Vito deſtinatum in arce Pragenſi dedicaret,

dicaret, ſuos quoſdam miſerit;non ideò tamen curam remiſit quærendi viam, qua facillimè ad inducendum Pragam Præſulem, vt inſtituerat, peruenire poſſet: ſed has eius pias curas, ſicut pleraſque alias ad Religionem pertinentes, mater nimis impia interturbare non deſtitit. Pari modo, vt mater, Boleſlaus moratus armatuſque ad turbandam & oppugnandam fratris pietatem fuit. Nam ſi aliàs vmquam educatio oſtendit, quantum momenti afferat ad ingenerandos hominibus mores, tum certè in illis duobus alumnis ex eiſdem parentibus prognatis mirificè demonſtrauit: nam Venceſlaus,qui à Ludmilla muliere religioſa educatus à puero fuerat, omnibus pietatis & cuiuſuis prætereà virtutis numeris vir abſolutiſſimus euaſit; ſicut è diuerſo Boleſlaus tum impius, tum ſæuus, tum indomitus & violentus: quia Drahomira,quæ Boleſlaum aluit,comparibus vitiis infectiſſima erat,paratiſſimaque per quamlibet occaſionem incrementa bonæ Religionis impedire,ac potiſſimùm in Sacerdotes deſæuire; quaſi penes illos culpa reſideret, quòd diſciplinæ (vt ipſa dicebat) ignauiſſimæ deditus Venceſlaus, maiorem diei noctiſque partem circum ſacella & aras, aliaſque cærimonias, quàm in negotiis ſeriis & ad Principem

pertinentibus contereret; quodque illorum ipsorum Sacerdotum instinctu, neque reuerentiam erga matrem, neque charitatem erga fratrem continuaret.

Itaque custodes plagosi per vias appositi erant, qui ictu plagarum Sacerdotes prohiberent, quò minùs Venceslaum per quotidiana officia adire possent. Qua de re factus certior VVolfgangus, venire in Bohemiam ad dedicandum templum supersedit, hac excusatione vsus, tamquam breuî futurum esset vt Antistes Pragæ inauguraretur. Ceterùm nec Venceslaus fauorem erga Sacerdotes cultumque, nec vicissim illi officium solitum, qualicumque iniuria accepta, interrumpi sibi permiserunt, furente indies magis ac magis Drahomira, cùm quotidie fermè audiret, tanti esse Venceslaum in Sacerdotes obsequij, vt ipse suis manibus vinum inter Sacra, libaque & thura illis subministraret, vt idemtidé illos domi quemque suæ inuiseret, necessariisque rebus ante tempus succurreret, vtque à seruitute profana multos redimeret, & ad seruitia Dei illos conuerteret: vt denique noctu plerumque, vel in ipsa hieme nudis incederet pedibus ad templa, in quibus peruigilia celebrabant Sacerdotes. Ferunt Podiuinum, qui intimus Venceslao & assiduus comes fuerat,

rat, malè aliquando à frigore & niuibus acceptum fuiſſe, quamquam ipſe calceatus Ducem ſuum diſcalceatum ſubſequeretur, rurſus tamen ſubitò incaluiſſe, cùm primùm videlicet pedes ſuos, quemadmodum iuſſus erat, veſtigiis Ducis impreſſerat.

Pauliſper inter hæc ſuam rabiem Drahomira remiſiſſe videbatur, poſtquam certior facta erat, Venceſlaum tædio vitæ aulicæ & curarum publicarum, circumſpicere locum ſepoſitum, in quem cum ſodalibus diui Benedicti cucullatis ipſe quoque ſodalis futurus diuerteret: nam & Romam ad Pontificem ſuos iam miſiſſe inaudierat, qui peterent, vt illius auctoritate liceret in Bohemia eiuſmodi Sodalitium inſtitui. Sed dum Romanus Pontifex legatos diutiùs propter domeſticas ſeditiones retinet, dumq; interim Venceſlaus de conſuetudine ſua, deque ſacris & cærimoniis nihil quidquam intermittit; non ſuſtinens vlteriorem dilationem impatientiſſima mulier, conceptum iam pridem de tollendo Venceſlao parricidium properat. Natalis tunc dies infantuli recèns ex Boleſlao editi ſe obtulerat. Ad hunc ſimul concelebrandum mater iuxtà atque Boleſlaus frater verbis ſuauiſſimis Venceſlaum inuitant, gaudio ipſorum communi oblatum eſſe tempus dicentes, quò tota

domus principalis meritò gaudere debeat, nato ex Boleslao Principe, qui spem successionis in Principatu Bohemiæ continuaret. Siquidem Venceslaus præter aliam rebus in aliis abstinentiam, & continentia constantiaque seruatæ quoq; in omne æuum suum virginitatis suæ clarus fuit: & Boleslaus tunc primùm pater esse incepit, producto ad spem successionis filiolo.

Cap. XIII. Hoc igitur modo inuitatus Venceslaus, tametsi multo satis tempore à quouis matris fratrisque contubernio se remouisset, attamen vt antiquum seruaret morem suum, nemini cuiquam, non solùm natura coniunctissimis, officium suum denegandi, ad natalitia se Boleslauiam venturum ad diem recepit. Interimque in cubiculum secedés, quos fidelissimos habuit, secum ad fenestram seducit, iubetque eos in atrium Pauli presbyteri frequẽtia Sacerdotum refertum despicere: ac mox altè suspiria ducens, Quã cuperem, inquit, vanus videri augur! vtinamque fiat, vt irritum venti secum auferant meum augurium! videre tamen mihi iam videor, eum locum, qui mea cura tanto Sacerdotum cœtu, quantum cernitis celebratur, paulò pòst discessu hinc meo repentè desertum iri; cædem videlicet Sacerdotum futuram per ista diuinans, quæ illis ab inter-

interitu ſuo immineret. Ceterùm,qui tunc præſentes aderant, non intelligebant quorſum dicta hæc tenderent. Podiuinus tamen ſcopum cõiectura attingebat, cùm Ducem ſuum reuocare à propoſito Boleſlauiam eundi tentaret,ſed incaſſum; olim namque pro Religione & pietate Venceſlaus nullum periculum, nullum caſum, nullum vitæ diſcrimen ſibi vitandum putauit: ideoq́ue die luſtrali appetente, nihil ampliùs moratus,quàm dum ſe apud Sacerdotem expiat, dum aræ adſtat, dum ſacroſanctum delibat libum, extremum ſalutis viaticum, inde continuò Boleſlauiam petit. Sed neque Boleſlaus procraſtinat fratri ire obuiàm, eum complecti, gratulari aduentui compoſita adulatione. Conuiuio dein mater adhibita, quantò magis ad omne facinus exercitata erat, tantò blãdiùs hoſpitem filium habuit, traxitq́ue in ſeram noctem conuiuium.

At Venceſlaus, quamquam intelligeret quò tenderent blanditiæ, & quam ob rem produceretur conuiuium, non tamen omiſit,quin de media nocte ſurgens iret in templum, vt orationes ſolitas Deo optimo commemoraret. In ea re occupatum inuadit Boleſlaus frater, à matre ad ſcelus vigilantiore excitatus, ac primò ab ictu ſuo fruſtratur, enſe ſibi ob inſperatum ſtuporem CAP. XIV.

 elapſo;

elapso; mox redeunte animo & furore, quē sceleris participes clientuli extingui non patiebantur, ictum repetit, ac facilè inermem fratrem, patienterque plagam excipientem, interficit: dissimulataque nece, manè statim filium lustrat, nomenque ei inter lustrandum, Strachyquas, à terrore conuiuij mutato vocabulo, quòd ipse terribile parricidio effecerat, indit. Adeò gloriari in malitia etiam sua gestiebat, qui potens erat in iniquitate, nescius adesse Deum bonis omni tempore, tum in vita, tum in morte; quemadmodum illustrissimo tunc patuit exemplo. Eadem quippe nocte Rex Daniæ (vide quanto interuallo à Bohemia semotus) per quietem se admonitum oraculo testatus est, vt Venceslai in Bohemia à fratre obtruncati memoriam sibi colendam susciperet: id quomodo ab ipso factum, cærimoniæ, Sacerdotes, templum in Dania diuo Venceslao dedicatum declarant. Vt interim alia pænè infinita miracula datâ operâ transeamus, partim quia nota & illustria, partim quia decantata à nostratibus, diebus pænè omnibus habentur.

Psal. 51.

Cap. XV. Boleslaus, parto audacia & scelere Principatu, audacter etiam illum & non sine scelere ab initio gessit, idque non obscurè: siquidem clara voce omnibus qui aliqua

cum

cum diuo Venceſlao familiaritate cõiuncti erant, ac præcipuè Sacerdotibus, quicumque ſua ſponte Bohemia non decederent, carcerem, exilium, cædem denuntiauit. Adiecit mater, ne cæſi terræ mandarentur; ſed abiecti vt in campis iacerent, eſca dilanianda canibus alitibuſque. Intra breue igitur tempus vaticinium diui Venceſlai completum fuit, vaticinantis, fore vt à diſceſſu ſuo atrium Pauli preſbyteri Sacerdotibus vacuum redderetur. Correptus inter præcipuos ad ſupplicium Podiuinus quoque, totum biennium in furca ſub dio pendens, nulla tabe violari, nedum corrumpi conficique potuit, donec poſt hauſtam terræ hiatu Drahomiram ſepeliretur. Nam quò manifeſtior grauiorque pœna appareret, quæ meritò de crudeliſſima atque impiiſſima muliere exigenda fuerat, eò loci, quo adhuc inſepulta iacebant oſſa occiſorum Sacerdotum, terra ſua ſponte dehiſcens viuam Drahomiram vnà cum curru & qui ſimul vehebantur abſorbuit, auriga ſolo incolumi, qui ad aram iuxtà ſitam (nunc haud extat) equo deſiliens accurrit, cum fortè tintinnabulum tinnire audiſſet, vt Corpus Domini adoraret, execrante illum Drahomira omnibus maledictis. Quare locum eum etiamnum vt execratum funeſtumque decli-
 nant

nant viatores, qui arcem Pragensem ab Occidentali plaga petunt: quamquam terra eodem loci in statum pristinum cohæserit. Puniti & illi diuinitus, qui Boleslaum affectati, gladios etiam suos aduersus diuum Venceslaum strinxerunt: pars enim eorum mente alienata in rabiemque versa, præcipites ex alto deorsum se dabant: quidam in eos gladios, quos nudauerant, incumbere. Ad hæc, templi paries, quem prope occisus fuit diuus Venceslaus, velut cædis ipse quoque conscius, aut potiùs vt testis foret sceleris sempiterni, nulla vllius opera abstergi eluique potuit à cruore, quo respersus ex corpore diui Venceslai fuerat.

CAP. XVI. Hæc tandem tot prodigia, tamquam varia supplicia, Boleslaum exterruerunt, vt mitiùs deinceps cum Christianis agere, sæuitiamque suam aduersus illos remittere inciperet. Accessit præterea nouus ex Cæsare Otthone terror, minitante fratricidij vltionem, cùm primùm Hunnicum bellum confecisset. Quippe Hunni ex Pannonia vsque in Sueuiam progressi, vrbem Augustam obsidione premebant, tanta suorum multitudine, vt dubitauerit Ottho, prodire ne in aciem contra tantas copias, an castris se tenere securius fuerit: sed dubitantem Vldricus Augustæ Præsul, in Diuorum

rum numerum posteà relatus, indicto vnius diei ieiunio, ad ineũdam pugnam impulit, certam ei victoriam (si pugnauerit) promittens. Nec fefellit: tantam enim inter Hunnos stragem Ottho edidit, vt Lycus Augustanus fluuius mutatis in cruorem aquis alueum suum fœdauerit. Capti in eadem pugna duo Hunnorum Duces supplicia crucibus luerunt. Ex Cæsarianis maximè insignis, Conradus, Otthonis gener cecidit. Atque hoc interim spatio, quod per moras huiusce prælij interiectum fuit, Boleslaus vicum quem inhabitabat, fossis, vallis, mœnibus cingendum muniendumque suscipit; & quò celeriùs susceptum opus perficiat, vicinæ nobilitati iniungit, vt certum quisque paterfamilias colonorum suorum numerum operi continuando attribuat. Cœpit abnuere operam eiusmodi senex quidam nobilis, inquiens: Exemplum se à maioribus non accepisse, vt ædificandis muris operam aliquam locaret, sed vt potiùs pro salute Principis, in campo & in ipsa acie, siue eques, seu pedes dimicaret. Hîc sæuus Boleslaus (sic iam is passim cognominabatur) solita sæuitia incensus, At ego, inquit, nunc statim exemplum in te statuam, quò ceteri admoniti discant parere Principibus, non autem imperia illorum contemnere:

ſtrictoque gladio miſerandum ſenem confodit, ac denuò vicinis iniungit, vt iuſſa obedienter faciant.

Cap. XVII. Operi abſoluto, cinctoque oppido, nomen Boleſlauia manet. Huic oppido cùm Ottho appropinquaret, miſſis obuiàm Legatis, Boleſlaus pacem magnis precibus cum ipſis oppidanis cœpit petere. Valdè præciſè Ottho eis reſpondit, aliter pacem coire non poſſe, niſi dedito ſibi fratricida Boleſlao. Porrò Boleſlaus omnibus rebus ad ſuſtinēdam obſidionem neceſſariis, frumento, pecore, telis, armis, viris inſtructus in oppido erat. Non ita Cæſar foris commeatu abundabat, vacuis vbique ex vicino horreis, & pecoribus longiùs in ſiluas abactis. Vnde paulò pòſt factum, vt Cæſar ob rerum penuriam mutata duriore ſententia, animum ad molliora deflecteret. Cùm igitur denuò Boleſlaus, quamquam ſatis, vt dixi, inſtructus, cōſcientia tamen ſcelerum timidus, gratiam Cæſaris ambiret, pacemque oraret, eam his tandem legibus impetrauit. Prima erat, Vt commiſſa piacula omnibus modis expiaret. Altera, Vt exules Chriſtianos reuocaret ab exilio. Tertia, Vt tributum nuper remiſſum denuò exoluendum reciperet. Vltima, Vt eadem conditione atque ceteri Germaniæ Principes,

cipes,

cipes, in nomen Cæſaris iuraret.

Obſidione ſoluta, Boleſlaus ſuis præce- pit, vt è conſpectu ſuo ſepulchrum & corpus ſancti Venceſlai remoueant, idque noctu per multas tenebras Pragam transferāt, occulteque ſine arbitris condant in æde diui Viti, ab eodem Venceſlao ædificata. Grauiter nimirum ferebat, ſigna & prodigia idemtidem ad corpus ſanctum nunc in cæcos, nunc in claudos, nunc in ſurdos edi: putabatque fore, vt illo ad diui Viti ædem ſepulto, Vito etiam potiùs quàm Venceſlao miracula edita attribuerentur. Sed vide, vt in ſe innocentia & ſanctitas, vt denique ipſa veritas contra aſtum & improbam calliditatem perfacilè defendant. Plauſtro corpus impoſitum fuit, iuſſuſque auriga quantum poſſet accelerare, vt ante lucem è Boleſlauia Pragam perueniret. At aurigam magis equi, quàm ipſe equos regebant. Itaque cùm primò ad amnem, cui Rochetnicze vocabulum, aquis tunc redundantem, deinde ad Vultauiam adhuc redundātiorem ventum eſſet, non ponte, vt ille volebat, ſed pleno alueo vtrumque amnem equi tranſeunt, pedibus tantumnon ſiccis, mox vltra Vultauiam ad carcerem arci Pragenſi ſubiectum immobiliter ſubſiſtūt, nec inde vlla vi ſe amoueri patiuntur niſi die clariſ- ſimo, CA. XVIII

simo, cùm iam multorum aliorum spectatorum oculis res esset testatissima, corpus diui Venceslai vectores vehere, id quod obstinatè priùs illi negabant, quàm vincti ad vnum omnes è carcere illo dimissi fuissent. Corpus, præterquam quòd à corruptione post triennium incolume repertum est, insuper etiam ab omnibus vulneribus erat percuratum, vna tantùm auricula capiti defuerat; eam Premislauia Venceslai soror ad limen templi, in quo occisus frater erat, inuentam, arcula clausam habuit. Ceterùm re, vt gesta fuit, cognita, ne quid de corpore sancto desideraretur, eamdem statim Pragam misit, statimque illa capiti suo adhæsit.

Occisus fuit S. Venceslaus anno Domini 938. Vide Æneam Siluium in Historia Bohemica cap. 14. & Cardinalem Baronium Tomo 10. Annalium, & in Notis Martyrologij ad diem 28. Septembris.

VITA

VITA ET VIRTVTES S. HENRICI IMP.

Vitam eius ſcripſit Adelbodus Epiſcopus Vltraiectenſis, teſte Sigeberto in lib. de Viris illuſtribus cap. 139.

Quam nos hîc poſuimus, deſcripſit Henricus Caniſius in ſexto Tomo Antiquæ lectionis: an ſit eadem cum illa quam ſcripſit Adelbodus, ignoramus: ſed cuiuſcumque ſit, grauis valdè, & fide digniſſima eſt.

ANNO ab Incarnatione Domini milleſimo primo, ab Vrbe autẽ condita milleſimo ſeptingenteſimo quinquageſimo ſecundo, Otthone tertio defuncto Romæ, vacante Regni ſolio, cùm de Principe ageretur ſubrogando, omnium vota nutu diuino ad eum inclinantur, qui tunc in Regno potiſſimus habebatur. Fuit namque eodem tempore quidam Dux Bauariorum nomine Henricus, Henrici eiuſdem gentis Ducis filius, (cuius temporibus ſanctus VVolfgangus Ratiſponenſium præfuit

fuit Episcopus) tam bonitate, quàm nobilitate Regia conspicuus, & vniuersa morum honestate præclarus. Hic initium sapientiæ timorem Domini pleniter est secutus; quia erat omni litterarum studio principaliter imbutus, & totus sana fide & actione Catholicus. Hic ergo ab omnibus pari voto & communi consensu omnium adsciscitur, diuina vtique disponente clementia, vt per temporalis Regni fastigia ad culmen regni cælestis pertingeret. Terrena enim bona omnia, sicut vsu malo à salute alios præpediunt, sic alios vsu bono ad salutem perducunt.

Cumque prædictus Rex Henricus necdum Cæsaris vel Imperatoris obtineret dignitatem, apparuit ei Ratisponæ beatus VVolfgãgus Episcopus tali visione: Visum namque est, quòd manens in Ecclesia sancti Emmerammi Episcopi & martyris, accederet orãdi gratia ad beati VVolfgangi sepulchrum, in eadem basilica situm; cumque ibidem Dominum & sanctum VVolfgangum intimis precibus conaretur exorare, subitò videbatur ei ipse sanctus VVolfgãgus astare, eumque huiusmodi verbis appellare: Intuere diligenter litteras in muro, quæ sunt secus tumulum meum scriptæ. Erat autem, sicut videbatur, scriptum solummodò,

dò, POST SEX. Euigilans verò Rex, diuturna tractatione ſecum reuoluit pauciſſima huius viſionis ſcripta. In primis ergo arbitratus, quòd poſt ſex dies eſſet moriturus, multa diſpenſat pauperibus; cumque dierum ſex numerus præteriiſſet, & nihil in ſe Rex moleſtiæ corporalis ſenſiſſet, putauit prædictam viſionem ad ſex menſes pertinere, & eadem cœpit timere. Tranſactis verò ſex menſibus, cùm nihil infirmitatis in ſe pateretur, arbitratus eſt hunc numerum ad ſex annos pertinere; ideoque quæ & ſuprà cœpit timere. Cumque ſex annorum numerus integer præteriiſſet, & ſeptimi anni dies reuolutus veniſſet, ipſo die per Apoſtolicam benedictionem ſuſcepit Cæſaris dignitatem. Tunc tandem ſentiens qualis eſſet ſua viſio, gratias egit Deo, ſanctoque VVolfgango, qui ſibi talem dignatus eſt reuelare ſublimitatem.

Vnctus ergo in Regem beatiſſimus Dei famulus Henricus, temporalis Regni non contentus anguſtiis, pro adipiſcenda immortalitatis corona, ſummo Regi, cui ſeruire regnare eſt, militare diſpoſuit. Summam etenim diligentiam in amplificando cultu Religionis adhibuit. Eccleſias Dei ditare poſſeſſionibus, & immenſis ornatibus augere cœpit, Sedes quoque Epiſcopales,
Hil-

Hildinsheim videlicet, vbi à puero fuit enutritus, & litteras edoctus, Magdeburge & Argentinam, & Merseburg, quæ barbarica immanitate adiacentium Sclauorum vastatæ fuerant, restaurauit; & tam ipsis, quàm aliis Episcopatibus per vniuersum Regnum, in possessionibus & ornatibus innumera dona distribuit. Hildinsheimensi verò Ecclesiæ sanctum Gothardum diuina edoctus reuelatione præfecit Episcopum. Quid autem Merseburgensi Ecclesiæ præ aliis contulerit, futurorum ex parte voluimus notificare. Hæc etenim Ecclesia tempore magni Otthonis, illius, inquam, qui iuxta Lycum fluuium sub sancto Vdalrico Pontifice glorioso Vngaros prostrauit, & Reges eorum, Leuicam & Assur, Ratispone Principibus hoc fieri adiudicantibus, in patibulis suspendit; assiduis incursionibus & hostili vastatione Sclauorum redacta est ad nihilum. Et quia violentiis vicinarum nationum non poterat resistere, in possessionibus, in religione, & in omnibus quæ ad Pontificalem dignitatem pertinebant, penitus cœpit deficere.

Accidit autem eodem tempore, vt Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus vniuersæ carnis viam ingrederetur, & Merseburgensis Præsul propter sapientiam sibi à

Deo

Deo præstitam,& propter virtutes plurimas quibus ornatus erat, ob quas & Otthoni Magno gratissimus erat, in cathedram Magdeburgensem à prædicto Rege constitueretur. Factum est autem, vt Merseburgensis Episcopatus prorsus destrueretur, & quæ potiora erant illius Ecclesiæ,in prædiis, in ministerialibus, in ornamentis, in ditionem Magdeburgensis Ecclesiæ transferrentur, & de quibusdam reliquiis possessionum, quæ Merseburgensi Ecclesiæ remanserant, Abbatia inibi constitueretur. Quod factum vsque ad tempus piissimi Confessoris Christi Henrici sine mutatione permansit. Qui conuocatis Principibus Regni sui apud Chuselingenburg curiam celebrauit, atque vniuersis in idipsum consentientibus, Poloniam, & Bohemiam,ceterasque Sclauorum adiacẽtes regiones, quæ fines Regni sui vastauerant, debellare disposuit. Congregato itaque exercitu contra prædictas nationes, aciem direxit, & transiens per locum qui VValbech dicitur, gladium sancti Hadriani Martyris, qui pro reliquiis multo tempore ibidem seruabatur, accepit; quo accinctus, ex toto corde suo clamauit ad Dominum,dicens: *Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me; apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.* Psal. 34.

 Inde

Inde progrediens castrametatus est in campo, in quo Merseburgensis Ecclesia sita est; & videns locum desolatum, ingemuit, & ait: Beate Laurenti Martyr Christi, si tuo interuentu has barbaras nationes, ad quas pergo, Romano Imperio & Religioni Christianæ subiugauero, locum istũ desolatum, tuo nomini consecratum, diuina fauente gratia, in pristinæ dignitatis statum reformabo. Vt ergo Princeps Poloniæ & Bohemiæ, & ceterorum Sclauorum primates, Romanum Imperatorẽ cum exercitu suo, vt eos debellaret, aduenire cognouerunt; collecta innumerabili barbarorum multitudine, in bellum obuiàm processerunt: quod Regi piissimo per speculatores suos citissimè innotuit; & sicut in omnibus angustiis suis solebat, ad orationis arma confugit: & inuocato super se nomine Domini, beatis Martyribus Laurentio, Georgio, & sancto Hadriano semetipsum suumq; exercitum protegendum cum summa deuotione commisit. Cumque omnes Communionem Corporis & Sanguinis Dominici percepissent, ad locum certaminis peruenerunt. Vbi cùm Rex beatissimus verbis exhortatoriis, quatenus viriliter agerent, animos singulorum confortasset; videns aduersariorum innumerabilem multitudinem,

nem, clamauit ad Dominum, dicens: *Domine Deus, qui conteris bella ab initio, eleua brachium tuum super gentes, quæ cogitant seruis tuis mala: Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine: Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti.* Iudith 9. Psal. 58. Psal. 82.

Hæc eo orante, aperti sunt oculi eius, & vidit gloriosos Martyres, sanctum Laurentium, beatum Georgium, & sanctum Hadrianum, cum Angelo percutiente, exercitum suum præcedentes, & hostium cuneos ad fugam propellentes. Et sicut exercitus Sennacherib ab Angelo percutiente contritus est & disperiit; sic omnis ista barbarorum immanis multitudo per virtutem Dei contrita, proiectis armis sine effusione sanguinis Christianorũ fugæ præsidium quæsiuit. Quod videns Rex sanctissimus, eleuatis oculis ac manibus in cælum, gratias egit Domino, dicens: Benedico te, Rex cæli & terræ, qui superbis resistis, & humilibus das gratiam, qui custodisti diligentes te, & glorificatus es in gentibus propter datam nobis de cælo victoriam. Victis itaque barbaris, & quæ ad futuram pacem prodesse poterant pactione firmissima stabilitis; Rex beatissimus cum suis reuersus est ad propria, vniuersis glorificantibus Deum & laudantibus, Iacob. 4.

 bus,

bus, qui præstat auxilium omnibus in se sperantibus. Cumque Imperator Christianissimus Poloniam, Bohemiam, & Morauiam tributarias fecisset; ob reuerentiam sancti Laurentij Martyris, conculcationem & destructionem Merseburgensis Ecclesię, cœpit pro misericordiæ & pietatis intuitu respicere, & ad nihilum redactam, in ædificiis, in ministerialibus, in sæcularibus possessionibus, in ornamentis Ecclesiasticis in pristinum gradum Pontificalis dignitatis, sicut Deo & sancto Laurentio vouerat, studuit restaurare. Nec priùs ab operibus misericordiæ destitit, quoadusque præfatam Ecclesiam ad antiquæ statum dignitatis, & honorem pristinæ Religionis ex integro reduceret. Denique Rex gloriosus Episcopum Bambergensem ex integro in suo domate fundauit; terminis videlicet ab adiacentibus Episcopatibus concambio legitimo commutatis. Eumdem verò Episcopatum Apostolorum Principibus Petro & Paulo, & pretiosissimo Martyri Georgio attitulatum, speciali iure sanctæ Romanæ Ecclesiæ contradidit, vt & primæ Sedi debitũ diuinitus honorem impenderet, suamque plantationem tanto patrocinio firmiùs communiret.

Frater eius erat Bruno Augustensis sedis Episcopus, qui felicibus eius actibus inuidens,

dens, multas ei aduersitatum iniurias, in quantum potuit, inferebat; & vbi per se non potuit, inferentibus se adiunxit, aliosque ad inferendas exhortando stimulos suæ prauæ incitationis subiunxit. Cui Rex gloriosus non talionem reddebat, verùm etiam instructus fraterna dilectione, omnia dissimulando & patienter sufferendo, illum bono vincere satagebat. Quanta autem eius munificentia, quanta erga Deum eius benignitas atque largitas extiterit tam in illa Bambergensi Ecclesia, quàm in aliis compluribus locis, manifestis operum declaratur indiciis: solum quippe Deum sibi elegit heredem, quatenus & ipse in consortium hereditatis æternæ illum assumere dignaretur. Liberos enim nec secundùm carnem habebat, nec expectabat; quia eam quam pro coniuge habere videbatur, Chunigundam nomine, dicitur numquam cognouisse. Sed qualiter hoc innotuerit, ad communem ædificationem non est prætereundum, vt & castimoniæ exemplis erudiamur, & diuinorum secretorum admiratione moueamur, considerantes quemadmodum diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. tantis namque ac talibus bonis tentatio deesse non potuit. Inuidus enim omnium bonorum diabolus, cùm torum immacula-

tum sauciare non potuisset, zelotypię liuore fœdare cogitauit, volens saltem famam eius lędere, cui non potuit corruptionis vulnus infligere. facta est igitur auctore diabolo suspecta criminis, quæ non nouerat maculam corruptionis. Sed quia crudelis est qui infamiam negligit, expurgationis gratia sibi iudicium elegit; quod propter duritiam hominum institutum esse cognoscitur. Cúmque Deo dilecta ad illud iudicium, velut ouis ad occisionem duceretur, ingemuit, & ait: Domine Deus creator cæli & terræ, qui
Ierem. 11. probas renes & corda, iudica iudicium
Psal. 118. meum, & eripe me, te enim testem inuoco hodie & iudicem, quia nec hunc præsentem Henricum, nec alterum quemquam virum carnali commixtione vmquam cognoui. Hæc dicens, stupentibus ac flentibus vniuersis qui aderant, vomeres candentes nudo vestigio calcauit, & sine adustionis molestia transiit. Ita Deus omnipotens vinculum castæ dilectionis seruauit, innocentiam comprobauit, integritati custodiam humilitatis adhibuit.

Inter hæc, beatissimi Principis Henrici gloria magis ac magis proficiebat, & gratia Dei erat cum ipso. Non declinauit clypeus eius de bello, & hasta eius non est auersa. Apuliam à Græcis diu possessam Romano Imperio

Imperio recuperauit, & eidem prouinciæ Iſmahelem ducem præfecit, qui poſteà in vrbe Bambergenſi mortuus, & in Capitulo maioris Monaſterij ſepultus requieſcit in Domino. Beneuentanum Monaſterium condidit, & omni ornatus decore locupletauit. Cumque ciuitates Apuliæ pertranſiſſet, & quæ ad vtilitatem & honorem Regni pertinebant, prudenter in eis diſpoſuiſſet, cœpit in infirmitate calculi laborare. Cuius morbi moleſtiam vir ſanctus tanta patientia ſuſtinuit, vt paſſiones carnis ad cuſtodiam humilitatis à Deo ſibi collatas aſſereret, & flagellum correptionis certiſſimum ſignum dilectionis affirmaret: fomenta tamen curationum ſibi fecit adhiberi, ſed nulla Medicorum arte potuit liberari. Ingraueſcente autem dolore, aſcendit in montem Caſſinum, petens beati Benedicti & ſanctæ Scholaſticæ ſororis eius auxilium: & cùm oraret, cœpit cogitare quæ de tranſlatione ſancti Benedicti eiuſque ſororis audierat, quia videlicet Reliquiæ eorum dicebantur furtim ablatæ, & in alium locum tranſlatæ; ideoque cœpit de corporali eorum præſentia dubitare. Completa verò oratione ad hoſpitium ſe contulit, & laſſatus ac debilitatus ex itinere, in lectulo ſe collocauit. Cumque obdormiuiſſet, audit ſibi ſanctum

Benedictum assistere, & ferrum sectorium ad medicinales sectiones aptatum manu tenere. qui dixit ei: Quia sperasti in Deo & in Sanctis eius, ecce missus sum à Deo, vt per medicinam meam ab infirmitate tua libereris. Ecce ego, cuius ossa furtim ablata esse putaueras, præsentiam meam tibi exhibeo, & in argumentum veritatis passiones tuas curabo. Hæc dicens, partem illam corporis quæ calculum tenebat, ferro medicinali aperuit, & euulso molliter calculo, hiatum vulneris sanatione subita redintegrauit, & calculum quem tulerat, in manu Regis dormientis reposuit. Quo facto, Christianissimus Imperator euigilans pertractauit secum, quæ circa se gesta fuerant per Confessorem Christi; vidensque calculum quem manu tenebat, vocauit satellites suos, qui more regio semper sibi assistebant, & dixit ad eos: Pontifices & Principes Regni nostri ad nos vocate, vt cognoscant & videant mirabilia Dei, quæ ineffabilis & inenarrabilis misericordia cum potentia eius fecerunt in me: at illi mandata Regis cursu celeri perferentes ad Principes, adduxerunt eos; & cùm venissent ad eum, dixit eis: Fra-
Psal. 33. tres & commilitones mei, *magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in id-*
Psal. 144. *ipsum*; quia ipse est *magnus Dominus, & laudabilis*

dabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis: ipse percutit, & medetur; flagellat peccatores, & pœnitentibus miseretur; *hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto*. En ego, qui heri morti proximus fui, per misericordiam Dei hodie sanus vobis appareo, & aculeũ mortis, quem heri gestaui inclusum corpori meo, hodie oculis vestris visibiliter ostẽdo. His dictis ostendit eis calculum quem manu tenebat; & ostendens eis vulneris cicatricem, omnia quæ per sanctũ Benedictum circa se gesta fuerant, cunctis audientibus ex ordine referebat. At illi videntes & audientes mirabilia Dei plus quàm possit credi, admirati sunt, & benedicentes Deum, diuque in laudem eius acclamantes, de incolumitate Regis gauisi sunt: rursumque Rex ad eos ait: Quas gratiarum actiones, aut quæ munera tantis beneficiis condigna medico nostro sancto Benedicto possumus rependere? At illi omnes iudicauerunt eum regia munificentia esse dignum. Rex verò consilio Principum suorum ingentia munera in prædiis, in auro, in argento, in ornamentis plurimis Ecclesiæ sancti Benedicti contulit, & valefaciens Fratribus eiusdem Ecclesiæ ministris, à Cassino monte hilaris & sanus recessit. Ab eo autem tempore &

Psal. 74.

deinceps quadam ſpeciali dilectione & veneratione ſancto Benedicto & omnibus Monaſticæ religionis cultoribus ſtuduit deſeruire, & in amplificandis & rebus protegendis Eccleſiaſticis benignus & deuotus pater exiſtere.

Inde iter faciens, Romam peruenit, vbi à Benedicto VIII. Papa benignè & honorificè ſuſceptus; quantas miſerationes & beneficia per ſanctum Benedictum ei Dominus contulerit, indicauit. Apoſtolicus verò gratias egit Deo pro omnibus beneficiis ſuis, & pro ſalute Regis & totius populi Catholici obtulit ſacrificium laudis. Eodem tempore Rex ſanctiſſimus Bambergenſem fundum cum omnibus pertinentiis ſuis beato Petro Apoſtolorum Principi contradidit, & Apoſtolico Prǽſuli in perpetuum defendendum commendauit; & in memoriam huius pactionis ſingulis annis album ambulatorem cum phaleris Romano Præſuli dari conſtituit. Hoc quoque humilitate & deuotione apud Domnum Apoſtolicum obtinuit, vt Alemaniam intraret, & Bambergenſis Eccleſiæ nouam plantationem viſitaret; quod & ita factum eſt. Nam in proximo Apoſtolicus aduenit Alemaniam, & omnibus ciuitatibus regionis illius peragratis, tempore quo condixerat vrbẽ Bambergenſem adire

diſpo-

diſpoſuit. Venit ergo Feria quinta maioris Hebdomadæ, hoc eſt in Cœna Domini, hora ſexta, ſacris Pontificalibus indumentis indutus, ſicut iam ad peragenda diuina myſteria & ſolemne diei illius officium proceſſurus erat, & ſuſcipitur glorioſiſſimè ab Imperatore, & vniuerſis qui aderant Principibus, omniq́ue Clero & populo, inæſtimabili exultationis tripudio. Vt autem in aduentu tam inſoliti tamq́ue exoptati hoſpitis Deo noſtro iucunda decoraque exhiberetur laudatio, Imperator prudentiſſimus in occurſum eius quatuor choros pſallentium decenter ordinauit; primum in vlteriori ripa fluminis, ſecundum in citeriori, tertium ante portam ciuitatis, quartum in atrio Eccleſiæ, vbi primus omnium ipſe Rex data manu Papæ in domum Domini introduxit, atque diuinis hinc inde hymnis canora ſuauitate reſonantibus, in Epiſcopali Cathedra collocauit. Quid plura? debitum huius ſacratiſſimæ diei cum duodenis Epiſcopis cooperatoribus Apoſtolicus Pontifex, & aliorum ſequentium dierum ſumma cum deuotione celebrauit. In ſancta autem Dominica Paſchæ, cùm in Matutinali officio Aquileienſis Patriarcha Lectionem primam, Archiepiſcopus autem Rauennas ſecundam, ipſe Apoſtolicus tertiam recitaret; cumq́ue

cumque omni ornatu processio ageretur, sicut dignitatem Apostolicã condecuit in sancta solemnitate solemnitatum: quis non iudicet tam religiosam celebritatem, nostrisque in regionibus insolitatam, meritò in memoriã omnium Bambergensis Ecclesiæ filiorum perpetuò haberi, & memoriale eius in sæculum non derelinqui?

Vt autem ad superiora redeamus, vnde paulisper digressi sumus; postquam vir sanctus à beato Benedicto calculi molestia sanatus Romam peruenit, ibique à venerabili Papa Benedicto omnia quæ petierat impetrauit, munitus Apostolica benedictione Alpes Apenninas transcendit; & dimisso exercitu in terram suam, Cluniacum causa orationis eius cum paucis familiaribus perrexit, eò quòd multa de religione & statu loci illius audiret. Vbi cùm multa religionis & sanctitatis signa vidisset, sancti Spiritus igne succensus, coronam auream pretiosissimis gemmis adornatam, ad Missam quæ de Cathedra sancti Petri celebratur, obtulit; & Monachorum fraternitatem suscipiens, cum maxima humilitate & cordis contritione orationibus eorum se commendauit, & in supplementum rerum necessariarum optima prædia in Alsatia eidem Congregationi contradidit.

Inde

Inde iter faciens, per Leodium & Treuerim transiuit, & Congregationes inibi Deo famulantes plurimis largitionibus & prædiis ditauit. Et mirum, quòd homo Dei, qui circa vtilitates Ecclesiasticas & salutem animæ suę tanto studio flagrabat, in nullo prouectum sui Regni neglexit; quinimò sine effusione sanguinis, pietate & sapientia terminos Regni sui dilatauit, & Imperialē dignitatem gloria & honore ampliauit & ornauit. Bohemiam vicit, Burgundiam subiugauit, Pannoniam quoque fidei Catholicæ & Romano Imperio coadunauit.

Victor ergo aliarum nationum, Apostolus fuit Hungarorum: cùm enim omnes adhuc infideles essent, ad fidei Catholicæ attraxit confessionem. Quod vt faciliùs fieret, sororem suam Gisilam Stephano Regi in matrimonium collocauit, secundùm Apostolum dicentem: *Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificatur mulier infidelis per virum fidelem*. Stephano itaque Rege baptizato, vniuersa Pannonia recepit verbum vitæ: & mira rerum nouitate, per Reges Apostolos Baptismi gratiam percepit. Quàm præclara tanti Apostolatus societas, quàm veneranda vtriusque sanctitas, per quos tot sunt saluati & sanctificati! Præfatus autem Rex Hungarorum religiosus,

1.Cor.7.

cumque omni ornatu processio ageretur, sicut dignitatem Apostolicá condecuit in sancta solemnitate solemnitatum: quis non iudicet tam religiosam celebritatem, nostrisque in regionibus insitatam, meritò in memoriá omnium Bambergensis Ecclesiæ filiorum perpetuò haberi, & memoriale eius in sæculum non derelinqui?

Vt autem ad superiora redeamus, vnde paulisper digressi sumus; postquam vir sanctus à beato Benedicto calculi molestia sanatus Romam peruenit, ibique à venerabili Papa Benedicto omnia quæ petierat impetrauit, munitus Apostolica benedictione Alpes Apenninas transcendit; & dimisso exercitu in terram suam, Cluniacum causa orationis eius cum paucis familiaribus perrexit, eò quòd multa de religione & statu loci illius audiret. Vbi cùm multa religionis & sanctitatis signa vidisset, sancti Spiritus igne succensus, coronam auream pretiosissimis gemmis adornatam, ad Missam quæ de Cathedra sancti Petri celebratur, obtulit; & Monachorum fraternitatem suscipiens, cum maxima humilitate & cordis contritione orationibus eorum se commendauit, & in supplementum rerum necessariarum optima prædia in Alsatia eidem Congregationi contradidit.

Inde

Inde iter faciens, per Leodium & Treuerim transiuit, & Congregationes inibi Deo famulantes plurimis largitionibus & prædiis ditauit. Et mirum, quòd homo Dei, qui circa vtilitates Ecclesiasticas & salutem animæ suę tanto studio flagrabat, in nullo profectum sui Regni neglexit; quinimò sine effusione sanguinis, pietate & sapientia terminos Regni sui dilatauit, & Imperialẽ dignitatem gloria & honore ampliauit & ornauit. Bohemiam vicit, Burgundiam subiugauit, Pannoniam quoque fidei Catholicæ & Romano Imperio coadunauit.

Victor ergo aliarum nationum, Apostolus fuit Hungarorum: cùm enim omnes adhuc infideles essent, ad fidei Catholicæ attraxit confessionem. Quod vt faciliùs fieret, sororem suam Gisilam Stephano Regi in matrimonium collocauit, secundùm Apostolum dicentem: *Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificatur mulier infidelis per virum fidelem*. Stephano itaque Rege baptizato, vniuersa Pannonia recepit verbum vitæ: & mira rerum nouitate, per Reges Apostolos Baptismi gratiam percepit. Quàm præclara tanti Apostolatus societas, quàm veneranda vtriusque sanctitas, per quos tot sunt saluati & sanctificati! Præfatus autem Rex Hungarorum religiosus,

1.Cor.7.

ſus, Deoq́ue deuotus, poſteà in executione bonorum operum permanſit, quod diuina pietas poſt mortem eius euidentibus indiciis ad ſepulturam eius factis ſignorum miraculis demonſtrauit. Burgundionum quoque non humana, ſed diuina fuit victoria: nam cùm armis & omnibus belli copiis eſſent inſtructi viri ad bella doctiſſimi, armis depoſitis, non hominis metu, ſed nutu Dei, rogantes ea quæ pacis ſunt, dextras dederunt.

Sicut enim ad declaranda beati Martini merita Dominus pacificum fecit exercitum, ita & nunc ſerui ſui beati Henrici meritis conſimilem virtuté dignatus eſt oſtendere: ſimilem ergo fecit illum Dominus gloriæ Sanctorum. & ſicut Moyſes precibus magis quàm armis triumphauit; ita glorioſus Princeps per arma iuſtitiæ bella omnia conſummauit, & ſine funere & abſque cruore ſemper triumphauit. Denique conſummatis huius vitæ laboribus, poſtquam bonæ opinionis odorem longè lateq́ue olere fecerat, locumq́ue ſibi dilectum & cetera Monaſteria ditando, & ornando, & excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarceſcibilem coronam à Domino vocatus eſt ab ergaſtulo carnis. qui cernens diem mortis ſibi imminere, vocatis

tis ad se parentibus, & cognatis beatissimæ Imperatricis Chunigundæ, necnon etiam quibusdam Regni primoribus, manu eam apprehendit, & commendauit eam illis, huiusmodi verbis memoria dignissimis: *Hanc ecce*, inquit, *mihi à vobis, immò à Christo consignatam, ipsi Christo Domino nostro & vobis resigno virginem vestram.* Discite ergo diuites huius sæculi facere *vobis amicos de mammona iniquitatis; vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Luc.16.

Huius verò gloriosissimi Principis præconia linguam carnis tacere non conuenit, in cuius transitu confutatis dæmoniis, triumphantibus Angelis cælum exultauit. Defuncto itaque beatissimo Dei famulo Henrico anno Regni sui vigesimoquarto, Imperij vndecimo, vitæ verò suæ quinquagesimosecundo, corpus eius Bamberg in Ecclesia beatorum Apostolorum Petri & Pauli honorificè sepelitur; ac postmodum multis miraculorum virtutibus à Domino glorificatur. Post huius sanctissimi Principis excessum, Conradus vnus ex Regni Primoribus Regali solio sublimatus, consilio Brunonis Augustensis Episcopi, fratris sancti Henrici Imperatoris, qui semper, vt superiùs dictum est, eius felicibus actibus inuidebat; Episcopatum Bambergensem destruere

ſtruere meditabatur, quia idem Bruno Epiſcopus promiſit ſorori ſuæ Giſilæ Reginæ Hungarorum omnia prædia hereditario iure ad ſe pertinentia, filio eius Henrico contradere. Locus ergo & tempus conuentui ſtatuitur, vbi hæc res ad certum perducatur. Nocte verò quæ diem huius negotij præceſſerat, Eberhardus primus Bambergenſis Epiſcopus ad tentoriũ prædicti Brunonis clàm acceſſit; lectoque eius aſſidens, multa ſuper hac re monendo, obſecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem ſollicitus egit. Tranſacta verò multa hora noctis, Eberhardus Epiſcopus receſſit; & cùm Bruno Epiſcopus obdormiuiſſet, viſus eſt ei frater ſuus Imperator lecto ſuo aſtare, faciemque ſuam barba ex vna parte depilata deturpatam obiectare. Cui ſuper hac re ſuſpenſo & admiranti, quis tam temerarios auſus in eum præſumeret; interroganti reſpondit, dicens: Tu hæc feciſti, qui me, & Sanctos Dei, quos ego rebus à Deo mihi conceſſis ditaui, deſpoliare diſpoſuiſti. Caue ergo vlteriùs ſuper hac temeritate, ne incepta luas cum magna infelicitate. Ad hæc ille expergefactus, de viſione nimiùm eſt perterritus, omniumque membrorum horrore ac tremore grauiter attactus. Manè autem facto, cùm diu expectatus ad conuentum

uentum Procerum non veniret, Gisila Regina pro filio sollicita, missis nuntiis rogauit illum obnixè, vt adueniens inomissa perficeret. Ille verò affirmauit, se tanta infirmitate grauari, vt nec de lecto surgere, nec pedem posset quóquam mouere. Cumque rogaretur, vt se in lecto ad conuentum portari pateretur, quò vel sic promissio perficeretur; omnino abdicauit, seque in Deum & in Sanctos eius peccasse, libera tandem voce proclamauit. Sic itaque diuina pietas per merita famuli sui, ne spe quam in se posuit fraudaretur, omnia prauæ illius conspirationis machinamenta repressit; idq; quod ab eo benè cœptum est confirmando, semper exinde ad meliora prouexit.

Sed iam nunc ad miracula quæ post felicem transitum eius, ad declaranda eius meritorum insignia, ad sepulchrum illius operatus est Dominus, veniamus.

Mulier quædam contracta in ipsa manebat ciuitate, adeò incuruata, vt ad gradiendum nullatenus erigi posset, sed potiùs manibus reptaret, quàm pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbenti, diuinitus inspiratum est, vt ad memoriam beatissimi viri accederet, atque omnipotentis Dei misericordiam obnixiùs imploraret: quod dum faceret in anniuersario die

ipſius, ſubitò cernentibus cunctis adſtantibus, facta eſt quaſi in extaſi, ac poſteà nerui qui diriguerant, ſenſim diſſolui, & omnia corporis membra crepitantia cœperunt extendi; mulierque erecta vſum ambulandi & reliqua membrorum officia cum omni ſanitate recepit.

Quidam æditus in ordine laico ad cuſtodiam deputatus Eccleſiæ, furtis cœpit aſſueſcere, & quæcumque poterat in ipſa Eccleſia clanculò decruſtabat: ſed cùm iam inolita vitiorum conſuetudine, ipſam conſuetudinem peccandi iam quaſi legem ſibi feciſſet, miſericorditer à Domino corripitur. Quadam enim nocte, dum in eadem Eccleſia ſomnum caperet, ſeruus Dei aſpectu terribilis ei apparuit, & aſperè inuectus

Dan. 13. in eum, dixit: *Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum*; quare hoc & hoc feciſti? ſcito quia rem iniquam operatus es. His dictis de ſtratu eum protraxit, & multis verberibus cæſum, cruentatum dereliquit. Hæc quidem ſomnians pertulit, ſed expergefactus ſigna plagarum euidentia demonſtrauit, & verba verberum argumẽtis comprobauit. Taliter ab immani præcipitio retractus, in miniſterio ſuo vſque ad prouectiorem ętatem in eadem Eccleſia permanſit; & in eius correctione multi alij correcti

ſunt,

ſunt, glorificantes Deum, qui per ſeruum ſuum iam coronatum in cælis, talia adhuc operatur in terris.

Quadam vice contigit incerto caſu cuidam, vt diſſociatis naturalibus inſtrumentis ab inuicem, mandibula loco ſuo dimota, & oris officium impediret, & naturalem humani decoris compoſitionem deformaret. Talibus circumuentus incommodis clamauit ad Dominum, & diuinæ pietatis obnixiùs implorauit auxilium: vt ergo manifeſtarentur opera Dei in illo, multis interuenientibus, ad tumbam beati Henrici acceſſit, & capite ſuperimpoſito, tam diu precibus inſtitit, quoaduſque meritis ipſius ſanitatem accepit.

Item alio tempore contigiſſe in veritate audiuimus, vt quidam in paralyſi adeò vexaretur, vt exinde vſum brachij iam perdidiſſet: nutu autem diuino admonitus eſt, vt ad ſepulturam ſancti corporis accederet, & proſtratus in oratione, Dei omnipotentis miſericordiam, & beatiſſimi viri ibidem requieſcentis merita inuocaret. Toto itaque corpore proſtratus orationibus incubuit, corde magis quàm ore decantans cum Propheta, *Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundùm verbum tuum*. Quid ergo? Chriſtus filius Dei, qui ſuper terram gra- Pſal. 118.

 diens,

diens, manum aridam habentem ſanauit, ibidem nunc ſedens ad dexteram Patris, eodem inuocato miraculo, per merita dilecti ſui ſupplicem iſtum liberauit. Sanus equidem ab oratione ſurrexit, & Deum propitiatorem in commemoratione Sancti ſui glorificauit. Clamor ad cælum attollitur, & cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotentis Dei ab vniuerſis aſſiſtentibus decantatur.

Hoc quoque ſucceſſoribus noſtris indicare curauimus, quod in diebus Rogationum ad ſepulchrum prædicti Confeſſoris contigiſſe veraciter cognouimus. Quidam enim Sacerdos cum populo ſuæ procurationi commiſſo, in diebus Rogationum Crucem cum Hymnis & Canticis ad Monaſterium ſancti Petri & ſancti Georgij deferebat, cum qua quidam cæcus alterius manu ductus veniebat. Is cùm ad ſepulchrum Confeſſoris Chriſti veniſſet, ex toto corde ſuo rogauit ſanctum Henricum, vt per eius interuentum reſtitueretur ei lumen oculorum. Cumque diu precibus & lacrymis pulſaret ad oſtium pij Confeſſoris, cunctis vidētibus, & in laudem Dei acclamantibus, redditus eſt illi viſus per gratiā Omnipotētis; & mirum in modum, qui alterius mane ductus, Crucem Domini ſecutus fuerat

rat cæcus, modò propriis manibus Crucem ferens, cum laudibus ipsi populo domum redeunti ductum præbuit illuminatus.

Aliud quoque diuinę virtutis miraculum celebri commemoratione & certa fide cognitum est. Erat quidam languidus ipsa in ciuitate omnibus cognitus, cuius inferiora omnia à lumbis & infra, omnino præmortua fuerunt, adeò vt nec pedibus solo niti valeret, sed instrumento cuidam rotulis quatuor coaptato, pendulus inhærebat, suique corporis molem manibus propriis pro possibilitate artificis volutabat. Idem loculum sanctissimi corporis frequentiùs visitatare solebat; & per Dei misericordiam ad declaranda serui sui merita tantam gratiam consecutus est, vt membra præmortua viuificarentur, ac deinde baculis vtrique humero suppositis, pedibus terram tangeret, & erectus incederet.

Modernis etiam temporibus, contractus quidam, qui adhuc in carne superest, in eodem loco sanatus est, & naturalem vsum recepit ambulandi.

Præter hæc, multa alia sanctitatis argumenta & experimenta frequenter loco in eodem visa sunt: debiles curati, cæci illuminati, dæmones ex obsessis corporibus visibiliter fugati, multi ex diuersis infirmi-

tatibus ibidem frequentissimè liberati sunt, Domino testificante quanta Sanctorũ gloria in cælis sit, quos tantis miraculorum virtutibus in terris coruscare concedit; ne apud homines loco humili teneantur, qui apud Deum meritis excelsi esse comprobantur. Cùm etenim miraculorum attestationibus sanctitatem Confessoris sui Dominus declararet, Bambergensis Ecclesiæ Prælati crebrescentibus signis cum mandatis & litteris Conradi Regis ac Principum Romam abierunt, & quàm magna mirabilia Deus per Cõfessorem suum operaretur, Domino Papæ Eugenio & Romanæ Curiæ nũtiauerunt: at illi gaudentes pro tantæ famæ dulcedine, Deum glorificantes, de canonizatione sancti Regis Henrici cœperũt sollicitè & diligenter ad inuicem conferre, quàtenus in catalogo conscriberetur Sanctorum, qui virtutibus & signis probaretur esse assumptus in regnum cælorum. Cui canonizationi quidam Cardinalis Ioannes nomine cœpit vehementer obsistere, & proiecto Dei timore, in quibuscumque potuit non verecundatus est prædicto Confessori Christi detrahere: sed diuina vltio detrahentem cælesti repentè verbere coërcuit; & dum famam beati viri laceraret, potestas Dei lumine oculorum eum priuauit: at ille
adeò

adeò humiliatus & percussus cæcitatis molestia, reatus sui conscientia cœpit torqueri; & quoniam hanc plagam ex Confessore Christi peccando meruisset, publica voce confiteri. Et mirum in modum quem priùs dentibus detractionis lacerabat, hunc modò laudibus & præconiis vsque ad sidera tollebat. Conuersus itaque ad pœnitentiam, celerem consecutus est indulgétiam, & per intercessionem Confessoris Christi denuò est illuminatus, ob cuius vltionem iusto Dei iudicio fuerat excæcatus.

Simili modo, cùm in loco Bambergensi, vbi prædictus Confessor tumulatus fuerat, de canonizatione eius celebris fama haberetur, Presbyter quidam, nomine Luipoldus, maioris Ecclesiæ Canonicus, de signis quæ per eum fiebant, cœpit dubitare, & de permutatione exequiarum, quę in anniuersario eius celebriter fiebant, intra semetipsum dolere; qui mox adeò oculorum caligine est plagatus, vt posteà per Confessorem Christi sanatus, quantum sanctitas eius apud Deum posset, in curatione ipsius experiretur. Et mirandum est valdè, quòd de sanctitate tanti viri aliquis potuerit dubitare, cùm conuersationis sanctitatem, castitatis integritatem, eleemosynarum largitatem, humilitatis custodiam, & omnia ope-

ra iustitiæ vsque in finem vitæ suæ cum deuotione summa seruauerit. sed sicut scriptum est, *nemo Propheta acceptus est in patria sua*. Presbyter ergo prædictus grauatus defectu luminis, confugit ad patrocinia Sanctorum, deprecans, vt per suffragia eorum, sanitas sibi restitueretur oculorum. Et cùm ex dolore, & labore, & assidua venarum incuruatione fatigatus fuisset, lassatum corpus somno reparauit. Cui dormienti sanctus VVolfgangus, eò quòd eum familiarem in orationibus suis habuerit, apparuit, & ait ei: Ora Confessorem Christi Henricum, & liberabit te, quia quòd eius sanctitati derogasti, idcircò hæc plaga cæcitatis venit super te. Post hanc visionem expergefactus, ex conscientia delicti sui intremuit, & ad tumbam Confessoris Christi concito gradu & deuota mente properauit, & procumbens terræ, à Confessore Christi lacrymis & precibus suis excessibus veniam postulauit: qui statim exauditus, & pristinæ sanitati restitutus, gratiarum actiones Deo & sancto Henrico retulit, & magnalia Dei, quæ circa ipsum Deus fecerat, religiosis viris, qui nobis retulerunt, ipse narrauit.

Luc.4.

Caueant igitur habitatores sæculi, domesticis Dei & viribus Sanctorum detrahere; quia necesse est eos hîc & in æternum perire,

ire, qui Sanctorum bonis operibus solent obloqui & inuidere. Quamuis ergo nunc tempora miraculorum nõ sint (signa enim debentur non fidelibus, sed infidelibus:) tamen cùm aliqua nobis præter solitum cursum ordinemque naturæ eueniant, omni veneratione amplectenda sunt: quatenus & ipse qui in Sanctis suis mirabilis est honorificetur, & nostra tarditas ad meliora quæque tantis virtutibus accendatur, præstante Domino nostro IESV Christo, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, *&c.*

Additio ex Annalibus Card. Baronij, Tomo XI. anno Domini 1014. *ex vita sancti Popponis Abbatis, scripta ab Euerhelmo Abbate.*

CONTIGIT etiam ludis histrionum Imperiales tunc fores occupari, atque eo spectaculi genere Regem (Henricum) cum suis oblectari: vrsis enim quidã nudus melle perunctus exhibetur, illo plurimùm pro periculo suo timente, ne fortè ab iisdem vrsis ad ossa sua, melle consumpto, perueniretur. Vnde super tam iniqua in Christianum illusione Regem beatus Poppo redar-

guit, eumque ab hoc ſpectaculo ſuis cum optimatibus mox compeſcuit; tum etiam à periculo vrſorum virum liberauit; & ne id vltrà fieret, arguendo & obſecrando obtinuit: Henricus enim Imperator tam obſecrationi quàm correptioni eius humiliter paruit. At nec id ſatis, ſed magna ſollicitudine idem Imperator curauit, vt idem Poppo Abbas Stabulenſis crearetur. Sic Imperator benè vti ſciuit reprehenſione, vt reprehenſorem ſuum nouo beneficio ſibi deuinciret.

Anno Domini 1020. *ex Vita S. Heriberti Epiſc. Colonienſis.*

HENRICI Imperatoris animam timor Domini poſſidebat, neque ſcienter diſponere aut iudicare in regno cupiebat, per quod cæleſtis offenderetur Maieſtas. Denique cùm aliquid de regno diſponere aut iudicare intenderet, diſpoſitiones omnes ſiue iudicia ſua precibus & eleemoſynis præueniebat, quatenus mens eius & actus cæleſti regimine gubernaretur, ne quando exorbitaret agendo vel iudicando, quod diuinis legibus contrairet.

Eodem

Eodem anno ex eadem Vita S. Heriberti.

INVIDI quidam animum Imperatoris aduersus Archiepiscopum Coloniensem vehementer concitauerant, sed posteà diuinitus admonitus, quàm magnus Dei seruus esset Heribertus, sic ad eum locutus est: Ex quo ad regni fastigium Deo donante conscendi, detrahentiũ linguis nimiùm, fateor, credulus, te, venerande Pater, exosum habui, & hanc odij trabem in oculo gerens, & ideò nihil videns, iniquum de te iudicium habui, tuamque iustitiam, immò Dei gratiam in te fulgentem videre non merui. & infrà; Indulge ergo, precor te, quòd in te malignatus sum, quia peccatum meum agnosco, nec ampliùs addam aduersari sanctitati tuæ. His dictis, semel, iterùm, ac tertiò sanctũ Pontificem deosculatus est. & paulò infrà: Sollicitus Imperator, neque præterita reconciliatione contentus, nocte sequente finitis Matutinorum solemniis, assumpto vno ex Clericis, cubiculum sancti Pontificis adiit; sed non ibi quiescentem, verùm in proximo sancti Ioannis Oratorio vigilantem, vt solebat, & orationibus insistentem reperit; protinus abiecta chlamyde solo stratus, ante pedes eius in spiritu humilitatis & in

in animo contrito se suscipi postulat, & ea potestate, quam Sacerdotibus suis Dominus contulit, veniam sibi dari cunctorum quæ in ipsum admiserat. Nec moratus omnipotentis Dei famulus, Imperatorem prostratum à terra subleuat, & Christo mediante, qui dixerat, *Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo:* absolutio culpæ secundùm fidem Regis in cælo & in terra peracta est. Hæc ibi. Quid egisset hic piissimus Imperator, si Archiepiscopum reipsa & factis læsisset, quando ob solam cogitationem illi nocendi, & hanc à perditis hominibus animo illius, alioqui simplici & recto, inspiratam, tanta pœnitentiæ signa edidit?

Matth. 18.

Anno Domini 1022. *ex Bonif. de rebus Hungaricis, Decade* 2. *lib.* 5.

HENRICVS in omnibus rebus specimen reddidit Christianissimi Imperatoris, quippe qui sacratissima Eucharistia communire soleret exercitum, expiatione anteà facta delictorum, cùm prælium cum hostibus initurus esset, adhiberetque Patronos sanctos Martyres Laurentium, Georgium, & Adrianum, quos præuio Angelo præ-

præcedere consueuisse aliquando vidisset exercitum.

Obiit sanctus Imperator Henricus anno Domini 1024. cùm vixisset annos 52. regnasset annos 24. & imperasset annos decem.

VITA S. STEPHANI primi Regis Hungarorum, qui eos ad Christi Religionem traduxit:

Ab Episcopo Chartuitio conscripta, sed stylo mutato per Fr. Laur. Surium.

PRÆFATIO AVCTORIS *ad* COLOMANNVM *Regem.*

DOMINO suo Colomanno, Regi excellentissimo, Chartuitius Episcopus spiritale ministerium Dei benignitate adeptus, post huius vitæ terminum, illud Euge precatur sempiternum. Aggredior nunc opus, Serenissime Rex, iussu tuo mihi demandatum, à quo hactenus ingenioli mei imperitia abhorruit, ob id præsertim, quòd Priscianus Grammaticus mihi olim sat benè perspectus & cognitus, procul à me digressus, iam decrepito mihi, tam-

Is Colomannus est 8. Hungarorum Rex.

Mat. 25.

tamquam caligine quadam ſeptus, faciem exhibet obſcuriſſimam. Sed cùm alia ex parte dignitatis tuæ attenderem auctoritatem, vicit tandem anxiæ mentis dubitationem omnem, virtutum omnium lux & gemma, obedientia: cuius forti præſidio fretus, tametſi mihi vires cernerem haudquaquam ſuppetere, Operis inchoãdi fiduciam concepi. Cùm ſint autem plerumque inuidiæ obnoxia, quæ bona animi fiducia geruntur; ſupplex oro Regiam ſublimitatem tuam, vti Opuſculi huius ſuſcipere ne grauetur patrocinium: nec offendatur parum commoda dictione, aut ordinis & rerum geſtarum confuſione. Quòd ſi occurrat quippiam, quod fœdam habeat offenſionem, malim codicẽ ignibus abſumi, quàm liuoris materiam cuipiam offerri. Et quia bona omnia ad nos ex diuina miſericordia proficiſcuntur, ipſius munere ſic libet Opuſculum præſens auſpicari.

V I T A.

Iac. 1. OMNE *datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.* Huius quidem Patris datum optimum & donum perfectum ad omnes largiter dimanans, (neminem enim ſpernit, 1. Tim. 2. ſed *vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitio-*

nitionem veritatis peruenire) ad Hungaros vſque, quos olim Chriſtianorum flagellum fuiſſe conſtat, ſeſe diffudit. Quod quemadmodum & quando factum ſit, ſtyli officio ad poſteriorum notitiá tranſmittere viſum eſt. Ea quidem tempeſtate, qua Hungarorum gens Dei Eccleſiam populabatur, fuit in ea Princeps quidam, quartus ab eo qui Hungaris in Pannoniam ingreſſuris Ducem ſe præbuit: is Geiſa dicebatur. ſeuerus ſanè & crudelis homo in ſuos, potenter eis imperans: erga alios verò, præſertim Chriſtianos, humanus, miſericors, & liberalis. Etſi autem paganiſmi adhuc erroribus eſſet implicatus, attamen cæleſtis gratiæ luce ſpiritali appropinquante, cum omnibus vicinis circumquaque prouinciis de pace cœpit accuratè tractare; vt iam in illo liceret animaduerti, cuius optaret eſſe filius; dicente in Euangelio Domino Saluatore: *Beati pacifici,* Matth. 5. *quoniam filij Dei vocabuntur.* Edicto quoque propoſito, iuſſit Chriſtianis omnibus, in ipſius ditionem ſiue Ducatum ingredi volentibus, hoſpitalitatis & publicæ fidei ſtudium & curam impendi. Porrò Clericis & Monachis fecit poteſtaté in ipſius quoque conſpectum veniendi, eoſque propenſo animo audiuit: atque ita factum eſt, vt Orthodoxæ fidei ſemen in pectoris eius

horto

horto ſatum, in fruges erumpere geſtiret.

Quid multa? Adeſt tempus cælitus diſpoſitum: credit ipſe cum familiaribus ſuis. vndis ſalutaribus expiatus, omnes ditionis ſuæ homines pollicetur ad Chriſtianiſmum perducturum. Cùm autem multùm eſſet ſollicitus de edomandis rebellibus, ritibus ſacrilegis abolendis, ad ſanctæ Eccleſiæ profectum pro ſua æſtimatione ſtatuendis Epiſcopatibus, mira quadam viſione nocte eum Dominus conſolatus eſt. Miſit enim ad eum iuuenem ſpecioſiſſimum, qui diceret ei: Pax tibi Chriſti electe: faceſſat cura iſthæc & ſolicitudo. Non fiet per te id quod meditaris: habes enim manus humano ſanguine pollutas. Naſcetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentiæ conſilio id efficiet, quod tu animo concepiſti. Erit is Rex, & ex eorum Regum numero quos Dominus elegit, coronâ Regni temporarij æternâ commutaturus. Tu verò hominem ſpiritali legatione apud te functurum, honorificè excipito, exceptum reuerenter habeto, eius adhortationibus ſincerũ pij pectoris aſſenſum adhibeto. Experrectus Princeps, ſtupens ad viſionem, priùs ſecum, deinde cum Chriſtianis & ſuis hominibus pertractans, humi totus proſtratus, expanſis manibus humiliter gratias agit Deo, ſeque Principatumque

tumque suum cum filio nasciturо curæ illius qui non dormit,neque dormitat,lacrymabundus commendat. Psal.120.

Admirante autem eo de viro diuinitus ipsi prædicto, nuntiatur illi, beatum Adalbertum Bohemensis Ecclesiæ Antistitem ad ipsum venire,ad Christianã Religionem fidemque non fictam eum traducere,& ob fidei profectum Domino laudis hostiam immolare cupientem. Is nuntius nouis Christi tironibus ineffabilem attulit lætitiam. Dux procedit obuiàm seruo Christi cum fidelibus quibusque,honorificè eũ excipit,& vt in visione erat admonitus, modis omnibus se obedientiæ filium fore demonstrat. Deinde iubente ipso, fit vbique congregatio indomitæ gentis;per sanctum Episcopum fiunt conciones,eius adhortationibus mox illi conuertuntur & baptizantur, multis locis Ecclesiæ conduntur: Lux enim illa quæ illuminat omnem hominem, profligatis tenebris,cœpit in Hungaria enitere, & completum est in ea quod Propheta ait: *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Isai.9. Lux lucis inuisibilis Christus est, quem tunc Gentiles videre meruerunt, quando è tenebris reuocati, illum esse & verum Deum & hominem verum perfectè credidere.

Non est autem silentio prætereundum, vt omnis ambiguitas tolleretur è medio, & ne parum fidei habere videretur visio Duci oblata, etiam vxorem eius iam partui propinquam, eiusmodi diuinitus consolatione affectam: Apparuit illi beatus Leuita & Protomartyr Stephanus, Leuitici habitus insignibus ornatus, ita eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa esto te filium pariturам, cui primo huius gentis & Regnum & corona debetur. Tu verò illi nomen impones meum. Cùm autem femina non sine admiratione sciscitaretur ex eo, quisnam aut esset, aut vocaretur; sic respondit: Ego sum Stephanus Protomartyr, qui primus pro Christi nomine martyrium obiui: ijs dictis disparuit. Nascitur itaque, vt prædictum erat, filius Principi, notus Domino, secundùm Prophetam, priusquam in vtero conciperetur; & per Stephanum Protomartyrem à Domino appellatus antequam natus. Eum verò beatus & Deo dilectus Episcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impositum est, non sine nutu & consilio Dei, vt nos quidem persuasum habemus: Stephanus enim Latinè coronam significat. Et illum Deus voluit tum Regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimire corona, vt vita & gloria per-

Ierem. 1.

fruatur

fruatur ſempiterna. Oppido quidẽ Strigonienſi natus eſt, & illic quoque puer præceptis Grammatices ad plenum imbutus eſt.

Intereà creuit accuratè educatus: cumq́ue iam exceſſiſſet pueritiæ metas; pater eius conuocauit Hungariæ Proceres & reliquos Ordines, communicatoq́ue cum eis conſilio, illum poſt ſe regnaturum conſtituit. Vtq́ue ea res firmior eſſet, ſingulos ad ſacramentum adegit. Deinde iam grandæuus, anno à Chriſto nato noningenteſimo nonageſimo ſeptimo, vitæ huius ærumnas cum cæleſtibus gaudiis commutauit. Eodem autem anno beatus Adalbertus, cùm in Pruſſiam, gentis eius conuertendæ cauſa, profectus eſſet, martyrij palmam adeptus eſt.

Poſt obitum patris, Stephanus adhuc adoleſcens, Principum & plebis fauore patri ſubrogatus, ardentiori animo in veritatis propagationem incubuit. Nam tametſi etiamnum eſſet adoleſcens, non tamen illi cor in ore, ſed in corde os erat. Scripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudicium & iuſtitiam ſemper ob oculos verſabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salomonis: *Audiens ſapiens ſapientior erit; & intelligens gubernacula poßidebit.* Cumq́ue omnia Dei Prou. 1.

præcepta ſedulò obſeruare conaretur, apud ſe pertractabat quemadmodum populum ſuum ad vnius Dei cultũ adducere poſſet. Animaduertens autem, ſine vicinarũ gentium confœderatione id nequaquam fieri poſſe, cum exteris prouinciis pacem fecit, fidemq́ue inchoatam egregiè confirmauit, vt poſſet eò ſecuriùs id quod animo conſtituerat, in nouella plantatione efficere. Sed hoſtis totius boni & aduerſarius diabolus, malignitate & inuidentia plenus, vt eius ſanctum propoſitum diſturbaret, inteſtina ei bella excitauit: eius enim inſtinctu populus gentilis Chriſtianæ fidei iugo colla ſupponere noluit, & cum Principibus domini ſui imperio ſubducere ſe moliebatur. Itaque depopulabantur eius vrbes, prædia vaſtabant, poſſeſſiones diripiebant, miniſtros cædebant, & vt cetera taceam, etiam ipſi inſultabant. Cumq; ab huiuſmodi improbitate reuocare ſe nollent, nec ſuo furori & amentiæ modum ſtatuerent, Dux ipſe, diuinæ virtuti confidens, ad edomandam illorum rabiem, cum ſui exercitus copiis ſub ſignis Deo dilecti Pontificis Martini, & clariſſimi Martyris Georgij, mouit in hoſtes, qui tum fortè vrbem obſidebant, quam vulgò Veſprinum vocant. Quod quidem illi in eius fecere contumeliam, vt quem ad

locum

locum ille familiariùs consueuisset accedere, ibi ipsi considerent; essetque ex eo loco facilior ipsis aditus ad alia præsidia occupanda. At ille diuina fretus ope & clementia, illos aggressus est: & illis quidem suis armis confidentibus, ipso verò fide armato, vtrimque congressi sunt. Victis tandem hostibus, & partim cæsis, partim captis, Dux victor abscessit. Et sapienter quidem de illorum villis & agris siue possessionibus statuens, non quemadmodum olim Saul, qui superatis Amalecitis, contrà quàm Dominus iusserat, ex eorum spoliis optima quæque seruauerat: sed quia Pannonia beatissimum Martinum apud se natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Christo fidelis, vt iam dictum est, ex hostibus victoriam reportauit; nihil de rebus eorum in suos vsus conuertit: sed ex Dei amantium consilio, iuxta eiusdem sancti Præsulis fundum, eo loco qui Sacer mons dicitur, vbi sanctus Martinus, cùm in Pannonia degeret, precari solitus erat, sub eius nomine Monasteriũ construxit, possessiones & redditus sufficientes ei attribuẽs. Idem verò de Episcopis cõstituit, ex illorum captiuorũ facultatibus decimas persolui volens, idque adeò exactè, vt si quis decem haberet proles, decimam prolem sancti Martini cœnobio daret.

1.Reg.15.

Ita ergo hostibus sub iugum missis, Christi miles gaudio spiritali perfusus, omnem ingenij sui vim contulit ad consectandam doctrinam Euangelicam. Itaque dabat operam eleemosynis, vacabat precibus, crebrò adhærens Ecclesiæ pauimento, cum lacrymis orabat Dominum, vt animi sui propositum ipse ad effectũ perduceret: vt qui sine illo nihil posset efficere, eius opitulante prouidentia, bona quæ facere decreuisset, cum virtutum incremento etiam re ipsa exequi valeret. Cùm autem facilè intelligeret, ad hæc inchoanda & consummanda fidelium Christianorum consilium sibi esse necessarium; per nuntios & literas in partes omnes suum declarauit votum & desiderium. Multi igitur Presbyteri & Clerici, sancti Spiritus gratia compuncti, relictis sedibus suis, Christi causa peregrini esse voluere: Abbates & Monachi, nihil proprij habere cupientes, sub tam religioso Principe statuerunt ad sui instituti præscriptum viuere; in quibus fuit Astricus Abbas cum discipulis suis, è quibus Bonifacius loco patris Abbas posteà creatus, & à beato Rege in inferiores Hungariæ partes causa prædicationis missus, in vertice gladio percussus, etsi superuixit, non est martyrij corona frustratus. Venerunt etiam duo è Polonia, eremiticæ

vitæ

vitæ contemplationis causa studiosi: ex ijs alter Andreas dictus, confessionis merito choris Angelicis est adiunctus, haud obscurè id declarantibus miraculorum signis, quæ per eum Dominus effecit: alter Benedictus nomine, pro Christo sanguine fuso, insigniter est laureatus. Porrò Astricus Abbas cum suis honorificè acceptus, ad radices Montisferrei cœnobium in S. Benedicti honorem construxit, vbi hodieque Monachorum est congregatio, regulari disciplina pollens, temporalium rerum copiis ex Ducis liberalitate superabundans, nullius indigens, nisi vt ad Euangelij præscriptum, suos aliorumque pedes quotidianis precibus & lacrymis lauet. Cum his Dei seruis Princeps Christianissimus, modò communiter cum omnibus, modò separatim cum singulis colloquia miscens, vsqueadeò diuinis conspectibus gratum & acceptum se præbuit, vt per eum omnes militiæ eius comites ad veri Dei cultum adducti sint. Quos autem alios deos colere animaduertit, eos & minis & terroribus subiugauit, & conuenienter doctrinæ Ecclesiasticæ illos instituens, in eorum ceruices disciplinæ iugum & legem imposuit, omnesque dæmonum spurcitias prorsus eliminauit.

Posteà verò prouinciam in decem Epi-

ſcopatus diſtribuit, quorum metropolim & magiſtram eſſe voluit Eccleſiam Strigonienſem. Non ignorans autem vir prudens Aſtrici Abbatis religionem, Epiſcopum Colocenſem conſtituit canonica electione creatum. Deinde quarto à patris obitu anno, diuinitus permotus, eumdem Aſtricum Præſulem, qui etiam Anaſtaſius dictus eſt, ad ſanctorum Apoſtolorum limina miſit, à Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſore petiturum, vt recèns conuerſæ Pannoniæ largam benedictionem impertiret, Strigonienſem Eccleſiam ſua auctoritate metropolim conſtitueret, reliquos Epiſcopatus ſua benedictione muniret, & ipſum Ducem regio diademate cohoneſtaret: vt eo fultus honore, quæ diuinæ gratię adiutorio cœpiſſet, ea magis magiſque promouere & conſtabilire poſſet. Per idem tempus etiam Mieſca Polonorum Dux Chriſtianam complexus fidem, legatos ſuos Romam miſerat, vt Pontificis benedictionem, & Regium ipſi titulum impetrarent. Aſſenſerat quidem Pontifex, & iam coronam egregio opere confici curarat, quam ei mitteret ſua bene-
2.Tim.2. dictione adiuncta. Sed quia nouit Dominus, qui ſint eius; qui etiam duobus ab
Act. 1. Apoſtolis propoſitis, Matthiam ſocio ſuo prætulit, & cum Apoſtolis annumerandum

curauit;

curauit: illa corona Stephanum ornari voluit, posteà feliciùs gloria sempiterna coronandum. Nocte enim eius diei, quo statuerat Pontifex coronam Polonorum Principi dare perferendam, apparuit ei Angelus Domini, aitque ad eum: Noueris cras hora diei prima ignotæ gentis nuntios ad te venturos, suo Duci coronam regiam & Apostolicæ benedictionis munus abs te expetituros. Eam ergo coronam, quam parari iussisti, illis incunctanter tribue, ad ipsorum Ducem eam absportaturis: nec dubites illi eam cum Regni gloria pro vitæ eius meritis deberi. Itaque crastina luce, ea hora qua prædictum erat, Præsul Astricus ad Pontificem venit, demandatumque sibi officium prudenter exequens, sanctique Ducis res gestas ordine referens, à Sede Apostolica Regni coronam petiit, ostendens dignum esse Ducem eo honore & dignitate; quippe qui diuina fretus ope, multos sibi populos subiugasset, multosque infideles sua potentia ad Christum conuertisset.

Iis auditis, mirè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit, Crucemque ante Regem, ceu Apostolatus insigne, gestandam adiunxit: Ego, inquiens, sum Apostolicus; at ille meritò Christi Apostolus dici potest, cuius opera tantum populum sibi

Christus acquisiuit. Atque ea causa, quemadmodum diuina gratia ipsum docebit, Ecclesias Dei vnà cum populis nostra vice ei ordinandas relinquimus. Omnibus impetratis quæ postularat, Antistes Astricus lętus ad suos reuertitur, illud secum ferens, cuius causa iter illud emensus erat. Allatis verò Apostolicæ benedictionis literis cum Corona & Cruce, Præsules cum Clero, Comites cum populo, in laudes Dei prorumpunt, & Deo dilectus Stephanus Princeps vngitur in Regem, & diademate regio feliciter coronatur. Ea autẽ dignitate auctus, quam ille vitam egerit, qua prudentia & moderatione fuerit, illud satis declarat edictũ, quod ab illo cum Episcopis & Hungariæ Primoribus promulgatum est; quo singulorum vitijs singula adhibuit remedia: & vt pacis, qua Christus orbem coadunauit, se filium ostenderet, inter cetera cauit, ne quis alium hostiliter inuaderet, ne quis vicinum suum absque iudicis sententia læderet, ne quis viduas & pupillos opprimeret. Id verò decretum, perpetui fœderis subscriptione, ad posteros suos transmisit.

Vide Annotat. ad finem historiæ.

Porrò consortem regni, præcipuè sobolis propagandæ causa, sibi adsciuit Henrici Imperatoris filiam Giselam: qui Imperator, ob morum comitatem & mansuetudinem,

Pius

Pius est appellatus. Ea autem Gisela Chrismate vncta, & corona regia insignita, qualem se præbuerit erga Dei cultum ornandum, quàm frequens & benigna ac liberalis erga Christo seruientium congregationes fuerit, multarum Ecclesiarum Cruces, vasa sacra, & vtensilia, miro opere effecta vel contexta, in hunc vsque diem testantur: præcipuè tamē Ecclesia Vesprinienfis, quam illa à fundamentis constructam, rebus omnibus quæ ad Dei ministerium sufficiant, in auro, argento, multigenisque vestibus præclarè ornauit. Ipse verò Rex nuper inchoatos Episcopatus, id est, tam Metropolitam, quàm ceteras cathedrales Ecclesias, amplissima singulis assignata dicecesi, & idoneo præfecto Antistite, Abbatias quoque, prædiis, cohortibus, familiis, & redditibus regia planè munificentia instruxit; Crucibus, vasis sacris, aliaque supellectile ad Dei ministerium spectante, pro cuiusque necessitate vel indigentia satis exornauit, annisque singulis, quoad vixit, munera & oblationes semper auxit, ne aliquid extrinsecus conquirere cogerentur, qui rebus diuinis peragendis præerant. Monachorum quoque vitam & conuersationem modò per se ipsum, modò per alios accuratè inuestigans, desides arguebat, alacres & vigiles charos habe-

habebat. Canonicorum ministerium, Episcoporum moderationi & circumspectioni sub Christi & Ecclesiæ testificatione commendabat, cum Apostolo omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceret.

1. Cor. 9.

Ea tempestate in Monasterio S. Martini erat Monachus quidam, Sebastianus nomine, cuius vita probabilis, & in Dei cultu religiosa deuotio habebatur. Eum venerabilis Rex miro cœpit amore complecti (quanto enim quisque esset religiosior, tanto illi quoque charior erat) atque ob vitæ eius merita dignum eum censens qui Episcopi dignitate polleret, Strigoniensis Ecclesiæ Archiepiscopum esse voluit. Sed quia *flagellat* Deus *omnem filium quem recipit*, Sebastianum illum, vt eius patientia probaretur, ad tempus vtriusque luminis orbitate afflixit. Ne verò nouellus grex, pastoris gubernatione destitutus, à recto itinere deflecteret & aberraret, Romano Pontifice assentiente, Astricum Colocensem Episcopum, cuius iam crebrò est habita mentio, in eius locum Rex substituit. Triennio inde euoluto, Sebastianus ex Dei benignitate recuperauit visum, & Pontifice Romano approbante, Astricus cum pallio rediit ad suam Colocensem Ecclesiam, Sebastianus Strigoniensem gubernandam recepit.

Heb. 12.

Erat

Erat ſanè Rex ille fidelis & integer in omnibus factis ſuis, Deo toto pectore deditus & addictus; ſeipſum quoque & regnum ſuum per votum & oblatioẽ in perpetuæ Virginis Mariæ tutelam aſſiduis precibus contulit. Cuius ſacratiſſimę Virginis honor & gloria tam eſt celebris apud Hungaros, vt feſtum Aſſumptionis eius, tacito proprio nomine, ſua lingua Diem Dominæ appellent. Atque vt Rex piiſſimus propenſiorem tantæ Virginis defenſionem & patrocinium poſſet promereri; in ipſa regiæ ſedis ciuitate, quam Albam vocant, in eiuſdem perpetuæ Virginis laudem & honorem, grandem & inſignem, atque in primis celebrem Baſilicam condidit, opere ſanè mirifico cælatis Chori parietibus, & pauimento marmore ſtrato. Quam Baſilicam qui vidit, teſtimonium perhibet dictis noſtris, innumera illic haberi palliorum, & eorum quæ paramenta vocant, genera: tabulas altarium non paucas ex auro puriſſimo, pretioſiſſimorum lapidum ordinibus conſpicuas: Euchariſtiæ ædiculam, quam Ciborium dicunt, arte mirabili ſupra Chriſti menſam extructam: conclaue omni genere vaſorum cryſtallinorum, onychinorum, aureorum & argenteorum abundè refertum. Tantæ verò elegantiæ Eccleſiam vſqueadeò Rex ſibi vni vendi-

vendicauit, adeoq́ue immunem eſſe voluit, vt nullus Epiſcopus quidquam in ea iuris haberet. Quibus autem diebus abſolutio eſſet pœnitentibus impendēda, aut ſacrum Chriſma conficiendum, eum Epiſcopum voluit in ea & abſoluere pœnitentes, & Chriſma conficere, quem ipſe vel præſens id facere iuberet, vel quem abſens eò mitteret. Diuina quoque Miſſarum ſolemnia, Rege illic præſente, eum dumtaxat Epiſcopum celebrare, cui Rex, conſentiente cum Fratribus Præpoſito, id demandaret: abſente autem Rege, abſq; Præpoſiti & Fratrum bona venia, nullum Epiſcopum illic ſibi vel Miſſas celebrandi, vel cuiuſlibet Pontificalis miniſterij exercendi licentiam vſurpare. Prętereà eius Eccleſiæ populum tanta libertate & immunitate gaudere voluit, vt nulli omnino Epiſcopo decimas penderet: ſed ſoli Præpoſito & Fratribus, prout ipſe inſtituiſſet, ſeruitium exhiberet.

Quæcumque autem ſeruus Dei per id temrus acquirere potuit, ea in Chriſtum refundere ſtuduit, à quo illa profecta non ignoraret; vt qui eum mundi huius gloria & honore dignum fecerat, etiam cæleſtis patriæ ciuibus clementer adſcribere dignaretur. Et in Prophetis quidem de Apoſtolis ſcriptum legimus, *in omnem terram* exiuiſſe *ſonum*

Pſal. 18.

ſonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Non debet autem hoc de ſolis illis duodecim accipi, ſed de omnibus à Deo ad euangelizandum miſſis, quorum fide, verbis & moribus, Eccleſia ſuis augeſcit incrementis. Ex eorum autem numero ille, de quo agimus, Chriſtianiſſimus Rex non minimus fuiſſe putandus eſt, vt qui bonæ voluntatis & piorum operum famam, quam Eccleſiis in propriæ ditionis amplitudine conſtruendis ſibi peperit, in longinquas regiones & vrbes celeberrimas diffuderit ac propagarit. Extruxit enim in ipſa Ieroſolyma, vbi Dominus noſter Ieſus Chriſtus in carne verſatus eſt, Monachorum cœnobium, idemque prædiis & vineis, vnde eis quotidiani victus copia ſuppetat, ditauit. Romæ quoque, quæ eſt mundi caput, ſub Protomartyris Stephani titulo, duodecim Canonicorum Collegium condidit, rebus neceſſariis & ad eiuſmodi Collegium attinentibus abundans. Domos quoque & hoſpitia Hungarorum, qui orationis cauſa Romam ad beati Petri Apoſtolorum Principis limina venirent, exædificauit, muro ea lapideo circumdans. Tum quoque vrbem Regiam Conſtantinopolim noluit ſuæ liberalitatis eſſe expertem, mirifici operis in ea condens Eccleſiam, rebus omnibus neceſſariis

cessariis ei adiunctis. Itaque non immeritò suæ ditionis Apostolus appellatus est. Etsi verò ille sibi euangelizandi munus non sumpsit; attamen ceu quidam concionatorum dux & magister, defensionis & sustentationis solatia eis suppeditauit.

Inter omnia autem cælestis gratiæ munera beato Regi diuinitus collata, illa vel præcipuè admiranda & scriptis commendanda videntur, quæ etiam ad promerenda æternæ vitę gaudia primarium locum obtinent; puta, misericordia & veritas. In cunctis enim felicibus factis suis hoc vel maximè sibi consectandum existimabat, quod in Euangelio scriptum fidelibus interioris hominis oculis contemplatus erat, ipsa Veritate ita dicente: *Beati misericordes, quoniam ipsi*
Mat. 5. *misericordiam consequentur*. & alio loco: *Da-*
Luc. 6. *te, & dabitur vobis*. Tanta igitur misericordia, benignitate & pietate pauperes Christi, imò in pauperibus ipsum Christum complectebatur, vt nullum vmquam hospitem & peregrinum absque aliquo solatio à se discedere pateretur, & ad recreandos egenos quotidianas expensas absque intermissione fieri iuberet. Iam verò etiam nocturnis horis multa alacritate & hilaritate abluebat fidelium pedes, & in sinu pauperum abscondebat eleemosynas, Christum inopem

pem in membris eius consolari in hac vita cupiens, vt cum illo quandoque in illa cælesti domo, bonis omnibus refertissima, æternùm exultare mereretur.

Quadam autem nocte diuino permotus instinctu, nemine sciente, crumenam nummis plenam accipiens, pusillum Christi gregem suo more solus inuisit. Et ecce pauperes cælestis thesauri distribuendæ pecuniæ nimiùm inhiantes, beati viri barbam euulserunt, ea improbitate illius meritis testimonium perhibentes. At ille gaudio perfusus ingenti, ad beatissimam Creatoris omnium Matrem se confert: humi prostratus gratias agens exclamat: Regina cælestis, & mea, en quem tu Regem contulisti, eum sic honorarunt milites tui. Quæ si mihi ab aliquo hoste illata esset iniuria, tuo fretus adiutorio, non sinerem eam inultam abire: at nunc sciens hinc mihi parari æternam felicitatem, impensè lætor, gratias agens illis pijssimi Saluatoris consolatoriis verbis, quibus discipulos suos confirmauit, *Capillus*, inquiens, *de capite vestro non peribit*. His dictis, cùm se vir Dei cęlesti gratia & spiritali charismate perfusum sentiret, statuit numquam pectoris sui ostia opem poscentibus claudere: atque deinceps per seipsum & alios, præcipuè tamen Christi seruos & fa- Luc. 21.

miliares, nempe Clericos & Monachos, cælitus ſibi datas facultates pauperibus impertiit, in æternis theſauris per illorum manus reponendas. Eius rei permulti ſunt teſtes, atque in iis beatus Guntherus, ex ſæculari nobilitate conuerſus, atque Eremita & Monachus effectus, cum illo nunc vitæ beatæ particeps. Is humaniſſimi Regis tanta liberalitate illectus, è Bohemiæ regione crebrò ad illum venire ſolebat. Quoties autem ſua præſentia eius aulam illuſtraret, curam regni ei demandabat Rex. Tum ille rebus, quas in aula inueniſſet, in peregrinos, egenos, viduas, pupillos, cœnobia, & Eccleſias erogatis, breui illam exinaniebat. Ad eius quoque nutum Rex Deo deuotus Monaſterium, quod Beel vocant, inchoauit; bonis omnibus illud locupletans: in quo Gerardus Monachus, qui Venetiis eò venerat, vitam duxit contemplationi addictam: & poſteà diuina ordinatione creatus Epiſcopus, poſt obitum ſancti Regis orta Chriſtianorum perſecutione, lapidibus oppreſſus, diuino munere Martyrum contubernio dignus effectus eſt. Nec hîc prætermittendum puto, quòd diuina virtus in beati viri vita demonſtrare voluit, cuius meriti eſſet. Nam quoties ad aures eius perueniſſet, quempiá aduerſa laborare valetudine,

ne, medicinæ loco misit ei siue panis, siue pomi, vel herbæ odoriferæ particulam, simul mandans, vt sanus surgeret. Mox verò diuinæ misericordię fauore eius sermonem prosequente, incolumis ille efficiebatur.

Post gloriosam in cælos ascensionem, & mirabilē in paterna dextra consessum, Saluator noster paucis corporaliter apparuisse legitur: per visioné autem multos cósolans, de rebus futuris eos fecit certiores. Idem verò præstitit etiam huic sancto Regi. Quadam enim nocte ex reuelatione experrectus, veredarium quemdam intra diem & noctem iussit properè ire ad Albam Tráſiluaniæ, & omnes ruricolas, vt ad vrbes munitas celerrimè se conferant, admonere, quòd superuenturi essent Christianorum hostes Bessi, (qui tum Hungaris infensi & & infesti erant) eorumque res deprædaturi. Vix nuntius compleuerat quæ iussus erat, & ecce Bessorum inopinata incursio & impetus incendiis & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæsis, quòd ex beati viri præmonitione in tutiora loca se recepissent.

Defuncto autem beati Regis amico Romanorum Imperatore Henrico, Conradus ei in Imperio successit. Is pacis tranquillitate interturbata, totius Germaniæ viribus

& copiis contractis, Pannoniæ infesta signa inferre conatus est. Tum verò Rex Stephanus, Episcoporum & Principum coacto conuentu, in patriæ defensionem totius Hungariæ exercitum euocauit. At priùs tamen secum perpendens, se nihil posse sine Christi adiutorio, manibus & corde sursum erectis, Dominæ suæ, perpetuæ Virgini & Dei genitrici, suas iniurias commendans, in eiusmodi prorupit voces: Si placet tibi, Domina mundi, tuæ partem hereditatis ab inimicis deuastari, & nouellam Christianismi plantationem dissipari; ne, quæso, sinas illud imputari diffidentiæ meæ, sed potiùs dispositioni voluntatis tuæ. Si quid commeruit culpa pastoris, ipse luat: oues, quæso, insontes ne patiaris affligi. His dictis, tamquam accepta consolatione ab ea, fidenter mouit in hostes. Altera die nuntius venit ad singulos quosque Duces exercitus Germanorum, ab Imperatore literas adferens, quibus iubebantur pedem retrò referre. Illis ergo discedentibus, sanctus Rex diuina misericordia adiutum se sentiens, humi se abiicit, gratiasque agit Deo & sanctissimæ Genitrici eius, cuius protectioni seque Regnumque suum assiduis precibus commendare solebat. At Imperator suorum tam repentina defectione perterritus, sciscci-

ſciſcitatur quidnam rei ipſis accidiſſet: audienſque de nuntio, qui eos ipſius nomine redire iuſſiſſet, ſcienſq; illum à ſe haudquaquam miſſum fuiſſe, non dubitauit conſilio & volũtate omnipotentis Dei rem geſtam, ob fideliſſimi Regis corroborandam ſpem; ſeque deinceps ab eius inuadendo regno, timore illius Iudicis æterni, cohibuit.

Porrò Rex piiſſimus erga regni ſui politicam gubernationem religioſa ſolicitudine occupatus, diurnum tempus colloquiis & conſultationibus impendebat; nocturnis horis in vigilias, preces, lacrymas, rerum diuinarum cõtemplationem incumbebat, orans ſedulò iuſtum Iudicem, vt ipſe ſua moderatione quotidie diſcutiendis rebus & ferendis ſententiis adeſſe dignaretur. Quod quidem cùm ille magno ſpiritalis deſiderij ſtudio frequentaret, nocte quadam procul à templo Dei (deſcenderat quippe cum illo ſuo magno & nobili comitatu) in loco campeſtri fixis tentoriis, in cordis ſui cubiculum ſe recepit; & flexis genibus, ſolo labiorum motu ad ſempiternæ miſericordiæ fores gemitibus & lacrymis pulſabat. cumque diutiùs precibus inhæreret, Domini ſui, Regis æterni miniſtris ad ſuſcipiendas preces eius aduenientibus, papilio ſuper eum extenſus, à terra ſublatus eſt, atque tamdiu

in aëre mansit suspensus, donec vir Dei ad se reuersus ab illa contemplatione, spiritum à precibus relaxauit. Quod licet inuisibiliter illi soli, qui res nouit antequam fiant, & secretorum eius consciis Angelis esset cognitum: attamen etiam cuidam magnæ simplicitatis & innocentiæ viro, qui tunc fortassis simili erat operi intentus, innotuit. Quem Rex, Dei spiritu id reuelante, arcani sui conscium sciens, ad se accersitum, blandis primùm verbis appellat, rogat, quidnam viderit: deinde seueriter interdicit, ne cui id, dum ipse sit in humanis, reuelet.

Fama nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudiciis oris eius cum multa laude vbiq; propalatis, sexaginta Bessi, quorum suprà meminimus, cum vniuerso apparatu suo, auri argentique copia, & multi variis ornamentis curribus onustis, è finibus suis egressi, ad Regem venire volebant. Cumque ad Pannoniæ fines accessissent, multi è seruis, quorum animi instar ceræ facilè flectuntur in vitium, malignitatis suæ facibus inflammati, iis exière obuiàm: & quosdam gladiis cedentes, illorum res omnes abstulerunt; eosque vacuos & semineces reliquerunt. At illi ea quæ passi erant, ad Regem relaturi, cepto pergunt itinere: cumque in Regis conspectu venissent, ad eius genua prouol-

prouoluuntur. Rex iis visis, percontatur quid mali perpessi sint. Tum illi: Nos, inquiunt, serui tui, domine Rex, nihil cuiquam mali machinantes, ad te properabamus, audituri iudiciorum tuorum disciplinam. Quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem quam apud nos habebamus, nulla culpa nostra abstulere: atque insuper quosdam apprehensos è nobis ceciderunt: denique vix compotes vitæ, huc accessimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex iis auditis, vt erat prudens, neque vultu neque verbis minatus est eis: sed conuenienter illi sententiæ Salomonis, *Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reseruat in posterum*, misit ocyùs ad tribunal sub quo militabant illi, & ad certum diem iussit coram se sisti omnes. Factum est ita, & ad eius conspectum adducti sunt, ab illo discutiendi. Eos ergo sic appellat Rex: Cur posthabita & contempta lege diuina, non estis vsi misericordia, sed homines innoxios tam malè mulctastis? Sicut ergo fecistis, ita hodie vobis coram me faciet Deus: Legis enim transgressores feriri par est. Lata igitur in eos sententia, educti sunt, & ad omnes Regni aditus bini suspensi. Quod ille credendus est zelo iustitiæ ita iussisse, vt exemplo suo perditi illi homines alijs ter-

Prou.29.

rorem adferrent. Cùm enim Regnum ſuum exteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quemdam tutiſſimum & aſylum eſſe vellet; liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingreſſum, ita vt nemo auſus eſſet quemquam ex eis lędere, aut moleſtiam ei exhibere. Quod etiam ſua auctoritate conſecutus eſt, quando illo viuente nullus quemcumque hoſpitem in aliquo violare auſus fuit.

Nec tamen beatus & pius Rex immunis fuit ab eo quod Apoſtolus dicit, *per multas tribulationes* oportere *nos introire in regnum Dei.* & quod habetur in Prouerbiis Salomonis: *Quem diligit Dominus, corripit; & quaſi pater in filio complacet ſibi.* Multis enim modis caſtigauit eum Dominus. Tribus annis perpetuò laborauit aduerſa valetudine: qua cùm tandem diuinæ miſericordiæ medicina eſſet liberatus, in obitu filiorũ ſuorum, quos adhuc infantes mors rapuit, æterni Iudicis flagella perſenſit. Attamen dolorem ex ea orbitate conceptum, amore filij ſuperſtitis, bonæ indolis pueri Emerici temperauit: quem ſanè ceu vnicum impenſiùs amans, quotidianis precibus Chriſto & eius Genitrici Virgini perpetuæ commendabat, eumque ſibi ſuperſtitem & Regni heredem votis omnibus expetebat. Et vt idoneus ille

Act. 14. Prou. 3.

foret

foret tanti Regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vsum, & vtrasque tam animi quàm corporis aures eum voluit adhibere: atque insuper paterni amoris impulsus stimulis, libellum ei composuit de morum institutione, in quo illum verbis spiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat; docens eum quemadmodum ante omnia debeat retinere Catholicam fidem, confirmare statum Ecclesiasticum, honorem habere Præsulum dignitati, Principes & milites amare, iudicij tenax esse, in cunctis suis actibus studere patientiæ, hospites benignè recipere, benigniùs alere & fouere, sine consilio nihil agere, maiores suos semper ob oculos exemplum sibi statuere, precibus crebrò vacare, pietatem & misericordiam ceterasque virtutes colere & consectari. His & id genus aliis disciplinis præclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parêre necesse est, Dominicæ incarnationis anno millesimo trigesimo, vitam hanc corruptibilem cum sempiterna commutauit, supernorum ciuium choris adiunctus. Eius animam ea ipsa hora qua decessit, cuidam Græcorum Episcopo, sanctæ conuersationis viro, diuinitus reuelatum est, Angelicis manibus in

cælos deportari. Cùm autem pro ſanctitatis ſuæ meritis ſummè ab omnibus diligeretur, omnium extitit luctus ingens, in primis verò Principum; inter quos pater, tanto accepto orbitatis vulnere, grauiter ſuſpirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat ſe omni poſteritatis ſpe deſtitutum. Attamen ſciens
Prou. 21. ſcriptum eſſe, *Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum:* & illud in Canonibus, Neminem propter obitum charorum nimiùm debere contriſtari: poſito animi mœrore, totum ſe contulit ad largam Dei miſericordiam promerendam. Cœnobiorum enim & Eccleſiarum miniſtris, Monachis & Clericis multa elargitus eſt, multamq́ue ea beneficentia attulit conſolationem: quidquid verò ei ſuperfuit, peregrinis, viduis & orphanis erogauit. Exterarum quoque prouinciarum Monaſteriis Regiæ munificentiæ dona innumera per nuntios ſuos crebrò miſit. Eam, quam in iuuentute ſuſceperat, morum grauitatem ad ſupremum vſque vitæ diem præ ſe tulit. Vix vmquam ridere viſus eſt, ſciens ſcriptum:
Prou. 14. *Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat*: ſemper ita ſe comparans, ac ſi ſtaret ad tribunal Chriſti, eius præſentiam oculis interioribus ſereno vultu contemplans. Chriſtum in ore, Chriſtum in corde,
Chri-

Christum in cunctis actibus suis circumferebat. Extremum vitæ diem semper ob oculos mentis habebat, & magno cordis desiderio ad illam supernorum ciuium frequentiam adspirabat, quemdam Angelicæ conuersationis habitum præseferens. Denique cunctis ornatus virtutibus, in sanctitate & iustitia coram Deo omnibus diebus vitæ suæ viuere cōstituerat, vt in eo iam quædam futuræ gloriæ species elucere videretur.

Nec diu pòst in morbum incidit, qui ei posteà mortem attulit: diuturnaque eius morbi molestia increscente, pedibus insistere non potuit. Quod vbi aduerterunt ex Palatinis nobilissimi quatuor, scilicet Regem diu grauiterque laborantem, cùm etiamnum cordis perfidia tenerētur, iniquum inter se consilium inierunt, vt eum è medio tollerent. Iam die aduesperascente, antequam in domo Regis lucerna accenderetur, vnus ex ijs audacior, cælo obscuro ingressus est, nudum ensem sub chlamyde ferens, quo erat Regem piissimum iugulaturus. Sed cùm eò inferret pedem, vbi Rex quiescebat, cælesti reuerà impulsu gladius ei excidit: quem Rex statim sentiens, quid is sibi vellet, perquisiuit, cùm iam diuinitus id præsciret. Tum ille territus corruit, agnoscit consilium amentia plenum, dolet, accedit propiùs,

propiùs, procumbit in genua, Regis pedes amplectitur, se peccasse confitetur, petit tanti parricidij veniam. Rex pius ab eo faciem non auertit, propenso animo ignoscit. At verò iubet inquiri illos immanes parricidas, in repertos tanto sceleri congruentem mortis profert sententiam.

Dignus tandem, qui centuplex cælestis Regni brauium consequeretur, febre correptus est: sentiensq́; adesse migrationis tempus, accersitis Episcopis & Primoribus palatij, Christiano nomine gloriantibus, primùm tractauit cum eis de substituendo sibi Rege: deinde paternè monuit eos, seruare Catholicam fidem quam accepissent, amare iustitiam, fraternæ charitati studere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Christianismi plantationi curam & solicitudinem adhibere. His dictis, manus & oculos in cælum erigens, Regina cæli, inquit, mundi inclyta reparatrix, tuo patrocinio sanctam Ecclesiam cum Clero & Episcopis, Regnumq́ue cum Primatibus & populo tuis precibus commendo: quibus ego nunc vltimum vale dicens, animam quoque meam tuis manibus committo. Instabat tunc præcipua solemnitas, celebris Angelis & hominibus, Assumptionis beatissimæ Mariæ dies: in cuius gaudiis, vt sui corporis

poris fieret diſſolutio, precibus à Domino contendit, lacrymis & gemitibus impetrauit, ſperans cumulatioris miſericordiæ ſe ſpem habiturum. Aderat ergo felix ille dies, eius obitu mox felicitatis aliquam acceſſionem habiturus; circumſtabant cum Clero Epiſcopi, cum miniſtris Principes & Comites: Rex in medio iacens, ſacram percepit vnctionem, ſanctamque animam, Corporis & Sànguinis Chriſti recreatam viatico, anno Dominicæ incarnationis milleſimo trigeſimo quarto, in manus perpetuæ Virginis & ſanctorum Angelorum, æternæ quietis beatitudini inferendam, tradidit.

Extitit mox planctus Sanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus: ſed planctus ille poſteà mutatus in gaudium perenne tam præſentium quàm futurorum populorum. Ad exequias eius ex omnibus Pannoniæ plagis concurſum eſt, corpus ad vrbem regiam, puta Albam, perductum: ſed cùm Eccleſia beatiſſimæ Virginis ab eo conſtructa, necdum conſecrata eſſet, communicato inter ſe conſilio, priùs Epiſcopi ſtatuunt ſanctificandam Baſilicam, poſteà in ea corpus humandum. Abſoluta igitur dedicationis ſolemnitate, ſacrum corpus in media æde ſarcophago è candido marmore confecto, impoſitum eſt, vbi compluribus annis ob

eius

eius merita Dominus permultis malè habentibus, febribus vexatis, afflictionem & miseriam suam fatentibus, innumera præstitit beneficia. Sæpè quoque illic noctibus Angelicæ melodiæ auditæ sunt à multis, sæpè odoris suauissimi fragrantia per templum sese diffudit.

Iacuit in eo loco sacrum corpus annis quadragintaquinque, occulta quadam omnipotentis Dei dispositione, qui est mirabilis in Sanctis suis, marmoris pondere pressum, & in puluerem redactum, vt tempore præfinito digniùs declaretur, & in resurrectionis die gloriosiùs renouetur. Id verò quid significet, quando sine diuina ordinatione factum minimè putamus, libet oculis interioribus speculari. Fortassis nonnihil terreni pulueris, diuinæ examinationis igne purgandum in illo remanserat, sine quo Reges, magna potentia fulti, vitam præsentem vix quidem transigere possunt. Illis ergo euolutis annis quinque & quadraginta, cùm ad præstanda per eum mortalibus suæ misericordiæ benèficia, Sancti sui iam vellet Deus merita declarare, Romani Pontificis literis mandatum fuit, vt eorum corpora eleuarentur, qui in Pannonia Christianæ fidei semina iecissent. & sua vel prædicatione vel institutione ad Dominum eam conuertissent.

tiſſent. Itaque Ladiſlaus Rex, qui tum ad Reipublicæ gubernacula ſedebat, omni morum honeſtate conſpicuus,& virtutibus illuſtris,diuino cultui & laudibus Dei totus addictus,ſancto illum Spiritu permouente, communicato cum Epiſcopis & proceribus, totiuſque Regni ſapientibus viris conſilio,triduanum cunctis ieiunium indixit;vt quod communi Catholicorum vtilitati, Spiritus ſancti muneribus animarum & corporum ſalutem efficientibus profuturum videretur, id communi omnium deprecatione, ieiuniis & eleemoſynis fulcita, per ſignorum manifeſtationem expeteretur. Sed vt oſtenderet Dominus,quanta miſericordia Rex adhuc manens in corpore præditus fuerit,quam etiam iam cum Chriſto regnans præ ceteris operibus ſe approbare declaret,cùm triduo totis viribus in id incumberent, vt eius ſacrum corpus eleuarent, nulla id arte loco mouere potuerunt. Eo namque tempore ob hominum culpas, inter eum quem diximus Ladiſlaum Regem, & fratrem eius Salomonem, grauis fuit orta ſimultas & ſeditio; cuius nomine captus Salomon, cuſtodia tenebatur. Cùm ergo in corpore eleuando fruſtrà ſudarent, quædam incluſa apud Eccleſiã ſancti Saluatoris, (Charitas ea dicebatur) cuius vitæ

tum

tum erat celebris opinio, ex diuina reuelatione mandauit Regi, conatus eorum omnes irritos & inanes fore, nec posse transferri sancti Regis corpus, donec Salomon venia impetrata, liber custodia dimitteretur. Illo igitur è carcere educto, & rursus triduano exacto ieiunio, cùm ad sacras transferendas Reliquias tertio die ventum est, grande saxum sarcophago impositum, tanta facilitate sublatum est, ac si nihil ponderis haberet. Absoluto autem eius diei vespertino officio, cunctis diuinæ benignitatis beneficia per beati viri merita præstolantibus, subitò Christo plebem suam visitante, per sanctæ ædis amplitudinem cælitus miracula coruscant. Quorum multitudo quoniam ea nocte numerum excessit, libet hîc illud ex Euangelio dicere, quod Saluator Ioanni per nuntios sciscitanti, an ipse esset qui venturus sit, voluit responderi: *Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur*, mali corriguntur, paralytici curantur. Sed tamen quando omnia non possumus, quædam ex eis annotabimus.

Matth. 11

Iuuenis quidam, membris omnibus dissolutus, duodecim annis mansit paralyticus, manuum & pedum officio destitutus. Is parentum opera eò perductus, totius corporis est incolumitate potitus, atque ad altare

tare currens alacriter,omnium Christi laudes promentium gaudia cumulauit. Fuit hoc eius noctis primum miraculum.

Alius septennis puer,ab ipso ortu contractus,genibus & manibus reptabat. Eum parentes plena fide ad beati Regis sepulchrum adducunt, illicque prostrati, eius suffragia implorant. Mox voto potiti suo, mirantur contractos neruos in filij corpore laxari. Vident omnes eum solidatis plantis & genibus ambulantem,& Christi nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrãt. Porrò Rex pius, præ nimio gaudio lacrymans,puerum è terra leuatum ad altare adfert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio illi puero collato, cum omnibus qui aderant, profusè gratias agit. Ita totam noctem illam Deus, pro famuli sui veneratione, multorum splendore signorum mirificè illustrauit:& populus vigiliis & precibus vacans, singula miracula laudis & prædicationis vocibus prosequi non cessauit.

His verò illud quoque adiungendum videtur,non solùm illic præsentes, sed etiam procul positos, eius suffragantibus meritis celerem salutis effectum adeptos esse.Cùm enim eius eleuandi fama passim increbuisset, variis afflicti morbis ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quisque poterat modo, ad

ſanctum eius tumulum properarunt. Sed cùm aliis præcedentibus, alij maiori morbo retardati, ſimul eò pertingere non poſſent, eadem tamen miſericordia innumeri in ipſo itinere ſanati ſunt. Quamobrem etiam ob perpetuá benefici Regis conſeruandam & ad poſteros propagandam memoriam, complures eius meritis ſalutem adepti, in iis ipſis, quibus curati ſunt, itineris ſui locis, grandes lapidum aceruos effecerunt, qui poſteà longo illic tempore permanſerunt. Sed & mulier quędam exanime corpus vnici filij ſui, qui interim ſpiritum ęxhalarat, apud ſancti Regis ſepulchrum depoſuit, Dei & Sancti eius opem imploraturā. Mira quidem res, & noſtris temporibus ſtupenda: non priùs femina orare deſtitit, quàm viuentem cerneret filium ſuum.

Manè diei ab Aſſumptione beatiſſimæ Virginis quinti, conuenientibus in Eccleſiam cum Rege Principibus, cum Clero Epiſcopis, primùm Miſſa pro defunctis celebrata eſt: deinde ſublata tabula marmorea, quæ erat pauimento eminentior. Poſtquam autem ad ſarcophagum peruentum eſt, tanta inde ſuauiſſimi odoris fragrantia in omnium nares dimanauit, vt ſibi in paradiſum deliciarum Dei rapti viderentur. Ipſe verò ſarcophagus plenus fuit aqua aliquantùm

quantùm ſubruſa, & quaſi oleo permixta, atque in ea, perinde atque balſami liquore, oſſa pretioſa quieuere. Quibus in mundiſſimum linteamen collectis, in ipſo liquore diutiſſimè quæſierunt annulum ſancti Regis dexteræ inſertum. Sed cùm non inueniretur, iuſſu Regis aqua illa in argentea vaſa effuſa eſt, vt poſſet annulus certiùs reperiri. Sed modo ſanè admirabili factum eſt, vt quò plus exhauriretur aquæ, eò magis ſarcophagus impleretur. Id vbi animaduerſum eſt miraculi, aquam hauſtam ſuo reſtituere loco: nec tamen ea accedente, ſarcophagus magis abundare viſus eſt. Tum verò cooperto ſepulchro, laudes & gratias egerunt diuinæ pietati. Porrò interim dum ex inuento theſauro reparant beatiſſimæ Matris Dei & perpetuæ Virginis altare, Deus, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, profuſis benignitatis ſuæ muneribus, & euidentibus miraculorum ſignis ſe præſentem declarauit, in tantum, vt tempus illud quo Saluator vixit inter homines, rediiſſe videretur, de quo Scriptura diuina ait: *Omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad Ieſum, & curabantur.* Hæc verò omnia virtus diuina non ſolùm illo die, ſed poſteà quoque longo tempore ob merita ſerui ſui effecit, ita vt etiam ab exteris regionibus, Luc. 4.

cognita beati viri fama, ſalutis recuperandæ cauſa permulti variis affecti morbis, ad ſancti Regis imploranda ſuffragia cupidiſſimè aduolarent.

Comitiſſa Mithildis, eximiæ nobilitatis matrona, tribus annis perpetuo viſcerum dolore laborans, iam morti proxima videbatur: à ſuis verò ad monumentum Regis beati allata, vbi illud attigit, paulatim cœpit habere meliùs: breuique recuperata priſtina valetudine, magnalia Dei per famuli eius merita in ſe renouata diuulgauit.

Alia miracula cælitus perpetrata non idcircò prætermiſi, quòd ea faſtidiam; ſed Matth. 5. cùm non mihi vni pluat Dominus, *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos*; tantam beneficiorum eius copiam, omnium vtilitati conſulere cupiens, innumeris ſapientibus viris quos Hungaria fouet & complectitur, ſtylo proſequendam relinquo. Illud ſolum ſub libelli finem adiicere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diu quæſitum & minimè repertum annulum cum ipſius beati Regis dextera, poſt eius peractam tranſlationem inuentum eſſe.

Nam monachus quidam, Mercurius nomine, (qui cùm eſſet Clericus, theſauri beatiſſimæ ſemperque Virginis Mariæ cuſtos fuerat, & iam amore cæleſtis patriæ ſæculo

culo valefecerat) ea hora qua sancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid sacrarum Reliquiarum ad se raperet, obiurgatione Regis procul inde remotus fuit. Sedenti igitur in choro tristi vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, pannum inuolutum tradidit, ita dicens: Hunc pannum tibi seruandum commendo, opportuno tempore in lucem proferendum. Sacro inde expleto ministerio, Monachus in quodam angulo domus explicat pannum, integramque pij Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expauescit, nulloque conscio, ad Monasterium suum cui præfectus erat, eam absportat, tempus à iuuene sibi memoratum præstolaturus. Et diu sanè thesauri illius in agro absconditi solus ipse custos peruigil fuit: deinde Monasterij eius fundatoribus rem aperuit: postremò, appropinquante iam tempore quo erat arcanum illud in publicum offerendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is verò mox accitis Episcopis & Hungariæ primariis viris, cùm multa interim Christus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem pręfixit diem beati Regis dexteræ eleuandæ. Sed quid sibi vult, fratres mei, quòd ceteris membris resolutis, & carne in puluerem redacta, solam dexteram manum cum eius cute, ossi-

bus & neruis, Deus integram conseruauit? Equidem sic sentio, diuini consilij altitudinem id hac re demonstrare voluisse, eleemosynæ studium omnes virtutum gradus transcendere. Quamobrem etiam in Euangelio Dominus ait: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur.* itemque: *Date, & dabitur vobis.* & alio loco Scripturæ diuinæ: *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.*

Matth. 5.
Luc. 6.
Eccli. 3.

Meritò igitur sancti Regis dextera corruptionis mansit expers, quæ semper misericordiæ floribus reuiuiscens, ad alendos pauperes numquam muneribus distribuendis vacua fuit: namque piissimus Rex opem tulit calamitosis & indigis, liberauit oppressos captiuitatis iugo, vestes & hospitalitatis officia impendit peregrinis, viduarum & pupillorum miseriam & inopiam, suam putauit. Mandatum Saluatoris de lauandis aliorum pedibus, quotidie impleuit, pauperum pedes abluens: eleemosynas præstitit non ex rapinis, aut aliorum damnis, sed de suis facultatibus. Vt domos Dei locupletaret, sibi ipsi interdixit habendi voluntatem. Denique omnibus pro dignitate prodesse cupiens, carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifixit. Inde est ergo profecta corporis & dextræ manus eius admiranda

Ioan. 13.

& iu-

& iucunda veneratio; inde suauis & beata sempiternæ vitæ retributio; inde optatissima supernorum ciuium cohabitatio, vbi cunctos illustrat semper lucens, nec vmquam deficiens splendor vnius summæque Diuinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATIO.

QVOD in hac historia dicitur, Gisilam coniugem sancti Stephani fuisse filiam sancti Henrici, & ab eo ductam cùm iam Christianus esset; corrigendum est ex Historia Othonis Frisingensis: Gisila enim non fuit filia, sed soror sancti Henrici, & in coniugem data Regi Stephano cùm ille nondum Christianus esset. Hæc enim sunt verba Othonis Frisingensis Historici nobilissimi in libro sexto Chronici capite 27. Henricus Imperator sorore sua Gisila Stephano Hungarorum Regi in vxorem data, tam ipsum, quàm totum Regnum eius ad Fidem vocauit. Hunc Stephanum Hungari hactenus fidem Christianam seruantes, velut principium fidei suæ, inter Sanctos colendum dignum ducunt. At Henricus Imperator piissimus, vigesimoquarto Regni sui, Imperij autem vndecimo anno, rebus

humanis exemptus, in Ecclesia Bambergensi humatur. Et, vt illa testatur Ecclesia, sepulchrum eius vsque hodie crebris miraculis celebre habetur.

Obiit sanctus Stephanus anno Domini 1034. & in Sanctorum numerum relatus fuit à Benedicto IX. anno Domini 1036.

S. EDVARDI REGIS VITA,

Auctore Alredo Rhieuallo Anglo, Monacho & Abbate Cisterciensis Ordinis.

Floruit is Alredus anno Domini 1164.

GLORIOSI ac Deo Dilecti Regis Eduardi vitam literis tradituri, ex verbis beatissimi Petri Apostolorum Principis sumamus exordium, qui Centu-
Act. 10. rionis vocationem admirans, ait: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.* In omni enim gente, ordine, gradu & dignitate no-
2. Tim. 2. Rom. 9. uit Dominus qui sunt eius, & miseretur cui voluerit, & misericordiam præstat in quem sibi

ſibi placuerit. Neque enim ex ſui ipſius natura vel paupertas præſtat, vel adimunt diuitiæ ſanctitatem; nec perfectum obſcuritas, nec reprobum claritas facit; nec claudit libertas, nec reſerat ſeruitus paradiſum. Primus Patriarcha Abraham & diues ſcribitur & perfectus, cuius fides admirabilis, & obedientia inimitabilis in rerum omnium copia prædicatur. Ioſeph dominus Ægypti conſtitutus à Rege, vniuerſo orbi præbuit caſtitatis exemplum. Sanctus Iob qualis in diuitiis fuerit, earum probauit ademptio, quam morbus corporis, tentatio vxoris, amicorum exprobratio, ſpectabili patientia reddidit clariorem. Rex Dauid, quo nemo ditior, ſed nemo & ſanctior; quo nullus ſublimior, ſed humilior nullus; & inter theſauros innumeros ſepelitur, & inter Dei amicos ceteris gratior computatur. Nemo proinde miretur, ſi noſter Eduardus & Rex dicatur, & ſanctus, quem cernimus & in diuitiis egenum, & in deliciis ſobrium, in purpura humilem, & ſub corona aurea mundi contemptorem.

Cùm enim Rex Ethelredus ex filia Comitis Thoreti filium ſuſcepiſſet Edmundum, cognomento Ferreum latus; ex Regina autem Emma Alfredum: beatus Eduardus intra viſcera materna concluſus præfer-

tur vtrique, agente eo qui operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ, qui dominatur in regno hominum, & cuicumque voluerit, dat illud. Fit enim coram Rege magnus Procerum & Epiſcoporum conuentus; & quia iam futuræ cladis indicia ſæua proceſſerant, agitur inter eos de Regis ſtatu tractatus. Alij verò Edmundum ob inuictiſſimum robur corporis æſtimant præferendum, alij ob virtutem Nortmannorum Alfredum promouendum tutius arbitrantur. Sed futurorum omnium præſcius, prioris breuiſſimam vitam, alterius mortem immaturam proſpiciens, in puerum necdum natum vniuerſorum vota cóuertit; vtero adhuc clauditur, & in Regem puer eligitur: non natus natis præfertur, & quem necdum terra ſuſceperat, terræ dominus deſignatur: & læti Proceres ſacramentum fidelitatis illi iurant, qui vtrùm naſceretur, ignorant. Paulò itaque poſt natiuitatem ſancti Eduardi irruentibus in Angliam Barbaris, & maximam inſulæ portionem cęde incendioque vaſtantibus, Regina cum filiis in Nortmanniam tranſpoſita eſt. Viuebat in auita domo inter pueros puer, immunis tamen à vitiis, quibus ætas illa ſolet implicari. Caſtus erat corpore, ſermone rarus, ſimplex actu, & purus affectu. Frequétare

tare Ecclesiam dulce habuit, crebriùs orationibus incumbere, sacris Missarum interesse solemniis, visitandis Monasteriis operam dare, & quos sanctiores sciebat, sibi Monachos in amicitiam copulare.

Sæuiebat interim gladius hostilis in Anglia, cædibus & rapinis omnia replebantur, vbique luctus, clamor, & desolatio. Incenduntur Ecclesiæ, Monasteria deuastantur, Sacerdotes à suis sedibus fugati, in locis desertis communem miseriam deplorantes delitescebant. Inter quos vir venerabilis Brithuualdus VVintoniẽsis Episcopus, cœnobium Glastoniense mœrens ac tristis ingressus, orationibus vacabat & Psalmis. Qui cùm aliquando pro Regni plebisque liberatione preces lacrymasque profunderet, quasi in hæc verba prorumpens, ait: *Et tu Domine vsquequò? Vsquequò auertis faciem tuam? obliuisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ? Sanctos tuos occiderunt, altaria tua destruxerunt, & non est qui redimat, neque qui saluum faciat*. Scio Domine, scio, quia omnia, quæ fecisti nobis, in vero iudicio fecisti. Sed *numquid in æternum proiiciet Deus, & non apponet vt complacitior sit adhuc?* Eritne, Domine Deus meus, eritne finis horum mirabilium? aut in æternum tuus in nos mucro desæuiet, & percuties vsque ad inter-

Psal. 12. 43. 87.

Dan. 3.

Psal. 76.

ternecionem? Inter preces tandem & lacry-
mas fatigatum ſopor ſuauis excepit, videt-
q́ue per ſomnium beatum Petrum in emi-
nentiori loco conſtitutum, & ante eum
præclari vultus in forma decenti, regalibus
inſigniis amictum Eduardum. Quem cùm
propriis manibus Apoſtolus conſecraſſet
& vnxiſſet in Regem, monita ſalutis adie-
cit, præcipueq́ue cælibem vitam commen-
dans, quot eſſet annis regnaturus aperuit.
Obſtupefactus Præſul tanti miraculi noui-
tate, petit ſibi à Sancto huius viſionis my-
ſterium reuelari: de ſtatu inſuper Regni, &
de inſtantis periculi fine Apoſtolicum exe-
git oraculum. Tunc placitum vultu intui-
Pſal.21. tus intuentem ſe, ait: *Domini*, ô Præſul, *eſt*
regnum, & ipſe dominabitur in filiis hominum.
Dan. 2. *Ipſe transfert regna, & mutat imperia, & re-*
Iob 34. *gnare facit hypocritam propter peccata populi.*
Peccatum peccauit populus tuus Domino,
& tradidit eos in manibus gẽtium, & domi-
Pſal.76. nati ſunt eorum qui oderunt eos. Sed non
obliuiſcetur miſereri Deus, nec continebit in ira
ſua miſericordias ſuas. Erit enim cùm dor-
mieris cum patribus tuis, viſitabit Domi-
nus populum ſuum, & faciet Dominus re-
demptionem plebis ſuæ. Elegit enim ſibi
virum ſecundùm cor ſuum, qui faciat om-
nes voluntates ſuas, qui me opitulante re-
gnum

gnum adeptus Anglorum, Danico furori finem imponet. Erit enim acceptus Deo, gratus hominibus, terribilis hostibus, amabilis ciuibus, vtilis Ecclesiæ, laudabilemque vitam sancto fine concludet. Quę omnia in beato Eduardo completa, rei exitus comprobauit. Cùm autem Episcopus de posteritate Eduardi quæreret, respondit sanctus Petrus: Regnum Anglorum, regnum Dei est; post istum prouidebit Regem ad placitum suum.

Stabat adhuc spiritus procellę, & exaltati sunt fluctus eius, externisque malis accessit ciuilis discordia; adeò vt quis cui mentis suæ secreta committeret, nesciretur. Plena erat proditoribus insula; nusquam tuta fides, nusquam sine suspicione amor, sermo sine simulatione. Tandem eousq; proditio ciuilis, & astutia processit hostilis, vt defuncto Rege Ethelredo, magna pars insulæ, legitimis heredibus abdicatis, Canuto qui regnum inuaserat, manus darent: peremptoque inuictissimo Rege Edmundo, etiam filios eius adhuc in cunis agentes, Barbaris mitterent occidendos. Alfredus demum Eduardi frater in Angliam transuectus, inaudita crudelitate ab hostibus ciuibusque perimitur. Tunc Eduardus omni humano destitutus auxilio, exul patriæ, regni, & honoris, Psal. 106.

noris, viuebat: impiorum insidias timebat, & ne à suis proderetur, vel ab hostibus ad mortem emeretur, plurimùm formidabat. Inuento autem consilio salutari, Deo prosternitur, talia prosequendo: Ecce Domine,
Iob 6. *non est mihi auxilium in me, & necessarij mei*
Psal. 37. *recesserunt à me: Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerũt, & steterunt:* pater meus post multos labores rebus humanis excessit, fratres meos crudelitas proditorum absorbuit, nepotes in exilium acti sunt, mater æmuli nostri nuptiis tradita
3. Reg. 19. est: ita solus relictus sum, & quærunt ani-
Psal. 9. mam meam. Sed tibi Domine derelictus sum pauper: pupillo tu eris adiutor. Tu quondam Eduuinum morti expositum, mirabili modo & vitæ reseruasti, & Regno. Tu illud Angliæ decus, sanctum Osualdum ex exule Regem factum, per signum Crucis reddidisti cunctis hostibus fortiorem. Si
Gen. 28. igitur fueris mecum, & custodieris me, & reduxeris me in Regnum patris mei; eris tu mihi semper in Deum, & beatus Petrus Apostolus in Patronum, cuius sacratissimas Reliquias in Vrbe Roma, te annuente, te regente, te comitante, visitaturum me promitto. Exhinc autem factus fide robustior, spe alacrior, expectans expectauit Dominum.

Canu-

Canuto autem Rege rebus humanis exempto, filiis eius immatura morte præreptis, Angli Danico iugo liberati, Eduardum in Regem elegerunt, & cum maximo honore consecrari & inungi fecerunt. Tunc Sacerdotes sapientia & sanctitate fulgebãt, Monasteria omni religione pollebant, agebat Clerus in officio suo, populus stabat in gradu suo. Videbatur etiam terra fecundior, aër salubrior, maris vnda pacatior. Reges enim & Principes pro tanta rerum mutatione, admiratione perculsi, cum tanto Rege fœdus inire, amicitias iungere, pacem componere gauisi sunt. Sola tamẽ Dania adhuc spirans & anhelans cædes, Anglorum interitum minabatur. In his omnibus vir beatus in gloriam non est elatus humanam, sed hanc sibi viuendi formam proponens, suis se domesticis præbebat æqualem, Sacerdotibus humilem, plebi gratum, compatientem miseris, & largum egenis. Nulla apud eum personarum acceptio, sed iudicabat in iustitia pauperes, & arguebat in æquitate pro mansuetis terræ: eratque pater orphanorum, & iudex viduarum. Si quidquam petebatur, præbebat: si accipiebatur, tacebat. Nullus vmquam eum vidit aut inflatum superbia, aut ira efferatum, aut gula dehonestatum. Supra humanum enim modum

modum pecuniæ contemptor, nec in earum amiſſione triſtior, nec in adeptione videbatur hilarior.

Recumbente aliquando gratia quieſcendi Rege in lectulo, Camerarius acceſſit ad thecam, in qua æs regium ſeruabatur, & repoſito intus quod volebat, & illam claudere oblitus, foras egreſſus eſt. Animaduertit hoc quidam, & accedens ad thecam, pecuniam non modicam in ſinum recondit, & abſcedit. Reuerſus denuò, Rege inſpectante facinus iterauit. Quod cùm tertiò attentaſſet; cernens Rex in ſpiritu theſaurorum adeſſe cuſtodem, ait: Importunè agis, ô homo, ſi mihi credis; tolle quod habes, & fuge; quoniam ſi venerit Hugolinus (hoc enim cubicularij nomen erat) nec vnum tibi nummum relinquet. Fugit ille, & vix pedem extulerat; & ecce miniſter Regis rediens, & theſaurum ablatum reperiens, timore & tremore concutitur: vnde non ſolùm anguſtiam cordis, verumetiam & furorem mentis, clamor & ſuſpiria prodiderũt. Surrexit, & quaſi neſciens quid acciderit, perturbationis huius cauſam inquirit. Quam cùm didiciſſet, ait: Tace, fortè ille qui cepit, plus nobis indiguit. Habeat ſibi: nobis ſufficit quod remanſit.

Proceres autem terræ de ſucceſſione ſolliciti,

liciti, Regem de vxore ducēda conueniunt. Stupet Rex, thesauro metuens suo, qui fictili vase reconditus, facilè poterat calore dissolui. Sed quid ageret? si obstinatus resisteret, timebat ne propositi sui proderetur dulce secretum: si suadentibus præberet assensum, naufragium pudicitiæ formidabat. Tandem importunè insistentibus cedere tutius ratus, huiusmodi verbis pudicitiam suam Domino commendabat: Iesu bone, tua quondam misericordia tres pueros inter flammas Chaldaicas illæsos seruauit. Dan. 3.
Per te Ioseph, relicto pallio in manibus meretricis, cum titulo castitatis euasit. Admirabilis Susannæ constantia, tua virtute de impudicis presbyteris triumphauit. Sanctæ Iudith castitas ab Holoferne nec lædi potuit, nec tentari. Ecce ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ: succurre mihi Domine, quatenus sic maritale suscipiam Sacramentum, vt pudicitiæ periculum non incurram. Rege igitur Procerum voluntati cōsensum præbente, Goduuini filiā duxit in vxorem. Erat autem Goduuinus vir magnarum opum, sed astutiæ singularis, Regum Regniq́ue proditor, qui doctus fallere, & quælibet dissimulare consuetus, facilè populum ad cuiuslibet factionis inclinabat assensum. Sed sicut spina rosam, genuit Goduuinus

Gen. 39. Dan. 13. Iudith 12.

Egdidam. Hanc dilecto suo præparauit Christus Eduardo, inspirans ei ab ipsa infantia castitatis amorem, odium vitiorum, virtutis affectum. Legere, aut operari manibus, otium fugiendo, consueuit lasciuiam vitare, & colloquia iuuenum declinare. Conuenientibus igitur in vnũ, Rex & Regina de castitate seruanda paciscuntur, nec huic fidei alium quàm Deum testem æstimant adhibendum. Fit illa coniux mente, non carne; ille maritus mente, non opere. Perseuerat inter eos sine actu cóiugali coniugalis affectus, & sine defloratione virginitatis, castæ dilectionis amplexus. Diligitur ille, sed non corrumpitur; diligitur illa, nec tangitur, & quasi noua quædam Abisag Regem calefacit amore, sed non dissoluit libidine; mulcet obsequiis, sed desideriis non emollit.

Quadam verò die Pentecostes, cùm Rex diuinis interesset mysteriis, hora eleuationis Corporis Christi, subitò Rex vultu hilarior, & erectior oculis, in risum modicum, seruata tamen regia grauitate, dissoluitur. Mirari qui aderant cœperunt, nec sine causa, cùm præter consuetudinem id ei accidisse sciebant. Peractis autem Missarum solemniis, causam risus instanter adstantes sibi exponi petunt. Ille, vt erat miræ simplicitatis, simpliciter

pliciter quærentibus, ſimpliciter omnia confitetur, dicens: Conuenit Danis cum Rege ſuo antiquũ facinus iterare, & quam nobis propitia diuinitas largita eſt, infeſtare quietem. In percuſſione quidem noſtra, qua caſtigans caſtigauit nos Dominus, ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam extollentes virtutem, dixerunt: *Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia.* Quia verò Deus patribus noſtris iratus, Danorum nos tradidit poteſtati, ſuis id viribus tribuentes, facilè hoc ipſum & nunc fieri poſſe arbitrantur; neſcientes quia qui percutit, ipſe & ſanat; & qui mortificat, ipſe & viuificat; & qui ducit ad inferos, ipſe & reducit. Igitur Rex Daniæ, coacto in vnum exercitu, hodierna die ventis pro voto flantibus, naues parari præcepit. Iam naues velis, & vela ventis fuerant committenda, & Rex iniquus ob nimiam ſuperbiam quaſi ſemetipſum non ſuſtinens, dum de ſcapha in nauem conſcendere vellet, pede lapſo, inter vtramque in mare corruit, & ſtatim abyſſus vallauit eum, & pelagus cooperuit caput eius; ſicque morte ſua vtrumque populum, Danorum ſcilicet & Anglorum, à peccato pariter & periculo liberauit. Et ſpero in Domino Deo meo, & in dulciſſima matre eius, quòd temporibus meis nullum habebit conatus eorum effe-

Deut. 32.

Ibidem.

1. Reg. 2.

ctum. Hæc ſunt, quæ Chriſto reuelante cognoui & vidi, & riſi, & gauiſus ſum. Ri-
Gen. 21. ſum enim mihi fecit Dominus, & quicumque audierit, corridebit mihi. Notantur tempus & hora, mittuntur nuntij in Daniam, & omnia quæ beatiſſimo Regi cælitus nuntiata fuerant, vera & eadem hora accidiſſe reperta ſunt.

Succedentibus itaque proſperis, Rex voti ſui nequaquam oblitus, recogitans quanta ſibi fecerit Dominus, qui ditauit egenum, ſublimauit humilem, inglorium coronauit; parat reddere vota ſua, parat ſumptus, parat donaria. Vocatis autem Regni Proceribus, habuit cum eis de ſtatu Regni, vel de ſua peregrinatione ſermonem, dicens: Non excidit vobis quomodo irruentibus in hereditatem noſtram Barbaris, facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, ſubſannatio & illuſio his qui in circuitu noſtro ſunt. Aliis namque interfectis, aliis fugatis, aliis iugo ignominioſæ ſeruitutis oppreſſis, nihil ferè honoris, nihil gloriæ noſtro generi reliquerũt. Tandem defuncto patre meo, peremptis fratribus, actis in exilium nepotibus, & cum hoſtibus noſtris in omnibus fortuna fuerat, mihi profectò nihil ſpei ſupereſſe videbatur: ego verò contra ſpem in ſpem credens, & Domini mei miſericordiæ me totum

tum dedens, peregrinationem meam ad sanctorum Apostolorum limina voui, & deinceps diuinæ me protectioni dispositionique commisi. Ille autem respexit in orationem meã,& non spreuit precem meam, & abstulit opprobrium meum, & restituit me in Regnum patris mei:insuper cumulatum diuitiis, auxit gloria, donis cælestibus illustrauit: ipse sine sanguine rebelles subegit, hostes subuertit, & omnia nostra amabili quidem pace composuit. Absit vt tot & tantis eius beneficijs inueniamur ingrati; quin potiùs de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in iustitia & veritate, faciamusque quod ait Propheta, *Vouete,& reddite Domino Deo vestro.* Decernite ergo mecum quomodo me peregrinante, Regnum subsistat Anglorum, qua lege, qua pace,qua iustitia, quo iudice omnia disponantur; quis castra, vrbes, priuata & publica negotia procuret. Erit autem vnus omnium custos & protector Deus, & pacem quam dedit, ipse seruabit,nobiscum proficiscens, & remanens, qui & vos custodiat, & me reducat. Tunc omnes in communi vociferantes ad Regem, se non deserendos,se non exponendos gladiis,patriam hostibus non prodendam, nec pro vno, vt putabatur, bono, tot admittenda pericula

Luc.1.

Psal.75.

allegabant. Tunc Rex eorum vocibus & precibus vrgeri se sentiens, diu in animo fluctuabat; quia & voto supersedere periculosum, & tantorum precibus fletibusque non cedere, inhumanum arbitrabatur. Tandem peregrinationem differens, expectabat donec Apostolico fultus consilio, aut votum redimeret, aut impleret.

Demum Pontifex Summus, consideratis præmissis & diligenter discussis, Regi epistolam subscripta continentem transmisit: Leo Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio suo Eduardo Anglorum Regi salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam voluntatem tuam laudabilem & Deo gratam cognouimus, gratias agimus ei, per quem Reges regnant, & Principes iusta decernunt. Sed quia propè est Dominus in omni loco omnibus inuocantibus eum in veritate, & sancti Apostoli cum suo capite coniuncti, vnus spiritus sunt, & pias preces æqualiter audiunt; & quia constat periclitari Anglicam regionem ex tua discessione, qui fræno iustitiæ seditiosos eius motus cohibes, ex auctoritate Dei & sanctorum Apostolorum absoluimus te à peccato illius voti, pro quo offensam Dei times, & ab omnibus negligentiis & iniquitatibus tuis, ea potestate vsi, quam Dominus in beato

Petro

Petro concessit nobis, dicens: *Quæcumque soluerᵹ super terram, erunt soluta & in cælis.* Mat. 16.
Deinde præcipimus tibi sub nomine sanctæ obedientiæ & pœnitentiæ, vt expensas, quas ad iter istud parau̧eras, pauperibus eroges, & cœnobium Monachorum in honorem sancti Petri Apostolorum Principis aut nouum constituas, aut vetustum emendes & augeas, & sufficientiam victualium Fratribus de tuis redditibus constituas; quatenus dum illi assiduè inibi Deum laudauerint, & Sanctis augeatur gloria, & tibi indulgentia. Cui loco quidquid contuleris, vel collatum est, vel conferetur, vt ratum sit, Apostolica auctoritate præcipimus; & vt semper habitatio Monachorum sit, & nulli laicæ personæ nisi Regi subdatur, & quæcumque priuilegia ibi constituere volueris ad honorem Dei pertinentia, concedimus, & robustissima auctoritate confirmamus, & in fine fractores eorum æterna maledictione damnamus.

Responsalibus autem Regis & literis Pontificis oraculum cæleste concurrit. Erat enim vir quidam in Anglia, Deo dilectus & hominibus, qui in specu subterraneo multis annis inclusus, suorum erat meritorum stipendiis iam vicinus. Huic Petrus Apostolus in visione noctis assistens, ait: Rex Eduardus

pro voto quo se cùm adhuc exularet adstrinxerat, pro Regni etiam pace, pauperumque necessitate preceq; sollicitus, Romanam Ecclesiam de omnibus credidit consulendam. Nouerit ergo se mea auctoritate ab hac obligatione solutum, & de Cœnobio ad mei nominis honorem construendo, à Summo Pontifice suscepisse mandatum. Incunctanter itaq; literis Apostolicis fidem habeat, præceptis obediat, consiliis acquiescat. A me enim egressus est sermo, quem sibi quondam patronum elegit, viæ comitem, gratiæ largitorem. Est autem mihi locus in Occidentali parte Londoniæ à me electus, mihi dilectus, quem quondam mihi propriis manibus consecraui, mea nobilitaui præsentia, diuinis etiam miraculis illustraui; Thorneia nomen est loci, qui quondam ob peccata populi, Barbarorum traditus potestati, pauperrimus ex diuite, humilis ex sublimi, ex nobili factus est contemptibilis. Hunc me Rex præcipiente, in habitaculum Monachorum suscipiat reparandum, sublimandum ædificiis, possessionibus ampliandum. Non erit
Gen. 28. ibi aliud, nisi domus Dei, & porta cæli: ibi erigenda est scala, per quam descendentes & ascendentes Angeli, preces & vota hominum perferant, & deferant gratiam. Inde ascen-

aſcendentibus reſerabo ianuas paradiſi, vt ex officio, quod meus mihi Dominus ac Saluator iniunxit, & ligatos abſoluam, & abſolutos ſuſcipiam; & quam eis delictum occluſerat, iuſtificatis portam patriæ cæleſtis aperiam. Tu autem omnia, quæ audiſti à me & didiciſti, literis tradens Regi mitte, vt munere Dei duplicato, & de abſolutione ſecurior, & præcepti executione deuotior, in mei autem dilectione & obſequio reperiatur propenſior. His dictis, lux cum loquente diſparuit. Scripſit itaque ſenex omnia audita, & Regi direxit. Eadem autem hora lecto Papæ ſcripto, beati ſenis apices recitantur. Tunc Rex lætus & alacris, pecuniam quam ad peregrinationem parauerat, pauperibus diſtribuit, & Monaſterium ædificauit.

Tempore quo Rex Ethelbertus, qui regnauit in Cantia, prædicante Auguſtino Fidei ſacramenta ſuſceperat; nepos eius Sebertus, qui Orientalibus Anglis præfuit, fidem eodem Epiſcopo euangelizante ſuſcepit. Hic Londoniis, quæ regni ſui caput habebatur, intra muros Eccleſiam beati Pauli fabricauit, & Epiſcopali honore Mellitum Epiſcopum inſtituens honorauit: extra muros verò in Occidentali parte, in honorem beati Petri Monaſterium inſigne

fundauit, & multis possessionibus ditauit. Nocte autem dedicationem eiusdem Ecclesiæ præcedente, piscatori cuidam Thamesis fluuij, qui idem Monasterium pręterfluit, vlteriori ripa in habitu peregrino beatus Petrus apparens, promissa mercede transponi se ab eodem & petiit, & promeruit. Egressus autem de nauicula, Ecclesiam piscatore cernente ingreditur. Et ecce subitò lux cælestis emicuit, miroque splendore illustrãs omnia, noctem conuertit in diem. Adfuit cum Apostolo multitudo ciuium supernorum, ingredientium & egredientium, melodiaque cælestis insonuit, indicibilis odoris fragrantia nares perfundebat. Peractis autem omnibus quæ ad Ecclesiæ dedicationem spectant solemniis, redit ad piscatorem piscium piscator egregius hominum. Quem dum diuini luminis fulgore perterritum, & alienatum pænè sensibus reperisset, blanda consolatione reddit hominem sibi, animum rationi. Ingredientes cymbam simul vterque piscator, ait Petrus: Numquid pulmentarium non habes? & ille, Inconsultè, inquit, lucis perfusione stupidus, & expectatione tui detentus, nihil cepi, sed promissam à te mercedem securus exspectaui. Ad hæc Apostolus ait: Laxa nunc retia in capturam. Paruit imperanti piscator,

tor, & mox impleuit rete piſcium maxima multitudo. Omnes erant eiuſdem generis piſces, præter vnum miræ enormitatis eſocium. Quibus ad ripam extractis, dixit Apoſtolus: Hunc, qui præ ceteris pretio & magnitudine præcellit, Mellito ex mea parte defer piſcem Epiſcopo; pro nautica verò mercede, cetera tibi tolle.

Huius generis copia abundabis in vita tua, & longo tempore poſt te progenies tua, tantùm ne vltrà piſcari audeatis in celebritate Dominica. Ego ſum Petrus qui loquor tecum, qui cum meis conciuibus conſtructam in meo nomine Baſilicam dedicaui, Epiſcopalemque benedictionem meæ ſanctificationis auctoritate præueni. Dic ergo Pontifici quæ vidiſti & audiſti, tuoque ſermoni ſigna parietibus impreſſa teſtimonium perhibebunt. Superſedeat igitur dedicatione, ſuppleat quod omiſimus, Dominici Corporis & Sanguinis ſacroſancta myſteria, populumque ſermone erudiens, notificet omnibus, hunc locum me crebrò viſitaturum, hîc me fidelium votis & precibus affuturum, ſobriè verò, piè, & iuſtè in hoc ſæculo viuentibus cæli ianuam reſeraturum. His dictis, confeſtim ab oculis eius diſparuit. Manè autem facto, Epiſcopo Mellito ad dedicandam Eccleſiam procedenti,

denti, cum pisce piscator occurrit, & omnia quæ sibi mandata fuerant, pandit. Stupet Antistes, reseratisque Ecclesiæ valuis, videt pauimentum vtriusque Alphabeti inscriptione signatum, parietem bis senis in locis sanctificationis oleo linitum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quasi recenti respersione adhuc cuncta madescere. Quod videns Episcopus, vnà cum populo Deum benedicebat, & illi gratias referebat. Dat fidem miraculo piscatoris illius tota successio, quæ sicut à patre acceperat, totius emolumenti, quod ars illa deinceps ei conferret, beato Petro eique seruientibus decimas offerebat. Vnus tamen semel fraudem ausus inferre, mox tam diu artis caruit beneficio, donec confessus reatum, & ablatum restitueret, & promitteret correctionem.

Hæc cùm sanctus Eduardus relatione ac scriptis veterum didicisset, ad Monasterium illud ædificiis, possessionibus, & dignitatibus altiùs extollendum exarsit animus eius, & pro priuilegiis illius loci, ceterisque causis nuntios Romam transmisit, talem epistolam Papæ deferentes: Summo vniuersalis Ecclesiæ patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam & subiectionem & obedientiam. Glorificamus Deum, quia

quia curam habet suæ electæ Ecclesiæ; quoniam in loco boni prædecessoris, vos optimum successorem constituit. Quapropter iustum iudicamus, apud vos velut ad solidam petram acuere & probare omnes bonas actiones nostras, & vestram notitiam atq; societaté in bono habere, quatenus eas donationes & priuilegia, quæ obtinuimus apud prædecessorem vestrum, renouetis & augeatis nobis; videlicet, vt quod ille iniunxerat nobis sub nomine obedientiæ & pœnitentiæ, propter votum, quod voueram ire Romam, & in remissionem omnium peccatorum meorum construere cœnobium Monachorum in honorem Apostoli Petri, ratum faciatis, & priuilegia possessionum & dignitatum eiusdem loci confirmetis, renouetis, & decernatis. Ego quoque pro modulo meo augeo & confirmo donationes & consuetudines pecuniarum quas habet sanctus Petrus in Anglia, & ipsas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, vt oretis pro me, & pro pace Regni mei, & cõtinuam ac solemnem memoriam instituatis totius gentis Angliæ coram corporibus sanctorum Apostolorum.

Rescripsit autem ei Papa in hũc modum: Nicolaus Episcopus, seruus seruorum Dei, gloriosissimo ac piissimo, omnique honore dignis-

dignissimo, speciali quoque filio nostro Eduardo Anglorum Regi, visitationem omnimodam, salutem mellifluam, & benedictionem Apostolicam. Omnipotēti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus ornauit & decorauit erga beatum Petrum Apostolorum Principem, nobiscum habere dilectionem, & in omnibus Apostolicis consentire censuris. Literas igitur vestræ nobilitati transmittimus, & per eas sanctorum Apostolorum societatem & nostram vobis damus; orantes misericordiam illius qui est Dominus omnium, & Rex super omnia solus, vt ipse vos participem faciat ex omnibus, si qua sunt coram Deo, bonis operibus nostris, & fratres nos ac socios in sua dilectione cōstituat in omni tempore ampliùs, ac non minorem partem obsequij nostri vobis in suo regno reconsignet, quàm nobismetipsis prouenire optamus. Erimus etiam deinceps pro vobis sine dubio orantes assiduè, vt ipse Deus subiiciat hostes & inimicos, qui contra vos voluerint insurgere, & confirmet vos in paterno solio, & propria hereditate, ac beatus Petrus sit vobis custos & adiutor in omni tribulatione. Renouamus ergo, & confirmamus, ac augemus vobis priuilegia vestra, scilicet, vt ab-

soluti

ſoluti ſitis ab illo voto quod timebatis, & ab omnibus aliis peccatis & iniquitatibus veſtris, auctoritate illius, qui me, licet indignum, ſuæ ſanctæ præeſſe voluit Eccleſiæ. Præterea illi loco, quem ſub nomine ſanctæ pœnitentiæ conſtruendum & meliorandum ſuſcepiſtis, quoniam (vt fertur) primam antiquitus conſecrationem à beato Petro accepit, cuius licet indigni, Vicarij ſumus, & quia regia antiquitus ſedes eſt; ex auctoritate Dei, & ſanctorum Apoſtolorum, atque huius Romanæ Sedis, & noſtra concedimus, permittimus, & ſolidiſſimè confirmamus, vt ampliùs in perpetuum regiæ conſtitutionis locus ſit, atque repoſitorium regalium inſignium, & habitatio perpetua Monachorum, qui nulli omnino perſonæ niſi Regi ſubdantur, habeantque poteſtatem ſecundũ Regulam ſancti Benedicti per ſucceſſiones eligere ex ſe idoneos Abbates, neque introducatur per violentiam extranea perſona, niſi quam concors congregatio ex ſe præelegerit. Abſoluimus etiam eum locum ab omni ſeruitio & dominatione Epiſcopali, vt nullus Epiſcopus illuc introeat ordinaturus, aut præcepturus aliquid, niſi ex petitione & conſenſu Abbatis & Monachorum. Et habeat idem locus liberum procinctum, id eſt, ambitum, &

cœme-

cœmeterium mortuorum circa ſe, abſque Epiſcopali vel cuiuſlibet reſpectu vel exactione, & omnia, quæ ad libertatem & exaltationē illius loci ad honorem Dei pertinentia, per noſtram auctoritatem accedere poſſunt, hilari & promptiſſima voluntate concedimus. Poſſeſſiones autem, quas antiqui Reges, ſeu quicumque alij homines, vos quoque & veſtri Barones ad eumdem locum cōtuliſtis, & chartas quæ ex eis factæ ſunt, diuina & noſtra auctoritate roboramus, & ratas ac ſtabiles eſſe decernimus, & infractores earum, vel inuaſores, aut diminutores, aut diſperſores, venditores etiam, æterna maledictione cum Iuda proditore damnamus, vt in beata non habeant partem reſurrectione, ſed à beato Petro Apoſtolo ſe iudicandos ſciant, quando ſedebit cum ſuis coapoſtolis, iudicans duodecim
Matth. 19. tribus Iſrael. Vobis verò & poſteris veſtris Regibus committimus aduocationem & tuitionem eiuſdem loci, & omnium totius Angliæ Eccleſiarum, vt vice noſtra cum conſilio Epiſcoporum & Abbatum conſtituatis vbique quæ iuſta ſunt, ſcientes pro hoc vos recepturos dignam mercedem ab eo, cuius Regnum & Imperium nec deſinet, nec minuetur in ſæculum.

Sanctus autem Eduardus tributum illud gra-

grauissimum, quod tempore patris sui classi Danicæ pendebatur, & postmodum Fisco regio inferebatur, regia liberalitate remisit, & ab hoc onere importabili in perpetuum Angliam absoluit. Cùm enim collecta illa pecunia ante illum delata esset, diabolum super cumulum sedentem & ludentem vidit; & ne ampliùs exigeretur præcepit.

Cùm in palatio iuxta Ecclesiam beati Petri Rex aliquando moraretur, superuenit quidam vir mirabilis, Hibernicus genere, pedis vtriusque priuatus officio: nerui enim in poplite contracti, ad posteriores corporis partes crura retorserant, tali natibus inhæserant, immersione carnibus pedum articuli à lumbis eius & deorsum corpus omne peruerterant. Porrectis ad terram manibus & scamnis suppositis repebat, & factus sibimetipsi grauis, trahebat se post se. Hic videns Regis cubicularium, ait ad eum: Hugoline, non me respicis, nec misereberis, nec mouebit te mea tanta calamitas? & ille: Quid me vis facere? Cui pauper: Sexies, inquit, Apostolorum limina repens (vt cernis) visitaui, & sanitatem necdum promerui. Quam tamen Apostolorum Princeps non negauit, sed distulit, socium in hoc miraculo habere volens Eduardum, quem sibi nouit esse deuotum. Ab ipso enim Apo-

ſtolo in mandatis accepi, Regem adire, vt me ſuo ſacro ſubuectum dorſo ad Eccleſiam eius, quæ palatio vicina eſt, perferat, recepturum, ſi id fecerit, membrorum meorum integram ſanitatem. Hæc vbi nuntiata ſunt Regi, gratias agit Deo, & citatus mox æger acceſſit. Rex verò vt ſpiritalis ille aſinus fortis, accubans in terminis, ſuppoſuit humeros ſuos ad portandum. Pendet de humero tanti Principis plenus ſordibus pauper, ſqualidis manibus brachiiſq; ſquamoſis regium illud pectus collumque complectitur. Intereà ex aſſiſtentibus ridebant nonnulli; alij à paupere Regem deluſum iocabantur, alij ſimplicitatem iuſti fatuitatem iudicabant. Cùm itaque Rex paululùm proceſſiſſet, ſubitò nerui extenduntur, rigantur oſſa, carnes marcidæ recaleſcunt, emergunt à carne articuli, pedes à natibus ſoluuntur. Diſtendit homo crura, poplite iam flexibili, & ſanie cum ſanguine profluente, veſtis Regia ornatur potiùs quàm fœdatur. Iam nunc ſatis eſſe clamant omnes, ſanatum languidum, onus ob ſordes vlcerum deponendum. Ille verò memor præcepti quod ſuſceperat, ſirenarum cantus obturata aure pertranſiit; ingreſſuſque Eccleſiam, ante ſanctum altare, holocauſtum quod detulerat, Deo ac beato Petro reſignat,

Gen. 49.

gnat, incolumemq́ue dimisit. Suscepto autem à Rege itineris viatico, acturus gratias Deo & sancto Petro, Romam profectus est.

In Monasterio autem beati Petri ante altare sanctæ Trinitatis Missarum sollemniis sanctus Rex vice quadam cum Comite Leofrico assistebat. Et ecce speciosus ille forma præ filiis hominum Christus Iesus in ara consistens, oculis vtriusque visibiliter corporalis apparuit, sacraq́ue dextera super Regem extensa, signum sanctæ Crucis eum benedicendo depinxit. At Rex demisso capite, diuinæ maiestatis adorabat præsentiam. Comes verò quid in animo Regis ageretur ignorans, volensq́ue Regem tantæ visionis esse participem, cœpit velle ad ipsum vsque procedere. Verùm Rex quid in mente Comitis voluebatur intelligens, Sta, inquit, Leofrice, sta: quod vides, video & ego. Post Missam verò dixit Rex ad Comitem: Per eius, quem vidimus, maiestatem, mi Leofrice, te obtestor, ne, quoadusque vixerimus, sermo iste proferatur in publicum, ne vel nos in perniciem nostram ob fauorem vulgi pulset elatio, vel fidem deroget dictis infidelium æmulatio.

Sub faucibus autem quasi glandes mu-

lieri cuidam succreuerant, quæ totam faciem deformi tumore fœdantes, putrefactis sub cute humoribus, sanguinem in saniem verterant; inde nati vermes, odorem teterrimum exhalabant. Iubetur tandem in somnis adire palatium, & ex Regis manibus sperare remedium, quibus si lota, si tacta signata foret, meritis eius reciperet sanitatem. Cùm autem venisset ad Regem, & oraculum exposuisset: ille nec sordes cauit, nec fœtorem exhorruit; sed loca tumentia manibus contrectans, & aqua lauans, signum sanctæ Crucis impressit: & subitò rupta cute, cum sanie vermes ebulliunt, recedit tumor, & dolor omnis abscessit.

Cæcus quidam docetur oraculo, lumen amissum sancti Regis meritis se adepturum, si lympha, qua manus ablueret, ipse faciem perfudisset. Cumque id cubiculario, & ille Regi retulisset, obstupuit ille, plurimùm indignatus, illusum phantasmatibus hominem, nihil tale de peccatore sperandum; Apostolicæ id esse virtutis; nec fidem somniis adhibendã asseruit. Aqua manus lauit, & ad Ecclesiam processit. Cubicularius autem cæco receptam in pelui aquam illam tradit, cum qua oculos & faciem lauans, visum confestim percipere meruit.

Ciuis quidam Licolniensis cæcitate percussus,

cuſſus, ad palatium Regis veniens, aqua lotionis manuum eius, faciem & oculos lauat, mox tenebris diuturnis optata lux ſuccedit.

Quidam cæcus Regem adire, & viſum ab eo percipere monitus, Cubiculario, & ille rem Regi pandit. Cui Rex, Veniat, inquit. quis ego ſum qui contriſter, & non potiùs exultem, ſi meis manibus, licet indignis, promiſſum beneficium homini illi pietas diuina contulerit? Vocatus eſt autem vir, & à Rege tactus & ſignatur, & inter manus eius ab oculis vtriſque vbertim ſanguis effluxit, pupillas ſerenauit, & tumorem palpebrarum depoſuit. Et dixit homo ille: Video te, domine mi Rex, & facies tua tamquam facies Angeli ſtantis ante me.

Alia autem vice duo cæci cum vno monoculo, aqua lotionis manuum Sancti perfuſi, viſum percipere meruerunt.

Sedebat aliquando Rex ad menſam, & à latere eius Comes Goduuinus. Huius duo filij adhuc pueri, Haraldus & Toſtius, ludebant coram eis; cumque vnus ex illis amariùs, quàm expetebat ludi ſuauitas, inſurrexiſſet in alterũ, ludum vertunt in pugnam. Et ecce Haraldus vehementiùs in fratrem irruens, capillis eius vtramque manum inſerit, proſtratumque, niſi citiùs eriperetur,

virtute ſuperior ſuffocaſſet. Tunc Rex verſus ad Ducem, ait: Nihil aliud, ô Goduuine, niſi ſimplicem in his vel ludum puerorum, vel pugnam contemplaris? Et ille: Nihil aliud, domine mi. Tunc Rex dixit: Longè aliud mea mihi mens loquitur: & his quid futurum ſit pueris, per hoc mihi bellum reuelatur. Emenſis quippe puerilibus annis, cùm in virum vterque profecerit, tandem aduerſus inuicem liuor vtrumque aduret: & primùm, circumuentione inſidiiſque priuatis quaſi ludere videbuntur: ad vltimum fortior infirmiorem proſcribet, rebellantem proſternet, & prioris mortem poſt modicum ſequens alterius calamitas expiabit. Quæ omnia ſic completa, tota Anglia teſte probatur: nam Toſtius ab Haraldo fugatus, cùm paulò in Regnum ſucceſſiſſet Eduardo Haraldus, vnà cum Rege Noruuegiæ Toſtius proſternitur, & totus ferè exercitus deletur. Eodem anno Haraldus ipſe Regno ſpoliatus Anglorum, aut miſerè occubuit, aut, vt quidam putant, pœnitentiæ tandem ſeruatus, euaſit.

Goduuinus cùm in menſa Regi aſſideret, vnus miniſtrorum in obicem aliquem vno pede immoderatiùs impingens, pænè lapſum incurrit: quem tamen pes alius recto pede procedens, iterùm in ſtatum ſuum

nihil

nihil iniuriæ passum erexit. De hoc euentu pluribus inter se loquentibus, & quòd pes pedi subuenerit gratulãtibus, Comes quasi ludendo intulit: Sic est frater fratrem adiuuans, & alter alteri in necessitate subueniens. Et ait Rex ad Ducem: Hoc meus mihi fecisset, si Goduuinus hoc permisisset. Ad hanc vocem Goduuinus expauit, & tristem præferens vultũ, ait: Scio ego, Rex, scio, adhuc de morte fratris tui tuus me accusat animus: nec eis æstimas discredendum, qui me vel eius, vel tuum vocant proditorem; sed secretorum omnium conscius Deus iudicet, & sic buccellam hanc, quam manu teneo, guttur meum faciat pertransire, & me seruet illæsum, sicut nec tuæ proditionis reus, nec de fratris tui nece mihi conscius existo. Cumq́ue vir beatus buccellam manu benedicens signasset, miser ille eam ori inferens, vsque in medium gutturis pertraxit. Tentat interiùs trahere, nec valet; tentat emittere, sed firmiùs hæsit. Mox meatus, quibus ducebatur spiritus, obcluditur; vertuntur oculi, brachia rigescunt. Intuetur infeliciter morientem Rex, & vltionem in eum sentiens processisse diuinam, adstantes alloquitur, dicens: Extrahite canum istum: & factũ est ita. Hic Goduuinus simplicitate Regis abutens, multa in

Regno contra iuſtitiam & Deum faciebat. Cunctos ferè Regis cognatos & amicos, quos de Nortmãnia adduxerat, fraude ſua, dolo & circumuentione de patria exturbabat; credens, ſibi cuncta proceſſura pro voto, ſi Rex amicis nudatus, ſuis tantùm conſiliis vteretur. At Rex cuncta diſſimulans, diuinis vacabat obſequiis, vltionemque Dei ſibi futuram multis prædixit. Aliquando etiam ipſi Goduuino idipſum non tacuit.

Sanctus Eduardus nulli petenti in nomine ſancti Ioannis Euangeliſtæ aliquid denegabat; hunc enim poſt Apoſtolorum Principem arctiùs diligebat. Vnde cõtigit, quòd quidam peregrinus, abſente Camerario, in nomine ſancti Ioannis Euangeliſtæ importunè à Rege eleemoſynam poſtularet: cui Rex pretioſum annulum, cùm nihil aliud in promptu haberet, dedit. Accidit poſt hæc, duos Anglicos ad adorandum Saluatoris ſepulchrum Ieroſolymam proficiſci. Qui die quadam à publica ſtrata declinantes, deuia quæque ſectati ſunt: & ſole ruente, nox obſcura adducta eſt. Et cùm neſcirent quid agerent, quò ſe verterent, apparuit eis ſenex quidam venerandus, qui eos ad ciuitatem reducit. Suſceptis autem hoſpitio menſa paratur; lautiſſimeque refecti, dant membra quieti. Manè autem facto, egreſſis illis de

ciui-

ciuitate, ait ſenex: Viri fratres,cum ſumma proſperitate vos repatriaturos non dubitetis, quoniam proſperum iter faciet vobis Deus; & ego ob amorem Regis veſtri in omni via firmabo ſuper vos oculos meos: ego enim ſum Apoſtolus Chriſti Ioannes, qui Regem veſtrum ob meritum caſtitatis ſumma dilectione complector. Hunc ergo annulum, quem mihi in habitu peregrino apparenti tribuit, reportate, denuntiantes obitus ſui inſtare diem: quem infra ſex menſes viſitans viſitabo, vt mecum ſequatur Agnum quocumque ierit. His dictis diſparuit, & illi ad patriam proſperè redeuntes, quæ viderant & audierant, Regi ſeriatim retulerunt.

Cùm autem Rex infirmitate graui detineretur, in mentis raptus exceſſum, biduo ferè iacebat exanimis. Tandem quaſi de graui ſomno euigilans,aperuit oculos,& ſedit, & aſſumpta parabola, ait: Cùm adoleſceps in Nortmannia exularem,grata mihi ſemper extitit bonorum amicitia; & quicumq; ſacræ Religionis meliores videbantur,hi mihi ceteris erant familiariores:inter quos duos Monachos ſpeciali quadam deuinxerant charitate, conuerſationis honeſtas,vitæ ſanctitas, ſuauitas morum, verborum affabilitas.Hos frequentiùs viſitabam,

quoniam dulcia faucibus meis eloquia eorum. Hos ante plurimos annos translatos ad cælum vidi mihi paulò antè in somnis assistere, quid genti meæ post obitum meum sit futurum, ex Dei mandato mihi referentes.

Impletam dicunt Anglorum nequitiam, & iniquitas consummata iram prouocat, accelerat vindictam. Sacerdotes prçuaricati sunt pactum Domini, polluto pectore & manibus inquinatis sancta contrectant. Et hi non pastores, sed mercenarij, exponunt lupis oues, non protegunt; lac & lanam quærunt, non oues, vt detrusos ad inferos
Isa. 1. mors & pastores depascat & oues: sed & Principes terræ infideles, socij furum, prædones patriæ; quibus nec Deus timori est, nec lex honori; quibus veritas oneri, ius contemptui, crudelitas delectationi. Itaque nec Prælati iustitiam, nec seruant subditi disciplinam. Et ecce Dominus gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Ostendit deinceps populo huic iram & indignationem, immissiones insuper per angelos malos, quibus traditi sunt anno vno & die vno, igne simul & gladio puniendi. Ego verò ob intentatam meæ genti calamitatem dolens atque suspirans, dixi: O cælestium secretorum conscij, si conuersi

conuersi egerint pœnitentiam, numquid non ignoscet Deus, & relinquet post se benedictionem? Pœnitentia certè prolatam Dei ore in Niniuitas suspendit sententiam; quæ etiam imminentem impiissimo Achab debitam distulit vltionem. Suadebo igitur genti meæ vt pœniteant de præteritis, & caueant de futuris, & fortè miserebitur Deus, vt non inducat super eos malum hoc grande; sed qui punire præparauit auersos, recipiat in gratiam solita pietate conuersos.

Ion. 3.

3. Reg. 21.

Nequaquã, inquiunt, hoc erit, quoniam induratum est cor populi huius, & excæcati oculi, & aures aggrauatæ, vt nec audiant corripientem, nec intelligant commonentem, nec terreantur minis, nec beneficiis prouocentur. His eorum verbis dum mihi maior accresceret sollicitudo, dixi: Num ita in perpetuum irascetur Deus, & non apponet vt complacitior sit adhuc? Quando ergo tristibus læta succedent, aut tot aduersa qualis consolatio temperabit? Quale sperandum est in his malis remedium, vt sicut illinc terret & contristat futura correptio, ita hinc aliquantulùm mulceat diuinæ miserationis promissio? Ad hæc Sancti tale mihi problema proponunt: Arbor quælibet viridis à suo trunco decisa, ad triũ iugerum spatium à radice propria separetur. Quæ

Psal. 76.

cùm

cùm nulla hominis manu degente, nulla vrgente necessitate, ad suum reuersa truncum, in antiquam radicem sese receperit, resumptoque succo rursum floruerit,& fructum fecerit;tunc sperandum est aliquod in hac tribulatione solatium, & de ea quam prædiximus aduersitate remedium. Hæc cùm dixissent,ipsi cælo, vobis ego redditus sum. Assidebant narranti visionem Regina, Robertus sacri palatij custos, Dux Haraldus,Stigandus, & qui ascendit cubile patris sui, & maculauit stratum eius, viuente adhuc Roberto Archiepiscopo, cathedram Cantuariensem inuadens,ob hoc à Summo Pontifice suspensus, paulò pòst crepuit, & effusa sunt viscera eius. Hic ad vocem narrantis obduruit, nec terretur oraculo, nec fidem habuit prophetāti,sed potius Regem senio confectum delirare submurmurans, ridere maluit quàm lugere. Ceteri verò, quibus mens sanior erat,flebant vbertim & suspirabant, qui nihil secùs quàm ipse dixerat, aut à Sacerdotibus, aut à Principibus fieri nòn ignorabant. Quidam enim præmissam similitudinem dicunt Regem pro impossibili statuisse,illi maximè, qui totam Anglorum nobilitatem sic deperisse lugebant, vt ex ea gente nec Rex, nec Episcopus,nec Abbas, nec Princeps quilibet vix in Anglia

Anglia cerneretur. Mihi ſanè alia mens eſt, conſideranti ſanctiſſimum virum Dunſtanum & ipſam calamitatem prædixiſſe, & conſolationem nihilominus promiſiſſe. Poteſt proinde ſic non inconuenienter exponi: Arbor hæc regnum Anglorum ſignificat, decorum gloria, deliciis, diuitiiſque fecundum, excellentia regiæ dignitatis ſublime. Radix, ex qua totus honor iſte proceſſit, regium ſemen fuit, quod ab Alfredo, qui primus Anglorum à Summo Pontifice vnctus & conſecratus fuerat in Regem, recta ſucceſſionis linea vſque ad ſanctum Eduardum deſcendit. Abſciſſa eſt arbor de trunco, quando regnũ à genere regali diuiſum, ad aliud ſemen tranſlatum eſt. Ad ſpatium trium iugerum *hæc fama eſt ſeparatio*, quia in trium temporibus Regum, nulla fuit nouis cum antiquo ſemine regali coniunctio. Haraldus enim ſucceſſit Eduardo, VVilhelmus Haraldo, VVilhelmus iunior priori VVilhelmo. Acceſſit ad radicem, quando Rex Henricus, in quem totum regium decus transfuſum eſt, nulla neceſſitate cogente, nulla ſpe lucri vrgente, ſed ex infuſo ei amoris affectu, abneptem Eduardi Mathildam duxit vxorem, ſemen regium Nortmannorum & Anglorum coniungens, & interueniente opere coniugali, de duobus vnum

Locus obſcurus.

vnum faciens. Floruit ſanè arbor, quando de vtroque ſemine Imperatrix Mathilda proceſſit. Tunc verò fructum fecit, quando de ipſa Henricus exoriens, quaſi lapis angularis vtrumque populum copulauit. Habet nunc certè de genere Anglorum Anglia Regem, habet de eadem gente Epiſcopos & Abbates, Principes & milites, ex vtriuſque ſeminis coniunctione procreatos. Si autem alicui hæc diſplicuerit expoſitio, aut ipſe aliter exponat, aut aliud tempus, quo hæc expleantur, expectet.

Sciens itaque Rex, quia appropinquauit hora eius vt tranſiret de hoc mundo, ſuum tranſitum mox in circuitu propalari iuſſit, ne mortis ſuæ agnitione dilatâ, orationum quoque ſuffragia differrētur. Sicque ſenex, & plenus dierum ac bonorum operum, migrauit ad Dominū. Obiit autem anno Domini milleſimo ſexageſimo ſexto, cùm regnaſſet vigintitribus annis, menſibus ſex, & diebus vigintiſeptē, pridie Nonas Ianuarij, cum quo tota pariter Anglorum felicitas ruit, periit libertas, vigor omnis interiit.

Contractus quidam ad ſepulc hrum eius veniens, membrorum ſanitatem deuotis lacrymis & precibus poſtulabat. Et ecce vis quædam occulta ſubitò neruos extendit, in naturalem ſtatū crura pedeſque retorquet,

euul-

cuulſiſque à carne articulis ſanguis profluit, paulatimque ſucco reſumpto, arida priùs oſſa priſtinum robur recipiunt.

Sex quoque cæci vnum monoculum ſecuti, ad ſepulchrum Regis properãtes, cùm alter ab altero traheretur, & vnus præcedẽs oculus, viris ſeptem ducatum prę̨beret; Sancto cum lacrymis miſeriã exponunt, opem flagitant, contra diuturnæ caliginis tædium ſanctiſſimi Regis depoſcunt auxilium. Nec mora; Beati meritis & precibus viſum oculorumque claritatem percipere meruerunt.

Intereà Haraldus filius Goduuini, Regnum nec iure nec natura ſibi debitũ vſurpans, malum, quod Anglis ſecundùm ſancti Regis oraculum Dominus præparauerat, tranſgreſſione pacti cum duce VVilhelmo, & fidei læſione accelerauit. Vt autem attenuatis viribus faciliùs ab his, quos iniuſtè prouocauerat, hoſtibus vinceretur; ſuſcitauit ei Deus à parte Aquilonis inimicos, ſcilicet Haraldum Regem Noruuegiæ, & Toſtium, fratrem ſuum, quem de Anglia expulerat: ipſe quippe tempore Regis Eduardi exulabat in Flandria. Hi cum magna claſſe per Humbriam Eboracum properantes, cùm exercitum Northumbrenſium prælio excepiſſent, potiti victoria, magnam de obſtantibus ſtragem dederunt. His Haraldo nun-

nuntiatis, exercitum copioſum ex omnibus finibus Angliæ collegit.

Apparuit autem tunc ſanctus Eduardus cuidam Alexi, Abbati Rameſiæ, viro religioſo, dicens: Vade, & dic Haraldo, vt homines, qui cõtra ius & fas Regni huius fines inuadunt, aggrediatur ſecurè: ego enim ero Dux & protector exercitus; quoniam iuſtitiæ gentis huius deeſſe non poſſum. Per me enim reportabit vice hac de hoſte triumphum. Et ne verbis tuis fidem deroget, ſecretum ei ſui cordis oſtende; vt cùm ei, quæ nullo conſcio mente voluebat, edixeris, non hæc tuæ adinuentioni, ſed meæ promiſſioni adſcribat. Nocte quidem præterita, cùm dolore femoris torreretur, licet eum non parum vrgeret imminens moleſtia, ſiluit tamen; reputans apud ſe, ſi publicaret languorem, quòd ſuis eſſet contemptui, & hoſtibus irriſioni. Verùm quia nunc ab illa peſte conualuit, de meo præſumens auxilio, contra Barbaros iuſtum bellum ſuſcipiat, & ab imminenti periculo ſuos eripiat. Quod cùm Abbas Haraldo retulerat, ex cæleſti promiſſione factus audacior, in valida manu progrediens, apud Stamford-brig hoſtibus occurrit, conſertoque prælio, Dux vterq; proſternitur, ſcilicet Rex Noruegiæ & frater Haraldi Toſtius, & pænè

nè totus eorum exercitus deletus eſt.

Anno trigeſimo ſexto poſt ſancti Eduardi obitum, cùm corpus eius de terra eleuaretur, integrum, incorruptum, & flexibile cum veſtibus recentibus repertũ eſt. Quod videns Epiſcopus Roffenſis, pilum vnum deuotionis deſiderio accenſus extrahere, ſibique ſeruare conatur: ſed ille firmiùs hærens, effectum mentis Epiſcopi & voluntatem defraudauit. Mulier quædam in feſto ſancti Eduardi operibus vacans, paralyſis morbo correpta, ad corpus Sancti deducitur, & ſanitatem priſtinam ſe recepiſſe lætatur. Tres viri febre quartana vexati, viſitato Sancti ſarcophago, quaſi in momento curati ſunt.

Obiit S. Eduardus anno Domini 1066. qui beatiſſimus Rex poſt annos circiter centum in Sanctorum numerum relatus fuit ab Alexandro Tertio Pontifice, anno Pontificatus quarto, & Chriſti 1163. vt Cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium, die quinta Ianuarij, & alij teſtantur.

SANCTI LEOPOLDI AVSTRIÆ PRINCIPIS

Canonizatio, & inter ſanctos Confeſſores adſcriptio, cum ſuæ Feſtiuitatis inſtitutione, pro die 15. Menſis Nouembris.

INNOCENTIVS EPISCOPVS,

ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

§. I Pſal. 44. SACROSANCTAM Matrem Eccleſiam adſtitiſſe à dextris Dei Reginam in veſtitu deaurato, circumdatam varietate, non abs re per Prophetam traditur. Regina equidem, quæ illi Regi Domino per Prou. 8. quem Reges regnant, & Principes iuſtitiam faciunt, deſponſata ſit. Vnica eius columba, luna perfecta in æternum, Arcturus per gyrum nocturna ſpatia perenni lumine illuſtrans, lucifer qui neſcit occaſum; aurora hîc in crepuſculo caligantis ſæculi coruſcans, & in diem lucidum in Regno cælorum ſeſe diffundens. Regina quæ illi ſeruiat, cui ſeruire regnare eſt; illi fidem habeat, illi ſe totam committat. Regina quæ Chri-

Christi fideles sub vmbra alarum suarum extremo carcere ad regna cælorum perducat, vbere de cælo pleno lactet atque inebriet, ex multis ærumnis nos eripiens, regni cælestis cum Christo Domino participes efficiat. *In vestitu*, inquit, *deaurato*. Vestimentum Ecclesiæ sanctam fidelium vitam esse profitemur. Nam sicut tota Ecclesia vestimentum est Christi, ita fideles quoque eiusdem Ecclesiæ vestimentum esse arbitrabimur. Vestimentum scilicet non habens maculam per peccatum, neque rugam per duplicitatem; sed per iustitiam in Deũ, per simplicitatem cordis tensum vestimentum innocentiæ, quam homo plasmatus à Deo accepit, malè à serpente persuasus perdidit; ad quam recuperandam, pœnitentia & Dei misericordia induimur. Vestimentum deauratum, splendore sapientiæ aureo perlucens: *clara* enim *est sapientia quæ numquam marcescit, facilè videtur ab his qui eam quærunt*. Doctrix est disciplina Dei, electrix operum illius, qua nihil locupletius, quæ operatur omnia, artifex omnium; quæ apud turbas claritatem, & honorem apud seniores præstat. Vestimentum deauratum perfectione auri; id est iustitiæ, qua nihil humano generi vtilius: dilectione disciplinæ, ex qua custodia legum emanat; legum Sap.6. Ibidem.

autem custodia, consummatio est incorruptionis. At verò incorruptio facit nos esse Deo proximos, per quam beatitudo æternæ vitę à nobis comparatur. *Circumdata* Ecclesia dicitur *varietate* gratiarum, ministrationum, & officiorum, iuxta verbum Apo-
1.Cor.12. stoli: *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus* eas conferens; *diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus; & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus.* Circũdata varietate potestatis, ordinis, status, & variarum Ecclesiarũ decore, quæ veluti adolescentulæ, hanc de qua sermo est, Catholicam Ecclesiam quasi matrem obseruant, non vetustæ per culpam, sed nouellæ per gratiam; non senio steriles, sed ad spiritualem congruæ fecunditatem, & noua semper prole pullulantes: nam à iusto Abel, vnde Ecclesiæ exordia trahimus, in hanc vsque diem, quot Sanctos orbis terrarum habuit, tot quasi palmites protulit, ex quibus varij indies surgunt surculi in hac vinea nostra Sabaoth, quam licet immeriti, præstante Domino, sortiti sumus excolendam, feruntur: Circumdata varietate; quòd alia triumphantis, alia militantis Ecclesiæ species existat. De triumphante Domini sponsione repromittitur, Ego ero eis, quidquid ab hominibus
iustè

iustè desiderari potest: ero illis honor, gloria, salus, & vita, virtus & copia, pax, & omne bonum. Militans autem Ecclesia fundæ non ineptè assimilatur: nam sicut è funda in gyrum versata, lapides exeunt, quibus aduersarij feriuntur, & Goliath prosternitur; ita ex sancta Ecclesia dum per varias procellas & tempestates fluctuantes huius sæculi per tribulationum circuitum rotatur, fortes viri prodeunt, quibus quasi lapidibus iniquorum corda tunduntur, & de hoste humani generis nequissimo à Christi tyronibus triumphatur.

Hanc ipsam Ecclesiam Deus omnipotens mira quadam dispositione & potestate fundauit, pretioso vnigeniti filij sui Domini nostri Iesu Christi Sanguine dotatam esse voluit, multiplici Spiritus sancti gratia ornauit, Apostolorum simplicitate & fide roborauit: quos ignaros delegit, vt populos non tam sermo illorum, quàm causa ad credendum adduceret. Martyrum tormentis, cruciatibus, constantia, & trophæis stabiliuit, repressa paulisper, quinimò confusa infidelitatis sæuitia, & inimico homine superseminante zizania, crescente, multiplicataque hæreticorum prauitate, Doctorum cælesti doctrina illuminauit, & demum Confessorum, Virginum, aliorumque Sancto- §. 2.

rum intrepida confeſſione, ſolerti cura, exemplisque imitatione digniſſimis, aduerſus ſatanæ inſidias circumdedit.

§. 3. Inter autem alia ſaluberrima ſanctitatis exempla, diuina miſericordia ſidus quoddam mundo fulgere dedit, beatum Leopoldum Auſtriæ Principem, Pium Marchionem cognomento appellatum; innocentiæ, ſapientiæ, & iuſtitiæ veſtimentis, quibus veſtiri Eccleſiam prædiximus, decorum; bonitate, manſuetudine, atque clementia conſpicuum; ſimplicitate, continentia, & munificentia præclarum: cuius integritas, vitæ ſanctimonia, humilitas, pietas, fides, adeò apud Christi fideles inualuerunt, vt vna omnium Germanorum voce pro Sancto hactenus celebratus fuerit. Christianæ Religionis cultum, & eius liberalitatem nonnulla Monaſteria, & quidem celeberrima ab eo cum ampliſſimis cenſibus conſtructa, alia etiam magno ſumptu illuſtrata, abundè teſtantur. Hic Princeps optimus, Sacerdotes & viros religioſos admodum coluit, ſummosque Pontifices tanta veneratione proſecutus fuit, vt ab Innocentio II. Romano Pontifice prædeceſſore noſtro peculiaris S. Petri filius appellaretur: & Apoſtolica cõmendatione, atque ea plenaria, quam vulgò dicunt, abſolutione dignus

ab

ab eodem Innocentio etiam mortuus iudicatus fuerit. Hic vir Dei in ſummis opibus educatus, in magna peccandi licentia conſtitutus, coniugalibus curis implicitus, Principatus regimine impeditus; ſedulò tamen pietatis & miſericordiæ munera ſubibat, laſſos roborans, vacillantes confirmans, oppreſſos ſubleuans, inopes fouens. Inter curas domus, inter coniugales anxietates, inter affectus pignorum, inter multiplices Principatus ſollicitudines, inter ſtudia tot laborum, immaculatum ſeſe ab hoc ſæculo cuſtodiuit; & temporalia tractando, æterna diſpoſuit.

Quadraginta annis Principatum Auſtriæ regens, & quod maius eſt, illis præcipuè temporibus, quibus propter Henricorum patris & filij mutuas cõcertationes, & poſteà propter Henrici Quarti cum Lothario acerrimas contentiones, in Germania bellis, incendiis, & agrorum vaſtationibus tumultuatum eſt; ſumma cum iuſtitia, humilitate, & tranquillitate cuncta adminiſtrauit: & aliis cæde & ſanguine madentibus, creditam ſibi Auſtriæ prouinciã in diuturna pace cõtinuit. Quibus ex meritis æternæ retributionis & pacis pręmia à Deo optimo maximoque, qui centuplicato fœnore munera hominum penſat, eſt conſecutus. §. 4.

perpetuitate gloriæ cęleſtis non fraudemur; ſed mundi moleſtias, illecebras, aut dignitates contemnendo, ad cæleſtem patriam totis viribus contendamus.

Huius beati Leopoldi ſanctimoniã Deus omnipotens innumerabilibus miraculis ad eius inuocationem editis comprobauit: miraculis profectò, quæ tum in facti ſubſtantia, tum & ordine, vim & poteſtatem totius naturæ exceſſerunt. Quis enim non miretur, cùm audiat, per Dei æterni miſericordiam, implorato Leopoldi auxilio, paralyticos, arthriticos, febricitantem, podagra laborantem, priſtinæ valetudini illicò reſtitutos? Quis non magnalia Dei in hoc Sancto agnoſcat, cùm videat, interceſſionibus eius claudos rectè ambulaſſe, apoſtematibus mortiferis infectos liberatos, in carceribus conſtitutum, pedicis maniciſque vinctum, per foramen vnde hominis impoſſibilis exitus erat, eductum euaſiſſe? in variis vitæ periculis poſitos, illæſos ſeruatos eſſe? Quis non tota mente obſtupeſcat, & Deo optimo maximoque præconia manifeſta dicat, cùm liquidò deprehendat, meritis ac precibus huius ſancti viri mortuos ſuſcitatos? mutos loquendi facultatem adeptos? cæcos illuminatos? ſurdis auditum reſtitutum eſſe? Maxima ſunt hæc ſanctitatis & §. 6.

rum catalogo adſcribere dignaretur.

Qui re perſpecta, quàm ſapientiſſimè de vita & miraculis ac fama eiuſdẽ Leopoldi, ex more inſtitutoq́; maiorum, cum conſilio ſacri Senatus, inquiſitionem tunc Archiepiſcopo Pragenſi & aliis collegis delegauit. §. 9.

Verùm cùm ea de re agi cœptum eſſet, morte Innocentij, ſurgentibuſq́; bellorum inter Auſtrales & Pannonios diuerſis turbinibus, immenſiſque procellis in Eccleſia Dei exortis, vſque ad tempora Pauli Secundi prædeceſſoris noſtri, inquiſitio intermiſſa eſt. §. 10.

Chariſſimo autem in Chriſto filio Friderico Romanorum Imperatori Auguſto, Prælatis & Principibus Germaniæ apud eumdem Paulum multis precibus tam ſancti viri canonizationem abſolui petentibus, tribus S.R.E. Cardinalibus de fratrum ſuorum conſilio demandatum eſt à Pontifice præfato, vt ſolemnem inquiſitionem ea de re adhiberent, & proceſſus conſuetos tum per ſe, tum per ſubdelegatos facerent, quod magna ex parte confectum erat, cùm euocato ad Dominum Paulo ſanctæ memoriæ, Sixtus Quartus prædeceſſor noſter in hac ſancta Sede, diuina prouidentia, conſtitutus eſt. §. 11.

Iterandas ergo preces, & vehementiùs agen- §. 12.

agendum apud Sixtum Imperator, Prælati, ac Principes prædicti duxerunt, vt tam ſanctum opus canonizationis cœptæ perficeret.

§.13. Is, vt certiori fide, quæ de miraculis & vita Leopoldi afferebâtur præciperet, venerabili fratri noſtro Marco Epiſcopo Præneſtinenſi, tunc Tituli S. Marci Preſbytero Cardinali, & in Germania Legato, vt præmiſſa percontaretur, iniunxit: qui locupletiſſimam de illis omnibus relationem per publica Acta & legitimos proceſſus eidem attulit.

§.14. Dehinc proceſſibus & Actis publicis magna cum diligentia per venerabiles Epiſcopum Portuenſem, Marcum prædictum Præneſtinenſem illo tempore Epiſcopum aſſumptum, ac F. S. Euſtachij Diaconum Cardinalem, Commiſſarios diſcuſſis, priuata primò relatione eidem Sixto facta, poſtmodum in ſacro Senatu, referente prædicto Venerabili fratre Epiſcopo Portuenſi, dilucidè re examinata, & ex illorum ſententia canonizatione concluſa, ſicut Domino placuit.

§.15. Sixto vita functo, nobis, qui eidem onere & honore per diuinam miſericordiam, licet indigni, ſucceſſimus, reſeruatum eſt, vt ſupremam manum tam ſanctæ approbationi appo-

apponeremus. Conſilio itaque habito, rurſus Venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium publica concione, omnia prout ex ordine geſta erant, Leopoldiq; vitam, miracula, & reliqua merita per Aduocatū Conſiſtorialem proponi curauimus. Demum vocatis omnibus qui in Romana Curia degunt Prælatis, in frequenti eorum conſeſſu, aſſiſtentibus nobis eiſdem Venerabilibus fratribus noſtris S.R.E.Cardinalibus, ſingulorum vota Prælatorum ſcrutati ſumus. Quibus Spiritus ſancti gratia cooperante, manibus pedibuſque, vt aiunt, in eam ſententiam deuenientibus, quòd Leopoldus meritò ſanctus à nobis canonizandus eſſet, hunc in locum, & publicum ſuggeſtum hac ipſa die conſcendere decreuimus, vt opitulante Domino, votis precibuſque fidelium adiuuantibus, ipſum Leopoldum Sanctum definiremus, & pro Sancto venerari debere ab vniuerſis & ſingulis Chriſtianis mandaremus. Sicque hodie ſermone per nos habito, re diuina peracta, & reliquis ſolemnitatibus adhibitis, ad hanc ſacratiſſimam canonizationem procedendum duximus. Cùm autem verbo Sapientiæ Dominus affirmet homini, qui eum laudauerit, & dilexerit Deum qui fecit illum, quòd *in medio populi ſui exaltabitur,* Eccli.24.

tur, in plenitudine sancta admirabitur, in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur; mirumque in modum Leopoldus in medio populorum exaltatus sit, plenitudine cælestis gratiæ admirabilis refulgeat: restat vt nostra approbatione inter electos & Sanctos Dei laudetur, inter benedictos benedicatur, quę illi abundè impartiemur, si eum inter Sanctos Ecclesiæ adnumerandum, pro Sancto venerandum, atque publicis & solemnibus supplicationibus votisque in Missarum celebrationibus, aliisve diuinis Officiis inuocandum, Apostolica auctoritate iudicauerimus. Ad laudem igitur æterni Dei, indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ad fidei Catholicæ robur & ornamẽtum, ad Religionis Christianæ cultum augendum, auctoritate Domini nostri Iesu Christi, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & nostra, de Venerabilium Fratrum nostrorum consilio statuimus, diffinimus, & pronuntiamus, sanctum Leopoldum Austriæ Marchionem Sanctorum catalogo adscribendum, & publica veneratione pro Sancto obseruandum, sicut & nos illum in præsentiarum manifesta voce Sanctorum catalogo annectimus, ac minorum Confessorum numero adiungimus, publicè Sanctum

ctum diffinimus, profitemur, & veneramur.
Statuentes Festum eiusdem die 17. Kal. Decembris debere celebrari, & ipso Festo, eius sepulchrũ quod in prædicto Monasterio existit visitantibus, & pro manutentione dicti Monasterij manus porrigentibus adiutrices, septem annos & totidem quadragenas indulgentiæ, in forma Ecclesiæ misericorditer perpetuis temporibus concedimus. Nulli ergo, &c. Si quis autem, &c. §. 16.
Datum Romę apud sanctũ Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1485. octauo Idus Ianuarij, Pontificatus nostri anno primo. Hic S. Leopoldus obiit anno Domini 1136.

VITA S. LVDOVICI REGIS FRANCORVM,

Excerpta ex illa, quam conscripsit Gaufridus de Bello loco, ipsius Regis Confessarius.

BEATVS Ludouicus Francorum piissimus Rex, patrem habuit Ludouicum Christianissimum Regem, qui in Albigesio & Comitatu Tolosano hæreticos oppugnauit. In reditu autem letali correptus morbo, die decimo ad montem Pen-

Penſerium exceſſit è viuis menſe Octobri, anno ab orbe redempto milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſeptimo; vir vtique benè Catholicus & ſanctus. Numquam corporis ſui vllam admiſit pollutionem, vnica vxore legitima contentus. Corpus eius exanime ad B. Dionyſij Eccleſiam apportatum, iuxta patrem honorificè conditum eſt. In eius locum ſucceſſit filius primogenitus Ludouicus, Rhemis ab Epiſcopo Sueſſionenſi, quòd Eccleſia Rhemenſis tum paſtore orbata eſſet, regia corona inſignitus & conſecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Eius coronationi complures è præcipuis nobilibus, licet vocati eſſent, intereſſe noluerunt; quòd propter dolorem defuncti Regis & Regni deſolati, lacrymis & luctui illic potiùs, quàm lætitiæ & iucunditati ſe darent.

At puer ſanctæ indolis, ſtrenuiſſimo patre orbatus, ſub tutela & moderatione matris Blanchæ, Regis Caſtellæ filiæ, permāſit: quæ illum tenerrimè diligens, ex conſilio Religioſorum hominum, præſertim Dominicanorum & Franciſcanorum, ſingulari cuidam magiſtro tradidit moribus ac literis inſtituendum. Ille verò pius puer, & velut alter Salomon, ingenioſus, & bonam
Sap. 8. ſortitus animam, præ ſuis coætaneis mirè pro-

profecit in vtrisque. A primis enim ætatis initiis deditus fuit pietatis & sanctitatis studiis, ferturque vitam omnem absque mortiferi peccati perpetratione exegisse. Eius verò sanctitati gratulans Blancha mater, Mallem, inquit, fili, te mortuum cernere, quàm Creatorem tuum mortali crimine offendentem. Quæ verba vsqueadeò illius animo hæsêre, vt diuina ipsum gratia protegente, numquam in se eiusmodi crimen admiserit.

Agente autem matre & Proceribus Regni, anno salutis millesimo ducentesimo trigesimo quarto, duxit vxorem Margaretam, Comitis Prouinciæ filiam, quæ Lutetiam venit intra Octauas Ascensionis Christi, cùm priùs esset coronata apud Senones. Anno proximo dira fames afflixit Gallias, præsertim in Aquitania, ita vt homines instar iumentorum herbis agrestibus vescerentur: nam frumenti sextarius apud Pictauos centũ solidis veniebat. Sequenti anno Arsacidas senior Assacenorum, misit nuntios in Franciam, quibus id mandati dederat, vt Regem Ludouicum interficerent. Sed Deo animum eius ad pacem & humanitatem inclinante, crudelis mandati pœnitentia ductus, misit alios celeres nuntios, qui Ludouicum Regem admonerent, vt à

primis legatis sibi caueat. Cùm autem priores nuntij diligenter inquirerentur, inuenti, ad Regem Ludouicum adducti sunt. Iis conspectis, Rex lætatur, vtrosque nuntios muneribus afficit, Regi Arsacidæ non pauca magni pretij munera, quibus pacis & amicitiæ studiosum se declaret, per illos transmittit. Sed ab eo tempore plures suo corpori tuendo custodes adhibuit, qui perpetuò clauas æreas ferrent.

Anno millesimo ducentesimo quadragesimo secundo, Ludouicus Rex duxit exercitum in Hugonem Marchiæ Comitem, quòd is aduersus Regem rebellasset, Henrici Angliæ Regis, & Richardi fratris eius auxiliis fultus; qui ambo habebāt vxores filias Comitis Prouinciæ, sorores Reginæ Franciæ; cùm Hugo Comes vxorem haberet ipsius Angliæ Regis matrem. Anno quidem superiori Ludouicus multam regni sui militiam ad Saliminum conuocans, Alphonsum fratrem illic militem creauerat, cui anteà Ioannam, filiā Tolosani Comitis, vxorem dederat, cum Aruerniæ, Pictauorum, & Albigensium terris quibusdam. Voluit autem Rex, vt Hugo Marchiæ Comes Alphonso se sacramēto deuinciret: quod cùm ille detrectaret, ab vxore persuasus, Regis in se animos concitauit, adeò vt is anno altero

cum

cum numerosissimo exercitu in eius ditionem ingressus, aliquot oppida expugnaret, & nobiles ampliùs quadraginta captos cum multis aliis, partim Parisios, partim aliò mitteret in custodia asseruandos. Intereà verò Comitis Marchiæ vxor quosdam è suis, muneribus & promissis illectos, ad Regis Ludouici aulam misit, qui Regem & fratres eius veneno tollerent è medio. Sed illi à Rege comprehensi, in carcerem abducti sunt. Commissum tandem est prœlium non sine multa strage Anglorum, qui Hugoni Comiti suppetias ferebant. Nocte autem Angliæ Rex cum Hugone Comite, relictis Senonibus quò ex fuga se receperant, aufugêre, ciuesque eius Vrbis manè claues Ludouico Regi obtulerunt. Eodem die Hugo filius Comitis Marchiæ primogenitus, ad Ludouicum Regem venit, cũ eo de pace tractaturus. Postera luce Comes Marchiæ cum vxore aduenit, cum lacrymis & suspiriis à Rege veniam petit, & impetrat.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, natus est Ludouicus primogenitus Ludouici Regis, atque altero inde anno in lucem editus est Philippus secundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludouicus Rex apud Pontisaram ex morbo decumbens, adeò extra se raptus est, vt

multi putarent eum iam planè obiisse: sed ad se reuersus, mox transmarinæ militiæ Crucem petiit, & accepit. Operam sanè dedit Rex ille piissimus, vt proles suas & verbis & exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad sui cognitionem institueret. Cùm enim per otium liceret vacare sibi, inuisebat liberos suos, & instar Tobiæ monita salutis dabat eis: docebat ante omnia timere Deum, & ab omni semper peccato abstinere. Serta è rosis aut floribus confecta, aut alia id genus, non sinebat eos sexta Feria in capitibus ferre; quòd eo die Saluator noster in suo capite tulerit è spinis contextam coronam. Cumque non ignoraret, à deliciis castitati, à diuitiis pietati, ab honoribus humilitati magna impendere pericula, sobrietati, humilitati, misericordiæ dedit animum, à mundi, carnis, & satanæ insidiis solicitè sibi cauens: atque
1. Cor. 9. cum Apostolo corpus suum castigans, & in seruitutem redigens, multo tempore intima veste cilicina vtebatur: qua si non esset vsus, dehortante eum Confessario propter nimiam imbecillitatem, volebat vt idem Confessarius pro quadam compensatione diebus singulis quadraginta solidos Parisienses clanculùm in pauperes erogaret. Semper ieiunauit sextis Feriis, nec iis diebus,

bus, præſertim in Aduentu & Quadrageſima, piſcibus aut fructibus veſci voluit, vigiliis, orationibus, & clandeſtinis abſtinentiis perpetim ſe affligens.

Quanto autem maior erat, tanto humiliùs & ſummiſſiùs, inſtar Dauidis Regis, ſe 2.Reg. 6.
gerebat, & coram Deo propria exiſtimatione vilior ſibi videbatur. Quolibet Sabbato in loco ſecretiſſimo aliquot pauperum ſuis manibus abluebat pedes, lotos tergebat, terſos exoſculabatur: deinde lauabat etiam illorum manus, & ſingulis certam pecuniæ portionem largiebatur. Crebrò etiam centum viginti pauperibus, qui in eius aula quotidie abundè reficiebantur, atque certis quibuſdam diebus, & ſolemnibus Vigiliis, ducentis pauperibus, priuſquam ipſe cibum ſumeret, ſuis manibus cibos apponebat. Semper & in prandio & in cœna prope ſe tres habebat ſenes inopes, iiſque de appoſitis ſibi ferculis humaniſſimè tranſmittebat. Interdum ſcutellas & cibos, quos illi Chriſti pauperes manibus contrectauerant, offas præſertim, quibus libenter veſcebatur, vt inde aliquid ederet, ad ſe reportari iubebat: Chriſtum pauperem in eius pauperibus venerans, dum non abhorret à cibis, qui ipſis ſuperfuerant. Vidit quandoque vnum ex tribus illis pauperrimis non benè edentem.

 Iuſſit

Iussit igitur pius & humilis Rex scutellam sibi propositam cum cibo ad illum senem deferri, eamque, cùm satis ille inde comedisset, ad se referri. Ita nimirum, vt interior animi eius humilitas cunctis mortalibus poterat esse virtutis incitamentum. Purpurea, aut viridi, aut alioqui pretiosa veste, vel pellibus variis & magni pretij nolebat vti, maximè posteaquam primùm è locis transmarinis rediit. Fidei propagationem summopere sitiebat. Itaque si quid ab inquisitoribus, quod ad fidem pertineret, esset ad eum relatum; id aliis negotiis omnibus
Num. 25. posthabitis, audiebat, & instar Phinees, magno zelo in Christianæ fidei violatores animaduertebat. Ciuis quidam Parisiensis blasphemiæ reus, illo iubente, cauterio in labiis inustus fuit. Ea enim pœna decreta erat ab ipso in eos qui scelerate iurarent & blasphemarent. Eam rem cùm plerique carperent, & Regem tyrannidis insimularent; ille ait: Equidem in meis labiis libens eiusmodi inustionem perpetuò feram, tantùm vt impia iuramenta è regno meo profligentur.

Decreuit quandoque pius Rex septennio peregrinari, & Loca sancta inuisere. Venit igitur Perusium ad S. Ægidium Franciscanum instar pauperis peregrini & ignoti, vnà cum

cum ſociis ſuis. Oſtiario autem Monaſterij indicante Ægidio, peregrinum quemdam ipſius expetere colloquium: ille Spiritu docente agnoſcens quis eſſet, properè accurrit, pariterque flexis genibus in mutuos ruunt amplexus & oſcula, ſed nihil loquuntur, cùm vtrique alterius cor pateret.

Anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quadrageſimo octauo Crux prædicabatur in diœceſis Colonienſis pago, quem vulgò Bedonfriſium vocant. Ibi tum menſe Maio, Feria ſexta ante Pentecoſten, tres Cruces viſebantur in aëre; vna candida verſus Aquilonem; altera eiuſdem coloris ad Auſtrum; tertia colore medio, in qua cernebatur ſuſpenſi hominis effigies extenſis brachiis & capite inclinato, atque in manus & pedes eius adacti claui: eaque medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Enchuſen Friſiæ oppido, cùm illic prædicaretur Crux, alia Crucis forma iuxta ſolem apparuit colore cæruleo, quam multi viderunt. In Traiectenſi quoque diœceſi in Doccum, vbi S. Bonifacius Martyr trucidatus fuit, viſa eſt in eiuſdem Martyris feſto die ingens ſanè & albi coloris, perinde ac ſi trabi altera trabs tranſuerſim artificiosè impacta eſſet. Creduntur autem bis apparuiſ-

ſe Cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione: atque ita factum eſt, vt Coloníenſis prouincia ad trecentas ferè naues appararet.

Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſeptimo, petente Ludouico Chriſtianiſſimo Rege, magna Dominicæ Crucis portio Conſtantinopoli Pariſios tranſlata eſt. Proximo inde anno Rex Ludouicus, ſexta Feria à Pentecoſte, iter tranſmarinum ſuſcepit, multis eum è Lutetia cum proceſſionibus vſque ad ſanctum Antonium deducentibus.

Iuerunt cum eo Odo Tuſculanus Epiſcopus Apoſtolicæ Sedis Legatus, & duo fratres Regis, Robertus Comes Atrebatenſis, & Carolus Andegauenſis Comes, cum vxoribus ſuis & multis Franciæ Epiſcopis & nobilibus. Erat quidem etiam Alphonſus Comes Pictauenſis, Regis frater, Cruce ſignatus: ſed eo anno cum Blancha Regina matre, ob regni tuitionem, mâſit domi. Die quinta & vigeſima Auguſti Rex cum ſuis in nauim ingreſſus, biduo ſuſtinuit ventos ſecundos. Vigeſimooctauo Auguſti die à portu ſoluens, Chriſto duce proſperè nauigans, paulò ante beati Matthæi ferias nocte ad Cyprum appulit. Comitis Atrebatenſis coniux, quòd eſſet prægnans, ab Aquis mor-

tuis

tuis in Franciam reuersa fuit. Rex verò consilio nobilium suorum & Regni Cypri, quòd naues & triremes cum balistis necdum aduenissent, tum etiam propter impendentem hiemem, & quasdam alias res, vsque in Paschales ferias distulit profectionem suam. Interim Rex Cypri, & omnes ferè regni eius nobiles, & Ecclesiarum præfecti siue Prælati, Crucis signum accipiút, & se cum Franciȩ Rege, quocumque ipsos ducere velit, aduersum Saracenos profecturos iureiurando confirmant.

Per id tempus Sultanus Ægypti, qui per ditiones Christianorum Damascum petere decreuerat, Regis Francorum cognito aduentu, consilium illud mutauit: intercesserant enim illi inimicitiæ cum Damasci & Alapiæ Sultanis. Iisdem temporibus obiit Robertus Bellouacensis Episcopus, & Comes Montis fortis, cum multis aliis eius expeditionis sociis. Porrò extremo ferè Decembri mense venerunt ad Ludouicum regem nuntij à quodam Tartarorum Principe, qui ipsius nomine multa eum salute impertirent. Ij ipso die Natiuitatis Christi fuere cum Rege Ludouico sub Sacrificio in Ecclesia, & ad prandium in aula eius: itidemque in festo Epiphaniæ: nec poterat in eis animaduerti, quòd à Christianorum

more discreparent. Literæ autem iussu Regis in sermonem Latinum conuersæ sunt. Cumque Rex diligenter de ipsorum Principe & rebus Tartarorum ex iis percontatus esset, tandem dimisit eos, adiunctis nuntiis cum literis & muneribus, quæ ad Tartarorum Regem & ipsorum Principem perferrentur. Misit etiam per eosdem nuntios suos Regi Tartarorum, quem Cham vocant, tentorium è purpura elegantissimè confectum, in quo res gestæ Saluatoris nostri graphicè expressæ visebantur. Addidit etiam particulas Crucis Dominicæ, literis humanissimè & Regem & Principem adhortans, vt qui per gratiam suam eos vocasset ad cognitionem nominis sui, illum accuratè colerent, & in eius amore semper permanerent. Misit vnà literas suas Odo Legatus Pontificis ad Regem Tartarorum & Principem supradictum, eorumque Prælatos; ostendens eis, sacrosanctam Romanam Ecclesiam cupidissimè eos ceu filios charissimos complexuram, modò Fidem orthodoxam constanter retinere, & Christi Vicario morigeros se præbere velint. Eius legationis primarij à Rege Francorum missi, fuere Frater Andreas Dominicanus cum duobus aliis eiusdem instituti Fratribus, itemque duo Clerici, & totidem ministri

Regis,

Regis; profectique sunt octauo Kalendas Februarij cum ijs quos diximus nuntiis Tartarorum. Porrò Frater Andreas, quem Rex illis præfecerat, non multò pòst ad Regem literas misit, quarum exemplum vnà cum Principis Tartarorum literis Rex matri suæ Blanchæ in Gallias perferendas curauit.

Intereà Ægypti Sultanus, quem Babyloniæ vocant, vbi comperit Regem Ludouicum in Cypro hibernaturum, rursus Damascum ire contendit, per Ierosolymam proficiscens; in eam curam intentus, vt posset Alapiæ Sultanum & ei fœderatos ad se adiungere; sed ille Ægyptij Sultani malitiam non ignorans, non fuit ausus ei fidem adhibere. Scripserunt autem Magister militum Templi, & Marestallus hospitalis Ludouico Regi, Sultanum Babylonicum cum magno exercitu venisse in loca Gazæ propinqua, eo animo, vt sibi conciliaret Damasci & Alapiæ Sultanos, metumque esse, ne Ioppem vel Cæsaream obsidione premat. Scripsit posteà iterùm Magister ille Regi, quemdam Sultani Babylonici Admiraldum ad se venisse percontatum de voluntate Regis Francorum, quòd dominus ipsius cuperet cum eo pacem componere. Ea verò res & Regi & nobilibus eius valdè

valdè molesta fuit, maximè quòd Magister diceretur à Sultano petiisse, vt Admiraldum ad ipsum mitteret. Mandauit ergo Rex per literas Magistro, ne deinceps eiusmodi nuntios iniussu suo admitteret, vel cum eis colloqui ausus esset. Affirmabant enim omnes, eo ingenio Syros esse, vt quantumcumque oppressi, numquam primi velint induciarum mentionem facere; sed eousque id differre, donec multa instantia, vt eas faciant, inuitentur.

Eodem tempore quo Rex cum Regina Margareta coniuge sua in Cypro morabatur, Armeniæ Rex, eius aduentu comperto, ad eum spectabiles nuntios misit, Archiepiscopum Armenorum & alios aulicos, per literas eius se offerens voluntati: quos ille honorificè excepit. Cùm autem didicisset, inter eum & Antiochiæ Principem discordiam extitisse, misit ad vtrumque Legatos suos. Illis verò suos quoque ad eum Legatos mittentibus, duorum annorum pactæ sunt induciæ. Per id ferè tempus capti sunt quidam, qui se dicerent à Sultano Babylonico missos esse, vt Regem Ludouicum & primarios eius exercitus viros veneno enecarent. Tandem permultę venêre naues cum magna militum manu, qui in insulis hiemauerant. Inde Sabbato post Domini

Ascen-

Aſcenſionem mandatum eſt, vt omnes ad Damiatam contenderent. Eodem die Rex ſoluit à Cypro, ſed vi tempeſtatis bis in Cyprum reiectus eſt : vbi tum ſe iunxit illi Princeps Achaiæ cum magnis ſubſidiis, itemque Burgundiæ Dux. Tum verò dant vela ventis, & ſexto die veniunt in Ægypti conſpectum, ac paulò pòſt etiam Damiatæ, in cuius portu naues anchoris fixêre. Sed cùm viderent in eo portu magna eſſe Turcorum præſidia, Rex communicato cum Proceribus conſilio, iuſſit vt die altero ſummo manè exirent in terram, eamque eo loco occuparent, vbi inter ipſos & vrbem fluuius intereſſet. Eo ergo die, omnibus in triremes & alias naues ſeſe recipientibus, Rex cum Legato Pontificis ſacroſanctam geſtans Crucem nudam & apertam, in cymba vehebatur; iuxta eum præcedentibus in alia cymba beati Dionyſij vexillo, fratribus quoque illius & aliis nobilibus & ſagittariis comitantibus: atque ita in terram egreſſi ſunt, multis in hoſtes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione pænè nulli ex Chriſtianis vulnerati ſunt: permulti autem Saraceni, & eorum equi interfecti, & in ijs tres Proceres.

Eodem die, profligatis Saracenorum triremibus, Chriſtianorum triremes fluuij

oſtia

ostia occuparunt. Hisce iam prosperis initiis feliciores etiam successus Dominus adiecit. Perterritis enim qui intra vrbem erant Saracenis virtute diuina, omnes in fugã versi, ex vrbe excesserũt, instructis prius ignibus, quibus vrbs conflagraret. Multi itaque è castris Regis per pontem naualem, quem satis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur: Rex quoque certior factus, nonnullos è suis intromittit, fixis tentoriis suis ad pontem, vt si ita res posceret, suis suppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus est, ita vt multi affirmarẽt, eam ciuitatem vi capi minimè potuisse: prospexerant enim sibi in longum tempus Saraceni, ita vt diuino potiùs miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde verò ea ciuitate à mortuorum cadaueribus repurgata, ignéque extincto, Legatus Pontificis cum Patriarcha Ierosolymitano, cum Archiepiscopis, Episcopis, & magna parte eorum qui conuenerant, itemq; Ludouicus Rex cum permultis aliis, nudis pedibus, præsente Rege Cypri cum non paucis nobilibus, in vrbem ingressi sunt: cumque Legatus ædem quamdam profanatam reconciliasset, & gratias egissent Deo, in honorem sanctissimæ Matris Dei ab eodem Legato Sacrificium oblatum est. Rex autem constituit,

Deo

Deo benè volente, illic Canonicorum inſtituere collegium, qui Domino ſeruirent. Capta eſt Damiata, quam alij Heliopolim vocant, anno ab orbe redempto milleſimo ducenteſimo quadrageſimo nono: manſitque illic Rex tota æſtate cum exercitu Chriſtiano, donec fluuius detumeſceret, qui exercitui periculũ allaturus videbatur.

Eodem anno ſub finem menſis Iunij, Alphonſus Pictauorum Comes,& Regis Ludouici frater, matre Blancha ad Regni defenſionem relicta, iter ingreſſus eſt cum copioſo milite,& ſub finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Nouembris vigeſimo Rex Ludouicus, tam nauali quàm terreſtri exercitu inſtructo, relicta Damiata, contra Saracenos mouit, qui tum apud Maſſeram, quam quidam Pharamiam vocant, frequentes conuenerant. In eo itinere non parum detrimenti illatum eſt Saracenis. Deinde cùm ventum eſt ad pugnam paulò ante Chriſti Natalem, multi ex eis cæſi ſunt, complures Nili aquis extincti. Poſteà tranſmiſſo flumine non ſine ingenti periculo, rurſus cum eis Chriſtiani confligentes, multos trucidarunt, neque ſexui neque ætati parcentes. At vbi Saraceni didicerunt noſtros temerè progredi, reſumunt animos, & in Chriſtianos impetu facto,

cto, magnam etiam nobiliũ edunt ſtragem, in quibus Robertus Atrebatenſis Comes, frater Ludouici Regis. Tandem tamen noſtris eo die victoria ceſſit. Proxima luce, iubente Rege, plures è Chriſtianis flumen tranſgreſſi, Saracenorum euerterunt machinas, & pontes nauales inſtituerunt, vt poſſent noſtri facilè fluuium tranſire. Non diu pòſt Saraceni, collectis viribus, omni ex parte in Chriſtianos ſumma vi & contentione irruunt; ſed magno numero proſternuntur. Poſt dies aliquot in caſtra eorum venit Sultani Ægyptij filius, (iam enim pater eius obierat) quæ res auxit animos Saracenorum. At Chriſtianorum res, occulto Dei omnipotentis iudicio, deteriores reddebantur, multis eorum morbo abſumptis, ita vt ex triginta duobus millibus vix millia ſex ſupereſſent. Magna enim commeatus penuria laborabant, nec pauci fame & inedia periere, Saracenis itinera obſidentibus, ne poſſet à Damiata commeatus aduehi in caſtra Regis. Ea res coëgit eos Damiatam repetere. Die quinto Aprilis, illis iam proficiſcentibus, Saraceni cum maximis copiis in eos incurrunt, ipſum Ludouicum ſanctiſſimum Regem, & duos fratres eius Alphonſum & Carolum capiunt cum multis aliis, eoſque in carceres coniiciunt, multo

fuſo

fuſo Chriſtianorum ſanguine, Deo id fortaſſis propter quorumdam peccata permittente, vel etiam vt piiſſimi Regis virtus & patientia illuſtrior appareret.

Porrò autem ſceleratiſſimi illi & impuri Saraceni, præter contumelias in Saluatorem noſtrum iactatas, Chriſtianis inſpectantibus, Crucifixi effigiem flagellis verberarunt,& per ſummam ignominiam impiè eam conſpuentes,in Chriſtianæ religionis dedecus,pedibus conculcarunt. Poterat ſanè facilè elabi ſanctus Rex, cùm illi ad manum eſſet nauis;ſed ſpõte illis ſe capiendum obtulit, vt poſſet captiuos Chriſtianos, quorum erat ingens numerus, redimere. Egit poſteà apud Regem Sultanus minacibus verbis de paciſcendis induciis, de reſtituẽda Damiata,de præſtandis damnis, ſarciendiſque ſumptibus quos feciſſet ipſe à capta Damiata. Tandem initæ ſunt induciȩ decennales his conditionibus, vt Sultanus Regem Ludouicum & captiuos Chriſtianos omnes è ſuis ditionibus liberos à ſe dimittat; vt Chriſtiani retineant loca aliquot Terræ ſanctæ: porrò Rex Ludouicus reſtituat Damiatam, & pro factis in illud bellum impenſis, octo millia Byzantiorum; reddatque captiuos Saracenos omnes. His confectis induciis, Sultanus, dum cum ex-

ercitu Damiatam proficiſcitur, à quibuſdam è ſuis fruſtatim gladiis conciditur: moxque grandi numero properant Saraceni ad Regis Ludouici tentorium, illum & Chriſtianos omnes iugulaturi. Sed immenſa Saluatoris virtus eorum animos fregit, mutataque ſcelerata voluntate, poſtulant à Rege vt ſtet pactis conuentis. Rex, cùm nulla eſſet ſeruandæ Damiatæ ſpes, maluit paciſci cum illis inducias, quàm & ſe, & Chriſtianos omnes perdere. Itaque ad certum diem Damiata illis redditur, Rex, & fratres eius, & nobiles Franciæ, ditionis Ieroſolymitanæ & Cypri, è carcere dimittuntur. Sperabat iam pius Rex, fore vt etiam reliqui captiui, vti conuentum erat, à Saracenis dimitterentur: ſed cùm diu expectaſſet, ex duodecim millibus ægrè quadringentos recepit, impiis illis Saracenis fidem iureiurando firmatam violantibus: qui etiam de ceteris rebus nihil voluêre remittere; & quod eſt longè immanius, egregios quoſdam iuuenes Chriſtianos è captiuis illis, coëgerunt impuriſſimi Mahometis profiteri ſectam, Chriſtiana religione abiurata. Impoſuerant enim nudos enſes ceruicibus eorum, & ſi qui nollent eis conſentire, illos iugulabant. Ex iis quidam imbecilliores, à Chriſto ad Mahometem defecerunt:
alij

alij coronas martyrij , contempta morte, reportarunt.

Cernens autem Ludouicus Rex Saracenos venire contra induciarum fidem , consuluit nobiles ſuos & milites religioſos, quid agendum ſibi ipſis videretur. Illis magna ex parte aſſerētibus, ſi quidem nunc recedant, terras illas & captiuos in ſummum diſcrimen venturos: ſin autem maneant ad tempus aliquod, poſſe inde vtilitatis nonnihil accidere Chriſtianis, præſertim quòd inter Ægyptium & Alapianum Sultanos acerba extaret ſimultas: Rex pius maluit hærere in Syria, quàm res Chriſtianorum & ipſius Chriſti in ea deſperatione tantoque diſcrimine relinquere. Alphonſum verò & Carolum fratres ſuos ad Reginam matrem conſolandam remiſit in Gallias. Acta ſunt hæc anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quinquageſimo. Quis verò hîc non agnoſcat ſtupendū præpotentis Dei miraculum, gentem illam ferociſſimam parêre tanto Regi? gentem cupidiſſimam Regem opulentiſſimum ſoluere captiuitate pro longè minori pretio quàm obtinere potuiſſent? Rex autem quinque deinceps annis manſit in Syria, nec otioſus ſanè, ſed multos Saracenos ad Chriſti Religionem traducens, multos captiuos redimens, & vrbes aliquot

& castra egregiè cõmuniens. Offendit tum apud Sidonem permulta cæsorum Christianorum corpora iam putentia, non pauca à feris belluis lacerata: ea propriis manibus sepeliuit humiliter & deuotè, vsus opera quorumdam è suis, qui illorum fœtorem vix ferre potuerunt. Quotidie autem manè flexis genibus Dauidicum Psalterium recitabat. Postquam autem resciuit de obitu matris Blanchæ, nobilibus ipsius id consulentibus, in Gallias reuersus est. Cùm ergo nauigarent, tertia nocte nauis quæ Regem habebat, bis tanta vi appulsa est ad rupem, vel terræ lingulam, vt nautæ & alij illicò submersum iri putarent. Ea concussione excitati Sacerdotes, Clerici, & ceteri, sanctum Regem inuenerunt coram sacrosancto Christi Corpore deuotè orantem: omnesque in ea fuere sententia, mortis tam præsens discrimen, eius meritis & precibus se euasisse.

Inde in Franciam reuersus Rex, summa omnium gratulatione excipitur, atque ab eo tempore magis magisque de virtute in virtutem proficiens, ad omnimodam vitæ perfectionem peruenit. Etsi verò ab infantia cum illo creuerat miseratio, deinceps tamen euidentiùs eam declarauit in afflictos & inopes, quibus omnibus pro viribus opitula-

tula-

tulabatur. Iussit enim extrui Domos hospitales, Monasteria Religiosorũ, & in diuersis regni sui locis multas quotannis distribui pecunias ijs, qui maiori pressi inopia videbantur. Multa Dominicanorum & Franciscanorum condidit cœnobia à fundamentis, multisq; aliis pauperibus Religiosis Ecclesias & ædificia opportuna construxit, largis additis eleemosynis. Cæcis in qualibet ferè ciuitate & castello regni sui, domos ipsis congruas & opportunas benignissimè attribuit, certos illis prouentus assignans. Non pauca diuersorum Ordinum monasticorum cœnobia ex integro extruxit, & magnis ea redditibus instruxit: in quibus etiam non rarò miræ humilitatis & charitatis officia exhibuit, suis manibus humiliter ac deuotè seruiens ægrotis. Cùm veniret Parisios, aut ad alias vrbes, Domos hospitales, in quibus magna erat malè habentium copia, humanissimè inuisens, nulliusque morbidi deformitatem aut sordes refugiens, infirmis omnibus, flexis genibus fercula offerebat. In Abbatia Regij Montis, Cisterciensis Ordinis, quam ille magnificè inprimis & condidit & ditauit, vt res ipsa testatur, crebrò id genus officia præstitisse fertur. Erat ibi Monachus quidam leprosus, quem fœdus ille morbus horridum & abo-

gnam ſanctæ Crucis portionem, ferrumque lanceæ quod Saluatoris latus fodit, admodum reuerenter repoſuit cum multis aliis Reliquiis, quas à Conſtantinopolitano Imperatore immenſo labore & magnis impendiis acceperat. Cùm in Eccleſia diuina officia perſoluerentur, nullius admittebat colloquium, niſi aut neceſſitas cogeret, aut euidens vtilitas id poſcere videretur: ſed neque ſic tamen, niſi breuiter & ſuccinctè, ne ipſius lacrymæ & pietas ſiue deuotio interturbarentur: nam inſtar Ieremiæ, in precibus ſuis & exercitiis pietatis lacrymarum fontem ſitiens, ſuo Confeſſario quandoque in familiari colloquio fatebatur, nonnumquam ſibi oranti diuinitus datas fuiſſe lacrymas, quæ per genas in os influentes, non ſolùm cor, ſed etiam os ipſius guſtu ſuauiſſimo affeciſſent.

Tanta reuerentia ſanctæ Crucis ſignum proſequebatur, vt ſi illud humi expreſſum vidiſſet, calcare pedibus auſus non eſſet: exegitque à multis cœnobiis, ne deinceps in ſuis Monaſteriis permitterent illud in pauimento effingi; & ſicubi iam humi effictum eſſet, id penitus abolerent. Quàm verò reuerenter annis ſingulis in Paraſceue ad adorandum ſanctæ Crucis lignum, ſolutis capillis, flexis atque etiam nudis genibus ac-

alienum, balteo militari donare velim.

In Regni adminiſtratione eam prudentiam & auctoritatem adhibebat, vt ſine acceptione perſonarum, controuerſiis quorumcumque diligenter excuſſis, iuſtam ferret ſententiam. Conſiliarij eius & Regni Proceres, cernentes eum ſapientia Dei præditum, & ſincerè atque ex animo diligebant illum, & non mediocriter verebantur. Cùm autem formidaret pius Rex, cauſas pauperum non magnæ illis curæ eſſe, vt minimùm bis hebdomadibus ſingulis in loco publico reſidens, audiebat eorum querelas: & tum iuſtitia tum miſericordia eas expendens, celeriter illos expediebat. Duella, vt quæ Iure eſſent vetita, ad nullius preces admittere voluit; ſed alia ratione, quæ Iuri conſentanea eſſet, etiam magnatum maleficia caſtigabat. Et vt vſurarum immanis vorago obſtrueretur, ſtatuit, vt eos qui per literas Iudæis aut aliis publicè vſuras exercentibus ſe obligaſſent, non cogerent ad ſolutionem Iudices. Et quia veriſſimè dixit Iſaias, *Erit opus iuſtitiæ, pax*; Deus iuſto & Iſaiæ 32. pio Regi pacem, & Regno tranquillitatem præſtitit.

Habebat hoc peculiare à Deo munus, vt, qui inter ſe diſcordia laborarent, eos vt plurimùm conciliaret. Quàm fuerit autem

Deo grata tanti Regis summa humilitas, Rex Regum omnium Christus Deus euidenti miraculo declarauit. Comes Gelriæ nuntium cum literis miserat Parisios, illicò rediturum. Ex eo reuerso sciscitabatur Comes, num Regem Franciæ Ludouicum vidisset. Tum ille subsannans, collumque contorquens; Vidi, inquit, vidi illum miserum papilardum Regem, ad scapulas capitium gestantem. Vix verba finierat, & facies eius retrorsum acta, ita contorta permansit. Tandem post multorum annorum curricula, quibus se in omni virtute exercuit sanctus Rex, certa ad eum fama allata de vastatione & periculis Terræ sanctæ, instar Ma-
1.Mach.2. thathiæ cum filiis suis, mala gentis Christianæ & Sanctorum ferre non sustinens, Deo ipsum permouente, alteram suscepit nauigationem cum tribus filiis suis comitibus, itemque cum Regni Proceribus & nobilibus, multaque populi frequentia. Cumque iam naues conscensuri erant, filios suos blando vultu adspiciens, & primogenitum speciatim appellans, ait: Vide, fili, vt ego iam grandæuus secundò hoc iter capessam, quando iam etiam Regina mater tua prouecta ætate est, & nos Regnum nostrum, fauente Deo, absque vlla perturbatione obtinemus, diuitiis, deliciis, & honoribus,
quan-

quantum fas eſt,affluentes. Vide, inquam, vt Chriſti & Eccleſiæ eius cauſa, non parcam ſenectuti meæ,nec me flectat deſolatio matris tuæ, delicias & honores cõtemnam, opeſque meas pro Chriſto impendam. Vide,vt te & fratres tuos & ſororem primogenitam mecum ducam, ſimul etiam quartum filium ducturus,ſi aliquanto maturiori eſſet ætate. Hæc verò idcircò te audire volui,vt cùm poſt obitum meum ad Regnum pertigeris,pro Chriſto & Eccleſia atque fide Catholica tuenda,nulli rei parcas,non vxori, non liberis, non Regno. Volui enim & tibi & fratribus tuis de me ipſo præbere exemplum, vt ſi res poſtulet, vos ſimiliter faciatis.

Itaque anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo, Kalendis Martiis, Ludouicus Rex Chriſtianiſſimus,nihil fractus ſuperiorum temporum laboribus & expenſis,quas in priori expeditione fecerat; cum tribus liberis,Philippo,Ioanne,Petro, è Maſſiliæ portu ſoluit, adiuncto etiam ſibi Nauarræ Rege, & permultis Eccleſiarum præfectis & nobilibus. Vt autem faciliùs Terram ſanctam recuperare poſſent, conſultiſſimum eis viſum eſt, vt Regnum Tunetanum, quòd magna in Syriam nauigantibus obiiceret impedimenta, ante omnia

in suam redigerent potestatem. Iam ceperant portum Carthaginis, qui Tuneto haud procul abest; & ecce morbus, qui illo anno iis in locis mirè grassabatur, in Christianorum exercitum inuadit, ex Regis filiis tollit Ioannem, tollit ipsum quoque sanctissimum Regem cum multis è nobilitate & plebe. Quàm sanctè autem & piè à vita migrarit Christianissimus Rex, gener eius Nauarræ Rex Tusculano Episcopo perscripsit. Nam correptus morbo, non cessauit laudare Deum, sæpè illam orationem interserens: *Fac nos Domine prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare.* Et pro illis quos secum adduxerat, ita orans: *Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos.* Morti propinquus, voluit se Corporis Christi Sacramento muniri. Cumque Sacerdos id ei ostenderet, perquireretque, num crederet ibi esse Filium Dei, respondit, minus apud se habere dubij, quàm si videret Christum in ea forma qua ascendit in cælos. Iam supremum trahens spiritum, suspiciens in
Psalm. 5. cælum ait: *Introibo in domum tuam Domine, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.* Quibus dictis, felicissimè obdormiuit in Domino.

Eius morte non mediocriter consternato Christianorum exercitu, & Saracenis lætan-

tantibus, Carolus Siciliæ Rex in bellis ſtrenuus, cum multo milite aduenit, animoſq́ue Chriſtianorum confirmauit. Etſi autem longè plures eſſent Barbarorum quàm Chriſtianorum copię, non tamen auſi fuere cum noſtris inſtructa vtrimque acie committere, ſed leuibus præliis & crebris excurſionibus non mediocriter vexarunt Chriſtianos. Tandem obſidione preſſi à noſtris, coacti ſunt pacem petere, quæ his potiſſimùm conditionibus confecta eſt, vt omnes Chriſtiani, qui in eo Regno captiui tenebantur, abirent liberi: & vt Dominicanis & Franciſcanis, atque aliis libera eſſet facultas toto illo Regno Chriſtum prædicandi; credentesq́ue baptizandi, vtq́ue Rex Tunetanus Regi Siciliæ annuum tributum quadraginta millium aureorum perſolueret.

Obiit autem piiſſimus Rex Ludouicus vigeſima quinta Auguſti, & tum in vita, tum poſt obitum multis claruit miraculis. A Bonifacio Pontifice, eius nominis octauo, in Sanctos relatus eſt. Robertus Gaguinus libro ſeptimo de geſtis Francorum teſtis eſt, in archiuis Caroli Quinti Regis Gallorum, repertam eſſe chartulam præceptorum, quæ hic ſanctus Rex filio ſuo primogenito, dum Tunetum obſideret, dictauit & ſcripſit: eamq́; ex Caroli theſauro receptam,

ceptam, Girardum de Montaguto regium ſcribam, Carolo exhibuiſſe anno ſalutis milleſimo trecẽteſimo ſexageſimo quarto. Ea præcepta & inſtitutiones habentur etiam in manuſcriptis codicibus, vnde nos ea ſtylo mutato deſcripſimus.

Inſtitutiones ſanctiſſimæ, Philippo primogenito filio à S. Ludouico Rege ſub mortem propoſitæ.

FILI mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum: nemo enim poteſt eſſe ſaluus, niſi Deum amet.

Caue ne vmquam admittas peccatum mortiferum: ſed omnia potiùs ferre velis genera tormentorum; quàm aliquam talem perpetrare culpam.

Cùm aduerſa accidunt, feras æquo animo, & cogita te commeruiſſe: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cùm rebus proſperis frueris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo elatus efficiaris deterior, vnde te oportuit fieri meliorem.

Crebrò confitearis peccata tua, deligaſque tibi ſapientes Confeſſarios, qui te poſſint inſtituere & docere, quid agere, quid vitare oporteat: & coram illis ita te compares,

pares, vt audeant ſincerè te reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Officium diuinum deuotè auſcultes: faceſſant ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur: ſed ores Deum ore, & etiam meditando corde, idq́ue præcipuè ſub Sacrificio poſt peractam conſecrationem.

Animo ſis pio & humano erga pauperes & calamitoſos homines, illiſq́ue pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices Confeſſario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet, vt faciliùs id feras.

Da operam, vt quorum vteris conſuetudine & familiaritate, ij ſint homines probi & integri, ſiue Religioſi illi ſint, ſiue ſæculares, & cum illis libenter miſce colloquia: porrò nequam & improborum virorum commercia deuita.

Sermones, qui fiunt de Deo, publicè & priuatim lubens audias, preces quoque & condonationes ſiue Indulgentias ſtudioſè expetas.

Amato bonum, odito malum omne.

Vbicumque fueris, nemo auſus ſit quidquam eiuſmodi te præſente eloqui, quod alliciat ad mortiferum peccatum, aut alterius famæ deroget: nec tu vmquam de vllo

malè

malè loquaris obtrectandi animo.

Non patiaris quemquam, te audiente, peruersè de Deo aut Sanctis eius loqui, nec id ſinas impunè abire.

Crebrò gratias agas Deo pro bonis omnibus tibi ab illo collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficiis affici & augeri.

In adminiſtrãda iuſtitia ſis rectus & ſeuerus, & ita vt leges præſcribunt, eam exerceas erga ſubditos, neque ad dexteram neque ad ſiniſtram deflectens, pauperumq́ue querimonias non reiicias, donec veritas innoteſcat.

Si quis habeat aduerſum te querelam aut controuerſiam, ſemper ab illo ſtes contra te ipſum, donec rem certam comperias. Ita enim fiet, vt Conſiliarij tui fidentiùs iuſtam ferant ſententiam.

Si quid poſſideas rei alienę, etiamſi id acceperis à maioribus tuis, incunctanter reſtituas iuſto poſſeſſori, vbi certò id conſtiterit. Sin autem dubia res eſt, cura vt viri ſapientes accuratè & ſine mora inquirant. Id enim vel maximè ſtudere debes, vt qui ſunt in ditione tua, pace & iuſtitia fruantur, in primis homines Religioſi, & qui in Clero ſunt.

Parentibus tuis debes amorem, reuerentiam & obedientiam. Beneficia Eccleſiaſtica non conferas niſi benè dignis, & qui nulla

la eiuſmodi beneficia habeant, idq́; ex conſilio bonorum virorum.

Bellum, præſertim aduerſus quemlibet Chriſtianũ,ſine multo conſilio vide ne ſuſcipias. Si neceſſitas cogat ſuſcipere, Eccleſias & inſontes nullo patiaris damno affici.

Si qua exiſtat vel tibi vel ſubditis tuis contentio,vel bellum, quoad poteris,componere & ſedare coneris.

Vide vt bonos habeas Prætores & Magiſtratus, & de illis ſolerter inquiras, vti ſe gerant.

Semper ſis addictus & deuotus Romanæ Eccleſiæ, eius Pontifici haud ſecùs atque ſpiritali patri te morigerum præbeas.

Da operam, vt impenſæ tuæ moderatæ ſint, & rationi conſentaneæ.

Sub finem hortor & adiuro te, fili mi, ſi me contigerit ante te migrare ex hac vita, vt toto Regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces & Miſſæ ſacrificia.

Ad extremum, fili chariſſime, quidquid boni poteſt bonus & pius parens precari filio ſuo,id ego precor tibi: ſacroſancta Trinitas & Sancti omnes ſeruent te ab omni malo,præſtetq́ue tibi Deus gratiam rectè ſemper agendi, & ipſius faciendi voluntatem; ita vt ille per te honoretur, & nos poſſimus poſt hanc vitam pariter eſſe cum illo,

eumque contemplari & laudare per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Sanctus Ludouicus natus est anno Domini 1214. obiit anno 1270. regnauit annis 44. in Sanctos relatus anno 1296.

VITA B. AMADEI
Tertij Ducis Sabaudiæ.

AMADEVS Sabaudiæ Dux tertius, natus est ex Ludouico Duce Sabaudię secundo,& Anna filia Iani Regis Cypri , anno à partu Virginis millesimo quadringentesimo trigesimoquinto. Hic nondum infantiam egressus, sponsus designatus fuit Iolãdæ filiæ primogenitæ Caroli septimi Christianissimi Galliarum Regis. Adolescens,ac pæne puer, initium operum suorum semper ab oratione ducebat:neque anteà cum hominibus agere solebat,quàm diuino Missæ Sacrificio audiendo, & conciliando sibi Numini operam dedisset. Et quoniam in itinere spiritualis vitæ multa occurrunt pericula,partim à naturæ fragilitate,partim ab inuidentia & astutia dæmonum , ducem elegit non minùs sanctum quàm doctum , eumq; perpetuò sibi adesse voluit, vt eius consilio & admonitione regeretur.

geretur. Is fuit Magiſter Ioãnes Fauzonius, Ordinis ſancti Franciſci, ex Monte regali, vir æquè doctus ac ſanctus. Hunc virum vt parentem coluit, vt magiſtro fidem habuit, & cum eo negotia animæ ſuæ omnia liberrimè communicabat. Quod verò attinet ad naturalia, ſiue Dei dona, ſiue naturæ vitia; cum venuſtate corporis coniunctam habebat incredibilem facilitatem & comitatem: ſed cum his bonis admiſcuit diuina prouidentia morbum incurabilem & fœdum, qui dicitur epilepſis, ſiue morbus comitialis: quod flagellum vir Dei non vt flagellum, ſed vt frænum ad peccata multa vitanda, ſibi à Deo patre amantiſſimo datum exiſtimabat & fatebatur. Cùm enim ſubirent animũ quæ illum extollere potuiſſent, opes, honores, poteſtas, imperium; mox aderat medicina à Deo parata, morbus epilepticus, qui tumorem animi comprimebat, & ipſum totum hominem abiiciebat. Itaque non rarò famulos ſuos ipſi compatientes dulciſſimè conſolabatur, dicens, Deum magis homini propinquare cùm eum flagellat, quàm cùm conſolatur. Id quod eſt conſentaneum Diuinis literis, in quibus legimus dictum fuiſſe Tobiæ ab Angelo ſancto: *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit vt tentatio probaret te.* & in Pſalmo Tob. 12.

 legimus:

Psal. 90. legimus: *Cum ipso sum in tribulatione.* & A-
Heb. 12. postolus dicit: *Quem diligit Dominus, casti-
gat; flagellat autem omnem filium, quem reci-*
Iacob. 1. *pit.* & alius Apostolus addit: *Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis.* Sed his omissis, ad historiam reuertamur.

Cùm ad annum ætatis octauumdecimum peruenisset Amadeus, hortante patre, Iolandam sibi olim desponsatam accepit vxorem; sed ad Sacramentum coniugij non sine multis precibus se præparauit, vt eius solita pietas, & patris spiritualis admonitio & doctrina requirebant. Vixit autem cum vxore tam pacificè & concorditer toto vitæ suæ tempore, vt planè intelligi posset, auctorem huius coniugij non alium fuisse, quàm Deum. Interim accidit permissione diuina, vt virtus optimi Principis magis elucesceret, vt fratres eius videntes eum à patre plus omnibus diligi, inuidentiæ morbo adurerentur. Et res in apertum bellum erupisset, nisi Ludouicus Dux & pater cum Rege Galliæ egisset, vt Philippus, vnus ex fratribus, & ceteris ardentior, carceri manciparetur. Sed sicut fratres Amadei imitati sunt fratres Iosephi Patriarchæ, in ipso Iosepho sine vlla causa iniusto odio prosequendo; sic & pius Amadeus imitatus est incredibi-
lem

lem charitatem ſanctiſſimi Ioſephi, in reddendo bona pro malis,& vincendo in bono malum, vt Apoſtolus iubet. Vix enim Ludouicus pater obierat, & Amadeus in Ducatu ſucceſſerat; cùm Philippum fratrem è carceribus liberari curauit: nec per Legatos id effecit, ſed ipſe in Gallias profectus,cum Rege non ſolùm egit vt Philippus è carcere educeretur;ſed etiam curauit,vt Margareta filia Ducis Borbonij fratri ſuo Philippo in matrimonium coniungeretur, & ipſe partem imperij ſui eidem donauit. Heroica planè charitas,& Chriſtianiſſima virtus, ſic diligere inimicos; hoc eſt eſſe veriſſimum Chriſti diſcipulum & imitatorem: nam ne ipſe quidem Patriarcha Ioſephus ad hunc apicem charitatis peruenit, vt fratres ſuos,à quibus venditus ac pænè necatus fuerat, ad partem ſui Principatus admitteret. Rom.12.

Sed ea quæ dicta ſunt de charitate ſanctiſſimi Ducis Amadei erga fratres ingratos & malos, ab ijs quæ dicenda reſtant, ſuperantur. Philippus Ducis Amadei germanus, non contentus honore quo eum Dux affecerat,iterùm in hoſtem ex fratre mutatus, coacta militum armatorum multitudine, arcem,in quam ſe Dux contulerat,circumdare, eamque vi capere aggreditur. Sed Amadeus veriſſimè Deum amans, & pro-

pter Deum inimicos etiã diligens, & aſſuetus reddere bona pro malis, atque in adiutorio Dei confidens; aperiri iuſſit portas arcis, & ad ſe fratrem armatum & minacem vocans, ſic piè, ſic amanter, ſic diuinè locutus eſt, vt fratrem ab odio & furore hoſtili ad pacem & charitatem verè Chriſtianam & verè fraternam conuerterit. Sic triumphauit triumpho nobiliſſimo de hoſte generis humani, cuius proprium eſt ſerere inimicitias etiam inter amicos & fratres.

Extincta inimicitia cum fratre, exorta eſt ſiniſtra quædam opinio inter Magnates de imperitia Ducis ad regendos populos; proptereà quòd nimiùm ſollicitus videretur de ſpiritualibus exercitiis, & de pauperibus ſubleuandis. Sed hanc ſiniſtram opinionem prudẽtiſſimo conſilio facilè ſuperauit & extinxit. Inſtituit enim iter in Gallias, vt cognatum Regem viſeret: atque ad hoc iter inuitauit maiorem partem Principum ſuorum. In eo itinere multis in locis honorificentiſſimè exceptus fuit vt cognatus Regis; & cùm ad Regem perueniſſet, incredibile eſt, quantis honoribus affectus fuit tum ab ipſo Rege, tum etiam ab omnibus Principibus nobiliſſimi illius Regni. Ex ea re didicerunt aulici Ducis, quàm magnifacere deberent Ducem ſuum, quem tanti fieri ab vniuerſo

uerſo Galliæ Regno ipſi vidiſſent. Itaque ab eo tempore nemo auſus fuit reprehendere pietatem Principis ſui, quam admirari, & de qua gloriari, ſi quid ſaperent, omnino deberent.

Quòd autem Amadeus non abhorreret ab armis, quando iuſta cauſa bellandi ſe offerret, docuit infelix exitus Conſtantini vltimi Imperatoris Græcorũ. Ferunt enim tunc Amadeum Ducem magno zelo miſiſſe in Peloponneſum exercitum ſatis copioſum, vt ea regio à Turcarum furore defenderetur. Et cùm paulò pòſt Pius Secundus Pontifex Maximus in Concilio Mantuano præſidens, vocaret Principes Chriſtianos ad bellum ſacrum contra Mahometanos, ipſe in primis adfuit, promptus ad opes & vitã, ſi opus eſſet, pro Chriſti Religione profundendas. Quod etiã facilè cognoſci potuit, quando Iacobus Nothus Nicoſiæ Epiſcopus, dimiſſa dignitate Epiſcopali, adhæſit Soldano Ægypti, & Ludouico à Sabaudia Rege legitimo expulſo, Regnum Cypri inuaſit. Tunc enim magno ardore animi Amadeus coëgit exercitum, vt Regnum, ſi poſſet, recuperaret; præſertim cùm Carlotta Regni heres ad eum veniſſet. Sic enim decebat, vt piiſſimus Princeps proprias offenſiones ex fraterna charitate facilè condona-

ret; sed offensiones Dei & Reipublicę Christianæ pro viribus vlcisceretur.

Sed vna in re videtur hic sanctissimus Princeps planè excelluisse: ea est misericordia erga pauperes. Non enim surda aure audiuit Dominum dicentem, *Venite benedicti Patris mei: esuriui enim, & dedistis mihi manducare.* & quæ sequuntur: & Salomonem, qui ait: *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* & Angelum dicentem ad Tobiam: *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiã, & vitam æternam.* & denique beatum Apostolum admonentem diuites vt facilè tribuant, & communicent opes suas, & thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. His & aliis id genus Spiritus sancti oraculis eruditus optimus Princeps, in pauperes alendos & vestiendos liberalissimus erat; neque contentus erat solo ministerio famulorum in pauperibus reficiendis, sed ipse propriis manibus ad mensam illis ministrabat; certus, se Christo in pauperibus ministrare, cùm Dominus dixerit: *Quod vni ex minimis fratribus meis fecistis, mihi fecistis.* Accidit aliquando, vt Legatus quidam à nescio quo magno Principe missus, cum Duce Amadeo colloquens, peteret, an non aleret magnam

Mat. 25.
Prou. 19.
Tob. 12.
1. Tim. 6.
Mat. 25.

gnam copiam canum venaticorum, de more aliorum Principum; respondit Amadeus, ingentem omnino numerum canum optimorum à se nutriri; quos si placuerit videre, sequenti die, tali hora adesset. Adfuit ille ad horam indicatam; & Dux introduxit Legatum in proximum triclinium, vnde in subiectam aulæ planiciem prospectus erat. Ibi mensam illi admirabundo oblongam, stratam, & cibis omnis generis refertam, accumbentesque ad eam mendicos quamplurimos ostendit, atque hisce hominem verbis affatur: Isti, vir amice, canes sunt, quibus in vita hac, cuius breuis incertaque periodus est, cęlum ego venor, alimentaque mihi comparo, quæ manna omni præstantiora famem mihi in perpetuum sistant. Ac dicenti inter alia Legato, inueniri sæpiùs homines improbos inertesque, qui paupertatem simulent, & mendicando, quàm manibus laborando quæ ad victum necessaria sunt, comparare sibi velint; respondit Dux, Nolim, inquit, tam anxiè ista inquirere: nam si in actiones nostras sic inquireret Deus, malè omnino nobiscum ageretur; sed ille pius & clemens *solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* sic & nobis melius est, in tanta multitudine bonorum eleemosynam diui- Mat. 5.

Ii 5. dere

dere in aliquos indignos, quàm dum paucos indignos repellere à noſtra liberalitate curamus, plurimis verè pauperibus iniuriam faciamus.

Neque verò ſolùm in pauperes ſingulos liberaliſſimus erat pius Princeps, ſed etiam in publicis ædificandis hoſpitalibus & Monaſteriis, & in ornandis & pretioſa ſupellectile ditandis Eccleſiis, magnificentiâ ſuam & pietatem oſtendit. Vſque ad hanc diem conſeruari dicuntur Vercellis pretioſiſſima ſacerdotalia indumenta, quæ piiſſimus Dux Amadeus Eccleſiæ ſancti Euſebij dono dedit. Suſcepit etiam aliquando peregrinationem ad Vrbem, vt viſeret loca ſancta, quibus Romana ciuitas abundat. Profectus eſt autem non vt magnus Princeps, ſed vt homo incognitus, & cum veſtibus peregrinantibus accommodatis, & incredibili humilitate & religione Eccleſias & ſanctuaria Vrbis obiuit. In eleemoſynis ſolùm largiendis tum pauperibus ſingulis, tum xenodochiis & Eccleſiis, non ſe pauperem peregrinum, ſed opulentum Principem demonſtrauit: ſiquidem magnam argenti & auri copiam in eiuſmodi ſancta loca effudit, ac potiſſimùm ad memoriam Principis Apoſtolorum, non aurum ſolùm & argentum, ſed etiã gemmas pretioſiſſimas dimiſit. Obiuit poſteà

posteà & aliam peregrinationem cum vxore Iolanda ad sacrosanctum linteum, in quo passionis Dominicæ vestigia, non sine insigni miraculo impressa cernuntur. Obiuit autem eam peregrinationem non sine magno labore & fatigatione semper pedes, vt passionis Dominicæ cum ipsa sua coniuge particeps fieret.

Porrò ad eleemosynas & peregrinationes, adiungebat etiam frequentes orationes & ieiunia: neque desunt qui existiment, frequentia ieiunia in causa fuisse, vt rariùs morbo illo suo familiari vexaretur. Neque verò religiosæ & piæ exercitationes impediebant eum, quominùs conseruaret maiestatem Principis, qualis eum decebat tum in alenda numerosa familia, tum in stipendiis militibus numerandis: nouerat enim Patriarcham Iosephum moderatorem Ægypti, & Dauidem Hebræorum Regem, & nostros, Henricum Imperatorem Romanum, & Ludouicum Regem Francorum, sine detrimento pietatis potuisse Regna & Imperia debita cum auctoritate gubernare. Illud tamen pij Principes, & in eis noster Amadeus, diligenter curabant, vt ab aula exularent mimi, parasiti, gnathones, inutilia terræ pondera, & multò magis blasphemiis vel periuriis addicti; neque ij soli, sed etiam men-

mendaces, detractores, rixosi, & alij id genus improbi. Illud autem admirabile est, & proprium eleemosynarum emolumentum, quòd cùm tam liberalis & quasi prodigus videretur Dux Amadeus in eleemosynis largiendis, tamen fratribus plurima largitus est, & sororibus dotes statui ipsarum congruentes dedit; & nulla noua populis vectigalia vel tributa imposuit: sic tamen ærarium, quod inane repererat cùm regnare inciperet, repleuit, vt iurisdictiones varias redemerit, quas Principes superiores coacti alienauerant. Itaque verum est, non solùm in vita futura, sed etiam in præsenti, quod

Prou.19. Sapiens scriptum reliquit, Qui miseretur pauperum, fœneratur Deo.

Ad has virtutes sancti Ducis accessit diligentissima cura præponendi in omnibus ciuitatibus optimos Iudices, quos videlicet ipse nosset simul valdè peritos & valdè probos: nam & probitas sine scientia parum prodest, & scientia sine probitate multùm obest. Denique accessit eximia patientia in aduersis. Quæ virtus virtutes omnes perficit, quod sanctus Iacobus docet cùm ait:

Iacob.1. *Patientia opus perfectum habet*: cuius rei rationem reddit sanctus Cyprianus, cùm demonstrat, sine patientia nullam virtutem, ac ne ipsam quidam charitatem, diutiùs posse sub-

Serm. de Patientia.

ſubſiſtere. Donauit Deus ſeruo ſuo Amadeo filios ſex, & filias tres; quæ felix proles dici potuiſſet, niſi Carolus primogenitus, qui ſolus idoneus per ætatem erat ad regimen populorum, & in cuius virtute pater non parum acquieſcebat, paucis menſibus ante obitum Ducis raptus fuiſſet. Flagellum hoc Dei non potuit non ſentire Dux pater, ſed ita ſenſit, vt continuò diuinæ voluntati acquieſceret.

Agebat iam Princeps optimus annum trigeſimumſeptimum ætatis, cùm Vercellis in morbum incidit: & quamuis ſtella crinita quæ paulò antè in cælo apparuerat, ſignificare crederetur mortem magni alicuius Principis; ipſe tamen ab alio diuiniore lumine illuſtratus, conſtanter prædixit finem vitæ ſuæ iam propinquare: quin etiam, vt ferunt, diem ipſum ſignauit, in quo de hoc mundo migraturus eſſet. Itaque tamquam certò breui moriturus, ſepulchrum ſibi delegit, non excelſum neque pretioſum; ſed congruens vitæ ſuæ, quam ſemper duxerat, humile & vulgare, infra gradus videlicet aræ maioris ſacræ ædis ſancti Euſebij, quæ eſt Vercellis, vt non poſſent Sacerdotes ad aram ſacram aſcendere, quin ſepulchrum Principis pedibus calcarent. Quod ego de induſtria factum reor, non ſolùm ob amo-

rem

rem humilitatis, ſed etiam vt Sacerdotes faciliùs meminiſſent animæ ipſius, cùm in ipſa ara pretium noſtrum Domino Deo offerrent. Itaque propinquante die ab ipſo prædicta, ſuſceptis de more fidelium ſanctiſſimis Sacramentis, nominauit vxorem Iolandam tutricem filiorum, qui tres tantùm ſupererant, & natu maximus ſeptennis erat. Deinde vocatis ad ſe vxore, & filiis, & prçcipuis Magiſtratibus, commendauit illis quæ ipſi præcipuè ſemper cordi fuerant, his verbis: *Facite iudicium & iuſtitiam, & diligite pauperes: & Dominus dabit pacem in finibus veſtris*. Hæc locutus, paulò pòſt ſanctæ fiduciæ plenus migrauit ad Dominum, die trigeſimo Martij, anni milleſimi quadringenteſimi ſeptuageſimi ſecundi. Mortem eius glorioſam indicauerunt Vercellis vbi mortuus eſt, lumina viſa ſupra arcem accenſa diuinitus, & cantus Angelici ſupra eamdem arcem auditi. Apud Taurinos autem, vbi fiebant publicæ ſupplicationes ad Deum pro vita Ducis grauiter ægrotantis, viſa eſt in aëre coram multis millibus hominum, ſedes ſublimiſſima, ac ipſi Soli æqualis, in qua ſedere conſpiciebatur Dux Amadeus, luce candidiſſima circumdatus. Secuta ſunt poſteà miracula plurima & maxima, quæ gloriam beati Ducis teſtificabantur.

tur. Sed & dum viueret hic beatus Princeps, miraculis claruiſſe dicitur, præſertim cùm in ciuitate Pariſienſi pridie natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ, ſolemni ritu ad honorem ſanctiſſimi Præcurſoris facem admouiſſet rogo lignorum, vnde magnus ignis excitabatur. Quam quidem cærimoniam Rex ipſe peragere ſolebat; ſed eo anno, cùm adeſſet Dux Amadeus, Rex illi pium hoc officium ceſſiſſe dicitur, ac paulò pòſt à Duce aliquos ægrotos præſentes ſolo tactu curatos ferunt. Quia verò Epiſcopi, qui ad funus Ducis defuncti celebrandum conuenerant, neque audebant ſine beneplacito Apoſtolico optimum Principem ſacris cærimoniis honorare: & tamen iniuriam ſibi videbantur facere animæ illi ſanctæ, ſi pro ea Domino ſupplicarent: elegerunt mediam quamdam viam. Hæc fuit, vt prima die & nona Epiſcopus Vercellenſis caneret ſolemnem Miſſam de Spiritu ſancto: Pontifex Taurinenſis Miſſam de beatiſſima Virgine Maria: Archiepiſcopus Tarantaſienſis Miſſam pro defunctis generatim.

Si quis miracula ſingula cognoſcere cupiat, conſulat librũ Italica lingua ſcriptum de Vita B. Amadei, Ducis tertij Sabaudiæ, à R.P. Donno Petro Franciſco Maleto Canonico

nonico Regulari Lateranensi, anno Domini 1613.

Obiit beatus Princeps anno Domini 1472. cùm vixißet annos 37.

VITA S. CASIMIRI REGIS POLONIÆ FILII.

A Venerabili viro Gregorio Suueciski Ecclesf. Cathedr. Viln. Canonico, ex bonis Auctoribus cum fide descripta.

Prou. 8. IMMENSA atque inexplicabilis Dei sapientia, quæ habitat in consilio, eruditisque interest cogitationibus, cuius est æquitas, prudentia, & fortitudo, per quam Reges regnant, Principes imperant, & legum conditores iusta decernunt; sic mundum nostris subiectum oculis gubernat, rebusque consulit humanis, vt pro temporum necessitate viros Ecclesiæ suę idoneos, sanctimoniæ notis insignes, ac omni virtutum genere conspicuos diuersis sæculis assignet. Ita mundi nascentis exordio, ante Legem exaratam, Patriarchas; progressu temporis, ante gratiæ statum, Prophetas; demum

demum post Filij sui salutarem in terras aduentum, fidei antesignanos & primos sacri Euangelij præcones Apostolos; eius- Ephes.4. demque acerrimos propugnatores, inuictos Martyres; item optimos Reipublicè diuinis à Christo formatæ legibus Præsides & Rectores; tum singulari sapientia præstantissimos Episcopos & Doctores, denique ex aliis hominibus multitudinem propè innumerabilem suffecit, qui posteris & rectè vitam instituendi norma, & duces æternæ felicitatis capessendæ existerent. Ex hoc postremo numero, vnus est immortalitate dignus, inclytæ potentissimorum Regum stirpis Iagelloniæ diuus Casimirus, quem summa rerum omnium effectoris bonitas tutelarem ac Patronum Poloniæ Lithuaniæq; veluti quoddam specimen, totiusque probitatis pulcherrimam effigiem, contemplandum imitandumque proposuit. Natus is est Cracouiæ, nobili in primis ac primaria Regni Poloniæ vrbe, anno partæ salutis millesimo quadringentesimo quinquagesimo octauo, tertio Nonas Octobris, ipso diluculo: qui dies tum victoriæ quã pater eius Casimirus in Prussia de Crucigeris insignẽ reportauit, arcemque Papouiam vi oppugnando cepit; tum Georgij Podiebradij Bohemorum Regis legatione iure amicitiæ

Cromer. lib.44. non procul à principio, & Striykouius lib.19. cap.6.

Idem lib.5

efflagitantis, Regniq́ue Bohemici insignia eidem Casimiro Regi Poloniæ vltrò deferentis, fuit illustris.

Cromer. lib. 14. non procul à fine. Striykouius lib. 6. c. 4.

Agebatur iam tunc annus sexagesimus quartus, ex quo Iagello Dux Lithuaniæ bellicosissimus Olgerdi filius, Gedimini nepos, ab Vitenne Romano viro Principe genus ducentium, Vrbano Sexto Pontifice Max. Ecclesiæ Romanæ clauum tenente, Christi fidem amplexus, & sacro Baptismatis fonte initiatus, VVladislai nomen sortitus est. Hic in Regem Poloniæ electus, ex Scenza (pòst Maria dicta) Kitouiensis Ducis filia, stirpem ac spem familiæ, VVladislaum videlicet, post felicem progenitoris sui obitum, simul Hungariæ ac Poloniæ Regem; & Casimirum, diui Casimiri, (de quo nobis sermo est) patrem suscepit: penes quem dum post immaturum VVladislai fratris decessum Regni Poloniæ administratio esset, nupta ei Elisabetha Alberti Austriaci Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Serenissimi Regis filia, sex ei liberos, nimirum VVladislaum, qui Bohemiæ & Hungariæ Rex fuit; deinde diuum Casimirum, pòst Ioannem Albertum, Alexandrum, & Sigismundum Reges Poloniæ, & Fridericum tituli sanctæ Luciæ Cardinalem Archiepiscopum Gnesnensem,

ſem, partu edidit ſecundo. Inter omnes diuus Caſimirus, velut inter clariſſimas gemmas ſpecioſiſſimus carbunculus enituit. Ab incunabulis enim ſumma cura diligentique educatus, vnà cum lacte ea ſemina virtutis imbibit, quæ deinceps per reliquam ætatem adhæſerunt. Sexennis adhuc puer, præclaris moribus boniſque literis erudiendus optimis præceptoribus à parentibus traditus, tantum profecit, vt in omnibus progreſſum eius quà oculis quà auribus accipientibus non mediocrem admirationem excitauit, Erat in eo rara indoles animi, egregia corporis forma, mores candidi, ſuaues, ſine faſtu; quibus aſſequebatur, vt quibus vteretur, carus acceptuſque eſſet. Certè molliter & in deliciis educatus diues ac opulentus Princeps, in maxima affluentia rerum, iuuentæque licentia, præclara ſpecie habituque corporis adoleſcens, ſui potens fuit; & cùm tranſgredi potuerit, non eſt tranſgreſ- Eccli. 31.
ſus, nec mala geſſit in vita ſua. Labentis huius ſæculi gloria contempta, poſt aurum non abiit; & in theſauris pecuniæ non ſperauit; dum hîc non habere ſe ciuitatem per- Heb. 13.
manentem contemplans, diuini amoris facibus inflammatus, omne ſtudium ad futuram inquirendam non manufactam in cælo conuertit, vbi theſauros nec ærugo neque Matth. 6.

tinea demolitur, nec fures effodiunt. Perpetuò autem memoriæ eius inerat diuinum illud oraculum, quod Regius Vates cæleste domicilium adire cupientibus inculcat; nimirum, in montem Domini neminem adscensurum, nec quemquam in loco sancto eius fixurum pedem, nisi qui fuerit innocens manibus & mundo corde, qui non acceperit in vanum animam suam, nec iurauerit in dolo proximo suo. Quamobrem vehementi ille gloriæ perennis æstuans desiderio, vt iucundissimã Beatorum patriam consequeretur, ad eam regulam omnes actiones suas conformauit, quam præfato oraculo vniuersis vitæ Christianæ sectatoribus præscribi animaduertebat. Nec est dubium, vitam eius omnium virtutum ornamentis conspicuam Regni Proceribus aliisque cuiusuis ordinis hominibus, vitæ benè ac laudabiliter instituendæ fuisse exemplar. Vitiorum omnium fuga talis ac tanta in eo fuit, vt etiam quamuis eorum speciem diligentissimè caueret. Proinde luxum vestium & lecti mollitiem, tamquam peccandi fomitem declinans, vti nuda humo pro cubili, & ex horridis equorum setis comparato cilicio, aliisque verberum asperitatibus velut cupiditatum moderatricibus, teneram carnem, non minùs sæpè quàm auidè,

Psalm. 23.

Christi

Chriſti cruciatuum ſalutis noſtrę cauſa ſuſceptorum memorem affligere ſolebat. Diuis omnibus, ac præcipuè beatæ Mariæ Dei Parenti, benigniſſimæque hominum Patronæ maximè addictus erat, quam à ſe metris ſingulari artificio elaboratis, & pulchro ſchemate, pænè omnia Incarnationis Dominicæ myſteria claudentibus, quotidie in terram fuſis genibus pio affectu ſalutabat. Ceteris porrò religioſis officiis piiſque ritibus cùm in æde ſacra peragerentur, adeò frequens intererat, vt eum ſæpiùs in templo quàm in Palatio, ſæpiùs in Patrum linteatorum piorumq; Sacerdotum choro, quàm amicorum regiorumque aulicorum cœtu videres. Quo tempore ſæpenumerò à ſenſibus abalienatus, atque extra ſe poſitus, eo animi ardore precibus vacabat, vt cibi atque potus immemor, niſi ſæpiùs ſub prandij aut cœnæ horam à parentibus miſſis nuntiis, domum corporis reficiendi cauſa reuocaretur, totos dies ſine epulis eſſet tranſacturus. Sed neque tamen diurna hac orandi aſſiduitate contentus erat; niſi etiam intempeſta nocte è ſtrato perſæpè conſurgeret, è cubili ſe clàm efferret, & pedes diſcalceatus, nullo teſte, precandi cauſa ædem ſacram aditaret. Et quoniam plerumque (id quod moris eſt) obſeratis oſtiis ab ingreſſu

prohibebatur; satis Religioni, satis Deo, sibique factum putabat, si nimirum sacras valuas salutasset, lacrymis religiosa limina rigasset; atque hoc pacto in precibus pernox ad fores templi perdurasset.

Quo loco sæpissimè sub auroram à nocturnis custodibus atque vigilibus humi, toto corpore prostratus, precibusque intentus, est repertus. Verumenimuerò, parui hanc corporis molestiam æstimans. verè egregius ac sanctus iuuenis, adeò in sese ipse sæuiebat, adeò multis in rebus innocentem ac delicatam carnem suam vexabat, vt eum non carnem spiritui subiugare, quod ab
Rom. 8. Apostolo traditum esse Diuinæ literę perhibent; sed penitus in carne sine carne viuere voluisse putares. Equidem in respuendo & contemnendo blandissimas dominas cupiditates constantissimus, in refrænando omnes illicitæ voluptatis illecebras vigilantissimus, in abstinentia à cibo & potu religiosissimus, in somno ceterisque rebus eiusmodi, atque carnis commoditatibus parcissimus fuit. Adeò in aula regia non aulicum aut stirpem regiam degere, verùm in claustro religiosæ disciplinæ assuetum Christi athletam vitam instituere arbitrarere. Ac de hoc rigore vitæ, etiam dum morbi vis eum lecto aliquando affixisset, nihil omnino remittebat.

bat. Quadam vice, dum à Medicis iuberetur diebus interdictis ab Ecclesia, lacte, & similibus vesci; adduci nullo pacto potuit vt obsequeretur eorum consilio, & recuperandæ sanitatis gratia, vel latum vnguem à sanctissimæ Matris Ecclesiæ placitis desciscere t. Quam tam raram nobilissimi iuuenis, atque singularem erga sanctissimam Christi Sponsam obseruantiam, ea est ratione diuina bonitas remunerata, vt nihil neque abstinentiæ rigor inualetudinem corporis promoueret; neque huius imbecillitas animi alacritatem atque perfectę vitæ studium retardaret. Quippe qui Numine reuelante iam didicerat, neque infirmitatem istam menti nocituram, & humana remedia, si quæ essent, nequidquam profutura. Ad hasce eius eximias virtutes, summa quoque ægritudinis tempore patientia, & dolorum omnium cõtemptus accedebat. Et quidem semper, siue dum morbo laborabat, siue dum corpore benè habebat, cùm in aliis rebus omnibus, tum præcipuè à sermone, etsi aliàs esset disertus, modestissimus extitit. Et verò, si loquendum quidpiam erat, id nequaquam faciebat, nisi vel de rebus piis ac cælestibus, vel de ijs quæ documento aut emolumento ceteris essent, loquendi copiam haberet. Hinc nihil vmquam ipse

quod alios offenderet, in colloquium inducebat; & si in aliquem eiusmodi sermocinationibus occupatum incideret, amicè corripiebat, pertinaciter peccantes etiam seuerioribus verbis castigabat: ac si non à proposito desisterent, vt quamprimùm eiusmodi mortales aula regia prohiberentur, apud optimum parentem nullo negotio efficiebat. Huic igitur tantæ nobilissimi & sanctissimi Principis virtuti par in Deum religio, in assertorem ac vindicem salutis nostræ Christum fides, in sanctam Ecclesiam Catholicam & Romanam orbis magistram extitit reuerentia. Quarum rerum habemus etiam hodie in Cathedrali Ecclesia Vilnæ luculentum testimonium; diploma, inquam, illud ipsum habemus, quo huius impulsu Rex seuerissimè cauerat, ne qui è gente rustica ab vnione Catholicæ & Romanæ religionis desciuerunt, templa vel noua erigere, vel vetustate collapsa restaurare possent. Longum est dicere, quot aliis in rebus quamque sollicitè diuus Casimirus integritati Religionis, ac Ecclesiasticarum legum obseruantiæ se totum impenderit. Cuius tam singulari industria effectum est, vt nullæ eo tempore diuersarum opinionum atque errorum Lernæ capita erigerẽt, quin confestim vigilantissimi Principis

acinace

acinace demeterentur. Huic porrò tantæ in Deũ religioni & charitati, non inferior parte altera in proximũ amor & commiseratio respondebat. Quanta enim hic diligentia egentes quosuis ac inopes subleuabat, iacentes erigebat, afflictos recreabat, oppressos liberabat, omnes denique quibuscumque aduersæ fortunæ telis expositos iuuabat? Hunc enim viduæ tutorem, pupilli parentem, egeni & afflicti consolatorem vocitabant. Namque ea erat humanitate in singulos, beneuolentia in miseros, clementia in subditos, facilitate in vniuersos, vt vltrò si quid à se præstitum vellent, obuios quosuis interrogaret, causas susciperet, ageret, atque perageret. Qua tam incredibili atque inusitata charitate atque prudentia, singularem ab omnibus gratiam inibat; & cùm has aliasque ob res ad Regnum administrandum iudicaretur aptissimus, id non modò non ambiebat, sed etiam à parente aliisque Regni Proceribus oblatum constantissimè respuebat. Ceterùm, ea semper integritate & animi & corporis fuit, vt complures viri grauissimi, qui nobilissimo Principi vel à secretis, vel à cubili fuerunt, (vt interim Medicorum spiritualium, quibus ille animæ suæ salutem concredidit, testimonium taceam) constanter asseuera-

re minimè dubitarent, eum & toto quo vixit tempore castum vixisse, & castum virginem mortem obiisse. Quod illorum testimonium ipsa mors videtur admirabili quadam diuinæ prouidentiæ dispensatione comprobasse; constat enim, eum potiùs vitam, quàm hunc inuiolatæ castimoniæ nitidum florem amittere voluisse. Qua vna in re, non solùm à Medicorum præceptis, verùm etiam parentum suorum monitis, quorum imperio ceteri parebant omnes, vni sibi discedere licitum esse existimabat. Et cùm illi in hoc negotio pertinaciter sese gererent, cùm instantissimè ab eo efflagitarent, vt vitæ tutandæ causa, tori virginalis consortium admitteret, (id enim vnicum Medicorum consilio morbi remedium supererat;) illos hic castissimus iuuenis piè increpabat, seque cum iactura virgineæ castitatis vitam mortalem prorogare nolle, constantissimè asserebat. Quocircà ingrauescente indies morbo, postquam diem obitus sui præsensisset, eumque coràm astantibus prædixisset, sanctissimus ac verè Regius adolescens armis spiritualibus sese ritè communiit, Sacramenta inquam, quæ morituris administrari solent, religiosè percepit, ac demum Christi Crucifixi effigiem manu tenens, intentisque oculis intuens,

tuens, dum solemnia illa Regij Vatis sæpiùs iteraret verba, *In manus tuas*, Domine, *commendo spiritum meum*, dum in extrema illa vitæ & mortis lucta precibus lacrymas misceret, voce pariter ac vita deficiente, in Vilneni. arce, anno à virgineo salutifero partu millesimo quadringentesimo octogesimo quarto, die quarta Martij, illucescente aurora (qui etiam annus Xysti Quarti Pontificis Maximi vitæ simul & Pontificatus vltimus fuit) æquissimo animo obdormiuit in Domino. Cuius eodem tempore ab omni immunem peccati labe animam, complures fide dignissimi homines, à beatis mentibus in cælum clarissima circumdata luce deportari conspexerunt. Vixit annos viginti quatuor, menses quinque. Sepultus est quàm decuit Regis natum honorificentissimè in æde Pontificia Vilnæ sancto Stanislao Martyri sacra, in Sacrario beatæ Mariæ Virginis, quem ipse sibi viuus sepulturæ locum designarat. Mat. Michou.

Erat sanctissimus iuuenis & nobilissimus Princeps Casimirus statura mediocris, cæsariem gestabat subnigri coloris, naso æquali, temperati ruboris, facie venusta & eleganti, incessu graui & ad omnem modestiam composito, ac moribus cum primis affabilis comisque, vt non obscurè interio-

rem animi ſtatum, exterior oris, vultus, totiuſque corporis habitus & figura videatur prodidiſſe. Hîc iam, beneuole Lector, eius gloriam & celſitudinem, qua ipſum ſupremus rerum omnium Conditor cumulatiſſimè decorauit, libeat animo voluere, ſuſpicere, admirari. Qua enim putas iuuenem hunc natalium ſplendore clariſſimum, diuitiarum, potentiæque magnitudine pollentem, virentis adoleſcentiæ decore floridum, venuſtate corporis, & mentis ſublimitate inſignem, eruditione conſpicuum, ſapientia, probitate, aliiſque omnibus virtutibus ornatiſſimum; qua, inquam, putas iuuenem hunc diuina bonitas gloriæ amplitudine eſt remunerata? Quia breuem hanc, caducam, & incertam vitam flocci pendit, vitam illi nullis circumſcriptam mortalitatis limitibus tribuit: quia inanem mundi faſtum contempſit, veram illi in cælo gloriam donauit, ab exilio illum in patriam reuocauit, è naufragio in portum ſubduxit: labores eius ſalutis adipiſcendę gratia ſuſceptos, perenni dulciſſima quiete; & mœſtitiam qua Chriſto in cruce pendenti condolens ſæpè ſæpiùs tenebatur, indeficienti gaudio compenſauit. Faxit ergo ille animorum Parens, vt huiuſce felicitatis optatiſſimæ, huius mercedis, qua nec vmquam haberi

beri nec cogitari amplior poteſt, capti deſiderio, totos nos ad eius imitationem conuertamus; qui & vitæ laudatiſſimæ exemplo, & ineffabilis præmij magnitudine, coronæ immarceſcibilis ſpe certa, ad ſui nos imitationem inuitat.

De miraculis per eum poſt mortem editis.

ETSI quidem nemo fuit eo etiam tempore, quo huius lucis vſura fruebatur Caſimirus, qui de eius vitæ integritate, innocentia, & ſanctitate dubitaret; eo defuncto tamen, incredibile dictu eſt, quantis eius virtus eſt & vitæ ſanctimonia ab ipſo piorum omnium fideliſſimo Agonothete & remuneratore Deo illuſtrata prodigiis: adeò, vt difficulter admodum eorum numerus iniri poſſit, qui rerũ admirandarum fama exciti, ſe ad ipſius ſacratiſſimum tumulum recuperandę ſanitatis gratia contulerint, ac quæ voluerant, recuperarint. Videre hîc enim ſæpenumerò fuit, non ſolùm cæcis oculorum vſum, ſurdis aurium, mutis linguæ, claudis pedum; ſed quod mirabilius eſt, nõnullis quos malorum extremum mors vita & ſenſu priuauerat, & vitæ & ſenſus bonum quaſi poſtliminiò, diui Caſimiri ope fuiſſe reſtitutum.

Cromer. lib. 23. Mat. Michouius hiſ. lib. 2. cap. 73. Iodoc. Ludouic. Decius lib. 2.

Nam

I.

Nam erat puella Vilnæ, Vrsula nomine, quæ superstitibus adhuc parentibus diem obiit supremum. His mors filiæ adeò molesta accidit & grauis, vt à sensibus pænè ipsi alienati, præter mortalium communem consuetudinem, magis de vita filiæ restituenda, quàm de iustis mortuæ soluendis cogitarent. Quo in negotio quid agerent? quò se verterent? cùm hanc ad rem nulla humana vis aut industria sufficeret, ad diuinam se conuerterent; atque ibi primùm diui Casimiri memoria mentem subiit, visi sunt ambo nonnihil respirare. quid multa? votum faciunt, sacrosancta adyta vbi quiescebat Casimirus adeunt, luctu & lacrymis omnia complent, clamore ac precibus sidera feriunt, Casimiri numen & nomen ingeminant, opem implorant, spiritum defunctæ filiæ restitui flagitant. Audiit Casimirus precantes, lacrymas piorum parentum ac fidem respexit, puellamque mortuam vitæ simul ac mœstis parentibus diuinitus restituit.

II.

Addo hoc loco & alterum, quod etsi isto inferius admiratione, ad Casimiri sanctitatem

tem demonſtrandam, nihilo tamen minus. Etenim anno milleſimo quingenteſimo decimooctauo Moſchorum Dux, noſtris nihil cogitantibus, atq; ex improuiſo arcem Polocenſem non paruis copiis oppugnare aggreditur. Quo tempore Sigiſmundo Primo inclyto Poloniæ Regi, aliis multis grauibuſq́ue rebus intento, miles in promptu exiguus admodum erat. Rex igitur optimus, bina ſolùm millia ductoribus Gaſtoldo & Ioanne Boracynski aduerſus hoſtes, manum tumultuariam potiùs quàm exercitum, expedit. Abeunt illi, diuinis magis quàm humanis nixi viribus, præcipuè diuo Caſimiro (quem miraculorum fama celeberrimum effecerat) ſua vota proſtulationeſq́ue dicando, & certaminis dubium euentum committendo. Pòſt, multis fuſis ad eum precibus, auxilium illius benignum experiuntur: quippe in illa expeditione, confecto multorum dierum itinere, ad Dunam fluuium perueniunt, vadoq́ue irreperto, vniuerſi in littore ſubſiſtunt: dumq́ue nimiùm de tranſitu ſunt ſolliciti, ecce tibi iuuenis quiſpiam albis amictus, forma decorus & ſpectabilis, candido vectus equo, iis ſe ſpectandum obiicit, bonoq́ue omnes eſſe animo iubet, ſeq́ue ducem ſequantur, imperat. Quæ vbi dixiſſet, confeſtim ſubditis

ditis equo cui insidebat calcaribus; primus in flumen insiliit, vadumque demonstrans, superatoque nullo negotio amne, ad ripam alteram saluus, ceteris inspectantibus, peruenit. Quo viso Poloni milites, rei nouitate attoniti, iisdem in vestigiis diu hæserunt, neque quousque ille iteratò, vt se ducem intrepidi sequerentur, commonefaceret, loco mouerunt. Tandemque rem diuinitus agi animaduertentes, pleni fide & fiducia, se cateruatim rapidissimi fluminis, qua parte ille monstrabat, discrimini committunt, atque incolumes transeunt. Quod cùm Duces Regiusque equitatus conspexisset, iuuenisque intereà oculis eorum sese subduxisset, Casimirum, Casimirum omnes clamitant, eumdemque, quem itineris ducem, etiam prælij imminentis, supplicibus pro se quisque votis promotorem & fautorem exoptant. Neque in vanum militum piorum cecidere preces: nam cùm primo signo dato, in hostes tantò viribus superiores impetum fecissent, illos terga vertere, & obsidione etiam inuitos soluere coëgerunt, multosque internecioni dederunt, neque pauciores in seruitutem Moschos abduxerunt. Victoria parta, Poloni diuinam opem agnoscere, solemnem hymnum Te Deum laudamus canere, Casimiri vir-

virtutem extollere, remque Regi simul cum captiuis Moschis diuinitus gestam conscriptamque transmittere. Quæ adeò Regem commouit, vt non solùm ad ædem sacram agendarum Deo & Casimiro gratiarum causa se subitò conferret; verùm etiam seriam se de Casimiro in Diuorum numerum referendo cogitationem suscepturum promitteret. Verùm quid euenit? isthæc minùs sedulò fortasse agente,

III.

En tibi anno sequenti Moschus superiori clade immanior ferociorque effectus, ingentem in ipsam Lithuaniam exercitum inducit, omniaque nullo antè indicto bello flammis & ferro latè vastat. Quo tam periculoso turbine ac insperata tempestate perculsis Lithuanis, neque consilium neque auxilium suppetebat. Cùm alios hostilis gladius è medio tolleret, alios vorax flamma anima & spiritu priuaret, alios denique in miserrimam seruitutem crudelis hostium barbaries, & barbara crudelitas, malè priùs mulctatos abduceret. Hisce rebus animaduersis, è Lithuanica nobilitate nonnulli, patriæ cladem miserati, quoscumque eo tempore tam difficili poterant, conueniunt, seque ad arma sumenda, patriosque lares & focos, etiam cum vitæ discri-

mine tutandos inuicem incitant. Atque paucitas quidem suorum & hostium multitudo nonnihil quosdam initio est remorata: at vbi memoria repeterent, quòd anno superiori diuo Casimiro duce subsidium diuinitus sub Polocia experti fuerant; eiusdem patrocinio freti, eius opem omnes implorare, quòd segniùs honorem ipsius curassent, agnoscere, culpam deprecari; se, si eis hoc tempore auxilio futurus esset, eius cultum cælestemque honorem apud Sedem Apostolicam diligenter procuraturos spondere. Nec irrita cecidere vota: nam tantus subitò animos omnium ad pugnas incessit ardor, vt nemo esset qui temerarium putaret, duo millia (tot enim ex Lithuanis nobilibus conuenerant) aduersus sexaginta millia hostium obiicere. Itaque signum certamini editur, Lithuani Dei diuique Casimiri numine sæpiùs ingeminato, pugnam ineunt. Nec mora, vt primùm in hostes nostri irruerunt, adest Casimirus, suisque Dux factus & Archistrategus, in aëre, eodem quo anno superiore & oris & corporis habitu, sublimis conspicitur. Læti tali Duce Lithuani, acriterque cædendo hostes, vrgent, instantque. Neque diu aduersa pars diuinam Indigetis Lithuani vim & numen sustinuit; sed cùm ingens

gens

gens aduerſarios pauor inuaſiſſet, in fugam conuerſi, victoribus Lithuanis terga dedere; ex ſuis amiſſis pluribus millibus, è noſtris Dei beneficio, deſiderato nullo. Quæ cùm Rex pientiſſimus intellexiſſet, eamque tam prodigioſam victoriam vni poſt Deum Caſimiro ab omnibus qui rei intererant adſcribi vidiſſet; ceteras etiam, quas aliis diuerſis in locis, eodem tempore, exiguo vbique milite victorias reportaſſet, fauori & patrocinio eiuſdem ſancti Caſimiri acceptas referre minimè dubitauit. Quare in gratiarum actionem, re diuina in templo ſolemni ritu procurata, Rex optimus nulla interiecta mora ad Romanum Pontificem legationem deſtinauit, curam vt de Caſimiro in Diuorum numerum aſſciſcendo ſubeat, omnibus modis contendit. Pontifex æquiſſimis Regis Catholiciſſimi poſtulatis non inuitus annuit, remque Nuntio Apoſtolico in Poloniam miſſo, ipſique Archiepiſcopo Gneſnenſi Ioanni, & Petro Poſnanienſi Antiſtiti, Regni Procancellario demandauit; qui mira omnia opera diui Caſimiri nutu patrata diligenter inquiſiuerunt, inquiſita fide dignis teſtibus ſtabiliuerunt, atque ſic ſtabilita Pontifici Maximo Leoni X. anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo tranſmiſerunt. Qui-

bus Pontifex ſequenti anno in auguſtiſſimo purpuratorum Patrum conſeſſu diligenter reuiſis, examinatis, tandemque approbatis; diuum Caſimirum in numerum Sanctorum adſcripſit, quem poſteà Clemens Papa Octauus per totum Poloniæ Regnum, & magnum Lithuaniæ Ducatum, aliaſque omnes Prouincias ipſorum ditioni ſubiectas, duplicis Officij ritu ab omnibus publicè priuatimque coli & celebrari, anno milleſimo ſexconteſimo ſecundo conceſſit, vt latiùs in Breui Apoſtolico de hac re authenticè profecto licet videre.

Hæc de vita S. Caſimiri ex Auctore ſuprà nominato hoc loco referenda eſſe cenſuimus. Cetera quæ ad ſola miracula pertinent, libenter omiſimus: quæ tamen ab ijs, qui ea cognoſcere cupiunt, ab Auctore ſuo facilè peti poterunt.

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARAE EVGENIAE, *Archiducum Austriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Serenissimorum Belgicæ Principum Priuilegio cautum est; nequis*, De Officio Principis Christiani Libros tres, Auctore ROBERTO S. R. E. Card. BELLARMINO è Societate IESV, *præter Balthasaris Moreti voluntatem intra sexennium imprimat, aut alibi excusos in Inferioris Germaniæ ditiones venales importet; vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ*, VI. *Iunij*, M. DC. XIX.

Signat.

De VVitte.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA

BALTHASARIS MORETI.

M. DC. XIX.

LABORE ET CONSTANTIA

